

מסע מירון

1234567

שירי בר יוחאי

ואסופת מאמרים

בעניני ל"ג בעומר והילולא דרשב"י במירון

הביא לבית הדפוס

בצלאל לנדוי

הוצאת אושא — ירושלים תשכ"ו

מהדורה זו מוקדשת לשומרי אמונים
העולים בל"ג בעומר תשכ"ו למירון
להשתטח על ציון הרשב"י זיע"א
תקובל תפילתם ברצון

אוצר החכמה

היציאה

יצא לאור בסיוע המועצה האזורית „מרום הגליל“

כתובת ההוצאה: ת.ד. 6162, ירושלים

נדפס בישראל
דפוס התחיה בע"מ, ירושלים
Printed in Israel

הר המלך יודיע¹⁰ אשר היה לו לינאי המלך. כשעה אחת עמדנו על
עין מים אשר מנגד להר ההוא. התפללנו שם, ורכבנו משם על יד
מבצרי עתיקי ימים. גם את הר חרמון ראינו משם והוא הר השלג
(טור תלגא) הרחוק מאתנו כשלשה ימים. ואך לגובה ההר אשר עד
שמים יעלה שיאו, נראה הוא מרחוק בכל המחוז. מכוסה שלג מראש
ועד רגליו. תפלא עין כל רואה. במקום אשר שלהבת השמש אשו
תבער יער, תלהט הרים בכל השטח הזה, והשלג כל השנה לא ימס.
בשעה שמינית אחר הצהרים, באנו עיר הקודש טבריא, והיא בחלק
נפתלי טובה ראיתה מאד מאד, עומדת כמישור יקר לרגלי
הר הכרמל. חום השמש אשר בככר ההוא, הוא עד להפליא, כתנור בוער,
וכמעט תעל שביבי אש, על כל מדרך כף רגל. ועל כל זאת כחומה
בצורה שגבה פליאתי. כאשר נודעתי מפי הרוקח. המוכר סממני
הרפואות, כי כל אשר תעל תוקף החום ושבובי השמש, תרבה ותגדל
בריאות וחיוק יושבי עד כי בהגיה חום השמש מגבורתו. כן תציץ
ויהי פורח כל חלי וחוסר המזג ליושביה והכל מפלאי בראשית,
ויתברך שמו ויתעלה:

העיר טבריא מוקפת חומה משלש רוחותיה. ומרוח הרביעי רוח
המזרח הוא חומת ים כנרת. והעיר עומדת באמצע אורך
הים. נבנתה. בסדר יפה, בשווקים ורחובות מרוצפים באבנים יקרות,
ועל מפתן שער העיר קבר רבי ענון, אומרים שצויה לקבור אותו
למען יהי שומר העיר. שם בטבריא נחתי מעט על ערסי. לא שקטתי
מכאב ידי בהגיתי כל היום וכל הלילה בלאות רטובים ממים קרים.
ולא יכולתי נטות ימין ושמאל. ועל כל זאת צוותי חברתי לבלתי
לכת אף פסיעה אחת מבלעדי. ביום ה' כשעה ששית, עת צהרים,
שכרנו סירת דוגה (אניה קטנה) לשוט את מי הכנרת לארכו, עד
מקום צאת הירדן ממנו. ישבו על הספינה לערך שמונה עשר אנשים.
וארבעה מלחי הספינה חגו ויניעו את ההגה אשר בידיהם ויסעו
אתנו לארכו, ערך ארבע שעות. תלה כל לשון תת אמרי שפר,

10 עד כה לא הצלחתי לברר למה הוא מתכוין.

לתאר את נועם זיו מי הים הלזה. עליו אמרו חז"ל "הים דומה לרקיע". כולו משתרע בגן ירוק כתכלת, וכפי מאמר משכילי ענגלאנד, אשר עמדו על מתכונתו למדוד עומק מי הים הזה, עמוק עמוק הוא מכל ימי תבל. דגים בו למכביר, עד כי אין מספר למשקל הצייד אשר יצידו ציידו הדגים יום יום. מימיו מתוקים וקלים מאוד, עד כי לא ילאה האדם לשתותו לרווייה, כמה וכמה מידות כל היום, ולא נודע כי באו אל קרבו במתק טעמו כלשד השמן. גסענו ככה על הספינה ארבעה שעות, עד אשר באנו אל קצהו הדרומי, מקום זוחלת הירדן מתוכו, והוא ג"כ מפלאי בראשית, כי ניכר היטב לעין רואה מי הירדן בעודו הולך על מי הים בתווך. טעמו יעמוד בו ומראהו לא נמר. ובצאתו, כמין שני חוטין מהלכין מזה ומזה, ומי הים מפריד בינם. וכרגע אחר גבול הים, הם לאחדים. רץ ונמהר מאוד במהלכו. השלכתי מעט גייר על הירדן וכהרף עין תעוף בו ואיננו. הירדן יוצא ממערת פמיס קרוב לדמשק. והולך אל נהר החווילה, הוא ים סומכי מי מרום) ויוצא מים החווילה מהלך כמה שעות. עד שנופל בים כנרות. ויוצא מכנרות, והולך על כל פני מזרח הארץ, נגד יריחו, עד שנופל בים המקל, ושם יוצא מחחת לארץ אל ים הגדול. מלחי הספינה עברו את הירדן בכליהם והמים הגיעו רק עד טבוריהם,

עמדנו שם בהתחלת חלק נפתלי, טובה ראיתי מאד מאוד, עומדת במישור יקר לרגלי הר הכרמל ובני ראובן כחצי שעה. והוא מקום מדרך כף רגלי אבותינו. טרם בואם לארץ הטובה והרחבה מקום הואיל משה באר את התורה הזאת. התפללנו שם מנחה בציבור (מי יודע, כמה מאות שנה לא נשמע תפלת ישראל וקדושה בציבור, בעבר הירדן אשר לא נושב מבני ישראל זה כמה. יהי שם ד' מבורך). אחר תפלת המנחה. גם כי רד היום, מהרנו וישבנו על הספינה ונסענו בחזרה. מעט הי' לנו רוח מאחרינו, כן תורנה נשאו ונסעו בחזרה רק מעט יותר משלש שעות.

בערב שבת קודש הלכנו להתפלל תפלת שחרית בבית מדרשו של רבי מאיר בעל הנס, הנבנה על קברו,

אוצר החכמה

- בר יוחאי נמשחת אשריה, שמן ששון מחבריה :
- מלכות בר יוחאי שמן משחת קדש. נמשחת ממדת הקדש. נשאת ציץ נזר הקדש. חבוש על ראשה פארה : בר יוחאי
- יסוד בר יוחאי מושב טוב ושב. יום נסת יום אשר ברכת, במערות צורים שעמדת. שם קנית הודה והדרה : בר יוחאי
- נצח הוד בר יוחאי לעי שיטים עומדים. למודי יי הם לומדים. אור מופלא אור היקוד הם יוקדים, הלא המה ירוה מורה : בר יוחאי
- חמארת בר יוחאי ולשדה תפוחים, עלית לקוט בו מרקחים, סוד תורה כציצים ופרחים, נעשה אדם נאמר בעבוריה : בר יוחאי
- גבורה בר יוחאי באורת בגבורה, ובמלחמת אש דת השערה, וחרב הוצאת מתערה שלפת נגד צוררה : בר יוחאי
- חסד בר יוחאי למקום אבני שיש, הגעת ופני אריה ליש, גם גלת כותרת על עיש, תשורי ומי ישורה : בר יוחאי
- בינה בר יוחאי בקדש הקדשים, קו ירוק מחדש חדשים, שבע שבתות סוד חמשים, קשרת קשרי שין קשריה : בר יוחאי
- חכמה בר יוחאי יוד חכמה קדומה, השקפת לכבודה פנימה, שלשים ושתים נתיבות ראשית תרומה, את כרוב ממשח זיו אורה : בר יוחאי
- כח בר יוחאי אור מופלא רום מעלה, נראת מלהביט פי רב לה, תעלומה ואין קורא לה, נמת עין לא תשורה : בר יוחאי
- בר יוחאי אשרי יולדתה, אשרי העם הם לומדה, ואשרי העומדים על סודה, לבושי חשן תמיה ואוריה :
- בר יוחאי נמשחת אשריה שמן ששון מחבריה :

ה ת ו כ ן

ה	מסע מירון
מה	שירי בר יוחאי
נג	תפילות על ציון הרשב"י
ס	תפילה באה לתגלתת הגערים

11284567

סא	בשולי "מסע מירון"
סג	● העליה לציונו של הרשב"י
ע	● ל"ג בעומר ומעמדו
עז	● הילולא דרשב"י בל"ג בעומר
פח	● בתפוצות ישראל
צג	● באהלי צדיקים <small>אוצר החכמה</small>
קג	● פיוט בר יוחאי ומחברו
קי	● ממעיני הישועה
קטז	● ההדלקה בהילולא דרשב"י
קכג	● ל"ג בעומר כיומא דפגרא
קכז	● חינוך הילדים בהילולא דרשב"י
קלה	● תיקון ליל ל"ג בעומר

מסע מירון

להרב החסיד

ר' מנחם מנדל ראב"ן זצ"ל

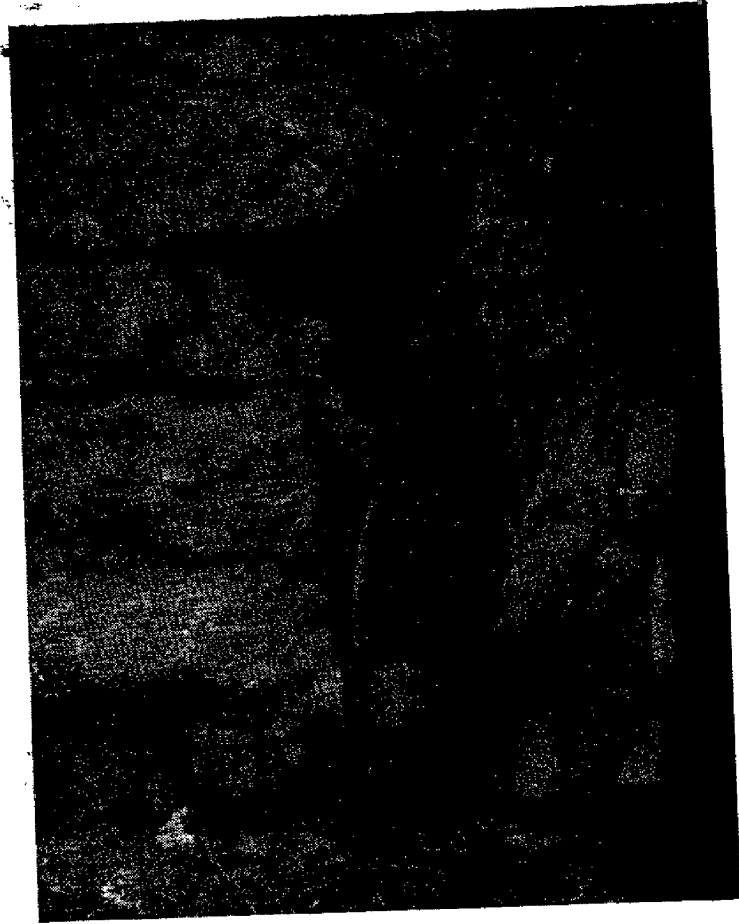
הדפוס 1987

מגדולי התורה בגליציה, שעלה לארץ ישראל לחונן עפרות הקדש וכוונן בה
את ביתו - / ביום ד' באייר תרמ"ח יצא מביתו למירון להשתתף
בהילולא דרשב"י בל"ג בעומר. בדרכו השתטח על קברות
הצדיקים ברחבי הארץ, ובערב חג השבועות חזר
לביתו בירושלים. / את רשמי נסיעתו,
שארכה כחדש ימים, העלה על הכתב
ושיגר אותם לקרוביו וידידיו
מעבר לים לעורר בלבם
את חבת ירושלים
ואהבת ארץ
הקדש.

מהדורה ראשונה, בעילום שם מחברו,
הופיעה בירושלים, תרמ"ט

בפתח מערת רשבי' בפקיעין

שרידי בית הכנסת העתיק
במירון

מסע מירון וערי הגליל

הגליל העליון והגליל התחתון

שלום לכם אוהביי. אחיי. ריטויי. ידידיי. שואלי שלום ירושלים, ירושפי צדקה וחסד ד' עליכם יהי'.

אחרי דרך מבוא באר לחי. שתיתי רייתי מנת כוסי. בעזר אלקי' הרועה אותי, להושיבי עקרת ביתי. בחצרות אלקינו בתוככי ירושלים. אם הבנים שמחים בחיים ושלום. ואברך את ד' על כל הטוב אשר גמלנו. ועד הלום הביאנו, להגביה עוף כנשר, לפרוח פרח מטה בני אהרן, גם חלק וגורל שבטי ד' איש למשפחותיו. בארצות החיים אשר בגליל העליון והגליל התחתון.

בהנפש מעט רוחי בקרבי. אמרתי בלבי האומנם! כי ידעתי אף אם יהי' כל מימי רהב דיו. וכל קנה סוף למשוך קסת. גם כל ברואי חלד, ויושבי תבל' סופרים חוקקים בעמל, יום ולילה לא ישבותו, כתם כמר מדלי יחשב, לתאר אפס קצהו, ואף כשחק מאזונים מנועם שבחי ארצינו הקדושה — אבל! לאהבתי אתכם אמרתי אף אם מעט הוא. גופת תטופנה שפתי. להשקות עדרי ידידי מבאר רחובות מימי הנאמנים. ממראה עיני אשר ראו מיום צאתי מביתי מירושלים עיר הקדש, עד שובי לשלום. למען תתענג נפשכם מדשן שמחתי, מסדר נסיעתי וכל אשר ראיתי במקומות הקדושים אשר הייתי. כאשר ידעתי כי נכספה וגם כלתה נפשכם מאוד לחצרות ד' לדעת את שלום ירושלים ונועם גורלה:

ביום א' בהר, ד' לחודש אייר. בשעה ד' קודם חצות היום (לפי חשבון הארץ התחלת היום בשעה א') ארחנו יחד חברת הנסעים כעשרה אנשים. מיקירי ונכבדי עיר הקדש ירושלים. להנסיעה הקדושה והנעימה. הלכנו ברגלינו, בלויית הרבה אוהבים ומיודעים, אל

אוצר החכמה

מחוץ לעיר דרך שער שכם בדרך ההולך שכמה, ושם כבר הסוסים
 עמדו הכן במתג ורסן, ופרשו עליהם יציע כרים לישיב שאנן, גם
 נחושת ברזל תמיכת צעדי רוכביהם. נעתרו לנו שם נשיקות אוהבינו,
 הוכרחתי עלות בפחד ופחד, ואוהביי תומכים אותי בידיהם, מזה אחד
 דעת אנה אדרוך במתי הסוס, אשר לא נסיתי תמול שלשום. ואף
 מאז היותי לאיש. דמיתי בעלותי כי אסק שמים. יגורתי כי אפולה.
 או אז תציע שאול תחתי. לא ידעתי אנה מרוחו אלך. אם אימין
 או אשמאילה. ובעמדי משתאה ומחריש. קול תור המנהיג הגיע. עמדו
 התיצבו עלו איש רכבו, ולקול צעקתו כי עו. ועברתו כי קשתה,
 הוכרחתי עלות בפחד ופחד, ואוהביי תומכים אותי בידיהם, מזה אחד
 ומזה אחד. וקול קריאת ידידי ובני ביתי הומיה בדמע ובכיות שמחה
 ותפלה בברכם אותנו לאמר: לכו לשלום, ואל שדי יתן לכם רחמים,
 ויציל אתכם מכף כל אויב ואורב בדרך. עד שובכם לשלום לשמחה
 וששון. אך זכרו נא אותנו ברחמים רבים בכל מקומות הקודש. אשר
 ידרכו כף רגליכם.

אף לבי נמס כמים לקול המיות רגשת דמעתי וקול שאגתם. אשר
 סהולם פעם תצלצל באזני. וגם בידעתי את הדרך הגדול והנורא
 אשר אנכי הולך. אבל בהציגי אך רגלי אחת על במתי הסוס. כפתו
 חרש האטים אזניו. לקול תרועת האוהבים הסובבים אותי כחומה.
 וגם לב כל איש אשתו ובניו. בנסעו מקדם. ואך ברגש דהרות עקבותיו.
 ענה ויגה כל איש עד כי פרש אורח לרגליו וילך, ועוד מעט והנה
 כמטחוי קשת בין העיר ובינינו. וכרבע שעה צץ ופרח הר וגבעה.
 ותכס העיר מעינינו. אוהבינו אין עוד, ידידינו ואנשי ביתינו חלפו
 וגזו. אך עוד מעט מאוהבינו אשר שכרו להם חמורים וליוו אותנו
 עד מרחק חצי שעה מהעיר, ושם גם המה עזבו אותנו, בפרידות
 שלום ונשיקות אהבה וישובו העירה. ואנחנו הולכים הלאה, ודי
 אתנו לעזור אותנו. אף אנכי נפחלתי וגם יכולתי רכבתי בעוז וגבורה,
 לא יגורתי ולא יבוא לי פחד. לא נפחלתי ולא נחתי, שקטתי בשלוח
 ואין רוגז, בתוך שאר חברת אורחותינו ילידי ארץ המלומדים כרוכבי
 רכש לרוץ.

עלינו הרים ירדנו גבעות בצהלה ושמחת. עברנו איזה כפרים. גם כרמי חמד. וגנות תאנה ורימון. עד כי באנו אחר הצהריים אל כפר בריה¹ אשר בגבול בנימין. והוא תכונות בארות אשר לבנימין. שם שתינו מקירי המעינות, מים קרים לרויה, ממעיגי הישועה אשר יזלו שם. משם נסענו עד כי באנו לפנות ערב. אל מקום עין מים. הנודע לשמו „עין אל חארמיעט“² (בלשון ערבי העין של הגנבים). בעל הסוסים ציוה עלינו לירד ללון שם בלילה ההוא. אבל אנשי חברתינו היודעים נכון הטיב את כל פינות הדרך, לא אבו רדות. באמרם כי מקום הזה הוא מקום אורב ורוצחי נפש. פתינו אותנו ויפת לנסוע הלאה עוד שלש שעות עד ביר לאבען³. ובהגיע שעה שניה בלילה, בהתכס עלינו ענן וערפלי חושך. ציוה עלינו לירד מן הסוסים. וכל אחד יוליך את סוסו אשר ירכב עליו, כי שם מורד הר גדול ונורא. כה עשינו. כל אחד לקח מתג האמה, ויולך בידו את הסוס מן ההר ההוא, באישון לילה, בישימון דרך עקלתון באין אומר ואין דובר לי אנה אני בא. בכל עת ורגע דמיתי כי אך בור שאון חבוש לרגלי עד אשר די עזר לנו. כי באנו ביר לאבען מקום עין מים. ברגש ורעש פנה כל אחד להוריד אמתחתו ארצה. וירץ ליקח חבל נחלתו מטת שן נעשה מאדמת הקודש. במצע אבנים החשוב בעינינו כמעולפת ספירים. מהרנו כלנו אל עין המים. לקחנו מים לנטילת ידינו. והצגנו מעל לראשינו. שכבנו. אז הניח מעט לנו. השמים כספר נגלה לעינינו. הככבים יהלו ממסילותם. ויריעו מורשי לבבנו תת שיר ושבת על נועם גורלינו. מצוף דבש חנותינו, אבל שנתנו לא ערבה לנו במקום ההוא מפחד אויב ושוודדי לילה. הלילה גז חיש ויעף, הבוקר יציץ וחלף, וקול המנהיג צלצל באזנינו: חיש מהר, מהר חיש. (כה דרכם כסל לרדוף על צוואר הנוסעים. לא ייעפו ולא יגעו מקרא תמיד חיש מהר. מהר חיש).

1 הוא הכפר אלבירה מול רמאללה.

2 מעין דל משמאל לדרך ירושלים—שכם. בק"מ ה-32.

3 „לבונה“ בק"מ ה-44. בכביש ירושלים—שכם.

עמדנו עוד בטרם יכיר איש את רעהו. וכאור בוקר התפללנו תפלת שחרית. ועד גמרנו התפלה כבר היו הסוסים מרותמים. ולא עזב אותנו להשיב נפשינו רק במעט יין שרף וצפחת בדבש, מאשר היה בכלינו. ישבנו ברגש על הסוסים, ונסענו הלאה עד שעה שלישית של היום, ובאנו עד מקום חלקת השדה אשר ליעקב אבינו (והוא בחלק בני יוסף) אשר קנה מיד חמור אבי שכם במאה קשיטה. (עתה הוא שוה לכל הפחות מאה אלף רובל כסף) מאז הנני בארצנו הקדושה לא ראיתי עוד חלקה טובה כמותה. ישרה ונעימה בתלמים הרוויים נחת בצמחה המבורך מתנובת שדי. וממנד שמים מעל. מכל דשא וירק טוב למינהו. ובהיותינו שמה עלי דרך ההולך בתווך באמצע החלקה נתננו כלנו מתנת יד (באקשיש) לבעלי הסוסים. להטות עמנו מני דרך לנסוע אתנו לכפר עווארתנו (הוא גבעת פנחס) 4

ויהי בנסוע על דרך החלקות ההולך שכמה, נטה מני אורח כשעה אחת או שתיים. ובבואו מול הכפר כחצי שעה ציזה עלינו לירד מעל הסוסים. ולילך שמה ברגלינו כי ירא לנסוע שמה לא ידעתי למה? כה עשינו ירדנו מעל הסוסים. והלכנו ברגלינו עד באנו קרוב אל הכפר העומד על ראש ההר. בעמדינו שמה לרגלי ההר פגענו בערבי אחד. הבטחנו לו שכרו להוליך אותנו אל קבר אלעזר בן אהרן הכהן. אשר על ראש ההר השני מול הכפר. הוא רץ כצבי ואיל. קפץ על אבני ההר. דלג כארנבת על סלעי הגבעה. גם אנשי חברתינו, ילידי ארץ הקדושה, נהרו אחרינו. כאשר הם מלומדים מנוער באורחות יגון. ודרכי אנחה דרכי ציון האבילות מבלי מועד. אבל אנכי, אם כי בכל כחי נסיתי לרדוף אחריהם, נלאיתי נשוא, מריצת דרכם בנקיקי אבן, אף ברכי כשלי מחוגי סלע. אחרתי פעמי מעט עדי באתי אף אני אחריהם למחוז חפצינו. למקום הקדוש והנורא. מקום ציון קבר הכהן הגדול זרע אהרן קדוש ד', ושם חצר

4 מדרום לשכם, מקום מושב שומרונים עד סוף ימי הביניים. נזכר „בכפחור ופרח“.

גדול נבנה בהוד ויופי כארמון מלך, רצוף באבני שיש בהט וסוזרת, גם עוד שאר ציוני קברים נראים שם. אמרנו איזה קפיטיל תהילים. ובקשנו שם תפלתנו. הלכנו משם, אבל גם בחזרה, כמרוצת אילים וצבאות השדה, הוכרחנו למהר אחריו על ראש ההר השני, אל תוך הכפר. מקום עיר הקדושה (גבעת פנחס) הלכנו כל הכפר מקצה אל הקצה. עדי באנו אל מקום קברת פנחס בנו. עליו גם כן נבנה בנין נחמד בקשתות אבנים לכבוד ותפארת. בהגיענו שמה ציוו עלינו הערביים העומדים שם לחלוץ מנעלינו מרגלינו כי המקום אשר אנחנו הולכים שם אדמת קודש הוא. כה עשינו. שפכנו שם שיח נפשינו. אכן גם שם לא הארכנו בתפלתנו, כי יראנו לנפשינו, ממרבית הערביים הבאים לקבל פנינו.

ירדנו משם לא רחוק רק כחמישים אמה במורד ההר. אל ציון קבר איתמר בן אהרן הכהן אחי אלעזר. גם שם בנין נאה וברצותינו ללכת אל תוך פתח החצר. כבר שמרו לנו ערביים על הפתח אשר באו שם לקבל פנינו, (ולא רק פנינו רק מתנת ידינו), ולא עזבו אותנו ללכת. עדי ניתן להם מתנת יד. וזה דרכם בחנפי לעג כי חלילה להם לצרכם לקחת כסף או זהב. ואך לכבוד קדושת הנביא נבקש להדליק שמן זית. הבטחנו להם ליתן מתנת ידינו בחזרתנו אחר תפלתנו. גם שם שלנו נעלינו מעל רגלינו, והלכנו לתוכו ואך תפלה קצרה התפללנו שם כי כבר מרחוק שמענו קול בעל הסוסים. חושו גושו, כי רד חצי היום, ואורח רגלינו עוד לא נסענו. וברצותינו ללכת. פשטנו ידינו במתנה איזה מעה כסף להערבי העומד על הפתח, אבל המתנה קטנה מאוד בעיניו, וכמו נד ניצב עם עוד אחוזת מריעיו בתוך הפתח, ולא עזב אותנו צאת החוצה. או גשנו כלנו כאחד, ובחזק יד הוצאנו נפשינו משם. כאריות ונמרים נהמנו כלנו. ותפול עליהם אימתה ופחד. ולא רדפו אחרינו.

רצנו מהר מן ההר אל מקום מעמד הסוסים. ישבנו עליהם ונסענו הלאה כשעה שתיים. עדי באנו אל קצה חלקת השדה אשר

מעבר השני. מקום קודש הקדשים קבורת יסוד עולם. יוסף צדיקנו. עם שני בניו מגשה ואפרים. אבל גם שם בעמדינו בתפלה ערביים כארבה לרוב באו לבקש מחנת ידינו. לכבוד הנביא כדרכם. אבל שם בידענו כי לא רחוק מעיר אנחנו. באין מגור ופחד דחפנו אותם בהרמת אגרוף מאתנו. ישבנו על הסוסים ורכבנו. וברגעים אחדים. והנה אנחנו באים בתווך בין שני הררי עד, רמים וגשאים, הלא המה הר גרזים לשמאלנו. והר עיבל מימין צדנו. וכרבע שעה באנו אל עיר הגדולה והיקרה שכם (נקראת בלשון ערבי נאבלעס ויש אומרים כי נקראת על שם כי גבלה עשה) והוא עיר מוקפת חומה מבנין בתים מלא ברכת ד'. כגן רוה ועינות מים לרוב. טובים ומתוקים כלו כגן ירק, מלא גנות גם פרדסי חמד, כולו נאה, כולו יאה, ארכו כמה פרסאות מלא מגד ועדגים, כפרים ועיירות, אבל ההר עיבל אשר לעומתו אבל ושמים. קללת אלדי"ם רובצת עליו. מלא סלעים ואבני נגף קרחת וגבחת. לא מקום זרע ועץ עושה פרי. אך למטה לרגליו שם יש מעט עץ עושה פרי למינו.

בעמדינו במקום הנורא ההוא. מלאה רגש נפשי אף תבוא כאש בעצמותי תיקד מורשי לבבי. לזכור ימים מקדם. עד כי סרעפי עשתנותי כמראה עיני יבטו. מקום ארון הקודש. הכהנים והלויים כה מברכים ושרי צבאות ישראל חונים על דגליהם. פזורים על הררי קודש האלה, מקבלים ברכת ד' היא תעשיר, עושר שמור לדור אחרון אמונת תורה הקדושה ולא יערכנה פו וכתם אופיר. אף לא ישקל בפלס ומאזני יושר. כל חשק ונועם תבל נגד עונג רוחי וראות מחשבות עיני ברגש נפשי במקום קדוש ונורא ההוא. אבל! ליגון נפשי לא ארכו לנו השעה שם במקום ההוא. לחסרון כתבי תעודת המדינה (טירקישע פעסיר) לאיזה אנשים. ולכן יראנו מעבור דרך העיר. ואך בקצה העיר אשר מתחת, כערך חצי שעה, עברנו את כל ככר העיר במתק נטעיו אשר על קצה כל המגרש. ועלינו לרגל דרכינו עלי ראש ההר עיבל (ואך כמרחק אלף אמה הוא העמק אשר בין הר גרזים והר עיבל). בעבר השני להר עיבל

ירדנו ברגלינו. כי ההר גדול ונורא הוא. ולעת ערב באנו אל עין המים אשר על קצה כפר דזעבע⁵ (הוא גבעת שאול או ג'בע ג' דגושה). שכבנו שם בלילה ההוא. שנתינו ערבה לנו. כי קרוב לנו הכפר. לא פחדנו משודדי לילה. אויר ורוח צח נשב לנו. לרגלי ההרים אשר אופפו אותנו עלי העין הזו.

הבוקר אור, יום ג', התפללנו. בעל הסוסים אץ כדרכו. רכבנו על מישור נחמד וקר נרחב, לערך שעה וחצי, במקום מבצר סאנור⁶ (הוא כפר עומד על ראש ההר הנודע במלחמה הגדולה אשר עשה שם אבראהים פאשא ולא יכול ליושבי הכפר) אחר כך נסענו במשעול נאווה בין שני רכסי הרים משני עברינו. ובשעה ד' קודם חצות באנו דזינין,⁷ והוא חלק יששכר (הוא עין גנים), אשר מימיו נוזלים מן לבנון. שם נפשנו מעט תחת צאלים, עצי זיתים שתולים למכבר מקדם לעיר. העיר ההיא בנויה לתלפיות, מקום נחמד ונעים, ורק ספרדי אחד יושב שם. לפנות צהרים רכבנו הלאה. במישור ישר ונחמד. אבל לאשר בעל הסוסים נשאר בעיר. ואנחנו לבדנו רכבנו באין מורה דרך לפנינו, תעינו מני אורח, ונסענו אל כפר זרעין⁸ והיא תכונת עיר יזרעאל. ויהי כבואנו על יד הכפר, פגענו בערבי אחד זקן וישאל אותנו לאמר אנה תלכו. אמרנו לו לטבריא או ספק כף וחרק שן. האם לטבריא תסעו מה לכם פה? כי תעיתם מני דרך. לבקשתנו נעתר לנו, להורות לנו את הדרך אשר נלך בה במעלות הכפר, ומשם נשוב אל מחוז חפצינו. חיש מהר רכבנו את מעלות הכפר אשר מעבר השני בראש ההר. כי יראנו מאוד לנפשנו

5 גבע נזכרת במשנה (כלים י"ז ח') וכן בתוספתא (ב"מ ו.) „גבע של בית הכותים“. כיום סבורים ש„גבעת שאול“ סמוכה לירושלים במקום הנקרא „תל א-פול“.

6 כפר מבוצר בדרך שכם—גנין, ידועה עמידתם של בני משפחת טוקאן, שהתבצרו בסאנור נגד צבאות איבראהים פחה.

7 היא ג'נין.

8 בסמוך לעיי זרעין.

כאשר נכון הטוב נודע לנו מרחמי לב הערביים הקדים כל עובר אורח בסבר פנים יפות. אף יכמרו רחמי לבכם לכובד מעמסו וחיש מהר יתאמרו פועלי הטוב להוריד משאו, מבגדו ועד כתנתו אשר עליו, למען הקל תהלוכו אשר ילך ברגליו. אף טורח הסוס או הפרד ימנעו מאתו, למען ילך לבטח דרכו באין פחד ורתת, עוד ברוצח ושוד. מאוד מאוד ירט לנו הדרך מהכפר ההוא. ובזמן קצר עלינו ראש ההר אשר מעבר להכפר, או אז תאורנה עיני לראות את כל שדות עמק ההוא. הוא עמק יזרעאל, ארכו ורחבו, מהלך איזה ימים. ובאומנות אומן אביע לכם שפת צדק כי מאז צאתי מבטן גוחי לא ראתה עוד עיני מנופת צוף וכל טעם. מתק ונעם מביטי. כאשר רווייתי לשובע עיני. אז בראותי יופי ותפארת העמק הזה המתנוסס במראות הצובעו"ת אשר צבעו"ו הדשאים למינותם. מכל ירק וזרע הארץ. שמה נפלו הגבורים ויאבדו כלי מלחמה על שאל ויהונתן בנו. סביב העמק יכתרוהו הרי הגלבוה וגם הר הכרמל חבוש פאר לראשו. במרוצה ירדנו מראש ההר אל עין המים, אשר בקצה העמק לרגלי ההר, שמה כבר שמר לנו בעל הסוסים, ספק כף על ירך, בחרות אפו בנו, עד כי יצא הקצף מפיו לאמר מה עשיתם במקום הזה הנודע מאז לאהבו אנשים עוד מעט כו' ואנשים נקיים.

אוצר החכמה

נסענו משם איזה שעות ולפנות ערב באנו כפר תמרה⁹ (הוא כפר תמרתה) שם הייתי אנוכי לכל הארחה שומר מה מלילה ברצוא ושוב, כי נגפה ידי הימנית במקום מושבה, ותכאב לי תמרורים עד כי נדדה שינה מעיני. וכל הלילה לא נתתי תנומה לעפעפי. ועוד בטרם השחר עלה. העיר בעל הסוסים את האורחה, ובחפזון גדול הוציא אותנו משם. במורד הר גדול, אבל לחשכת הלילה תעה גם הוא את כל הארחה מני דרך, עד כאור יום, וכאור בוקר ראה והגו נמצא במקום לא ידע ואין דרך לנטות ימין ושמאל. ויזעק זעקה גדולה ומרה, כי לא ידע אנה ילך, עד כי יגע ומצא להחזיר אותנו לאחרינו, ומשם הורה לנו את הדרך ומעגלי יושר לילך לטבריה. והוא בצד

9 מקום מגוריו של התנא ר' שילא, תלמידו של ר' יוחנן.

ביופי והדר, והוא רחוק כחצי שעה מהעיר לצד דרום, באמצע הדרך אשר על יד הים. מקובל הוא בפי כל אשר שם הוא נוכח בארה של מרים (עיינן ירושלמי כלאים פ"ט כתיב ונשקפה על פני הישימון א"ר חב"ב כל מי שהוא עולה להר הישימון וראה כמין כברה קטנה בים טבריא, זו היא בארה של מרים). לא יכולתי לטבול שם כי היו הרבה עוברים ושבים, אך ירדתי ורחצתי שם פני וידי. מימין הדרך הוא מקום ביני עמודי דר' אסי. איזה מהם עומדים עוד. גם יש שם מקום נחצב מאבן אחת. אומרים כי הוא מקוה האר"י הקדוש זיע"א. הדלקתי שם שמן זית בעדי ובעד ביתי, ובעד כל אוהבי ושאר התומכים ועוזרים להיטיב ישיבתי על אדמת הקדש. אחר כך התפללנו בציבור, ואחר התפילה טעמנו מעט אוכל מאשר אתנו. ואחר השיב נפשינו הלכנו לרחוץ בחמי טבריא הקרוב לשם כאמתים אמה. בנין עגול נחמד ונעים מאבני שיש יסובב את מקוה החמה אשר בנה עליה אבראהים פאשא, זה כחמישים שנה, בעמודים יפים מאבני שיש אדום וירוק, מעשה שושן, ציצים ופרחים. נסיתי לטבול אצבעי במקום צאת המעין מן התר ולא יכולתי כי נכוה מאוד. רק במקוה אשר בהמרחץ שם יעמדו המים שנים או שלשה ימים עד יתקררו. ואחר כך ילכו לתוכו לרחוץ. רחצנו שם לערך שעה וחצי ותחי רוחי. מנועם המים אשר בא בקרבי כשמן בעצמותי. בצאתי מששתי את בשרי ויהי חזק כברזל ונחושת מחוזק המים. וקודם מנחה טבלתי עצמי בים כנרת, לכבוד שבת קודש, וחזרנו לבתינו להכין נפשנו לכבוד השבת קודש, בשמחה וטוב לבב.

ביום שבת קודש היינו ששים ושמחים בחברת אחינו על אשר זכינו לדרוך על אדמת הקודש טבריא תובב"א, מקום משם יצאה תורה לישראל, תנאים ואמוראים הקדושים זכותם יגן עלינו, אבל בשרי עלי יכאב, בהתחקותי על העיר ותהלוכות יושביה, אשר חשך משחור תוארם. דמיתי כי פה ארץ החיים חיי שלוה, אבל אין חדש תחת השמש, וכהדלות השורר בבתי אחינו בני ישראל, אשר בעה"ק ירושלים, כן העוני מולך בבתי אחינו אשר בעיה"ק טבריא. ביתם ריקם מכל, באין לחם ומזון, ולא בגד ללבוש, הולכים יחף.

שבעים ביגון ולחץ. השי"ת ירחם על מצב בני ישראל בכל מקומות
מושבותיהם :

יום א' בחוקתי לפנות ערב, הלכנו להתפלל תפלת המנחה על
ציון קבורת רבי יוחנן בן זכאי עם חמשה תלמידיו, השוכבים
סביביו. גם רבי אמי ורבי אסי שוכבים שמה, קרוב לקבר רבי יוחנן
בן זכאי כאמה אחת. גם הגאון הקדוש בעל מחבר השל"ה הקדוש
שוכב שמה, אצל קברות התלמידים, והוא לא רחוק מהעיר רק
כרבע שעה לצד מערב. הדלקתי שם שמן זית והתפללנו מנחה.
קרוב לשם כחמישים אמה, קבר הרמב"ם. אמרנו שם איזה קפיטל
תהלים, וכאשר פנה היום הלכנו אל ציון תלמידי רב, רבי חנואל
ורבי ברוגא, התפללנו שם מעריב וחזרנו לביתנו לשלום :

יום ב', בבקר הלכתי בסיעות מרחמי אל ציון התנא קדוש ד', רבי
עקיבא, והוא בראש הר הכרמל. ומקובל הוא בפי כל, מהאר"י
הקדוש, כי על ההר הזה קברות הארבעה ועשרים אלף תלמידיו,
אשר מתו בין פסח לעצרת. כהולך על גחון הלכתי על ארבע. ידי
ורגלי על ראש ההר הזה. בהשיבי לאחור להנפש מעט, ותנשב בי רוח
התם אשר מככר העיר, כרוח אש מתנור בוער, ולכן עמוד לא יכולתי
רק חיש מהר נרדפתי, עדי שמה, באין איל ועצמה. שמה נפשתי מעט
בצל שן סלע הקרוב לציון התנא. אחר כך הדלקתי גם שם שמן זית,
ושפכתי שיח נפשי במקום קדוש ונורא, בעדי כל קהלי תומכי נפשי,
והלכתי משם בדרך ההולך על כתף ראש ההר, עדי באנו אל מקום
מערות רבי חייא ובניו, יהודא וחוקיה, והמעה סגורה ומסוגרת,
רק מחוגת אבנים יכתירו ויאופפו לציון מקום קדוש ההוא. גם
קברות רבי הונא במחוגה ההיא. גם הדלקתי שמן זית לכבוד
הקדושים הספונים שם, וערכתי תפלתי ובקשתי, וירדתי מן ההר.
באין דרך, רק בתוך זרע השדות, עברתי דרך העיר, מקום קבורות
הסנהדרין, אשר באמצע רחוב הגוים, גם מקום המשפט שם ציוני
הקברות, נרמס למדרך כל כף רגל. אוי לעינים שכך רואות קברות
עיני העדה למרמס רגל עד ישקיף ד' וירא בעיני עמו.

גם דרך מקום קברות ישראל אשר בטבריא עברתי, והיא הדרך
ההולך לחמי טבריא (זה איזה שנים אשר עשו שמה את דרך
המלך להתרחץ, ובאכזריות חמה פינה מושל העיר את קברות ישראל,
ובשנה זאת שילם לו השי"ת משכורתו כפולה, כי הורד לארץ הדר
גאונו, אף שתה כוס רעל על כל אשר לו מסביב, ומי יודע איך וכמה
עוד יהיה אחריתו מרה כלענה, כן יאבדו כל אויבי ד'), והרבה מאוד
גאונים וקדושים ספונים במקום ההוא. משם הלכתי אל מערות רבי
כהנא, אשר מעט למעלה מרגלי ההר. אומרים כי שם קבורי
מהסנהדרין. משם ירדתי במורד ההר, על קברת אדמה ישרה, ושם
קבר רבי ירמיה, ועליו גל אבנים גדול. משם חזרתי אל בית מדרשו
של רבי מאיר בעל הנס, הקרוב לשם. התפללתי שם מנחה. וחזרתי
העירה:

יום ג' בבוקר שכרתי סוס, רכבתי עליו ועוד אחד מאוהבי רוכב
אחרי על החמור והמנהיג אחרינו ונסענו למערות השבע
נשים צדקניות.¹¹ בלהה וזלפה, ציפורה אשת משה רבינו עליו השלום,
אלישבע בת עמינדב, חנה אם שמואל. דבורה הנביאה. אביגיל אשת
דוד המלך עליו השלום. שם גדר עגול, מאבני גזית סביב המערות, ואך
מעט מעט ניכר פתחי המערות, והוא רחוק מעיר כשני שעות. ערכנו
שם תפלותינו ובקשותינו, ונסענו הלאה לכפר חאטין,¹² והוא כפר
חוטיא, העומד לרגלי הר תבור. על הדרך שכרנו לנו ערבי אחד
להורות לנו את הדרך אל כפר ארבל¹³ (אבל בצדק יאמרו נבוני הארץ,
אם תמצא עורב לבן תמצא צדק בשפתי ערבי). טרם לקח שכרו
בחלקת לשונו, הבטיח כל אשר תפצנו, ולא בעד בצע כסף, אשר בינו
ובינינו מה הוא. אך כאשר טמן בחיקו את כספנו, התל בנו והחליף

11 מקום קבורתה של אלישבע ויתר הנשים הצדקניות. נזכר כבר בספר
"יחוס הצדיקים", שנכתב בשנת רצ"ז, והוא לדפוס ב"המעמר" ג'.

12 כיום מושב בשם זה בקרבת הישוב העתיק.

13 ארבל נמנית בין ערי משמרות הכהונה, ובה נחגלו שרידי ביהכ"נ
מהמאה השלישית לאחר חורבן בית שני. כיום — חורבה מצפון למושב
השיתופי כפר חטין.

את דבריו עשרת מונים. בעצמו לא אבה עוד ללכת, ורק את נערו הקטן שלח אתנו. הנער הזה הוליד אותנו באין דרך ולא אורת, אך סלל דרכו על זרע שדות ותבואות כרם, רץ כאיל בין תבואות שדי, והסוס אשר רכבתי עליו נהר אחריו באין מעצור. אבל האיש אשר אתי בחברתי, בנסוע על חמור קטן, לא עצר כח לרדוף אחרי, גם המנהיג הולך ברגליו. ואיך ירדוף אחרינו? ובהביטי אחרי והגם רחוקים ממני, משכתי בכל כחי במתג ורסן, למען יעמוד הסוס עד בואם. ככה בכל מצעוד מאה או מאתים אמה, כי יראתי להעתיק רכבי מאתם.

ובהיותינו ככה בין צמחי השדה ויער תבואות, פתאום חושך ועלטה. גם מכסה ערפל כסה שמים, ועובי עננים תחשוך הארץ, נשיאים ורוח וגשם שוטף בחזקה, עד כי כחמשה רגעים כל לבושי, מראשי ועד רגלי, מכתנתי ועד אדרתי, רוטבי מטר. מחסה הגשם לא היה אתי, ואנכי עומד בין שמים וארץ, בנתיב לא שזפתהו עיני, ולא ידעתי תמול שלשום, בשדה ערבי אשר בטח ידעתי, אם יפגשני חיי מאפס, וכל חלדי כתוהו. לא ידעתי אנה אלך. ואף כי הסוס אשר רכבתי עליו טוב ויפה, קל במהלכו כאחד הצבאים או כנשר שמים, אבל דמיתי אנה אברח, באורח לא ידעתי, ואנה אעזוב אנשי חברתי, רוכב החמור והולך ברגליו. שם במקום הזה ובעת ההוא אסון גורא התנוסס לעיני, התפלצו מורשי לבבי, אף הטיפו כעסיס דמי נפשי. סרעפי ידמו עוד מעט, והנה הערבי הולך. ואנכי נגזרתי. בפחד ופחת, השאת והשבר, גהלתי לאטו את מהלכי, כשעה אחת, בעברי בתווך בין אגלי רסיסי המטר החזק, וכעבור השעה גם הסופה עברה. והסערה קמה לדממה. השמש זרחה בתוקף ועזו גבורתם כדרכה מעולם במחזו הזה, והנה יבשה כל הארץ, גם כל בגדי אשר עלי, לא נודע עליהם אם גושמו כיום זעם. עברנו את השדות והכרמים. ובאנו על משעול צר יוצא מבין משברי הרים, והנער הערבי רץ ונמחר לפנינו עדי באנו למקום חורבת העיר ארבל. ויעמוד על שפת בור עגול, ויאמר, "פה יעמדו כל הבאים להשתטח", וישא רגליו וינס מאתנו, וכרגע והנה איננו. וכאשר

יברח מן הארי כן נס ויברח מפנינו. אמרנו שם תהלים ונסענו מעט הלאה. חורבות הבתים מונחים מימין ומשמאל, כגלים על פני השדה, כל גל וגל חורבות חצר אחד, ובעליל נראה כי היתה העיר גדולה ורבתי עם. במורד הר קטן אשר בתוך העיר עומדים עוד שלשה עמודים מאבני גזית יקרות מאוד, ויפים בציצים ופרחים. ושם הי' בית הכנסת, וקרוב למקום הכנסת קבר נתאי הארכלי, גם קבר דינה בת יעקב, גם קבר רבי זירא שם בכפר ההוא, גם קבר שת בן אדם הראשון, שם בכפר ההוא, אבל לא ידענו את מקומו איה, ואולי הוא המקום אשר הראה לנו נער הערבי. שאלתי אתר בואי העירה להודיענו אם פגעתי מקום קבר שת, ואין יודע להשיב כי מעט מאוד אשר יתורו את מקום ההוא. מקום לא יעבור בו איש.

משם נסענו כחצי שעה ובאנו לכפר חאטין העומד קרוב לרגלי הר תבור ועל ראש ההר נראה עוד מבצר עתיק. הכפר ההוא מבורך מכל טוב הארץ כרמים וזיתים ועינות מים. גם האתרוגים הטובים יגדלו שמה. הייתי בכרם חמד אשר קנה הרב הגאון מופת הדור האב"ד דקהלת פיעטרקאב נשיא כולל ווארשא, שם הרבה אילני אתרוג יגדלו. ראיתי עליהם כמה אתרוגים, מהם קטנים גם גדולים. משם עלינו קצה ההר, מקום קבר יתרו חותן משה רבינו עליו השלום ועליו נבנה בית גדול ורחב ידיים מאוד, נבנה מאבני גזית בהוד והדר מאין כמוהו. נתננו שכרנו לשומר הבית לעזוב אותנו ללכת אל מקום קברו. טרם הגענו עוד אל הפתח ציוה עלינו לחלוץ מנעלינו. כה עשינו ובאנו אל הבית הגדול ורם מאוד, מרוצף באבני שיש. אורך הבית כשבעים אמה ורחבו כשלשים, וקרוב לקצה הבית אשר מנגד להפתח, שם הוא קברו. גדר עצים משולבות יסובבו קברו, מתואר בשרד בצבע ירוק, ועל קברו מכסה אדרת ממשי אדומה וירוקה, סרוח עד לארץ, ונרות שמן דולקים לפניו. לא רחוק משם, מכוון נגד הפתח, בתוך הרצפה רצוף אבן אחד ובתוכו שקוע מדרך כף רגל שמאל, אומרים שזה הוא מדרך כף רגל משה רבינו עליו השלום, אשר הביאה אתה ציפורה אשתו

בכניסתה לארץ¹⁴, ואנכי בעת ראיתי לא נתתי כל כך על לבי הדבר הזה. אבל אח"כ בבואי העירה נודע לי כי הרב הצדיק קדוש ד' מאורייטש, אשר מנוחתו כבוד בעה"ק צפת ת"ו, כאשר בא אל האבן, חבק ונשק את מדרך הרגל הקדוש הזה, אף מלא אותו בדמע עיניו. ורחץ אותו בדמעותיו אשר שפך כמים עליו (או כאשר נודעתי גם לבי נמס כמים. אחרי אשר זכיתי להיות במקום הקדוש הזה, מדרך רגל מרע"ה, ומדוע לא עשיתי אנכי כן) אמרנו איזה קפיטיל תהלים ויצאנו משם, ותיכף מנגד, בקצה הר השני אשר לעומתו היא מערת רבי יהושוע בן פרחיה. הלכנו שם ואמרנו גם שם תהלים. התפללנו בקשתינו. והלכנו לדרכינו. מאוד מאוד ירט לנו הדרך כי רד היום והשמש בא, ובכל כחי רציתי לבוא העירה, בתחלת ליל ההוא, להיות בעת ההדלקה אשר יעשו בלילה בחצר רבי מאיר בעל הגס (כך מנהגם בכל שנה בליל פסח שני). בעמל ותלאה עזר לי השם יתברך כי יעפתי על כנפי רוח. נשאתי אבר כיונה. ובאתי בחזרה לטבריא גם למקום מדרשו של רבי מאיר עוד רבע שעה קודם ההדלקה.

החצר היה כבר מלא אנשים ונשים וטף. וכרבע שעה כל העם עמדו מקצה. עיניהם גוכח עמוד העששית, והמדליק הדליק את אגן השמן ברוב ששון ושמחה. ויהי כעלות הלהב זירזו העם בקול מצהלוחם והנערים במנגינותם. גם בחצר אשר להספרדים כמתכונתו עשו: חזרתי לביתי ונפילתי גרדם על ערשי כאבן דומם מרוב עמל עבודתי ביום הזה. מעט אך ישנתי, והנה בעל החמור אשר שכרו אותי להוליכנו צפתה, בא ויקיצני לנסוע אתו, אבל כל עצמותי תאמרנה אז קול שברים ותרועה לרסיסים. מבלתי

14 קברו של יתרו בכפר חיטין. נבי שועיב, נזכר כבר ע"י ר' שמואל בן שמשון שעבר בארץ בשנת ד' תתק"ע, ומסורת מופלאה בדבר אבן שיש שעליה מדרך כף רגל יתרו. מובאת ע"י ר' משה ירושלמי, בעל "ידי משה" שביקר במקום בשנת תקכ"ט וכנראה שכאן שרשיה של המסורת המובאת כאן.

היכולת לפנות ימין או שמאל, אף הוא בהתפוזן לדרכו עזב אותי ונסע מאתי. אבל תחת שכר התמור בלילה כפלים שלמתי ביום המחרת. גם נסעתי באין אורתה. רק אני עם נער אחד.

בשעה הרביעית על היום עזבתי את ארץ הקדושה טבריא. אוהבי ומיודעי הולכים ללוות אורחות דרכי, יוצא דרך שער הצפוני שער צפת ת"ג, אשר מצד ים כנרת. כשתי שעות נסענו על יד שפת הים כנרת ובכל עת ורגע בנטות הפרדה ימין או שמאל, דמיתי כי עוד מעט והגני בירכתי הים. אתר עבור שתי שעות נטה המנהיג את הפרדה מני דרך ים, ונלך על משעול ההרים הגדולים המלאים סלעים ואבני נגף. כשעה שמינית כאנו אל כפר עין כחל¹⁵. גם שם נראו חורבות בתים וחצרות גלים מונחים על תלמי השדה. עין מעין נחמד יוצא משם. ישקו ממנו עדרי הנוסעים ברצוא ושוב שם נראה חפירת חצי ההר, אשר חפר נאפאלען באניפרטע בדמיון כזב למצוא את כלי המקדש הטמונים שם, כנודע על פי הקבלה כי שם הם ספונים. אבל חפר ויגע ומאומה לא מצא.¹⁶

כשעה אחד עשר עליתי עיר הקודש צפת תובב"א, והיא עיר גדולה לאלקים. כרך גדול מפואר במגדלי שן, בחומות בתים גבוהים, דלתים וברית. רכבתי דרך רחוב הספרדים, ומשם דרכתי במתי אוהבי, בדירה נאה אשר הכין לפני בעליות ביתו. רוח צח נשב באהל. אבל עיף ויגע אני מטורח דרכי. ואף לבית התפלה להתפלל מנחה לילך לא יכלתי. מקוצר רוח ומעבודת יומי שכבתי, ויניח לי כמתק שנת העובד. למחרת היום הרבה אוהבים באו לבקרני. ובצאתי העירה רב מאוד מיודעים ומכירים אשר צהלו בשמחה לקראתי לדרוש את שלומי ויקבלו פני באהבה. ועל כל פסעי תכסה דרכי מאוהבים שונים ששתי אתם משוש. לעת הצהרים לקחתי

15 מעין בנחל עמוד בדרך מטבריה לראש פינה. בעל "עמק המלך" מציין בהקדמתו למשנה "כלי בית המקדש": "ואלו הן משקלי הכסף הגנוזים בעין כחל על ידי ברוך וצדקיהו".

16 מסורת זו נזכרת ע"י הר"מ ריישר ב"שערי ירושלים".

רשות מאתם להפרד מעט מהם. למען אלך לדרכי אשר עליה באתי. לקחתי אתי שני אנשים יודעי הדרך ויוליכו אותי במורד הר העיר אל כפר עין זיתון¹⁷ (בימי הקדוש בעל „סדר היום” היתה עיר גדולה על תלה בנויה, ועתה הוא כפר לא גדול), רחוק כחצי שעה מן העיר. שתיתי שם מים מן המעיין הטוב הנודע לתהלה בכל הארץ, והלכנו אל מערות רבי כרוספדאי אשר בראש ההר מצד ימין דרכינו. משם הלכנו אל מערות רבי יהודה בר אלעאי ורבי אלעאי אביו. גם קבר ר' יוסף סארגוסי שם. בחזרתי נטינו מעט לימין דרכינו ללכת אל מקום מטע זיתים רבים. ושם בתווך קבר רבי יצחק הלבן. ערביים וערביות העובדים בשדה רצו אלינו כאשר ידאו הנשרים. דמיתי כי באו לנגדינו למען הרע לנו אבל לא פצו פה ולא קרצו עין רק עמדו צופים לראות ולשמרע תפלתינו אצל קבר הצדיק. ובחזרתינו גם הם הלכו לדרכם. משם חזרנו העירה, הלילה היה לי למנוחת נפש בחברת אוהבים.

ערב שבת קודש בבוקר הלכתי להתפלל בכנסת האר"י הקדוש אשר נבנה במקום שיצא תמיד האר"י הקדוש לקבל שבת בכל ליל שבת קודש. גם בשבת קודש הזה היינו שמחים וטובי לב מאוד על רוב חסדו וטובו אשר גמל ד' עמנו. להחיותנו כיום הזה לראות בעיני מקומות הקדושים אשר נפשי ערגה מאז היותי לאיש ולו היו לי אלף פיות לאכול ולשתות, כי אז הייתי ממלא חפץ ורצון מרבית אוהבי, אשר בקשו אוכל לי. ובאמת מעודי לא ראיתי כבוד והכנסת אורחים כמוהו. שם בצפת ת"ו ערב מאוד לחכי מאמר החכם „תלה כל שפתים להיות פורש, טוב נפש העני אשר לבבו דורש”, כי כפי מרבית דלותם ועניים, כן הוא לבבם הטוב לכבד כל אדם בסבר פנים יפות בכל לבם ונפשם. ירחם ד' על עניים ומרודים כי לבי נמס כמים, לרוב העוני והדלות המרחפת בחוצות צפת ת"ו, בבתי אחינו בני ישראל נבזים ודלים עניים ואביונים. (וככח העוני

17 לרגלי צפת. נזכר בכתבי הגניזה הקהירית. ובמשך דורות רבים לא פסק בו הישוב היהודי.

העו בעת"ק ירושלים וטבריא. כן עברת הדלות קשתה בעה"ק צפת
ת"ו, ישקיף נא ד' וירא חיש מהר בעני עמו וארצו).

במוצאי שבת קודש הוא ל"ג בעומר מהרתי לגמור סעודה
השלישית, למען אבוא מירון קודם ההדלקה. התפללתי
מעריב והבדלתי. יצאתי חוצה לרחוב העיר, והנה כל העיר בשוקיה
וברחובותיה, מלאים סוסים פרדים וחמורים לאלפים לרוב, מכל
הסביבות אשר יביאו הגוים. שכרתי לי חמור אחד, ועוד איש אחד
ממיודעי אתי בחברתי. מהרתי וישבתי על החמור ונסענו באישון
לילה, אשר כיום יאיר מנהרות עששיות המאירים, מהולכי רגלי ודהרות
סוסים. הרצים ודחופים. כל הדרך היתה מלאה מאנשים ונשים וטף.
ששים ושמחים הולכים לחוג, ורוכבים רבים, אשר לא יספיקו לשכור
סוס לאחד ירכבו שנים שנים על סוס או פרידה. כשנים וחצי שעה
רכבנו עדי באנו למירון ובבואי שמה כבר היה כל החצר מלאה
אנשים כארבה לרוב. בנות צעדה עלי שיר. והבנים נפוצים על גגות
החצר הגדול. עומדים צופים מצפים בשמחה לעת ההדלקה.

הלכתי תיכף אל בית מדרשו של התנא רבי שמעון בן יוחאי
אשר על קברו. ובבואי שמה מצאתי כבר כל חצר בית
המדרש מלאה מפה לפה, אנשים ונשים, נרות לאלפים האירו את
הבית וקול דמעות הבוכים הומים כהמות ים וגליו לא ידמה, אף
לא ישוה קול בוכים אשר ישמע בבתי כנסיות ובתי מדרשות ישראל
ביום הכפורים קודם כל נדרי. נגד בכיות ושאגות המון. והדמעות
אשר יזלו כמים נגרים, או בבית המדרש של רשב"י בצד קברו קודם
ההדלקה. גם הדלקות הנרות (לאמפין) אשר שם בבית המדרש,
ימכרו לכבוד התנא רשב"י בעד נר הראשון נתן ספרדי אחד ממדינות
באחאריע, מאה ושמונה עשר רובל כסף וכל נר אשר יתאחר הדלקתו
ימעט משכורתו. גם אנכי קניתי הדלקת נר אחד לכבוד התנא.

כחצי שעה אחר בואי, אחר אשר הכינו את העששית הגדולה,
אשר על ראש הגג, מכוון נגד קבר התנא, עלה כל העם

מקצה הגגה. וכל אחד מאשר היה אתו מטפחת יפה, שמיכה גאה, כובע יקרה, השליך אל תוך שריפת אגן השמן. גם שמן זית כל אחד קנה ויצוק אל תוכו לכבוד התנא. אז נגשו המדליקים ברגש שמחה וטוב לב וידליקו מטפחת משוחה בשמן וישליכו אל אגן השמן. וכל העומדים בעינים צופיות עומדים מקוים לאור. ויהי ברגע הראשונה, בצאת שביב אש כעלות הלהב, וירונו העם, ותבקע הארץ לקול הרנה והשמחה, אלה מזה ואלה מזה, בזמר מזמרים, ישתקשקו בקול תרועה, תוף וכנור, נעים גם נבל. מרקדים ששים ושמחים בשמחת התנא. מנצחים בשירי זמרה בזמר „בר יחאי“, וכן כל גגות הבית אשר ממעל, וכל פנות החצר אשר מתחת מלאים אגודות אגודות, תבורות הבורות, מזמרים מנגנים מפזזים מכרכרים בכל עזו בשיר ושבת. לא ראיתי ואבותי לא ספרו לי לשמע אוזן הנהיתה כמוהו. ומקובל הוא ביד יושבי ארצינו הקדושה כי נשמת התנא האלק"י רשב"י תתנוסס על הדלקתו. או לקחתי את גליון רשימת שמות קרובי ואהבי, המחזיקים ישיבתי על אדמת הקודש, הם ונשיהם ובניהם. קראתי כל שמותם לאמותם, שם שמות אנשי ביתי, התפללתי בקשתי ותחנתי בעדם כי יגן עליהם זכות התנא הקדוש להאיר נרם בשפע והצלחה בגופם ונפשם.

אחר זה הלכנו משם להדלקת העששית אשר על הגג נגד קבר רבי אלעזר בנו. וגם שם כמתכונתו נעשה. אח"כ הלכנו אל הדלקת עששית רבי יצחק גפחא, העומדת על הגג בצד פתח החצר. משם הלכנו מקצת אנשים, כמאתים, אל הדלקת העששית אשר על מערת רבי יוחנן הסנדלר, הרחוק משם כמאה וחמשים אמה. הדלקנו בשמחה והלכנו אל מקום קרוב לשם, ורחצתי ידי בבור של רבי יוחנן הסנדלר אשר שרה שם העורות ומימיו לא יכובו. אחר כך אורתי לראות בשמחת אחיי השמחים בגיל בחצר מתחת. ובעמדי מעט שם והנה תאווה נפשי לעלות הגגה, לשמוח בשמחת ישראל אשר ממעל, ובעמדי ממעל כלחה נפשי לרדת מטה. כה הלכתי ברצוא ושוב כל הלילה לא נחתי ולא שקטתי אף רגע לקול תרועת השמחה

אשר תצלצל באזני בלי הרף רגע, ובהתהלכי מעט גם לפנים אל תוך בית המדרש נקרע סגור לבי אף נמס ותהי למים לקול בוכים, ההוגים ומצפצפים כסוס ועגור על ציון קבר התנא. ככה נפשי ישובב כל הלילה במעגלי שמחים ובוכים, אין קץ לקול הבכי אשר מבפנים, ואין כלות להשמחה, אשר בחוץ תרונה.

הבוקר אור יום ב' והנני עיף ויגע מאוד מעבודת הלילה. הלכתי חוצה להנפש מעט בנדיק סלע. שכבתי שמה כחצי שעה. ירדתי מן ההר לטבול במי מגידו ההולך מתחת. בבואי שמה, הוליכו אותי אל מקום מקוה התנא רשב"י מחצב אבן גדול באמצע הנחל. ירדתי וטבלתי שמה ועליתי בעבר השני ושם נגד מקום המקוה מערות רבי המנונא ורבי ייבא סבא. הלכתי שמה עם אחוזת מריעי ואמרתי שם ברכות התורה. וחזרתי לבית מדרשו של רשב"י להתפלל תפלת שחרית. אתר התפלה יצאתי אל חצר הקודש והנה כבר קול קריות החצר הומה, גוע הניעו עמודיה, ברעש שמחת תגלחת הבנים, בני ציון היקרים, המסולאים בפז ובני שלש שנה. בטח אדמה כי מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו הילדים הזמה מארצינו הקדושה. מירושלים, צפת טבריא, מלובשים בלבושי שש וארגמן, כובע ישועות מוזהב על ראשם, מחותלים בשרשרות זהב, אצעדה וצמיד, איש איש מאשר לו, ואם אין לו, וישאל משכנו ומגר ביתו, להדר ולפאר את הבן יקר, ילד שעשוע. והמה יושבים על קדקד אבותיהם מאירים כשמש בגבורתו בנועם פניהם. שבכי חן יציצו מגבות עיניהם, כמגדלי שן צואריהם, אף כארגמן דלת ראשיהם סדורים בתלתלים על קצותיהם. מלאים זיו ומפיקים נוגה מכל עבריהם. אבוקות דולקות בידיהם, וגם האבות בגדי הוד שבת ויום טוב מלבושיהם, מפוזים ומכרכרים כן בכל מיני שירה וזמרה. מכבדים מכירים ויודעים בתגלחת שער ראשיהם, מנסכים יין עסיס גם רקח מרקחת לכל האנשים, וחוזרים למנגינותיהם. ככה יאריכו בשירה וזמרה כשירי בר יוחאי, לכבוד התנא בר יוחאי וכן נפוצים המזמרים והמרקדים על כל מגרשי החצר מסביב עד ציון התנא רבי יוחנן

הסנדלר. בכל העת הזאת עמדתי אנכי בקצה החצר בעינים צופיות, נוזלים דמעות שמחה על כל הטוב אשר גמל די' עמדי להחיותינו כיום הזה לראות את כל זאת בעיני לקחת חבל בנחלת שמחת התנא הקדוש ביום הנורא הזה.

לעת הצהרים הלכנו בלוויית הרבה בצהלת רנה ושמחה אל מקום ציון התנא רבי יוחנן הסנדלר, ושם נתחדש הלכות השיר בכל מיני זמרה בתוף וכינור וכה כל הדרך מחצר הרשב"י עד ציון רבינו יוחנן הסנדלר, מלא כצאן אדם, מרקדים ומזמרים. אחר הצהרים הלכתי להנפש מעט תחת צל אילני זית, העומדים על פתח מערות בית הלל אשר באמצע מורד הר מירון. בדרך היורד אל נחל מי מגידו. שכבתי שם כשעות שתיים. אחר כך עמדתי והלכתי אל המערה והגה על פתח המערה מימין ומשמאל מקום קברות שמונה משמשי הלל במחצבת אבנים גדולות מאוד מעשה פרחים. ירדתי אל תוך המערה, והמערה גדולה מאוד, מרובעת, גאה במעשיה, כתבנית היכל גדול. ומכל ארבע רוחותיו כוכין, קברות תלמידיו בארונות אבנים. כל ארון קרוב לארבע אמות ארכו ומכסהיהם מלמעלה אבנים גדולות ויקרות, מעשה שושן, כמעשה אבנים אשר מחוץ למערה. בתוך הארונות אשר בהמערה נוזל מעייני מים, טובים ונעימים, כל באי המערה לא ישובו עד ישתה מהמים האלו, אף ירחץ עיניו כמקובל בפי כל לרפואת תעלה. הארכתי שם בתפלתי ותחנתי, אף עיני מקור דמעה נוזלו מאין הפוגה, לא ידעתי מה זה ועל מה זה, ולא אנכי לבדי הייתי שם בעמק הבכאים, אך כלנו אשר היינו שמה. שאלתי לאחד מה אשר תעורר פה נבל וכינור בכי והי, ויענינו כי כה אדני המערה הטבעו לכל לב דורך מפתן פתחו, כי תימס כדונג מפני אש, ברגש קודש ממעין גפתוח זרזיף דמעה מאין הפוגה. כהתימי תפלתי מחיתי דמעתי וחזרתי למדרשו של התנא רשב"י. התפללתי שם מנחה ומעריב בציבור.

וכנטות צללי ערב לא נשאר רק מצער מחבאים לשמות בשמחת התנא, ורובם נסעו. אז היינו רק אנשים מיודעים ומכירים,

רובם תלמידי חכמים חסידים ואנשי מעשה. וגם בלילה ההוא מכרו את הדלקות העששיות אבל לא בשכר הרבה כבלילה הראשונה, ואף כי היינו רק תבורה קטנה, כחמישים אנשים, עם כל זאת השמחה צץ ופרח מעל ראשינו בלב ששון לכלנו. המנגנים והמוזמרים נצחו בכל מיני שירה וזמרה, ואנחנו שמחים בכל עוז. בשעה שישית בלילה, כאשר נפרדנו איש מאחיו, נפלתי גרדם על הארץ מרוב עמל, עבודת לילה ויום, באין מנוח. הנחתי אבן מתחת לראשי. שינתי ערבה לי מאוד, עד כי לא ידעתי אנה גז חיש וחלף אורך הלילה.

הבוקר אור, יום ב' במדבר, קמתי והלכתי למקוה אשר שם בחצר התנא רשב"י. טבלתי שמה וחורתי להתפלל תפלת שחרית בציבור בבית מדרשו של הרשב"י. לבי ובשרי ירננו אל אל חי, כי חנני אלדי"ם למצוא חן בעיני אנשים אשר לא ידענו תמול שלשום (ואולי רק בעבור זאת אשר לא ידענו) ומרוב הקהל אשר היו שם רק אותי הרימו בחור מעם, ויקראו אותי לעלות לתורה, במקום שלחן הקריאה העומד קרוב כאמה אצל ציון הקבר התנא רשב"י. (ביום ש"ק ל"ב בעומר קנה ספרדי אחד עלית ששי בבית המדרש של הרשב"י ונתן ארבעה וחמשה רובל כסף). עליתי וברכתי ברכת התורה, ואחר גמרנו את תפלת שחרית הלכנו למערת בית שמאי. ירדנו מהר מירון, דרך מערות בית הלל, עברנו את נחל מי מגידו, ועלינו לראש ההר השני, אבל נגפנו מאוד רגלינו במשעול צר הזה אשר הלכנו על אבני נגף. וכעבור חצי שעה בעמל ותלאה באנו אל פתח המערה. כרענו על ברכינו, אף לכוף כאגמון ראשינו, עדי יכולנו לבוא לפנים המערה. גם בתוכו עמוד על רגלינו לא יכלנו אך שחח ישבנו סביב קבר שמאי אשר באמצע המערה ועליו גל אבנים גדול מאוד. וסביב המערה הוא כוכין רבים, אמרנו שם תהלים התפללנו בקשתינו והלכנו משם על ראש ההר. רחוק משם כשמינית שעה. מקום קבורת כלתו של שמאי עם שני בניה אשר הפילה. ועליהם מחצב שני ערסות מאבן, אחד גדול מאוד והאדמה אשר תחת לערסות האבן הזה מקובל הוא בפני יושבי ארה"ק, כי אם תשתה אשה

מקשה לילד מים מהול במעט עפר מזאת האדמה, או תיכף ומיד תלד, והוא בדוק ומנוסה.

כרבע שעה משם, על ראש ההר היותר גבוה, עומד האבן הידוע ¹²³⁴⁵⁶⁷ **שקוראים אותו כסא של אלי הנביא זצ"ל. ראיתי אותו היטב, אבל שמה לא באתי, כי האורחה אצו ללכת בחזרה, ואני אנה אני בא לבדי במקום ציה ושממה. גם כי כחי סר לילך על גבעה גבוהה כמוה. בחזרה הלכנו הרך מקוה דבורה הנביאה, והוא בנין אבנים מרובע במעלות טובות, ושם במקוה הוא מקום צאת נחל מגידו, מקור גבוה מבטן הארץ, בקרן מזרחית דרומית. לטבול בתוכו לא יכלנו לעת כזאת, כי נכזב מימיו הראוי לטבילה רק רחצנו שם ידינו, וחזרנו משם למערת הלל, ואמרנו תהלים בציבור, ומשם עלינו על ציון התנא רבי יוחנן הסנדלר, ושם התפללנו מנחה כי דמינו לנסוע תיכף אחר מנחה לעיר הקודש פקיעין, אבל בעל הפרדות לא אבה עוד לנסוע אחר, כי התמהמנו, באמרו כי לא יסכן נפשי לנסוע באורחות עקלקלות האלה, בעת רד היום, ולכן הוכרחנו ללון שם גם בלילה ההוא.**

אוצר החכמה

בטרם נטות צללי ערב. הלכנו לתור ולראות את הכפר מירון, מקום קודש הקדשים, אשר שם רבץ התנא רשב"י, רבי תורתו עם תלמידיו הנוראים, ובאנו אל מקום הבית הכנסת, אשר עוד הפתח וחלון גדול, חרות וחקוק במעשה צעצועים, נראה כאשר עתה מחדש נעשה. והכל מאבנים גדולות וארוכות מאוד. משם ראינו בתוך הכפר מערות רבות. במערה אחת מהם נודע לנו כי שם קבר רבי יוסי בן קיסמא. משם הלכנו לגן הדסים הנודף בריח טוב וערב עד למרחוק. כרתנו שם הדסים למכביר להביא אתנו ירושלים. גם בלילה ההוא היה לנו משתה ושמחה בשנה מתוקה, עלי אדמת קודש. וביום ג' בבוקר השכם התפללנו תפלת שחרית, ואחר התפלה פרשתי שיח בקשתי במקום הקודש הנורא ציון התנא האלקי הרשב"י, בעדי ובעד ביתי ובעד כל קהל התומכים בימיני ומחזיקים ישיבתי על

אדמת הקודש. גם על ציון בנו התנא הקדוש רבי אלעזר וציון התנא הקדוש רבי יצחק נפחא התפללו בקשתינו ונפרדנו מחצר הקודש בדמעות שמחה וישבנו על הפרדות, ונסענו לפקיעין לא רחוק ממירון רק כשלשה רבעי שעה.

עלינו הר גבוה ראשו מגיע השמימה, באורח צר ומצוק רק ככף מדרוך הפרדה, אשר אין בו לנטות ימין ושמאל. מימין משעול צר הלזה הוא שן סלע ההר הנשקף על פני כל המחוז ההוא ומשמאלו גיא עמוק עמוק מי ישערה, כמה אלפים אמות בצירים ודרדרי אבן. בנוסעי בדרך הזה לא האמנתי עוד בחיי, חשכו נשפי עפעפי מהביט העמק מתחת, אף כהה עיני לראות את פסגות ההר מלמעלה. לדעתי כי אם תהיה הפרדה כפרה סוררת להטות מעט מגי דרך כאצבע וזרת. אז תצלל רכבו בעמק הגיא כעופרת. וכשעיר המשתלח כל עצמותיו לרסיסים נשברת. על כל פסיעה ופסיעה ברכתי בלבבי ברכת הגומל. במשעול זה רכבנו לערך חצי שעה. אחר כך עלינו עוד הרים גבוהים, רמים וגשאים, ורכבנו לערך חמשה שעות בדרך הררית, מלאה קוצים וברקנים, מינים ממינים שונים. גם אבנים גדולים ראיתי בדרך הזה, אשר לא ראיתי עוד כמותם, ואחר הצהרים באנו עיר הקודש פקיעין,¹⁸ נסענו כלנו לפני פתח בית הכנסת אשר שם, ונוריד איש את אמתחתו ארצה, ברצותינו ללון שם במקום ההוא.

שם בעיר ההוא כחמשה ועשרים ספרדים ואשכנזי אחד מילידי צפת ח"ו ויהי אנחנו מריקים שקינו, והנה האיש האשכנזי בא וישאוג בקול „למה תעשו כה לעבדכם לבלתי סור אלי, והנה ביתי לפניכם כטוב בעיניכם, ואנכי פניתי הבית ומקום ללין, בואו אלי ואכלו מחלב ודשן ביתי, ושתו ביין מסכתי כאשר לאל ידיכם". לקול שועתו, היוצא מעומק לבבו, עצור לא יכלנו עדי כלנו הלכנו.

18 בימי הביניים היה ישוב יהודי במקום ושרידי ביהכ"נ מתקופה זו מצויים עד היום. הישוב החקלאי היחיד שלא פסק בו ישוב יהודי.

ותיכף, טרם נטות היום, מהרנו להלוך משם אל כפר טריא¹⁹ על ציון
אבא תושעיא איש טריא. התפללנו שם מנחה וחזרנו אל בית הכנסת
והתפללנו שם מעריב. כל צדיקי וקדושי ארץ ערגו כאיל להתפלל
בבית הכנסת הזה, כי קבלה היא בידינו כי בבנין חומת בית הכנסת
הזה גבנה שני אבנים מאבני בית המקדש. אחר מעריב חזרנו לבית
האיש הנכבד, ושם כבר הוכן לפנינו שלחן מלא מגד ומעדני מלך,
ממאכלי תלב ויין, כי האיש מגידי הארץ יחשב, ושוע הגדול בכל
ככר ההוא, ולבב טוב לו ולכל בני ביתו, כראוי ליליד ארצינו הקדושה.
גם לינת הלילה היה לנו לעונג ולשמחה, מאשר הוכן לפנינו במצע
טוב כרים וכסתות, כראוי לנו.

כאור בוקר יום ד' הקיץ אותנו בעלי הפרדות למהר אלי דרך.
הלכנו בהחפזי להתפלל תפלת שחרית אל פתח המערה אשר
היה טמון בו התנא רשב"י ור"א בנו שלש עשרה שנה. החרוב
עומד שם עוד לפני פתח המערה. התפללנו שם בציבור תחת צל
החרוב. אמרנו שם וזחר אצל פתח המערה ואל תוכו לא הלכנו. גם
לקחנו מעלי החרוב אל אמתותינו כאשר יכלנו שאת, כי הוא
גודע ומפורסים לסגולה נפלאה ויקרה לכל דבר, ואף להתזיק בבית,
אבל מפרי החרוב צויה עלינו המשמש לבל נגע בהם כי לא ינקה
הלוקח מהם ובנפשו הוא. והראה לנו כמה עצים מונחים שם מענפי
החרוב הזה, אשר כרתו הגוים, ונתנו על גגי בתיהם, וכל באי הבית
היה להם ראש ולענה מר כמות, עד אשר הרסו עד היסוד והביאו
העצים בחזרה לפני פתח המערה ועדיין מונחים שם. משם חזרנו על
יד המעיין הידוע אשר הלך לפני פתח המערה. ועתה העמיקו את
המעייין אל מתחת לארץ והולך אל רחוב העיר. ומשקה את כל שדה
הככר ההיא מסביב, ואין שטן ופגע בין יושביה בהבר המעיין, כי
כבר עשו חוזה לכל יום ויום, לאיזו שדות ילכו מי המעיין להשקות,
והמים הוא הפלא ופלא לכל שותיהם. אחר תפלתנו הלכנו אל ציון

19 בימי גירוש ספרד נמצאו עדיין כאן מתישבים יהודים ונקראו בשם
„עין טריא“.

רבי יוסי דמן פקיעין. התפללנו שם תחנונינו, חזרנו העירה ונסענו לדרכינו, אך לא בדרך אשר באנו הלכנו, דרך הר רם ונישא, היותר גבוה מכל גבעות ההרים אשר במרכז הלזה, חלק זבולן ונפתלי.

כחצות היום ירדנו מן ההר הגדול והגורא, ובאנו על מישור וככר נאונה, שתול עצי זית למרבה, גם כרמי תאנים למכביר, ובאנו מחוץ הכפר גוש חלב²⁰ (הוא העיר אחלב אשר בחלק אשר), והוא כפר גדול ורחב ידיים מאוד, בכל צמח טוב, ואויר זך ויקר כראוי למעדני אשר. שם הכפר הזה מעולם, עובר על כל רשע ופשע, לאיש יהודי הדורך במתי אדמתם, כן מלאו גם לבי חלחלה בנסעינו שמה כי יפגעינו באבן או באגרוף, אבל תודה לאל שמש המליכה זרחה עתה על כל הארץ. לא ירים איש עוד את ידו, בידעו כי יקום במשפט על כל דבר פשע, ונתפוך הוא כי עתה יקדמו פני האורח בשלום ומנוחה, כן גם אנחנו, בבואינו שמה. רב מאוד העם אשר צהלו לפנינו, ויורו לנו את הדרך אשר בה נלך למקום הקברים הקדושים, ואף הוליכו אותנו בתוך שדה חיטים באין אורח שמה. לשמאל דרכינו ראינו את מצבת ציון הנביא יואל בן פתואל, ועליו חרותות שורות בכתב ערבי, אבל לשם לא גשנו, כי הוא באמצע שדה חרושה מחדש, וכזאת לא הרהבנו עזו בנפשינו, רק מרחוק כעשרים אמה התפללנו בקשתינו ומשם הלכנו אל ציון הקדושים אשר שם מנוחתם כבוד, אסתר המלכה, שמעיה ואבטליון ורבי יוחאי, אביו של רבי שמעון, ויש אומרים שגם רבי מאיר בעל הנס מנוחתו שם ואין זה רבי מאיר ההוא אשר במשנתינו, השוכן בטבריא, ותודה לאל ית"ש שאנכי יצאתי לשני הדיעות כאשר הייתי בטבריא ובגוש חלב. גם מקום מדרשו של שמעיה ואבטליון שם בכפר ההוא. אבל לא

20 עיר בצורה במלחמה עם הרומאים, ולאחר שטיטוס כבש את העיר הרג את יושביה, עבר יוחנן מגוש חלב לירושלם. בימי הביניים היה כאן ישוב יהודי, ועד היום נמצאים כאן שרידי בית כנסת עתיק. בקשר למסורת על קבר רבי מאיר בעל הנס ראה קברי אבות למ' איש שלום בערכו.

ידענו איה כבוד מקום המדרש הזה. אחר הצהרים נסענו משם. עברנו בדרכינו על מקום הקודש שחיבר התנא רשב"י עם תלמידיו האידהות, ורק בדרך כלל ידענו המקום אבל המקום הפרטי לא ידענו. ולעת ערב באנו בחזרה אל עיר הקודש צפת ת"ו ובאתי לבית מלוגני. נחתי שם בלילה ההוא מרוגז עמלי.

וביום ה' בבוקר נסעתי על החמור עם עוד שלשה מחברתי לכפר ביריה²¹ ושם על שמאל הדרך גל אבנים גדול. ירדתי מן החמור והלכתי שמה ברגלי להשתטח על קבר איש אלקיים החי בניהו בן יהוידע. אמרנו שם תהלים ונסענו הלאה לראש ההר. ושם מערות אביי ורבא. המערה גדולה ורחבה. שחוח ירדנו לתוכה דרך פתחה הצר וקטן. גם המערה מלאה אבנים על כל גדותיה (שיחה הוא בפי יושבי ארה"ק כי מהמערה הזאת מחילה תחת לארץ בדרך נכון לירושלים עיר הקודש ומוצא המערה הוא המערה אשר על הר הזיתים, בצד בית החפשית) שם בראש ההר ראיתי העמק הנעים אשר משתרע לצד המזרח, הנקרא בלשון ערבי אראד העט,²² והוא מלשון ארץ ישר כחוט, והוא עמק ים החוילה ים סומכי (מי מרום), ובאמת כל הככר ישר ושוה כאלו נמדד ונמתח בחוט וקו השוה. והעמק פוריה מאוד בחיטים למסביר. תתענג עין רואה, גם עטוף בר בכל מיני צבעונים יתרועעו אף ישירו, מראש אמנה וחרמון. גם הקאלאניא (ראש פינה) של הנדיב באראן ראטשילד שם בעמק הזה. ולולי התמהמתי, במקומות הקדושים אשר עברתי, כי או הייתי נוסע עד אשד ים הנעים הזה, ים החוילה, אשר גם הוא מגבולי הארץ יחשב.

21 סמוך לצפת. בימי הביניים היה כאן ישוב יהודי, ואף מרן בעל "בית יוסף" ישב כאן והשלים את חיבורו ה"שלחן ערוך". לאחר רעש תקצי"ז עברו לכאן רבים מיהודי צפת.

22 בימי הביניים נקרא עמק החולה על שמו של הכפר "אל חיס", וכך הוא מכונה גם ע"י ר' משה בסולה בשנת רפ"ב. בתקופה הזאת ישבו שם יהודים, ורבים מיהודי צפת היו באים ל"יריד", שנערך כאן בכל יום רביעי בשבוע.

אך לאשר ידעתי כי אם אשים נתיב מהלכי שמה, או אז תתמהמה
חזירתי העירה עד שלש שעות בלילה. אשר יראתי מאוד לנסוע
בחשכת לילה במקום הזה.

ממערת אביי ורחב עלינו רק מעט אל ראש פסגת ההר ושם ציון
קבר רבי יהודה נשיאה, נכד רבינו הקדוש. הציון הוא
למעלה על השדה ועליו בנין חרוב ואך קשתות העליה עומדים עוד.
משם ירדנו מעט אל עבר ההר ובאנו למערת רב פפא ועשרה בניו.
המערה הוא מרובעת ולא גדולה, אבל נעשה בהוד והדר, ביופי
ותפארת. אחד עשר כוכין יסובבו חומותיו והכוך אשר מנגד הפתח
הוא היותר גדול ורחב מכולם, ותבא כמו שער בנפשי, כי הוא זה
קבר רב פפא, והשאר הם קבורת בניו. ישבתי שם ואמרנו יחד תהלים
גמרנו תפלתינו והלכנו משם אל כפר עמקה,²³ אשר בקצה עמק
החווילה. שם מורד הר גדול נורא, אשר כמוהו לא ראיתי, ישר ושוה,
כהולך על תומה מרוצפה. לרכוב שמה לא יכלנו, ורק ברגלינו הלכנו
דרך שדות עדשים וחטים, וכערך חצי שעה הלכנו במורד ההר הזה
עדי באנו אל כפר עמקה, וכשני שעות משם עד ים החווילה. שם,
בקצה הכפר, ציון הקדוש ונורא הוא יונתן בן עזיאל. בחלחלה
ורתת גשנו למקום זה מה נורא, וחצי שעה אמרנו שם תהלים. סדרנו
בקשתינו מעומק לבנו, ונסענו משם ונקף את כל ההר בנוסענו סביב
לרגלי ההרים אשר יסובבו כחומה, את כל ככר החוט.

וכשני שעות רכבנו סביבות ההרים האלה, עד אשר באנו אל
מערת חוני המעגל,²⁴ והוא בתוך שדה ערבי אחד זרוע

23 ציונו של יונתן בן עזיאל במקום נזכר ע"י כל הנוסעים היהודים. החל
מר' שמואל בר שמשון.

24 בכפר פרעם, בקרבת ראש פנה. אף הוא נזכר ע"י הנוסעים החל מר'
שמואל ב"ר שמשון ואילך. רבי משה קורדובירו היה עורך כאן "גירושין",
ורבי מנחם מנדיל מקמיניץ בעל "קורות העתים" מספר על תפילתו של
רבי ישראל משקלאב במקום בשנת בצורת, ובשובם לביתם נתמלאו כל
הבארות מים.

חיטים, עד פתח המערה. הערבי בעל השדה עומד בתוך שדהו עם נעריו ונערותיו עובדים עבודתם, ואנחנו עלינו הגדרה לעלות דרך שדהו הזרועה עד פתח המערה, ויהי כי עלינו, וירץ לפנינו אחד מגערי דחוף ומבוהל, ועד בואינו על פתח המערה כבר הוא עבר אתנו ויעמוד הכן לבלתי עוזב אותנו לגשת אל המערה, עד ניתן לו (באקשיש) מתנת יד, אבל גער העברי אשר נהג את המורי, מילידי צפת, לא ירא ולא פחד מרגש הערבי, נגש אליו בחמת כחו ויאחו בציצת בגדיו אשר מתחת לצוארו, וישאלהו לאמר „אל מי נגשת ואל מי קרבת לבלתי תת לבוא המערתה, התדמה בנפשך כי לא נפלו עוד ימים הראשונים, אשר הייתם כאורב. חמסתם גזלתם ולא המלתם, לעת כזאת הגעתם למלכות, אשר ברסן ומתג תעצר צעדיכם, לכן גש הלאה מזה כי עוד מעט ואתנך למרמס תחת כפות רגלי, או אז יכנע לבבך, בידעך את מי נצבת ואת מי נלחמת“. הנער הערבי הזה בהאחזו בו בחזקה, פניו שחרו מלחץ ידי הנער העברי, ולא השיבו דבר כי גסתם כחו וגרונו עד אשר אנחנו קרבנו אליו לבקשו, כי ירף ממנו ולקול בקשתינו עזבו. הנער הערבי ברח כארי, ורץ כצבי למקום עבודתו, באין דובר עוד דבר, ואנחנו עמדנו שם כחצי שעה. ערכנו בקשתינו ותפלתינו על פתח המערה ואל תוכה לא באנו, כי גסתם פי המערה אחר הגשם מחול ועפר. גם מערות אבא חלקיה אומרים כי לא רחוק משם הוא.

1234567

משם הלכנו בחזרה אל ראש ההר כשני שעות, עד כי לפנות ערב באנו על ההר הגדול אשר מעבר השני לכפר ביריה, ושם מערה גדולה ובתוכה קבורת אבא שאול, גם שם באין אורח עלינו ההרה דרך שדה עדשים, עדי הגיענו אל המערה. גם לזאת המערה שחוח הלכנו, בכריעות ברכינו, והתפללנו מנחה בתוכה, שם נראה קבר באורך חצי המערה. כאשר גמרנו תפלתנו, תפלת המנחה, חזרנו ובאנו העירה לעת תפלת ערבית (בדרך הזה כבר רגשו כל עצמותי כי כחי סר מאתי מרוב עמל עבודתי אשר טפחתי ורבית זי זה חודש ימים. לחם לשובע לא אכלתי ומים לרויה לא שתיתי, כאשר

בהתהלכי בדרך הזה נכמרו רחמי על החמור אשר רכבתי עליו כל היום, באין אוכל ושתו, ירדתי ממנו לילך מעט ברגלי, אבל בהתהלכי אך כעשרים אמה, והנה נפלתי שדוד, באין אונים ולא אמיץ כח, אף אגלי הזיעה כסוני מראשי ועד רגלי, ולקרוא על בעל החמור לעמוד עד בואי, לא יכלתי, אך כראותו כי אחרו פעמי ויביט מאחוריו ויראה עוצר רוחי, אז עמד ואנכי בכל כחי מהרתי וישבתי באין איל). ואני בבואי העירה נפלתי על מטתי, ומרוב תשי, שינה לעיני כל הלילה לא נתתי.

כאור יום אז אך נרדמתי אבל עוד מעט קמתי ונתעוררתי. ביודעי כי הוא ערב שבת קודש הלכתי להתפלל בבית מדרשו של הרב הקדוש מנאווריטש, ותיכף אחר התפלה הלכתי בסגל חברתי לבקר את בית החיים אשר בצפת ת"ו. מה נורא וקדוש המקום הזה הלכנו במורד ההר אשר העיר עומדת עליו. ובאמצע ההר משתרע קברות ישראל לאלפים, וזה יצא ראשונה לעינינו קבר קדוש ד' האר"י החי. לא רחוק משם קבר איש האלדים מהר"מ קורדבארו בעל הפרדס. גם משם לא רחוק קבר הקדושים מורנו הרב משה אלשיך והרב יוסף קארו בעל השולחן ערוך, גם הרבה מערות אין מספר, מגאוני וקדושי ישראל, אשר גלאיתי להעריך כולם, כי תקצר עשר יריעות. הרב ר' אלעזר רוקח גם כן מונח שם במערה אחת. ירדנו מן ההר אל שטח אדמה ישרה וזרועה. במשעול צר, אשר בין תבואות הגוי, הלכנו לערך מאה אמה ובאנו אל קבר רבי פנחס בן יאיר ועליו גל אבנים גדול מאוד, ואמרו לי כי עד הגל הזה מאשר בקשו להעמיד עליו בנין אבנים וטרם נגמר נהרס עד היסוד בו. מקבר רבי פנחס בן יאיר נראה, טוב וישר, חצר רשב"י אשר במירון, מכוזן נגד קבר חותנו. משם חזרנו על צד הקברות אשר מעבר השני בצד ההר, ובאנו אל מקום שלשה מצבת אבנים משלשה קברות קדושים השוכבים זה אצל זה. ומקובל הוא מפי האר"י הקדוש שאמר על אלה השלשה כי שם ספונים נשמת אבותינו אברהם יצחק ויעקב. על אחד מהשלשה אומרים כי הוא הרדב"ז זי"ע.

משם עלינו למעלה אל קבר הושע בן בארי הנביא ועליו אוהל גדול. לפני האוהל הזה, לצד הקברות, מערה אחת ושם קבר הינוקא המבא בזהר הקדוש לעומת קבר הושע הנביא. על ההר השני אומרים בשם האר"י הקדוש כי קבורים בו כפלים כיוצאי מצרים. משם הלכנו אל מקום האר"י הקדוש, העומד למעלה בראש מקום הקברות, והמקוה הוא ממעיין טוב ונחמד, קר מאוד, ומי המעיין נראים כמעט כאשר נוזלים וגביר אחד מרוסיא הציב בגין גדול על המקוה למזכרת עולם. טבלנו שם ותחי נפשינו, ורוח חדשה בא בקרבינו. חזרנו משפ לבתינו להכיז נפשינו לכבוד שבת קודש.

גם בשבת קודש הזה שבעה נפשי עונג אהבת ריעים ואמנות ידידים. בשבת קודש אחר סעודת שחרית הלכתי בלויית חברתי לבקר את בתי הכנסיות אשר בעיר הקודש צפת העתיקים משנות קדם. ובאתי אל בית הכנסת הרב יצחק אבוהב. בית הכנסת זה נבנה בכבוד ותפארת עד להפליא, משוח בששר ומרוצף באבני שיש גדולים. אויר צח ונעים יושב בו, להחיות לב היושבים בו ולומדים בניגון סדר פרקי אבות. כל אחד אמר משנה אחת בקול נעים, תשמח לבב שומע כנהוג אצל הספרדים. גם ציר הבריטאני (ענגלישער קאנסאל) יהודי ספרדי ישב לפני ארון הקודש בין הנאספים, ולמד פרקי אבות בשקידה רבה בנעימה וזמרה כדרכם בקודש (לא יראה ולא ימצא כואת בין אחינו האשכנזים איש אשר משמרתו משרת כהונת המלוכה, אך אם תקרא שמה עלינו, לבל יהלוך קדימה) בהתהלכי לפניו, דרשתי שלומו בתנופת ידי, כמנהג הספרדים, אף הוא בשמחה רבה מיהר להשיב את שלומי בתנופת ידו ורמיות עיניו, וכמוצא שלל רב יקר הי' הכבוד בעיניו. הלכנו משם ובאנו אל בית הכנסת הנקרא „בית הכנסת צדיק הלבן“, אומרים כי הוא בית הכנסת רבי יצחק הלבן. ושם נעשה הנס עם התרגולים שנעשו לבנים, כנודע לכל, המעשה הנורא, ושם בצד הכנסת יש חדר מקום מנוחת הצדיק, ושם למקרה לא טוב אם יהיה שום איש מישראל יוצא מדעת חלילה, יסגרו אותו שמה על לינת לילה אחת, ועל פי הרוב תבוא הישועה.

גר תמיד משמן זית מאיר שם על קברו ולא אדע פשר דבר זה אם הוא קבר רבי יצחק הלבן, למה יאמרו בעין זיתים בין הזיתים, כי שם הוא ואולי שנים היו. משם הלכנו אל בית הכנסת האר"י הקדוש אשר התפלל שם תמידין כסדרן. עתה הוא בידי הספרדים התפללתי שם מנחה. ראיתי את מקום הקדוש אשר האר"י הקדוש היה עומד שם בעת תפלתו. עתה עשו ארון הקודש במקום הזה (אחר פטירתו עמד על מקומו איש אחד, והודיע לו האר"י הקדוש בחלום, כי לא יאריך ימיו על חלל את מקום קדשו, וכה היה לו. לכן עשו ארון קודש במקום הזה. כה ספרו לי אנשי אמנה):

ביום א' נשא שמחתי את אוהביי וידידיי יקירי צפת ת"ו השמחים בשמחת הכנסת אורחים עד להפליא, ובפרט עם איש ירושלים, לפנות היום הלכתי עם אחד מהם לתור ולראות את כל העיר מקצה. עלינו מגדל יודפת החרב,²⁵ אשר בראש הר העיר, משם ראינו את כל עיר אחינו בני ישראל הספרדים והאשכנזים גם עיירות הגוים עיר הישמעאלים והנוצרים גם את כל ככר ים כנרת ותבל גדול משפת הים מסביב. גם את כל ההרים הגדולים והנעים, את הכל ראינו בהר המגדל הזה. התפללנו מנחה תחת צאלי הזיתים העומדים לרגלי ההר ההוא וחורנו לבתינו להתפלל מעריב ולאכול ארוחת הערב.

למחרת היום, ב' נשא לעת צהרים, ליוו אותי קהל גדול מאוהביי ומיודעי מיקירי צפת ת"ו עד מתחת להר אשר במגרש העיר. ואחרי נשיקת אהבה כבדה עליהם מאוד עוצב פרידתי מאתם אבל הכרח נסיעתי האיץ עלי מאוד לבוא לביתי, טרם בא החג הקדוש, הכביד את לבי, מאין פנות אל אנהת ידידים, אוהבי חברתי. יושבתי

25 אחד מרושמי קורות הימים מתאר את המצודה ואת בור המים מתחתיו כאחד מפלאי העולם, אולם ברעידות האדמה התכופות בצפת נהרסה המצודה עד היסוד, ורק שרידיו נשארו, וביחוד הבורות החצובים בצלע ההר.

על אתוני אשר הוכן לפני, ונסעתי עם שיירה הקטנה אשר ארחה לחברת נסיעתי. תקותינו היתה ללון בעיר הקודש טבריא, בלילה הזאת, אבל בבואינו כמרחק שעה וחצי מטבריא, נודע למנהיגינו כי אנשי חיל יסובבו דרך טבריא, בדרך עברם לשכם, ולכן יראו המנהיגים לנסוע העירה למען לא יקחו בהמתם בחזקה, כדרכם בעת יסע החיל, ליקח כל חמור, סוס או פרד, אשר יפגעו להוביל משאם, ואף כי שלם ישלמו שרי הצבא במיטב, אבל קצה חיי המנהיגים במשכרת הזו, ולכן ציוו עלינו לירד. אף הורידו אמתחותינו לנוח שם בלילה ההוא, על יד ים הכנרת. אויר הים נשב לנו כל הלילה למתק נפשינו. אף מי הים, באין כסף, שתינו לרויה באין מחסור. גם ארחות הנוסעים אשר נסעו מאחרינו בשמעם הדבר הזה קמו ונצבו במקום הזה, לבלתי נסוע לטבריא, עד כי בלילה גדלה ארחותינו משמונה האנשים לעשרים איש. כאור בוקר יום ג' עמדנו והתפללנו שם על שפת הים, ואח"כ נסענו כשלושה עשר שעות רצופים, בהעלם אחד, נסענו ביום הזה. לעת ערב באנו עיר גינין (עין גנים), עברנו העיר ועמדנו תחת שתילי הזיתים אשר עמדנו, בנסענו שמה. שם מים במחיר שתינו אשר הביאו לנו ממעין הנפלא אשר בתוך העיר הנוזלים מן לבנון. לא רחוק מאתנו שכנו שבט גדול מהערבים, שטוחים על פני השדה באהלי קדר, כדרכם. המנהיגים ציוו עלינו לנדד שינה מעיננו. ולבלי תת תנומה לעפעפי בלילה הזאת, מפחד השכנים הנעימים אשר יכתירו אותנו, למען לא יוכלו שלוח בעולתה ידיהם. בטרם שכבנו לישן, והנה עוד ארחה אחת גדולה באה מטבריא, יודעים ומכירים, הנוסעים גם כן לעיר הקודש, לחוג את רגל שמחתינו בחג השבועות הקדוש לפני מקום מקדשינו מרום מראשון ולבכות על חרבנו. אז היינו ביחד כשלושים וחמשה אנשים, שכבו גם כן אתנו בלילה ההוא תחת אילני הזיתים הרבים, אשר יוכלו כוח בענפיהם אף על אלף אנשים. שנתנו לא ערבה לנו ממגור שכנינו אשר מסיבי.

כאור בוקר יום ד' אצו עלינו המנהיגים מאוד עד כי גם תפלתנו לא יכלנו לגמור ואך ברכינו על האתונות גמרנו את

תפלתינו. ונסענו ככה כעשר שעות. עברנו כל המקומות אשר נסענו בהליכותינו שמה, וכשעה שמינית ירדנו מהר עיבל אל תוך העיר שכם. סרנו שם לבית מרוח, מקום חנות העוברים ושבים. לקחנו לנו בית מיוחד, ושכבנו כלנו להנפש, וכפנות היום הלכנו כלנו אל קבר יוסף הצדיק. התפללנו שם מנחה. הערביים כבר הכירו אותנו ויראו מגשת אלינו. בשכבותינו בלילה על ערשינו אדמת עיר הקודש שכם. בא לבקר אותנו שוטר העיר וישאל לנו על מכתוב תעודה (פעסיר). הראנו לו את אשר אתנו. רובם ככולם בתעודת אסטרייך. בעין פקוחה הביט בתוכם והחזיר לנו. דרש את שלומינו ופנה לדרכו. שנתינו ערבה לנו מאוד במקום הזה.

וכאור בוקר יום ה' המנהיגים הקיצו אותנו. מהרנו להכין עצמינו ולהתפלל, ואנכי בהתמהמהי מעט, אולי כעשרה מינוטין, כבר כל האורחה נסעו מאתי ונשארתי אני לבדי. ולא עצרתי עוד כח לרדוף אתריהם. אף לא ראיתי עוד דרך מהלכם, כי אנכי בנסעי לבדי נטיתי את אתוני על דרך הליכתי, אבל המה נסעו על דרך אחר במעלות הר גריזים. ואנכי נסעתי בדרך חלקת השדה לבדי ואין איש אתי. ככה נסעתי זמן ארבע שעות על אלה ההרים וגבעות. ואך ערבי אחד, המחמר תחת אתוני, עובר לפני. כל איש נבון ולבב נועם מהלכי אז, כי כל רגע לשנה יחשב לי בדרכי עקלתון, כאשר יראתי מכל פגע ואסון. בנסעי גלמוד על דרכי ציון האבילות מבלי עובר ושב. בין הרים ועמקים מלא משכנות פראים ואף הגוי העובר לפני, את לשונו לא ידעתי ואת שאלתו לא ידעתי השב. כנוע עצים ביער המו מורשי לבבי עורקי דמי, אף שער ראשי כמו נד נצבו, מפחד ופחד. גרוני ניחר מאוד בצמא, מחום השמש הקודר על ראשי, מלפני ומאחרי. ואך כתום הארבע שעות הוא הקץ אשר שם לחשכת מהלכי, פגשתי את ארחותינו חונים על המעיין הנפלא, הקר ומתוק. הנקרא ביר לובין. עוד בטרם ירדתי מאתוני, המנהיג הקריב אליי אשכר בהביאו לפני בקבוק מים חיים לרוות צמאוני. כל הארחה שמחו לקראתי כי לא ידעו מה היה אתי. ונפשם ביגון תתמוגג כל זמן נסיעתי, אשר אחור נסוגותי.

כחצי שעה עמדנו שם ואח"כ נסענו הלאה כל היום, כי לעת ערב באנו אל מקום הצופים,²⁶ אשר משם ראיתי את כל שטח העיר הקודש עד היסוד בה. גם הר בית מקום מקדשינו. ראיתי משם ואקוד ואשתחזה אפים ארצה. מול מקום מקדשינו ונוכח עיר קדשינו, כי אז נשכח כל שובע העמל מעיני כי תלאה גם כל יגון ואנחה לא יזכר ולא יפקד עלי לב. כי את כל אשר לי וגם גפשי יבזו באהבתי. התענג מנועם זיו עיר קדשינו. וכאשר ראיתי כי עוד מעט ורגלי ידרכו במתי רחובותיה, שערי ארמנותיה, רגלי מתנשאים לכל לראש, בגבורת ארי וליש, זרויר מתנים או תיש. רצתי כצבי באין מנוחה, מהרתי ברגלי כאילה שלוחה, ובעוד חצי שעה. והנני עובר שער עיר קדשינו. בשער שכם, בזה השער אשר שמה הלכתי. וטרם ביוצאים לקראתי. ועל פתחי כל מגדים הם מגד בני ביתי אשר בואי ברחוב דירתי. והנה רב מאוד אנשי העיר אשר נסבו על ביתי צהלו לעומתי. וכלנו כאחד, יחד ברכנו את שם ד', בדמע שמחותינו, על כל הטוב אשר גמל עמנו, להוליכנו לחיים ולשלום על רוב אורך ארצינו הקדושה, ורוב מקומות קדושה. הספונים באדמתה, והחזירנו לשלום בלי שום אסון. ואך בצהלת שמחה וששון. באתי אל נוה ביתי. ומצאתי הכל טוב ויפה כימי צאתי.

ועתה אלופי ומיודעי אוהבי וריעי. האמינו לי כי אף אם אלף ידות היה לי, לא עצרתי כח לסדר לפניכם, אף אחד מני אלף ורבי רבבות, מנועם שבחי ארצינו הקדושה. מתק הרי ציון גבעותיה. קדוש היכלה. נועם אבניה. כאשר כמה פעמים הראיתי לדעת חברת נוסעי. כי ישימו עין על כל הר וגבעה. להתבונן בהשכל ודעה נכונה. הנמצא כזה בחוץ לארץ. כל הר רם ונישא עגול וישר נחמד ונעים. מכל סביבותיה כשושנים סוגה. כאלו נעשה במרכז

26 הר בקרבת ירושלים, שהימנו רואים יפה את העיר העתיקה, וביחוד את מקום המקדש. נזכר במשנת פסחים (פרק ג, ח) כגבול ירושלים, ורשי מפרש שם "כפר שיכולים לראות את מקום המקדש", ולהלכה "הרואה את ירושלים מן הצופים חייב לקרוע".

ומחוגה. כנזר ועטרה יתנוסס על ראש כל ככר נחמד. גם מקומות המישור יתענגו עין רואים, במשקל מדה ישרה, כאוהל הנמתח בקו השווה, מעשה ידי יוצר. ואיה נחל או מעיין אשר ידמה או כי ישהה לנזעם מימי. ומי יחלוף או ימיר את כל מימי תוץ לארץ בעד בקבוק מים אחד ממימי הבורות היקרים, הזכים ונקיים כשמש לטוהר, ובפרט מי מעיין במקום אשר יראה וימצא. לא ישקל בפז וכתם אופיר. ריחו הניחוח כצרזר המזר ואשכל הכופר. אויר הזך כעצם השמים לטוהר, לא יזכר ולא יפקד כמוהו, מקצה העולם ועד קצהו. קור וחום לא ישבותו, בכל מקום למינהו. הפלא ופלא למופת זאות. אף לא יאומן כי יסופר כזאת. אשר בכל מהלוך איזה שעות האויר ישונה. מכל עבר ופינה. במקום אחד קור. ובמקום השני חום כאור. במקום אחד אויר צח. ובמקום השני אויר זך. גם פרי עץ האילנות. בכל מקום באופן אחר יעשה כוונים. אף פרי הארץ. מעלות כל מקום הוא כזהב חרוץ. מה אומר לכם במכתבי, ומה אדבר בסיפור דבר נסיעתי ולא כמחבר. ידעתי כי לא חיילים אגבר. אף ברוח כביר. להודיע לכם מעט מזעיר, אף כטיפה מני ים, מיקרת ונועם ארצינו הקדושה. אשר הנחיל לנו ד' אלדינו למורשה. המלאה בקדושה וטהרה על כל גדותיה. נעימה מתוקה וברוכה בכל פינותיה. חן וכבוד מרחף על כל חומותיה. בעלי תורה ומדע מלאים כארבה בכל בתי מדרשיה. יראי השם כדגי הים בבתי כנסיותיה, צדקה ורחמים מפיקים זיו רחבותיה, חסד וחנינה מתגוללים על כל משעול חוצותיה. יראתי מנפשי כי כל אשר אוסיף למלל. לפאר בשבח והלל. כן את כבוד קדושתה אם אינני חלילה כמחלל. כי ידעתי מך ערכי דל ורזה מדעת. ואיך בכל עניני עבודתי קטנתי מעש. אשר כל שבחי פי הם חלילה רק לפשע ומגרעת. כאשר נפל אשת וכל רמש. כי ירהב בנפשו לפאר ולהלל תוד אור השמש. אשר כל שומעו השב ישיב. כי שבחו אך לשמצה וקלון יחשב. כן אנכי איש בער ואין תבונה. עוד לא נגעתי בקצה דעת ובינה. איך אדבר בשבחי ארצינו הקדושה והטהורה. אשר רגב אחד מאדמתה מפז ומפנינים יקרה. לכן אמרתי אשים מחסום לפי, כי ידעתי חיי, מה היא ומה אני,

ואצא מאתכם בשלום רב. מלא בכף נחת וטוב. אף אחרי קידה
ואשתחזה לפניכם, בצויתי את ברכתי אליכם. כאשר את שמע טובה
אחד מני אלף אלפים ורבי רבבות, מקדושת ארצכם, שמעתם באזניכם,
כן עוד מהרה בקרוב תזכו לראות בעיניכם. ארץ אבותיכם. מלאה
בקיבוץ בני' לתוכה בשמחה. את זכר עמלק כי מחה ימחה. ואז יהי
שמו הגדול מלא ומבורך בפי כל ישראל. כי יוסיף ד' שנית ידו
עלינו לרחם. לשלוח לציון הגואל. ולירושלים מנחם אמן, כן
יהי רצון (על מרבית עני' ואביונותי').

מד

ואמרתם כה לחי, רבי שמעון בר יוחאי,

ואמרתם כה לחי, אדוננו בר יוחאי:

איש אלהים קדוש הוא, אשרי עין ראתהו, לב חכם ישכיל פיהו,
אדוננו בר יוחאי:

ברוך הוא מפי עליון, קדוש הוא מהריון, מאור גליל העליון,
אדוננו בר יוחאי:

גבור ואיש מלחמה, בדת תורה תמימה, מלא מדע וחכמה,
אדוננו בר יוחאי:

דרש כל תעלומות, בעוז ותעצומות, עלה מעלות רמות,
אדוננו בר יוחאי:

הוחבא בתוך מערה, מפני הגזרה, שם למד סתרי תורה,
אדוננו בר יוחאי:

ושם נברא מעין לו, וחרוב למאכלו, מה טוב חלקו וגורלו,
אדוננו בר יוחאי:

זכר צדיק לברכה, דין ריכא ובר ריכא, זכה ורבים זיכה,
אדוננו בר יוחאי:

חידש כמה הלכות, הם במשנה ערוכות, זה המרגיז ממלכות,
אדוננו בר יוחאי:

טהר את עיר טבריה, עשה אותה נקיה, הודו לו משמיא,
אדוננו בר יוחאי:

ידע כל הנסתרות, דבריו עושים פירות, ביטל כמה גזירות,
אדוננו בר יוחאי:

כל ימיו אשר חיה, אות הקשת לא נהיה, כי הוא אות עולם היה,
אדוננו בר יוחאי:

מה

לכל ישראל האיר, בסוד תורה הבהיר, כאור החמה מזהיר,
אדוננו בר יוחאי:

מקום בחר בשמיא, עם הנביא אחיה, זה מבני עליה,
אדוננו בר יוחאי:

נחמד מאוד למעלה, זכה ליקר וגדולה, כתר עליון לו נגלה,
אדוננו בר יוחאי:

סיני סיני לו נקרא, ארי שבחבורה, ממנו תצא תורה,
אדוננו בר יוחאי:

עשה שבעים תקונים, יקרים מפנינים, במ תיקן העליונים,
אדוננו בר יוחאי:

פתח פיו בחכמה, הוציא אור תעלומה, תיקן זהרי חמה,
אדוננו בר יוחאי:

צדיק יסוד עולם, גלה מדרש הנעלם, יכול לפטור העולם,
אדוננו בר יוחאי:

קולו זמר עריצים, והכרית את הקוצים, והציל הלוחצים,
אדוננו בר יוחאי:

ראה פניו מאירים, בשבתו עם חברים, עת גלה סוד סתרים,
אדוננו בר יוחאי:

שלום רב על משכבו, מה יפיו ומה טובו, דובר אמת בלבבו,
אדוננו בר יוחאי:

תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדינו,
אדוננו בר יוחאי:

אשרינו מה טוב חלקנו בהלולא דבר יוחאי ומה נעים גורלנו בהלולא דבר יוחאי.

אב הרחמן שמע קולנו, בהלולא דבר יוחאי.
אתה הוא מושיענו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

במהרה יבוא ויגל לבנו, בהלולא דבר יוחאי.
בן דוד יבוא ויגאלנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

גלה כבוד מלכותך עלינו, בהלולא דבר יוחאי.
גאולה שלמה תגאלנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

דעה והשכל תבוננו, בהלולא דבר יוחאי.
דור ישרים תברכנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

השב שכינתך לציון עירנו, בהלולא דבר יוחאי.
היום תשמע שועתנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

ותערב לפניך תפלתנו, בהלולא דבר יוחאי.
ולציון בשובו יחזו עינינו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

זכות אבות יגן עלינו, בהלולא דבר יוחאי.
זה ה' קוינו ויושיענו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכו'

חוס ורחם נא עלינו, בהלולא דבר יוחאי.
 חמול עלינו ועל עוללינו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 טוב ומטיב הדרש לנו, בהלולא דבר יוחאי.
 טובך וחסדך עלינו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 ידבר עמים תחתינו, בהלולא דבר יוחאי.
 יהי' ה' אלקינו עמנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 כתר הלומים לראשינו, בהלולא דבר יוחאי.
 כבוד והדר תעטרינו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 לשם ולתהלה תתנו, בהלולא דבר יוחאי.
 לחם חקנו הטריפנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 מלך רחמן רחם עלינו, בהלולא דבר יוחאי.
 מברכתך מלא ידינו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 נאור ואדיר אל תשכתנו, בהלולא דבר יוחאי.
 נהלינו לציון גורלנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 סוף וקץ לכל צרותינו, בהלולא דבר יוחאי.
 סלח נא לעונינו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר
 עת רצון היום לנו, בהלולא דבר יוחאי.
 עזרינו אלקי ישענו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
 אשרינו וכר

מח

פתח לנו שערי רחמים לתפלתנו, בהלולא דבר יוחאי.
פרנסה בריוח תפרנסנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכר

צמיחת קרן לגואלנו, בהלולא דבר יוחאי.
צדקה וחסד עשה עמנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכר

קרע רוע גזר דיננו, בהלולא דבר יוחאי.
קומם קהל ^{אנורחמסיה} עדתנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכר

רצוננו לראות מלכנו, בהלולא דבר יוחאי.
רפואה שלמה תרפאנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכר

שכון כמאז באהלינו, בהלולא דבר יוחאי.
שובה ד' את שבותנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכר

תעלינו בשמחה לארצנו, בהלולא דבר יוחאי.
תבנה לנו מקדשנו, בזכות אדוננו בר יוחאי.
אשרינו וכר

אמר רבי עקיבא

אשריכם ישראל! לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם?

אביכם שבשמים!

ואומר מקוה ישראל ה'

מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקביה מטהר את ישראל.

מט

שמחו נא, שמחו נא, בשמחת בר יוחאי.
שמחו אהובים, שמחו ברוכים, שמחו גדולים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו דגולים, שמחו הדורים, שמחו ותיקים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו זכאים, שמחו זהירים, שמחו זקנים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו חסידים, שמחו חכמים, שמחו חברים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו טהורים, שמחו ישרים, שמחו יקרים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו כהנים, שמחו לויים, שמחו מלכים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו נביאים, שמחו נשיאים, שמחו נבונים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו סמוכים, שמחו ענוים, שמחו עשירים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו פדויים, שמחו צדיקים, שמחו קדושים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו רחמנים, שמחו רבנים, שמחו רצויים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו שלמים, שמחו שפלים, שמחו תמימים,
בשמחת בר יוחאי.
שמחו נא, שמחו נא, בשמחת בר יוחאי.

תפלה לל"ג בעומר

רבי שמעון בן יוחאי. עיר וקדיש מן שמיא נחית. בוצינא קדישא
בוצינא עילאה. בוצינא רבא. בוצינא יקירא. אתם הכטחתם לישראל שלא
תשתכח התורה מישראל על ידכם, כי בזהר דא יפקון מן גלותא. ואפילו
בתוקף הסתרה שבתוך הסתרה בעקבות משיחא, באחרית הימים האלה,
הכטחתם שאף על פי כן לא תשתכח התורה מפי זרענא, כמו שכתוב ואנכי
הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל אשר עשה, וענתה השירה הזאת
לפניו לעד, כי לא תשכח מפי זרעו.

והנה עתה הגיעו הימים אשר אין לנו חפץ בהם. כי ארך עלינו
הגלות ומשך עלינו השיעבוד, ובכל יום אנו הולכים ודלים, ומטה ידינו
מאד, כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב, כי נשארנו כיתומים ואין אב, ואין
מי יעמוד בעדינו, והנה בתוקף סוף הגלות המר הזה, וכבר התחיל להתנוצץ
התנוצצות משיח מימי האלהי האר"י זצ"ל, ועמך בית ישראל משתוקקים
ומתגעגעים מאד להשם יתברך, והכל הפצים ליראה את שמך
בהשתוקקות נמרץ ונפלא, אשר לא היתה כזאת מימי קדם. הקיצותי ועודי
עמך, באתי עד סוף כל הדורות ועודי עמך. עדיין אנו אחוזים בך
ומשתוקקים לעבודתך בכלות הנפש, אבל אף על פי כן, גם גדל ריחוקנו
ממך בעתים הללו, הוא גם כן בלי שיעור, כי טבענו ביון מצולה ואין מעמד,
באנו במעמקי מים ושבולת שטפתנו. וראה את עמך ישראל מרודים מאד,
אשר אי אפשר לכאר ולספר גודל התגרות הבעל דבר אשר התגרה בנו
מאד, עד אשר הפיל אותנו מאד. והנה אנכי בעניי, מי אנכי לספר צרות
ישראל, רק אתם לבד ידעתם את כל המעמד ומצב של ישראל באחרית
הימים האלה. אך באתי לספר ולצעוק עלי ועל נפשי, על עוצם ריחוקי
מהשם יתברך, ועוצם פגמי ועונותי הרבים ופשעי העצומים. ועל אלה אני
בוכיה, עיני עיני יורדה מים, כי איני יודע שום דרך איך להחזיר לי הכח
הקדוש, ואיך לזכות לתשובה שלמה, ובאיזה דרך אתחיל לעזוב דרכי הרע
ומחשבותי המגוננות. ואיך ובמה אזכה לתקן קלקולים ופגמים כאלה, לא
ידעתי נפשי אנה אני בא, אנה אוליך את חרפתי העצומה, אנה אברח,
אנה אטמן מפני בושתי וכלימתי, ואומר להרים כסופי ולגבעות נפלו עלי.
אוי מה היה לי, אוי מה היה לי. על כן אמרתי שעו מני אמרר בכבי, אולי
ירחם. כי אין מעצור לה' להושיע גם אותי, בעת הזאת. כי הרבה ריוח
והצלה לפניו, כמו שכתוב הן כל תוכל ולא יבצר ממך מזימה, ומי יאמר

לך מה תעשה. על כן באתי כעני בפתח, רש, דל ואביון, נגוע ומעונת, מכולכל ומפורק, עני וכואב, לצעוק ולזעוק לפני הדרת קדושתכם:

רבי רבי רבי, אבי אבי, רכב ישראל ופרשיו. נהורא דבוצינא
 דאורייתא, עורה למה תישן, איך תוכלו לסבול צרות ישראל. קומו ועוררו
 עם כל הצדיקי אמת להסתכל ולראות במרירות צרות נפשינו, הקיצו ורננו
 שוכני עפר, קומו ישיני מכפל לסעדינו, צדיקי יסודי עולם, קומו בעזרתינו
 בעת צרה הזאת. חוסו וחמלו על כל עדת בני ישראל, ובתוכם עלי, החוסא
 והפגום, המלא חמאים מכף רגל ועד ראש. אתם ידעתם את בל התלאה
 אשר מצאתני מיום גלות הארץ עד הנה, כל מה שעבר על כלל ישראל
 בכלליות, ובפרטיות מה שעבר על כל אחד ואחד, ובפרט מה שעבר עלי,
 מיום שנאצלה ונבראה ונוצרו ונעשו, נשמתי ורוחי ונפשי וגופי, וכל מה
 שעבר עלי בכל גלגול וגלגול, ובפרט מה שעבר עלי בזה, כל מה שעברתי
 מעודי ועד היום הזה, מה שאני זוכר עדיין, ומה שנשכח ממני. היספיקו כל
 אילי נביות לבאר ולספר אפס קצת מהפגמים שפגמתי ביום אחד, כפי
 מה שנוגעים הפגמים במקום שנוגעים כפי שורש נשמתי. ומכל שכן וכל
 שכן, מה שפגמתי בכל הימים שעברו עלי, מיום היותי עד היום הזה.
 (ובפרט זכו') מי יוכל לספר. מי יוכל לשער. מה אדבר, מה אתאונן, מה
 אומר, מה אדבר, ומה אצטדק.

אוצר החכמה

רבונו של עולם תן בלב הצדיק הקדוש והנורא הזה* ובלב כל
 הצדיקים האמיתיים, לבל יסתירו פניהם ממני, ויעמדו בעדי למליציו אשר,
 להפוך בזכותי, ולבקש ולמצוא בי נקודות טובות, וימליצו טוב בעדי
 שתקרבני אליך ברחמים, ותתן בי לב חדש ורוח חדשה תתן בקרבי שאזכה
 להתעורר מעתה באמת לשוב אליך באמת ובלב שלם. אי שמים הפגינו
 בעדי. כל בעלי רחמים וחמלה חמלו עלי, כל שוכני עפר העתירו בעדי,
 מוטבע ביון מצולה ואין מעמד כמוני.

רבי, רבי שמעון בן יוחאי, זכרו זאת ותשימו על לב, שזכינו בדורות
 הללו לשמוע נפלאות נוראות גדולתכם, איך מרומז בתורה שעל ידכם לא
 תשכח התורה, כי הפסוק שהבאתם ראיה ממנו שהוא: כי לא תשכח מפי
 זרעו, תוא סופי תיבות יוחאי, ושמכם הקדוש בעצמו מרומז בפסוק: עיר
 וקדיש מן שמיא נחית, אשר אתם לבד יודעים סוד דברים האלה. אתם

(*) אם יוסה להיות בארץ ישראל על קבר רבי שמעון בן יוחאי, אמר:
 השוכן מה.

לבד יודעים גדולת ההבטחה שהבטחתם לישראל, שהתורה לא תשכח מישראל על ידכם, ואיך משה רבינו עליו השלום ניבא על זה בתורתו הקדושה מקודם, על כן באתי להזכיר, נא רבותי הקדושים, חמלו עלי, ואל תסתכלו על כל הרע שעשיתי מעודי עד היום הזה, במחשבה דיבור ומעשה, אשר המרתי אמרי אל, ועצת עליון נאצתי, אל תביטו במעשי הרעים, ואל תעשו עמי כחטאי, ואל אקוץ בעיניכם, על אשר זה כמה אשר מעוררים אותי באלפים ורכבות רמזים והתעוררות, ובכמה מיני עצות נכונות בכל יום ובכל עת, להתקרב להשם יתברך, ואני בעוצם קשיות ערפי קלקלתי ופגמתי בכל זה, ולא הטיתי אזני ולבי לכל זה. חוסו עלי ואל תשיתו לב לכל זה, ואל יחר אפכם בי חלילה, רק תחשבו מחשבות יוד ^{החכם} מעתה, לכל אהיה נדחה מהשם יתברך ומכם, חלילה, כי עדיין אין מעצור לה' להושיע גם בעת הזאת, כי אין לי שום כח עתה, אלא בפי לבד, וגם זה מאתו יתברך אשר לא עזב חסדו ואמתו מעמי, ונתן כח ליעף כמוני לדבר עתה מעט דברים האלה, ועל זה תמכתי יתדותי, שתרחמו עלי ותעשו את אשר אזכה לשוב באמת להשם יתברך*).

וה' הטוב ברחמיו ישמע תפלתכם, ויעזור ויגן ויושיע אותי ואת כל ישראל למענכם, ויחזרני בתשובה שלמה לפניו מהרה, ויאחזני ולא ירפני, ואל יעזבני ואל ישני בשום אופן, עד שאזכה לשוב אליו באמת, ולהיות כרצונו הטוב מעתה ועד עולם ולתקן בחיי את כל אשר פגמתי, בכח וזכות הצדיקים האמיתיים אשר עליהם לבד אני נשען לדבר דברי אלה לפניכם, ולפני השם יתברך, בעל הרחמים יודע תעלומות.

ה' יגמור בעדי, ה' חסדך לעולם, מעשי ידך אל תרף. הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך, בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי.

*) בחו"ל מוסיפים כאן את הקטע דלהלן :
(ולבא לארץ ישראל מהרה בשלום ולדבר כל זה ויותר מזה, שם על הציון הקדוש שלכם).

תפילה מתוך „הילולא רבא“

קום צדיק הקדוש אור החי. רבי שמעון בן יוחאי. וחלה נא פני אל ויחננו. ויאמצנו ויברכנו. ויגדלנו וידגלנו. ויתדרנו ובועד טוב יועדנו. ויזכנו ויחכמנו. ויטהרנו ויישרנו. ויכלכלנו וילבבנו. וימלטנו וינשאנו. ויסמכנו ויעזרנו. ויפרנסנו ויצליחנו. ויחדשנו וירפאנו. וישמרנו ויתמכנו. ולמען אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן ויוסף ודוד ופנחס ושלמה וכל הצדיקים וכל החסידים, ירחמנו ויחינו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה טובה. חיים של חילוף עצמות. חיים שיש בהם יראת חטא. חיים שאין בהם כושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהיה בנו אהבת התורה ויראת שמים. חיים שימלא כל משאלות לבנו לטובה לעבודתו יתברך אמן כן יהי רצון:

קום צדיק יסוד עולם אשר רב כחך לפטור העולם. אנת הוא רבי שמעון בן יוחאי דעלך אשתמע קלא במערתא זה האיש מרעיש הארץ מרגיז ממלכות, כמה פטרין ברקיעא משתככיני כגינך, דמארך משתבח כך בכל יומא. עלך אתמר צדיק מושל יראת אלותים. דלא הוה גורה דאתגור על עלמא דלא במלת לה. אנת גוזר וקודשא בריך הוא מקיים, ועלך אתמר רצון יראי יעשה. קום ובקש רחמים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא על בית ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב, אשר בגלותם ודלותם ושפלותם ולחצם ודוחקם זה כמה מאות שנים קוראים בשם ה' ומאמינים בו ובתורתו. וכמה אלפים מסרו עצמם להריגה ולשרפה על קדושת שמו יתברך. וכמה עניים ואביונים יש בישראל שעוסקין בתורה בכל יום תמיד. וכמה יתומים ואלמנות יש בישראל שעוסקין בתורה ובמצוות בכל יום תמיד. וכמה נערים וקטנים יש בישראל שהם עוסקים בתורה בהבל שאין בו חטא: יהושע בן גמלא תיקן שיכנים אדם את בנו לתלמוד תורה, כבן שש כבן שבע, ועתה יש כמה זריון בישראל שמכניסין את בניהם לתלמוד תורה קודם זמן מה. וכמה זקנים וזקנות יש בישראל, שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וחומדין ומתאוין ומצפין לישועת ה' בכל יום. וכמה פיסחים וכמה סומים יש בישראל שהם באים לבית הכנסת להתפלל ולשמוע דברי תורה. וכמה אנשים יש בישראל שהם עושים מצוות ומעשים טובים במת. וכמה יש בישראל שלומדים תורה בהצנע. וכמה אנשים ונשים יש בישראל אשר עושים כדברי החכם המחמיר בהלכות דברי תורה ודברי

סופרים ואף על פי שיש הרבה חכמים מקילין. וכמה עניים יש בישראל שעושים כדברי המחמיר בהלכות ואף על פי שיש להם הפסד ממון בדבר ובפרט בהלכות חג המצות כמה וכמה חומרות עושים ונותנים ומפזרים ממון על זה. בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות מפת דם כחרדל יושכות עליו שבעה נקיים. ועוד כמה וכמה חומרות קבלו עליהן בהלכות נדה. וכמה עניים יש בישראל, שהם מכבדים השבתות וימים טובים, ואף על פי שהם בדוחק ובצער. וכמה בעלי צדקות וגומלי חסדים יש בישראל וכמה אוהבי שלום ורודפים אחר המצוות יש בישראל. וכמה שפלים יש בישראל. וכמה טובלי חולאים וטובלי יסורין וטובלי עניות יש בישראל והם מקיים ומצפים לישועת ה'. וכמה שמחים במצוות יש בישראל ובפרט במצות המילה שמלין את בניהם לשמונת ימים ברצון טוב בלב שלם ובנפש חפצה ומכניסים אותם בבריתו של אברהם אבינו עליו השלום בשמחה ובחיבה. קום רבי שמעון בן יוחאי והמליץ טוב עבור בית ישראל ולמד סניגוריא עליהם. אתה צדיק כי טוב קום ולמד טוב :

קום חמידא קדישא קדש הקדשים. קדוש ה' מכובד. אנת הוא רבי שמעון בן יוחאי דאתקריאת מכובד בעלמא דין ובעלמא דאתי. ואנת הוא דעתיד למתוי רישא לצדיקיא דיתבי בגינתא דעדן. ותקבל אפי שכינתא. ותחמי לקדושא בריך הוא ותשתעשע עם צדיקיא. ותימא להו כואו נשתחווה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו. קום ובקש רחמים מאבינו שבשמים עלינו ועל כל ישראל אחינו, שישפיע לנו ברחמיו, תורה וחיים, אהבה וחסד, צדקה ורחמים ברכה ושלום. ויעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרונו וזכרון אבותינו. וזכרון ירושלים עיר הקדש. וזכרון משיח בן דוד. וזכרון כל בית ישראל לפני ה' אלוהינו לפליטה לטובה. לחן לחסד ולרחמים. לחיים טובים ולשלום, אמן כן יהיה רצון.

קום מרן מלכא דעלך אתמר אשריך ארץ שמלכך בן חורין. אנת הוא רבי שמעון בן יוחאי דעסקת באורייתא תדירא. ואורייתך סלקא בתלת מאה ושבעין נהורין. וכל נהורא ונהורא אתפרשא לשית מאה ותליסר טעמין, סלקין ואסתחיין בנהרי אפרסמונא דכיא, עלך כתיב להנחיל אוהבי יש ואצרותיהם אמלא. קום ותתפלל לפני אל עליון על ירושלים וציון. ועל בית המקדש שיבנה במהרה ויגדל כבודו במהרה בימינו. וה' ברחמיו יגלה כבוד מלכותו עלינו מהרה. ויופע וינשא עלינו לעיני כל חי. ויקרב פזורינו מן הגויים. ונפוצותינו יכנס מירכתי ארץ. ויביאנו לציון ברנה ולירושלים בשמחת עולם. ושם נעשה לפניו קרבנות חובותינו תמידין

כסדרן ומוספין כהלכתן. ובכך צדיקים יראו וישמחו. וישרים יעלו. וחסידים
ברינה יגילו. ועולתה תקפוץ-פה. והרשעה כולה בעשן תכלה. והאלילים
כרות יכרתון לתקן. עולם במלכות שדי. והיתה לה' המלוכה, ולעולמי
עד ימלוך בכבוד ככתוב ה' ימלוך לעולם ועד. והיה ה' למלך על כל הארץ
ביום התוא יהיה ה' אחד ישמו אחד.

קום בוצינא עילאה קדישא. אנת הוא רבי שמעון בן יוחאי, דנהורך
נפיק בנהורך דשמשא מנרתיקה ונהיר לכל עלמא. אנת דוכית למחמי
אפך נהיר כנהורא דשמשא תקיפא דזמין למיפק באמותא לעלמא כדכתיב
וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה. אנת דוכית למחמי
תליטר מכלין גליפין קמך ונהרין כבוצינין. אנת הוא דוכית למחמי סבר
אפי דעתיק יומין, קום לעורר הרחמים והתפלל לפני אבינו אב הרחמים,
שיתנהג עמנו במדת החסד ובמדת הרחמים ויצילנו מכל צרה וצוקה
וממשחית. ויצילנו משעבוד מלכויות ומחבלי משיח ומדינא של גיהנם
ומחיכות הקבר. ויצילנו מעניות תורה ומעניות מצוות. ויצילנו מעניות ממון
ומדלות ומחסרון כים. ויצילנו מדבר וממגפה ומכל גזרות קשות ורעות.
ולא יהיו צרים לנו ולא יהיו משטינים אותנו, לא למעלה ולא למטה. אלא
יהיו הכל עוזרים ומסייעים אותנו.

קום התנא הקדוש מארי דאורייתא מארי דחכמתא. אנת הוא רבי
שמעון בן יוחאי דאתיהיב לך רשו למימר מילין סתימין ולפרשא לון. אנת
הוא דקודשא בריך הוא אסתכם על ירך. דכל מילך כאתגליא אינון ולא
אתכסיין. ¹²³⁴⁵⁶⁷ כמה דכתיב פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות. קום
והתפלל עלינו לפני הקדוש ברוך הוא שיאיר עינינו בתורתו. ויחננו חכמה
בינה ודעת, להבין להשכיל, לשמוע ללמוד וללמד את כל דברי תורתו
באהבה. ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו לומדים תורה לשמה
ומכוונים לאמיתה של תורה. ויקויים בנו מקרא שכתוב על ידי ירמיה
הנביא עליו השלום. כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי
הימים ההם נאום ה' נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתובנה והייתי
להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את
אחיו לאמור דעו את ה' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם כי אמלח
לעוונם ולחטאתם לא אזכור עוד. ונאמר על ידי ישעיה הנביא עליו השלום
כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכמים.

קום אילנא רבא ותקיף בתרין עלמין. אנת הוא רבי שמעון בן יוחאי
דקודשא בריך הוא חקק דיוקנך לעילא. וקלך לעילא לעילא סלקא ומתעמרא

בכתרא קדישא. וקודשא בריך הוא מתעמר בך בכולתו עלמין ומשתבח בך. עלך כתיב ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. קום והמליץ טוב והתפלל לפני אבינו אב הרחמן בעד ילדי בית ישראל יונקי שדים וגמולי חלב ותינוקות של בית רבן. וה', ברחמי וברוב חסדיו, ישמרם ויצילם מכל נזק ומכל חולי. ויצילם מכל צר ומשטיין ומרוח רעה. ויצילם מעין הרע ומכל דבר רע. ויתן להם חיים ארוכים וטובים ומתוקנים וכח וחוק ואומץ ללמוד תורה ולקיים המצוות ויגדלו בטובה ושלוה ושלום. :

קום אריא עלאה קדישא. דעלך כתיב אריה שאג מי לא יירא. אנת הוא רבי שמעון בן יוחאי דבשעתא דפתחת פומך למלעי באורייתא צייתין לקלך כל כורסין וכל רקיעין וכל רתיבין. אנת פתחת תרעין דחכמתא ואנת תקנת דרגין עלאין. ומיומא דברא קודשא בריך הוא עלמא אנת הוית זמין קמי קודשא בריך הוא. וקרי לך קודשא בריך הוא בשמך. עלך כתיב ישמח אביך ואמך. קום ובקש רחמים מאל שדי בעדנו ובעד כל ישראל לתקן את כל פגם שפגמנו בשמות הקודש ובאצילות בריאה יצירה עשיה. ויתבררו כל נצוצי הקדושה אשר נתפורו על ידינו בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים. ונזכה להשלים תיקון נפשנו רוחינו ונשמתינו בגלגול זה. ונזכה ללמוד תורה לשמה ויהיו כל מעשינו לשם שמים. אמן בן יהי רצון :

קום אור ישראל אתה ותלמידך עשרה חסידי עליון. קומו וסדרו מלין קמי קודשא בריך הוא. דאמר לא אשהית בעבוד העשרה. קומו וזילו לדמיכי חברון, אברהם יצחק ויעקב. ואתערו לגבי שכינתא, דאתמר בה אני ישנה בגלותא. וקנא דאיהי ירושלים חרבה, וישראל בגלותא, תחות ידי אדונים קשים. אומין דעלמא, קומו ואליפו זכו על עאנא דקודשא בריך הוא, דאתמר בהון ואתנה צאני צאן מרעיתי, קומו ובעו רחמי עליהו, ואליפו זכו עליהו. לשיזבא לון מהלין חיון בישין. ולמהוי מחיל קודשא בריך הוא להון על כל חוביהון. ולמפרק לון בעגלא ובזמן קריב. קומו לעורר הרחמים ולהמשיך חסדים גדולים לנו ולכל ישראל אחינו, בכל מקום שהם. ותחון זכות אבות וזכות כל הצדיקים והחסידים. וזכות כל הישרים בלכותם. אשר מסרו עצמם להריגה ולשרפה על קדושת השם יתברך : ותמימותם וקדושתם ולמודם בתורה הקדושה וסודותיה וכל התקונים והיחודים אשר ייחדו ותקנו בקדושה למעלה. יגינו עלינו ועל כל ישראל כי כולנו כאחד אנחנו : וה' יתן אומר המכשרות צבא רב קול מבשר ואומר. על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון. מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר לציון מלך אלוהיך :

ואחר כך יאמרו בקשה זו:

אנא ה' אלוהי ישראל מלך רחום וחנון. יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך. ותתנהג עמנו ה' אלוהינו במדת החסד ובמדת הרחמים. ותכנס לנו לפנינו משורת הדין. ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומארצך ומנחלתך, והושיענו למען שמך הגדול ולמען זכות עבדך הצדיק רבי שמעון בן יוחאי. ולמען זכות כל הצדיקים והישרים בלבותם אשר הלכו לעולם שכולו ארוך. ואשר מסרו נפשם על יחוד קדושת שמך, ולקחת אותם אליך אל בית מנוחתם להשתעשע בהם, ובגן עדן ובצרור החיים שמת נפשם, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. אתה הכינת ליראיך תענוג ונמול ונעימות, עין לא ראתה אלוהים זולתך, עשית למחכיך לעין כל כמו שנאמר. מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם. זכרונם ותמימותם יעלה לפניך וראה בענינו וקרע רוע גזר דיננו. ומכל גזרות קשות ורעות תצילנו. ולמתים תעשה פלא עד אשר כדבריך יחיו מתינו, יקיצו וירננו שוכני עפר:

רבון העולמים שמע קולנו וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו. בזכות עבדיך אברהם ויצחק ויעקב ומשה ואהרן ויוסף ודוד ופנחס ושלמה. ובזכות עבדך הצדיק רבי שמעון בן יוחאי. ובזכות כל הצדיקים והחסידים אשר בגן עדן. ותצילנו מיצר הרע ומכל חטא ועון ופשע. ותזכנו לחזור בתשובה שלמה לפניך וברוב רחמיך תתקן את כל פגמינו ופגמי אדם הראשון שפגמנו בכללות אצילות בריאה יצירה עשיה. ובכל פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה. ותסיר המיגים מלבושי נפש רוח ונשמה חיה יחידה של כללות ופרטות אצילות בריאה יצירה עשיה. ותברר חלקי הנפש שנפגמו ונפלו בנוגה דאצילות בריאה יצירה עשיה. ונוגה כאור תהיה אל מקום הקודש:

אנא מלך רחום וחנון. הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמך. ובכן יהמו נא רחמיך ה' אלוהינו עלינו. לב פהור ברא לנו אלוהינו ורוח נכון חדש בקרבנו. עזרנו אלוהי ישענו על דבר כבוד שמך. והכט משמים עדה תמה עניה סוערה הומיה היא באין השקט. הסכת ושמע תחנוני שאלתה ובקשתה כהוגן, הלא מצער היא לגודל חסדך. רומה על השמים לרחם העמוסה מרחם באחדותך. למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו. לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד, למה יאמרו הגויים איה נא אלוהיהם. עשה למען זכות אבותינו אברהם ויצחק ויעקב. עשה למען משה ואהרן. עשה למען יוסף ודוד ופנחס ושלמה. עשה למען ירושלים עיר הקודש. עשה למען ציון משכן כבודך. עשה למען חרבן ביתך. עשה למען שממות היכלך. עשה למען ישראל העניים והדלים והשרויים בצרות. עשה למען לומדי תורה ברוב

בז

דוחק, סובלי יסורין, סובלי חלאים, סובלי עניות, אשר מרוב תלאות לא נשאר בהם דעת צלולה, להבין ולהשכיל את כל דברי תלמוד תורתך, עשה למען יתומים ואלמנות. עשה למען יונקי שדים. עשה למען גמולי חלב. עשה למען תינוקות של בית רבן שלא חטאו. עשה למענך אם לא למעננו. עשה למענך והושיענו. חננו ועננו ושמע תפילתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה:

גא גבור דורשי יחודך ככבת שמרם. והתמלא רחמים עלינו ועל כל אחינו בית ישראל בכל מקום שהם ובפרט על יושבי ארץ ישראל. ותרחם עלינו ועליהם ותצילנו ותצלם מרעה ומרעב וממצור משבי ומכיוזה ומעין הרע ומכל דבר רע. ותשלח רפואה שלמה לכל חולי עמך ישראל. אל גא רפא גא להם. ותקיים בכל אחד מחולי עמך ישראל מקרא שכתוב ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו. והבריאים מעמך ישראל תתמיד בריאותם שלא יחלו. ותצילנו ותציל לכל ישראל מכל חלאים ומכל נזק ומכל צר ומשטין ומקמרג ומרוח רעה ומכל מיני פורענות. ותפקוד בזרע של קיימא זרע קודש לכל חשוכי בנים. והיושבות על המשבר תוציא אותן מאפלה לאורה ויצא הולד בשעה טובה. ולא יארע שום צער ושום נזק, לא לילדות ולא לילדיהן. ואל ימשול אסכרה ושדין ורוחין ולילין לכל ילדי עמך ישראל. ותגדלם לכל ילדי עמך ישראל לתורתך ומצוותיך כחיי אביהם ואמם: ובני ישראל עמך יורדי הים פצם והצילם ממים רבים ומיד בני נכר. הצילם ממיט ואל יטבעו וינצלו מרוח סערה וממעמקי מים. ובני ישראל התולכים ביבשה הדריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב. והצילם מכף כל אויב ואורב בדרך. וכל האסורים בכלא מעמך ישראל התר מאסריהם והוציאם לרוחה ותשיב ליראתך כל האנוסים ביד גאים והאר פניך על מקדשך השמש למען ה':

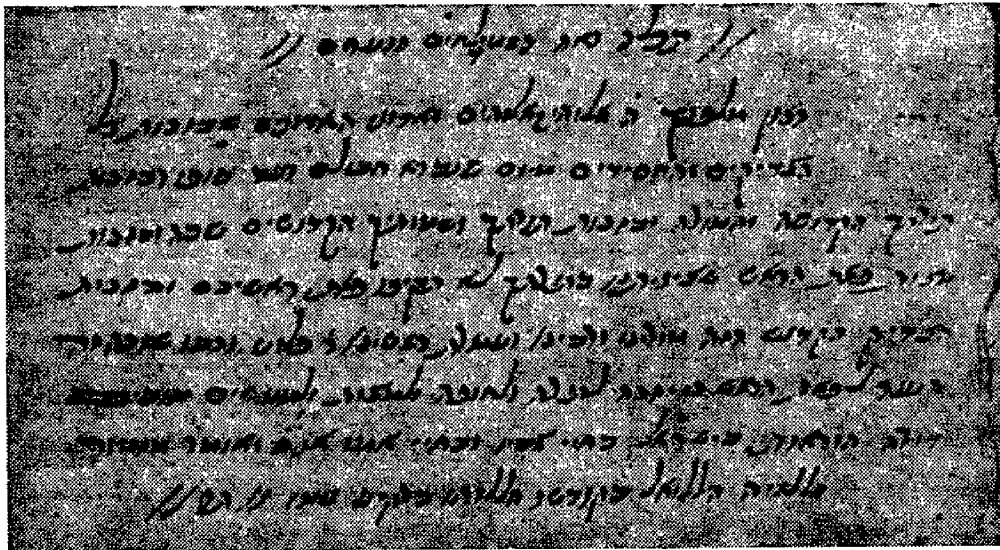
ותמלוך אתה הוא ה' אלוהינו מהרה על כל מעשיך. בהר ציון משכן כבודך. ובירושלים עיר מקדשך ככתוב בדברי קדשך. ימלוך ה' לעולם אלוהיך ציון לדור ודור הללויה:

אלוהינו ואלוהי אבותינו מלך רחמן רחם עלינו. טוב ומטיב תדרש לנו. שובה עלינו בהמון רחמך בגלל אבות שעשו רצונך. בנה ביתך כבתחילה. כונן בית מקדשך על מכונו. תראנו בבנינו. שמחנו בתיקונו והשב שכינתך לתוכנו. והשב כהנים לעבודתם ולוים לדוכנם לשירם ולזימרים. והשב ישראל לנויהם, ומלאה הארץ דעה את ה', ליראה ולאתכה את שמך הגדול הגבור והנורא, אמן כן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

תפילה נאה כשמגלחין הנערים

יהי רצון מלפניך, ה' אלקי האלוקים ואדוני האדונים, שבזכות כל הצדיקים והחסידים מיום שנברא העולם ועד סופו, ובזכות תורתך הקדושה והטהורה, ובזכות מצוותך ושמותיך הקדושים שבה, ובזכות מצות פאת הראש, שצויתנו בתורתך "לא תקיפו פאת ראשכם", ובזכות הצדיק הקדוש הזה מוריננו ורבינו ועטרת ראשינו — — — כמו שזכה הנער לפאת הראש, כן יזכה לתורה ולחופה ולמצות ולמעשים טובים, ויורה הוראות בישראל בחיי אביו ובחיי אמו אניס, [אמן נצח סלה].

ואומר מזמור הללויה הללו אל-ל בקדשו.

מתוך כתב-יד מחקפת תלמידי הארי"י, שעד כה טרם ראה אור. (ראה להלן מאמרינו על חינוך הילדים בהילולא דרשב"י, ע' קכ"ט).

בשולי מסע מירון

בשולי מסע מירון, חייב אני לציין פרטים מספר על המסיבות שהביאו להופעת קובץ זה לעניני מירון.

ימים מועטים לפני הפסח זחאי שתא, תשכ"ו, מסר לי ידידי הרה"ח ר' תנוך העניך וואגשאל על תוכניתו להוציא לאור הגדה של פסח עם פירוש „הלילא דפסחא“ לוקנו רבי שמואל אהרן אב"ד קארטשין, מגדולי התורה בגליציה, והוסיף להראות לי מכתביו אשר השאיר אחריו ברכה, הביניהם חילופי מכתבים עם בנו רבי מנחם מנדיל, ובהם משתקף כחו הגדול בתורה.

ברא כרעא דאבוה, רבי מנחם מנדיל הלך בעקבות אבותיו. אף הוא עשוי היה להימנות בין גדולי התורה והחסידות בגליציה, אך בעצם ימי עלומו עלה לארץ הקדש וכונן בה את ביתו, אף הקים משפחה מפוארת בירושלים.

רבי מנחם מנדיל, שהשתלב בין יקירי קרית דשופריא והתבלט ביניהם, נמנה בין נכבדי וראשי כולל „חיבת ירושלים“ ובתפקידו זה תרם את חלקו לביסוס הישוב בארץ הקודש, ואף יצא בשליחות הצבור לחו"ל, אך אהבתו לארץ הקדש משתקפת בחוברת אשר לפניכם „מסע מירון“, שבה העלה את רשמיו בסיעתו לציון הרשב"י, יחד עם חבורת חסידים ואנשי מעשה. קרוב לחדש ימים ארכה הנסיעה, בדרכו עבר את כל ישובי הגליל העליון והתחתון, ובכל מקום השתטח על קברות הצדיקים אשר בהם.

תיאור זה מוקדש בעיקרו להרגשותיו האישיות, אך בדרך הילוכו העלה על הכתב מסורות חשובות בקשר למקומות הקדושים בגליל. בלבביות הוא מתאר את ביקוריו על קברי הצדיקים, הביחוד את ההילולא, בל"ג בעומר, על ציון הרשב"י, וחבריו הם מעין שיר מזמור לארץ הקדש: „אלופי ומיודעי, אחבי ורעי, — הוא קורא — האמינו לי כי אף אם אלף ידות היה לי לא עצרתי כח לסדר לפניהם אף אחד מני אלף ורבי רבבות מנועם שבחי ארצנו הקדושה, מתק הריה, ציון גבעותיה, קדוש היכלה, נועם אבניה, כאשר כמה פעמים הראיתי לדעת בחברת נוסעי, כי ישימו עין על כל הר וגבעה להתבונן בהשכל ודעה נכונה, הנמצא כזה בחוף לארץ כל הר נישא, ענול וישר, נחמד ונעים, מכל סביבותיה כשושנים סוגה, כאלו נעשה במרכז ומחוגה, כנזר ועטרה יתנוסס על ראש כל ככר נחמד, גם מקומות המישור יתענגו עין רואים, במשקל מדה ישרה כאוהל הנמתח בקו השוה, מעשה ידי יוצר, ואיה נחל או מעיין אשר ידמה, או כי ישוה לנועם מימיה, גמי יחליף או ימיר את כל מימי חוף לארץ בעד בקבוק מים אחד ממימי הבורות היקרים, הזכים ונקיים, כשמש לטוהר, ובפרט מי מעיין, במקום אשר יראה וימצא, לא ישקל בפז, וכתם אופיר ריחו הניחות כצרוור המור, ואשכל הכופר אירי הזך, כעצם השמים לטוהר, לא יזכר ולא יפקד כמהוה, מקצה העולם ועד קצהו“.

חברת זו, שהודפסה בשנת תרמ"ט בעילום שם מחברה, והופצה בין מכיריו וידידיו, הפכה ליקרת מציאות ביותר, ורק טפסים בודדים ידועים בספריות הגדולות. המועצה האזורית „מרום הגליל“, שציונו של הרשב"י במירון נמצא בתחומיה, הגישה את עזרתה להדפיס

אותה מחדש במתכונתה, ללא כל סממנים חדישים, כדי להשאיר את טעמה של ההתלהבות הטבעית היוצאת מן הלב, וכאז כן עתה יש בדבריו הנרגשים כדי להלהיב את הלבבות, לעורר את אחינו באשר הם שם לאהבת ציון והבת ירושלים.

בעצתו של ידידי הרה"ח ר' העניך וואגשאל, נכדו של הרמ"מ רובין, המעודד אותי מאז ועד עתה, הוספתי בשולי „מסע מירון“ מאמרים אחדים בעניני מירון, ל"ג בעומר והילולא דרשב"י. מיעוטם נתפרסמו בצורה מקוצרת ב„המודיע“, ונוספו עליהם מאמרים שהיו בכתובים וטרם הובאו לדפוס.

חובה נעימה לי להודות לעובדי דפוס התחיה ולמנהלה ר' אריה ובר, על אורך הרוח שגילו בהתקנת קיבוץ זה לדפוס.

אין כאן מקום להודות לכל ידידי ורעי המעודדים אותי בעצה וביניהם חברי מערכת „אוצר הפוסקים“, עובדי „מוסד הרב קוק“, ובמיוחד עובדי הספרייה הלאומית, אך אינני יכול להימנע מהזכרת שם רעיתי נוות ביתי אשת חיל חי' תחי', בת הרה"ח ר' משה שמעי' הי"ו, העומדת לימיני ומסייעת לי בעבודתי. יהי רצון שזכות הרשב"י תעמוד לנו לגדל את בנינו לתורה, לחופה ולמעשים טובים.

בצלאל לנדוי

אוצר החכמה בין מסה לעצרת תשכ"ז.

מראה כללי של הבנינים על ציון הרשב"י במירון.

העליה לציונו של הרשב"י במירון

משנים קדומות נהגו לעלות לציונו של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי במירון, כמובא בזהר הקדוש בתיאור הסתלקותו (ח"ג רצ"ו ע"ב) ובכמה ממדרשי חז"ל¹.

בזהר הקדוש מצינו „רבי אבא סבא קם על רגליו ואמר „מנחתה ושלום גרמין יהא לך רשב"י, דחזרת עטרה ליושנה" (ח"א, דף קכ"ו ע"א, במדרש הנעלם).

אף רבי חייא רבה מתלמידיו, גסע לציון רבו הקדוש ובהשתטחותו שם הזכיר לרשב"י ממעשיו ומגדולת מעלתו בשמים ממעל, מה שראה בעיני קדשו: אשתטח רבי חייא בארעא ונשק לעפרא, ובכה ואמר עפרא עפרא — — — בוצינא קדישא דהוה נהיר עלמא שליטא רברבא ממנא, דזכותיה מקיים עלמא אתבלי בך, רבי שמעון נהירו דבוצינא, נהירו דעלמין, אנת בלי בעפרא ואנת קיים ונהג עלמא אשתומם כשעה חדא ואמר „עפרא עפרא לא תתגאי, דלא יתמסרון בך עמודין דעלמא, דהא רבי שמעון לא אתבלי בך" (הקדמה, דף ד ע"א)¹.

אחד מתלמידי הרשב"י ששכח את תלמודו השתטח על ציון רבו, ולאחר שהרבה לבכות שם בתפלתו, נתגלה אליו רבו ר' שמעון בר יוחאי, ושוחח עמו (קהלת רבה י ג).

אף אליהו הנביא היה מצוי שם, וכך מצינו במסכת סנהדרין: „רבי יהושע בן לוי אשכח לאלהיו דהוה קיימי אפיתחא דמערתא דרשב"י. אמר ליה אתינא לעלמא דאתי? אמר ליה אם ירצה אדון הזה וכי' (צ"ח ע"א) ושם הוא מוסיף לספר על שיחתו עם אליהו בדבר מועד ביאת משיח צדקנו „אמר לו היום אם בקולו תשמעו“.

מאז ועד עתה נהגו מחונגי עפרות הקדש לפקוד את הציונים הקדושים אשר בארץ הקדש, כמו שמצינו בפסיקתא רבתי: „אם היה עובר בין הקברות, והיה יודע שצדיק קבור שם צריך להזכירו במעשיו" (פרק יב), ושם בהגהות הרד"ל: „מכאן נראה שנהגו בארץ ישראל תובב"א, לקרות על קברות הצדיקים פסוקים ומאמרים מענינו של אותו צדיק הקבור שם“.

ביחוד רבו המבקרים על ציונו של הרשב"י במירון, ורבים מעולי הרגל שעלו לארץ הקדש והעלו על הכתב את רשמי מסעותיהם, מספרים על ביקוריהם במקום. ר' יעקב ב"ר נתנאל הכהן, שביקר באר"י, במחצית השנייה של המאה האחרונה לאלף החמישי, וחיבר „סיפור מסעות ומקומות אר"י, וקברות הצדיקים אשר הם שם“

1. במסכת בבא מציעא (פ"ד ע"ב) מסופר גם על העברת ארונו של רבי אלעזר ברבי שמעון למערת אביו במירון.

ביקר גם במירון על ציון, רבי שמעון בן יוחאי עם בנו, שני ציונים בבית המדרש שלו, כי עדיין הוא קיים" ².

בפיט על "קברי אבות", המיוחס לשנת תת"ק בערך, אנו מוצאים:

„ומירון ברוך שירה מזמרת,

המירון

„הלל ושמאי וסגדלאר, שמעון בן יוחאי ובנו" ³.

אף רבי שמואל בן שמשון, שביקר בארץ בסוף המאה התיש, מספר „במירון מצאנו בית מדרשו של רבי שמעון בן יוחאי, והוא מרובע, ונקבר בתוכו, ור' אלעזר בנו עמו" ⁴.

בראשית האלף הששי עלה לאר"י ר' יעקב, שליח נאמן של רבינו יחיאל מפאריש, וברשימת קברי הצדיקים „אלה סימני הקברות" הוא מונה „מירום-לבית הכנסת ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בנו" ⁵.

שנים מספר לאחר מכאן, כאשר תלמידו של הרמב"ן עלה לאר"י ביקר גם במירון, ושם רבי שמעון בן יוחאי, ועליו ציון נאה, וסמוך לו ר' אלעזר בנו" ⁶.

ר' אשתורי הפרחי שעלה ארצה בשנת פ"ט, והתישב בבית שאן, מציין בספרו „כפתור ופרח" ^{אצורה}, והם שניהם [רשב"י ובנו] במירון, במקום מיוחס לבית המדרש של רשב"י למעלה ממערת הלל ושמאי" (פרק ט).

נוסע אלמוני מקנדיא, שביקר בארץ בשנת רל"ג מזכיר את ההשתטחות על ציון רשב"י „אך יבואו העברים שלש רגלים לראות קברות הצדיקים החשובים הנזכרים, וביחוד קבורת ר' שמעון בן יוחאי, ויתחננו עם תפלות סליחות ותחנונים לא-ל יתברך" ⁷.

על מגין קבוע של עשרה ליד קבר רשב"י מסופר ע"י ר' משה באסולה, בתיאור מסעו בארץ בשנת רפ"ב: „חורתי למירון עם עשרה בני אדם, שהיו קבועים אז ללכת בכל חודש להתפלל על מערת רשב"י" — — — והוא מספר כי „בט"ו באייר, שקורין לו פסח שני, עשו שם במירון השיירה" ⁸ גדולה היו שם יותר מאלף גמשות, כי באו רבים מדמשק עם נשיהם וטפם, ורוב קהל צפת, וכל קהל לבוקיע (=פקיעין) ועמדנו שם שני ימים ושני לילות, חוגגים ושמחים והתפללנו על כל ציוני הצדיקים אשר שם" ⁹.

ה„מגיד", שנתגלה למרן בעל „בית יוסף", עודד אותו לקרות זוהר על ציונו או

2. „מסעות ארץ ישראל" לא. יערי (להלן — „מסעות א"י") ע' 58.

3. „מזרח ומערב" כרך ג' תרפ"ט ע' 6.

4. „המעמר" ג' לא' מ' לונץ ע' 26 והובא גם ב„אגרות א"י" לא. יערי ע' 81.

5. שם ע' 53.

6. „תוצאות ארץ ישראל". הובא לדפוס בקובץ „ירושלים" לזכר א' מ' לונץ, ע' נ"ט.

7. „מסעות אר"י" ע' 113. תלמידו של הר"ע מברטנורא ביקר בשנת הני"א אולם אין

דבריו ברורים לנו די צרכם.

8. כנראה זיכרון — ביקור.

9. שם ע' 155 מדבריו של באסולה מסיק מ' בניהו במאמרו „הנהגות מקובלי צפת במירון" (ספונות, ספר צפת א', ע' י"ג) שמערת רשב"י היתה בידי יהודים, ולא היתה נפתחת אלא בימים קבועים, והוא מוסיף שהשערה זאת יש לה סעד ברשמי מסעו של ר' יוסף סופר „עדות ביהוסף" (ראה להלן).

בכפר הסמוך לו: „ובכן תדע כי הם [רשב"י ובנו] שמחים מאד בקרותכם זוהר על מערתם או בכפר הסמוך להם, ואם תתמידו לקרות, כן יגלו לכם רזין עלילאין, וכלהו רמיוזין בוזהר, אלא דלא מסתכלי בהו עד דיתגלו לון, ואז ידעו למפר' אתר דרמזו להון, דהא בהאי זוהר דבנייכו רמיוזי כמה רזין עלאין, דלית לון חושבנא, אלא דבני בשא לא מרגישין בהו, וכד יתגלו להו ירגישו בהם" ⁹.

רבי משה קורדובירו נהג להשתטח, יחד עם בני החבורה, על ציון הרשב"י, ובספר „גירושין" גרשמה אחת מהשתטחויות אלו ביום י"ז שבט ש"ח: „ואני בתוך המדרש הרשב"י ע"ה במירון, ונשתטחנו בקרבו בציון רבי שמעון ורבי אלעזר ע"ה, ועדיין מרחשי שפתי, ושם התפללתי תפלה קצרה מתוך קירות לבי, ואח"כ קם מורי על רגליו, ופי' בפ' זכור, מלבד פירושים אחרים שפירש עליו, וכן מקצת חברים, וקמתי אני והסתכלתי, ואני פני לדרום קצת. וימיני לציון רבי אלעזר. משמאלי ציון רבי שמעון ע"ה. ופתחתי בפסוק זכור" וכן מביא רבי אברהם גאלנטי בספרו „קול בוכים" חידוש ששמע מפי רבו בהיותו על ציון הרשב"י ע"ה במירון (איכה ב כב).

ביחוד עודד את ההשתטחות על ציונו של רשב"י במירון, האר"י, שגילה את מרבית ציוני הצדיקים בגליל והוא נהג לכנס את תלמידיו-גוריו על ציון רשב"י ללימוד הקבלה. אחד מבני החבורה, רבי אלעזר אזכרי, בעל „ספר חרדים" מציין בהקדמתו לספרו: „בהיות חברים מקשיבים אל ציון רשב"י, עוסקים באמרותיו, אמרות טהורות כדרכנו, פעמיים בשנה, מעת לעת ומפקידה לפקידה, שם ישבנו גם בכינו, ^{אצל החבורה} צעקנו במרירות לבנו, ויתכו כמים שאגותינו, בראותנו איד רשב"י וחבריו בדורותם, היו מצטערים ואוננים, ובוכים כ"י על גלות שכינה וכבוד ה' המתחולל בע"ה, על רוב פשעינו, ואותם הצדיקים לא היו גרמא בניזיקין, קל וחומר לנו, שאנחנו הגורמים, שיש לנו לבכות ולהצטער כפלים."

לפי מסורת אחת, „אמר הרב [הוא האר"י] לתלמידיו, שכל אחד מהם יש לו גיצון מתברי הרשב"י וגילה סודות עמוקים, ואמר להם, „אילו ניתן רשות לעין לראות,

9. „מגיד מישרים" ח"ב פרשת אמור, וראה להלן במאמר „מעניי הישועה", את דברי מרן בדבר התפילות שהיו נוהגין לערוך במירון על הגשמים.

10. ר' אברהם גאלנטי מפרש את דברי הזוהר (פרשת בא דף ל"ח א') „מאת פני האדון ה' — דא רשב"י ע"ה, לשון זה קשה להולמו, וי"ל כההיא דסוף פרשת תרומה (דף קס"ג) כי הצדיקים נקראים אנפי שכינתא, ע"ש שהיא מתקשטת ומתקנת אנפיה לגבי קב"ה, וז"ש „את פני האדון" האדון שהיא השכינה, הוא רשב"י, שבו מתקשטת אנפיה, ודו"ק שלא אמר „מאת האדון ה'" אלא „מאת פני האדון", שאינו שואל כי אם על הפנים, ומעתה כמה נאה לעלות ולראות פני אדונינו רשב"י להשתטח על קברו ג' פעמים בשנה ועלינו לשבח לאדון הכל, כי כן נתקיים בימינו, שכל הברידי ואני עמהם, הולכים להקביל פניו ג' פעמים בשנה, עוסקים בסודותיו, מימי מורינו ע"ה זלה"ה, זה לנו עשרים שנה, המקום ברחמינו יגדור פרצה זו, שנפרצה בחברים בעוונותינו, וירחם על פליטת החברים הנשארים, למען נעלה אל בית ה' מירון להשתטח על קברו ג' פעמים בשנה, וה' ברחמינו יחשבה לנו לצדקה, כאלו עלינו להר ציון ג' פעמים להראות את פני האדון ה' אכ"ר" (ירח יקר" פרשת בא, כ"י ירושלים מספר 493). הפירוש על הזוהר נכלל בספרו של ר' אברהם אזולאי „זהרי חמה" והובא ע"י בניהו במאמרו הנ"ל.

הייתם רואים כנופיה שלמה של צדיקים ומלאכי השרת, שבאו לשמוע אידרא מפינו, ואש שלהבת סובבת אותנו" (,"שער הגלגולים", דף י' ע"ב).

על השתתחות האר"י ותלמידיו במירון מסופר גם בספר "תולדות האר"י"; פעם אחת הלך הרב עם החברים למירון לקבר הרשב"י ז"ל, ואמר לחברים, "חברי, במקום הזה ישב הרשב"י, עם החברים לסדר אדרא רבה, ועדיין רישומו של האור במקום ההוא". גם היה אומר, היום האיר בחברי פ' [פלוגי] תנא פ' [פלוגי], אח"כ למד עם החברים האדרא, וגלה להם סודות ורמזים, שרמזם הרשב"י באדרא. ובעודו לומד אמר לחברים, "חברי דעו לכם שלהב האש מסבב אותנו, ועומדים עמנו הרשב"י וחבריו, ונשמות של צדיקים ותנאים אחרים, ומלאכי השרת שבאו לשמוע תורת אמת מפי" (,"ספר הכוונות ומעשה נסים" והוא שבחי האר"י).

גוריו ותלמידיו של האר"י הוסיפו לקיים השתתחויות אלו, גם לאחר פטירת רבם, ורבי שלמה שלומיל מיינשטריל מדרודן, שתיאר את הליכות המקובלים בצפת, באגרת שכתב לחברו, כשלשים ושלוש שנה לאחר פטירת האר"י, אף מספר על מועדים קבועים שבהם היו חכמי הקבלה עולים לציון הרשב"י במירון וקובעים שם את ישיבתם ללימוד סודות התורה, כדבריו במכתבו מיום כ"ה חשוון שס"ז: "להיות ששתי פעמים בשנה, חוק ולא יעבור, הולכים כל חכמי סגולה, הבקאים בחכמת האמת יותר מכל החכמים, למירון — — — ושם פורסים אהל אחד מן קברו של רשב"י עד קברו של ר"א, ויושבים — — — ימיים וי' לילות רצופים, ועוסקים בספר הזוהר — ויש להם שמש אחד, המכין להם מאכל, וד' גויים, חגורים בכלי זיין, עומדים בכל לילה מבחוץ, כדי לשמור אותם מפני הגנבים, וזה הסדר הם עושים תמיד, י' ימים קודם שבועות וי' ימים קודם ראש השנה"¹¹.

רבי ישעיה הלוי הורביץ, רבן של פרנקפורט ופראג, שעלה ארצה בשנת שפ"ב ושילב בספרו, "שני לוחות הברית" את הנהגות הקבלה, כפי שיצאו מבית מדרשו

11. "תעלומת חכמה" לרבי יוסף שלמה דילמדיגו הוועתק בהקדמה ל"עמק המלך". מתוך הדברים נראה שבימים ההם לא היה אהל על הציונים, כדברי החד"א בספרו "שם הגדולים" (בערך הר"א גאלנטי): "ושמעתי מרב אחד ז"ל, שקבלה בידו שהרב מהר"א הנז' היה עשיר גדול, ובנה מממונו חצר מירון, ששם ציון הרשב"י ור' אליעזר זר' יצחק זי"ע". ר' ישעיה הלוי הורביץ (מביא בספרו, "עדן ציון" ע' רנג) מסורת מפי זקנים שקבלה בידם, כי בשעה שרבי אברהם גאלנטי בנה את הבנין, הגיע אחד העובדים בחפירה אל פתח המערה, ותיכף יצאה נשמתו, אז ידעו ביחוד ששם נגזו הארון של רשב"י, ועל כן סתמו שם תיכף, והקימו את המצבה של רשב"י".

לגבי מבנה המקום יש לציין כי עד לפני שנים ספורות היה החדר הפנימי, ששם ציון הרשב"י, בעל פתח אחד בלבד, ולא היתה אפשרות לערוך הקפות סביב הציון כמנהג המקובלים. הרי"א ז' מרגליות מביא בסוף ספרו "כחו דר' אלעזר ברשב"י" קטע מאגרתו של רבי חיים אלעזר ממונקאטש, שכתב אליו "ולפלא הוא בעיני כי כח"ר זה כמה שנים מתפלל מוספים לפני התיבה בר"ה ויוהכ"פ במירון, וגם בעל תוקע שם, מדוע לא עשה רצון יראי, הסבא קדישא הגה"צ הכהן הגדול מאחיו, המקובל האלקי המפורסם וכו', מרנא ורבנא, הרב רבי חיים שאול דווין הכהן שליט"א שיפתחו שם במירון צורת הדלת, שיש שם אצל הציון של רשב"י זי"ע, בצדו, כנראה שהיה שם פתוח בשנים קדמוניות, שיוכלו להקיף גם שם בד' מינים, או סתם הקפות, כמבואר בספר "מגיד מישרים" למרן הב"י זי"ע".

של האר"י, מספר על ביקורו: „ועל קבר של רשב"י לומדים הזוהר... כי כמה נסים יארעו שם, כי צריכים ללמוד הזוהר באימה וביראה ובדביקות גדולות, ואחר כך לשמוח הלב בשמחה רוחנית ולא שום אבלות ועצבות, כי לא באלה חפץ רשב"י, והוא בדוק ומנוסה, ואח"כ נודרים נדרים ונדבות ומתפללים תפילות”¹².

נוסף על המשמרות הקבועים, שהיו עולים למירון לעתים מזומנות, כגון בערב ראש חודש, הנזכרים ע"י ר' משה ירושלמי (כמאה שנים לאחר מכן), היו באלה שהיו שוהים כאן תקופות ממושכות יותר¹³.

המוני צפת נאספו במקום ביום ל"ג בעומר, ומהם שנשארו שבעת ימים לאחריו, אך המקובלים הוסיפו להתגורר במירון, ומהם שנשארו עד ערב שבעות. ר' שמעון ב"ר יעקב, שליח צפת, שסובב באירופה בשנות תנ"ד—תנ"ו, הדפיס בפרנקפורט דמיין „אגרת מספרת יחסותא דצדיקיא”, ושם הוא מספר: „הולכים בכל שנה כל יושבי עיר הקדש צפת, אנשים ונשים וטף, ביום ל"ג לעומר, ונשארים שם שבעה ימים, ואין אומרים בהם תחנון, והם נקראים „הלולא דבי ר' שמעון”, — — — ואחר השבעה ימים הנ"ל כל אחד פונה למקומו וביתו, ונשארים שם הת"ח היותר זקנים, עשרה ימים אחרים, ולומדים בספר הזוהר הקדוש, וטובלים ומתענים, ויושבים כל היום בתענית, וכן מנהגם ג"כ בחודש אלול, לומדים שם עשרה ימים ספר הזוהר בקדושה ובטהרה”¹⁴.

ר' ישראל קמחי, שהתחיל לכתוב במירון את ספרו „עבודת ישראל” (פירוש סדר העבודה של יום הכפורים), מדגיש בהקדמתו, „שהתחלתי לכתוב במירון תוכב"א על ציון אדוננו הרשב"י זיע"א, שנת התפ"ג”. אף רבי פרץ בן משה, שהתישב בצפת בתקופת החסידים הראשונים, מציין בסוף הדרוש על „תזון עובדיה” שנשאר בכתב יד, „זה חדשתי במירון במערה של רשב"י זיע"א”¹⁵.

אף רבי חיים בן עטר, בעל „אור החיים” הקדוש, היה נוהג לעלות למירון,

בשנים האחרונות עם התיקונים שבוצעו ע"י המועצה האזורית „מרום הגליל” בבנין הציון ובחצר, נפתח פתח נוסף בחדר הפנימי, נתמלא רצונו של אותו צדיק וניתן לערוך „הקפות” כמנהג המקובלים.

12 „אגרות אר"י”, ע' 218.

13 מ. בנייה מביא במאמרו הנ"ל, ע' כ"א, הוכחות מספר לקיטמו של מוסד מיוחד שהיה מספק את צרכיהם של אנשי משמרות הלימוד במירון.

מתקופה זו הגיעה לידינו המסורת כי בשעה שר' יוסף דילה ריינה ביקש להחיש את הגאולה, הורה לחמשה תלמידיו לטהר עצמם ולהיות פרושים שלושה ימים. פניהם היו מועדות תחילה למירון, „ויבואו על קבר הרשב"י וישתטחו על קברו, וילינו שם בלילה ההוא, וכל הלילה לא ישנו רק שינת עראי”. (סיפור רבי יוסף דילה ריינה שנכלל ב: „דברי יוסף” לר' יוסף סמברי).

14. הובא ע"י א' יערי במאמרו על „תולדות ההילולא במירון”, תשכ"ב (הדפסה מיוחדת

עמוד 13); וראה להלן במאמרו על הילולא דרשב"י בל"ג בעומר.

15. „מצבות קודש בארץ ישראל” לז' וילנאי (מהדורה שניה), הוצאת מוסד הרב קוק

ע' שכ"ט. באוסף מוסאיוף ישנו כתב-יד שו"ע האר"י שהושלם במירון בשנת ת"ו.

אף הריא"ז מרגליות מעיד על עצמו „בהיותי יושב במירון בשנת „עיני ולבי שם כל

הימים”, לאסוף כל מאמרי רשב"י חשתי ולא התמהמהתי, והתחלתי שמה במירון בשבתי שבת

עם תלמידיו, ובאגרת מסעו מספר תלמידו על ביקורו במקום ביום פורים: „היום יום בשורת, נסענו מעכו לצפת תובב"א, לראות את פני האדון ה' צבאות בארץ הגליל" במשך עשרת הימים הראשונים שהה בצפת ובסביבותיה ושם קרא המגילה בימי י"ד וט"ו, „ואחר גמר המגילה, יום ט"ו, הלכנו למירון ששם קבורת רשב"י... אשרי עין ראתה כל אלה, נכנסנו למירון יום רביעי, בעשרים שעות, וישבנו בואת הבית, שיש בו קבר הרשב"י ממש, ולמדנו שם בחשק גדול ובאהבה גדולה ובשמחה ספר הזוהר, עד ד' שעות מן הלילה, ועמדנו לאכול, וחזרנו תיכף אחר האכילה ללימודינו, לפי שנתן הרב לכל אחד מהחברים שהיו שם ספר אחד של הזוהר, והיה חלקי ספר בראשית, ולמדנו עד שש שעות, ובסוף שש שעות נתמלא הבית ריח טוב, אשר כמוהו לא נהיה" ¹⁶.

ר' יוסף סופר, שעלה לצפת בשנת תקכ"ב, מספר: „ויש על המערה שלהם [של רשב"י ובנו] בנין מפואר של אבנים, כיפה גדולה מלמעלה, והוא סגור יום ולילה, והמפתחות של הדלת יש אצל השמש בצפת, ומי שרוצה לילך על קבריהם הולכים אל השמש, ונותנין לו מה שמגיעו, והולך עמם לזה המקום, ופותח הדלת והולכים לפנים ומבקשים שם בקשות, וחוזרים וסוגרים הדלת" ¹⁷.

ר' שמחה ב"ר יהושע מז'אלוויץ, שעלה ארצה שלש שנים לאחר מכן, בשנת תקכ"ה, מתרגש בתיאור מסעו „אהבת ציון": „מי אנכי כי באתי עד הלום בחצר המלך, המרגיז ממלכות של מעלה ומטה", ומספר על ביקורו במקום „ושערתי שיעור החצר בפסיעות, כגודע שכל פסיעה הוא חצי אמה, ובין רגל לרגל הוא ג"כ חצי אמה, וראיתי שרוחב החצר הוא חמשים אמה וארכו שבעים, והיכל וכתליו הוא שלשים על שלשים, הרי הוא כחצר המשכן, מאה על חמשים. הביאני המלך מלכי המלכים, לפנים בהיכל עצמו", ומוסיף תיאור מדויק של החצר ¹⁸.

משמעות מיוחדת היתה לגבי קדושת המקום, והיו כאלה שנהגו לשלוח לגולה עפר מאדמת קברו של רשב"י, ומלומד נוצרי מגרמניה אף מספר על יהודי מירושלם שהתעשר ממכירת עפר זה ליהודי אשכנזי ופולין. לאחר מנכבדי היהודים בעיר ברסלא בגרמניה הגיש קופסה בצורת ספר, ובו עפר מציון הרשב"י, וקיבל תמורתם כסף רב. אף באגרת שנשלחה בשנת תנ"ט אל רבי דוד אופנהיים, מודיע הכותב על משלוח אבן קודש מציון התנא האלקי הרשב"י ¹⁹.

יראת הכבוד והחרדה מפני קדושת הציון, מחייבת את כל הבאים למירון. וכך נמסר בשם האר"י שהזהיר לאדם אחד „שלא ילך על קברי הרשב"י ור"א בנו ללמוד שם יחידי, אפילו בימים שרגילים בני אדם לילך שם, ומכל שכן בשאר מקומות שאין

תחמוני על ציונים הקדושים, וכמעט רוב הספר נלקט על ידי שם במירון" (בהקדמתו לספרו „מדות רשב"י", ירושלים תרצ"ז).

16. „ארץ החיים" לר"י הלפרן (וינה תרצ"ג), וחזר ונדפס על ידי בנימין קלאר בספרו „רבי חיים בן עטר ועלייתו לאר"י".

17. „עדות ביהוסף" והיא אגרת מסע לקרוביו, וראה „אגרות א"י" ע' 294.

18. „מסעות אר"י" ע' 414.

19. „מצבות קודש באר"י", ע' ש"ל.

בני אדם יושבים שם"²⁰. אף רבי עמנואל חי ריקי מזהיר בספרו „משנת חסידים“ (מסכת אייר), „שאפילו בהיות שם החכמים הלומדים, שלא ילך ללמוד על הציון שלו, או של בנו לבדו, אם לא יהיה צדיק גמור“²¹.

היו שחרדו לגשת למקום, וכך במסר על „איש צדיק תמים, אב"ד דהלסקוב זצ"ל, שכמה שנים שנסע לחצר רשב"י, וכשבא סמוך לחצר ג' או ד' אמות, ירד מהחמור, והיה הולך על ארבע, היינו — על ידיו ורגליו הקדושים, היינו — בשטיחות כפים ורגלים על הארץ, רק עד שער החצר, ולא נכנס אפילו לפנים מהחצר, כי אמר איך אשא פני ואיך ארים ראשי לכונוס לחצר מקום קדשו דרשב"י זיע"א, ובוזה נסע לביתו ולא נכנס לשם, וכה היה משפטו כל הימים אשר חי“²².

ובדורנו תובע הריא"ז מרגליות, ובושה וכלימה תכסה פנינו, בגשתנו לבא אל הקדש למירון, ונכנסים בין שני הרים גבוהים, שני הציונים הקדושים של הרשב"י והר"א בנו, אשר מאריות גברו, לכן ידעו נא הנוסעים לשם, וירגישו שנכנסים למקום להבות אש שלהבת יה, ולהיות זהיר שם מאוד, בדבור ומעשה ומחשבה והעיקר היא ההתבטלות²³.

1234567

20. „שער המצוות“, פרשת ואתחנן, ירושלים תרס"ה.

21. רבי צבי אלימלך מדינוב מציון ב„הוספות מהרצ"א“ לספר „סור מרע“ בשם האר"י „אם לומד על ציון רשב"י עם חבר, אז משפיעים החכמות ורזין זה לזה ומבטלין הקליפה“. בספרו „מאמרי רבי אלעזר זרשב"י“ (ט"ז ע"א) מוסיף הריא"ז מרגליות מסורת „ואני שמעתי מפי חסידים הראשונים שאמרו אשר אדמו"ר הזקן נבג"מ [הוא בעל השו"ע והתניא] קרא לספרו „לקוטי אמרים“ בשם „תניא“, בכדי לבטל הקליפה הזאת, וכן הוא מביע דעה שאזהרת האר"י לא היתה אלא בתקופה שלא היה שם ישוב.

22. „נחלה לישראל“ (כתב יד) והובא ע"י הר"ש העליר מצפת, בקונטרס „כבוד מלכים“. 23 „הילולא דרשב"י“ דף ז' ע"א, בגלל קדושת המקום הוא תובע להימנע מאכילה שתיה ולינה בביתכ"ג עצמו, חוץ מימי ההילולא כל"ג בעומר.

ל"ג בעומר ומעמדו

יום ח"י באייר הוא ל"ג בעומר, והמקובל כיום בכל תפוצות ישראל ב,,הלולא דרשב"י", נזכר כבר בספרי הראשונים, כיום שיש להפסיק בו את מנהגי האבילות הנהוגים בימי ספירת העומר, בין פסח לעצרת, ואף נוהגין בו קצת שמחה¹.

רבי מנחם ב"ר שלמה המאירי, מגדולי הראשונים, מגדיר בספרו (בית הבחירה למסכת יבמות ס"ב ע"ב) את ל"ג בעומר כיום שאין להתענות בו, וסמך לכך היא המסורת שהיתה בידו מימי הגאונים: ,,וקבלה בידי הגאונים ז"ל, שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה של תלמידי רבי עקיבא, ומתוך כך נוהגין שלא להתענות בו".

אף ר' אברהם ב"ר נתן הירחי מציין בספרו ,,המנהיג", כי ביום זה חדלו תלמידי רבי עקיבא למות, ואף הוא מסתמך על מסורת שהיתה בידו, בשם רבינו זרחיה הלוי מגירונה בעל ה,,מאור", ,,שמצא כתוב בספר ישן הבא בספרד, שמתו מפסח ועד פרוס העצרת, ומאי פורסא פלגא, וט"ו יום קודם העצרת, זהו ל"ג בעומר", ועל כן ,,המנהג בצרפת ובפרובנציה לכנוס אשה מל"ג בעומר ואילך".

רישומו של היום מצוי בספרי ראשונים לא רק כיום שאין להתענות בו, ולא רק כיום מפסיק למנהגי האבילות הנהוגים בימי ספירת העומר, כאמור, אלא כיום שמחה כשלעצמו, וראשוני הפוסקים, חכמי אשכנז וספרד גם יחד, מזכירים כבר את ייחודו של היום בסדרי התפלה, ומהם גם את המנהגים המיוחדים ליום זה.

ב,,מנהגים דבי מהרם מרוטנברג", גדול חכמי אשכנז בראשית האלף הששי, צוין היום כיומא דפגרא, לגבי אמירת ,,תחנון", אם כי נראה שלא היה זה מנהג אחיד ,,אין אומרים תחינה ביום ל"ג בעומר בבוקר במקום שנהגו" (הוצאת אלפנביין עמ' 3).

בדורות הבאים נתקבל המנהג בכל הקהילות וב,,מנהגי מהרי"ל", אבי מנהגי אשכנז נמסר: ,,ל"ג בעומר לעולם הוא יום שמחה ובשחרית אין אומרים תחינה"².

לגבי יום ל"ג בעומר עצמו ישנם חילופי מנהגים בין חכמי אשכנז וספרד. מרן רבי יוסף קארו, בעל ,,בית יוסף", אוסר תספורת ביום ל"ג עצמו ואינו מתיר אלא עד למחרת, לאחר שיאיר היום בל"ד בעומר, (אלא אם ל"ג בעומר חל בערב שבת, שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת), אך הרמ"א, שקהילות אשכנז נוהגות

- 1 בגלל הדעות השונות על קביעת היום וטעמו (ראה מאמרנו ,,בין פסח לעצרת" באסופת המאמרים העומדת להופיע, אם ירצה השם) הדעות חלוקות גם בקשר למנהגי האבילות בימי ספירת העומר. והדינים המסתעפים בזה.
- 2 ראה לתלן הדעות השונות בדבר תחנון במנחה שלפניו.

כמותו, מוסיף, ובמדינות אלו אין נוהגין כדבריו, אלא מסתפרין ביום ל"ג, ומרבין בו קצת שמחה" ³.

ט ע מ ו ש ל ה י ו ם

הזכרנו את ציונו של היום בסדרי התפילה וכו', ועדיין לא עמדנו על ייחודו, ועל כן נציין את דבריהם של חכמי הדורות הבאים, פוסקי ההלכה וגדולי הקבלה גם יחד, שהוסיפו טעמים והסברים לייחודו וחשיבותו של היום.

ב, מנהגי מהרי"ל נמסר: „ל"ג בעומר לעולם הוא י"ח באייר, ובשחרית אין אומרים תחינה", והוא מסביר שאמנם בגמרא מצינו דתלמידי רבי עקיבא מתו מן פסת ועד עצרת, „מכל מקום עושים ביום ל"ג בעומר יום שמחה, משום דמתו רק בימים שאומרים בהם תחינה בשבעה שבועות העומר, וכל יום שאין אומרים תחינה לא מתו" ⁴. מדבריו מסתבר איפוא כי ביום זה לא היתה הפגת צער, ואף בימים שלאחריו נמשכה המגפה בתלמידי רבי עקיבא, אלא מכיון שמספרו של היום לימי ספירת העומר, שלשים ושלושה, מזכיר הפגת צער, שכל ימי המגפה לא היו אלא שלשים ושנים, קבעו את היום כיום שמחה.

מהרש"א בחידושו לאגדות (מועד קטן כח, א), מסביר את השמחה הנהוגה בל"ג בעומר מכיון שימי הספירה מכוונים לחמשים שנות האדם לאחר עשרים שנות הנעורים, וכיון שעברו עליו ל"ג שנים ולא חטא — שוב אינו חוטא (כיון שעברו עליו רוב שנותיו וכו'), „וזכר לדבר שאנו מדקדקים לעשות יו"ט קצת בל"ג בעומר לזכר שבו עברו רוב ימים שהם ב' חלקים ממ"ט ימי הספירה".

לדעת ר' יעקב עמדין (יעב"ץ) נקבע ל"ג בעומר כיום טוב ע"פ קבלה, „שכן בו הספירה הוד שבהוד שהם הדינין התקיפים, וכידוע אצל הסנהדרין, כולו חייב — זכאי" ולכן קבעו יו"ט בו ביום.

3 ראה מאמרנו על מנהגי האבילות בימי הספירה באסופת מאמרנו הנ"ל. לפי פיוט קדום („קידושי ירחים לרבי פנתס") שפורסם לפני שנים מספר ב„גנזי קדם" כרך א', נקבע ביום זה י"ח באייר „צום יהושע" לפי שביום זה יצאו „כשלת אלפים איש מבני ישראל להילחם בעי — — — ויכו בהם אנשי העי כשלשים וששה איש וירדפום לפני השער — — — וימס לבב העם ויהי למים ויקרע יהושע שמלותיו ויפול על פניו ארצה לפני ארון ה' הוא זוקני ישראל ויעלו עפר על ראשו (יהושע ז' גו). בפרק המוקדש לחדש אייר מפרט הפייטן:

„פסוח זגון טמאים בחשבו

צום יהושע בשמונה עשר בו".

אחרים סבורים כי בל"ג בעומר, י"ח באייר, החל מרד היהודים ברומי בסוף ימי הבית השני, בימי נציבותו של הנציב הרומי האחרון פלורוס. יוספוס פלביוס, כותב דברי ימי החורבן מספר כי ביום י"ז באייר, דרש פלורוס מראשי היהודים בירושלים למסור לו י"ז ככרי זהב כדמי ענושים על המאורעות בקיסריה. על עמידתם של היהודים שם כנגד הרומאים. הדבר עורר התרגזות בירושלים, ורבים העיזו וקיללו את פלורוס בפומבי. אחרים שלגלו על תאוות הבצע של פלורוס, סובבו ברחובות העיר והכריזו על קיבוץ נדבות בשביל פלורוס ולמחרתו התפרץ הסכסוך בגלוי (מלחמות היהודים ב' טז-יז).

4 הגר"א (בביאורו לאו"ח סימן תצ"ג) מסמך לכך את הגמרא בסוף מסכת הענית שקבעו יום טוב בחמשה עשר באב שבו פסקו מתי מדבר.

עא

היו שחשבו ומצאו כי ביום זה החל המן לרדת לאבותינו במדבר. ובעל „חתם סופר“ מסביר בכך את המנהג לקבוע בו קצת שמחה⁵.

רבי אריה ליביש בולחובר בעל שו"ת „שם אריה“ סבור כי השמחה בל"ג בעומר נקבעה על שרשב"י מת על מטתו והובא לקבורה ולא נהרג בידי המלכות „שהמלכות גזרה על רשב"י שיהרג בחרב וע"פ נס בטלה הגזרה*⁵.

אף רבי יצחק לוריא, האר"י שבחכמי הקבלה, בתקופת הזוהר של צפת, מסביר („שער הכוונות“, דרושים לספירת העומר, פרק ו') כי מ"ט ימי העומר הם ימי דין, ועד יום ל"ג הם דינים קשים, ולכן מתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, מפני שהיו קנטרנין ושונאין זה את זה, שלא היו נוהגין כבוד זה לזה, ולכן שלטה בהם מידת הדין ומתו ומשפסקו למות קבעו יום טוב.“

אך משמעות מיוחדת הוענקה ליום זה, לאחר שחכמי הקבלה ובראשם האר"י, שהפיצו בצבור את הנהגות הקבלה, מהן המבוססות על פי הזוהר הקדוש, ומהן שקיבלו במסורת מדור לדור, תבעו לכבד את היום כ„יום הילולא דרשב"י, שהוא בבחינת יום טוב לתחתונים ולעליונים גם יחד“.

לפי חיבור בקבלה מבית מדרשו של האר"י: „והנכון כי היום הזה ראוי לשמוח בו, ושלא לומר תחנה, כמו שהוא פשוט לחכמים הראשונים, ומינה לא תזעזע“⁶, ומאז נתקבל מנהגם של המקובלים בכל תפוצות ישראל, „לעשות הילולא ושמחה ביום ל"ג בעומר שהוא יום פטירת ר' שמעון בר יוחאי, יותר מכל שאר הצדיקים — — — כי מכל הצדיקים לא היה אחד שהבטיח לכללות ישראל להצילם מיום הדין ולפטורם מן הדין, כי אם רבי שמעון בר יוחאי, — — — והואיל ובאותו יום גם כן הוא ממליץ טוב בעד כלל ישראל וממתיק הדינים מעליהם, על ידי הסניגוריא שהוא מלמד עליהם, לפני מידת הדין, לזה באותו יום של פטירתו עושים כמה סעודות ושמחות של מצוה“⁷.

Hebrew text

5 שאלות ותשובות „יורה דעה“ סימן רל"ג וראה גם בספרו „תורת משה“ על התורה. חלק ויקרא במדבר דברים (ויגה תרס"ו, דף נ"ח ע"ב) שם הוא תמה „היכן מצינו לעשות יום מועד ביום סילוק צדיק. הלא אמרו חז"ל „הרי עלי שלא לאכול בשר ביום שמת בו רבו“, וז' אדר מיתת משה רבינו הוא יום תענית, וכן ר"ח ניסן שמתו בו נדב ואביהו, ויר"ד ניסן שמתה בו מרים וכ"ו ניסן, יום מיתת יהושע בן נון, ועכ"פ לא ידעתי מה מקום להילולא“.

5* ראה להלן בסוף המאמר, הערה 17.

בעל „שדי חמד“ המעתיק דברי הרב „שם אריה“ מוסיף „העתקתי דברי קדשו כי נעמו, ומתוקים מדבש אפריון נמטייה, כי נפק דק ואשכח טעם לשבח בדבר הזה“.

ענין מיוחד בדברי בעל „שדי חמד“ הדין בדברי ה„חתם סופר“ (בחא"ח סי' קס"ג) בויכוחו עם בעל „פרי חדש“ האוסר לקבוע יו"ט ביום שנעשה נס ליחיד או לרבים, דמאחר דבטלה מגילת תענית אחריו לא מוספינן וכו', ולדעתו של בעל „חתם סופר“ מותר וכשר הדבר — — — ול"ג בעומר יזכיה שנתחדש ע"י תלמידי רבינו עקיבא, והיה אחר החורבן וכו', דלא כבעל „פרי חדש“ (עיי' שם), דמתבאר דרוח חכמתו נוהה במנהג זה, אך הוא מוסיף דתשובה שבחלק יור"ד היא אחרונה, כמתבאר מהפרט שבתשובתו בתיר"ד סי' רל"ד, שרמז אליה בריש סי' רל"ג, ואכמ"ל.

6 „בית מועד“ כתב יד בניהו, פ"ו ע"ב. (הובא במאמרו הנ"ל, „ספונות“, ספר צפת א').

7 יצחק, לרבי יצחק אלפיה, ירושלים תרפ"ג.

יש ביניהם המסבירים כי חכמת הקבלה היתה שמירה ונעלמת מעין הכל, ועד רשב"י לא ניתנה הרשות לגלות כל סודות התורה, ורק לרשב"י ניתנה הרשות לגלות לכל באי עולם את הסודות שניתנו למשה בסיני. במיוחד ניתנה רשות זו ביום שהיה צריך להסתלק מן העולם, ועל כן היתה ביום ההוא שמחה גדולה בשמים ממעל, כיום מתן תורה במעמד הר סיני, ולכן גזר אומר שיעשו הילולא ושמחה מדי שנה בשנה, ביום פטירתו, בדומה למה שעושים ביום חג השבועות, זמן מתן תורה.

¹²³⁴⁵⁶⁷מדוע שונה יום פטירתו של רשב"י, שאילו ימי פטירתם של צדיקים אחרים מתענים בהם, ואילו ביום פטירת רשב"י נהפוך הוא שאסור לעשות בו שום הספד, אפילו לפטירת צדיקים אחרים, וכן אסור לומר בו תחנונים. הם ששאלו והם שהסבירו כי „בפטירת צדיקים אחרים יש חסרון גדול לדור בסילוקם, לא כן בסילוקו של רשב"י שבו ביום נתגלו סודות שלא נתגלו מימות משה רבנו”⁸.

תחנון, למנצח וכו'

הזכרנו כבר כי בספרי מנהגים מראשית האלף הששי נמסר כבר שלא ליפול על אפיהם בל"ג בעומר, אם כי בכמה מקהילות אשכנז היו חילופי מנהגים, וכך נמסר בהגהות מהרי"ל „במגנצא ובוורמישא אומרים תחינה בל"ג בעומר, בפראנקפורט אין אומרים תחינה”, ולפי „ספר המנהגים” לרבי יצחק אייזיק טירנא: „י"ח באייר, שהוא ל"ג בעומר, אין גופלים כל היום וערב שלפניו”, ובעקבותיו הוסיף הרמ"א בהגהותיו לשלחן ערוך „ואין אומרים בו תחנון”.

ישנם בין הפוסקים הסבורים שרק יום ל"ג בעומר הוא יום שמחה ולא בלילה, ועל כן בו ביום אין אומרים תחנון, ואילו במנחה שלפניו אומרים⁹, אולם האחרונים (בעל „משנה ברורה” וכו'), פוסקים שאין אומרים גם במנחה שלפניו, וכן מנהג ירושלים המובא ע"י הרי"מ טוקצינסקי בספרו „ארץ ישראל”: „ביום ל"ג בעומר אין אומרים תחנון, וגם לא במנחה שלפניו ומרבים בו קצת שמחה”.

בהגהות למנהגי מהרי"ל וכן ב„לוח דיני ומנהגי ארץ ישראל” צוין „אבל

8 ראה מאמרו של ר' עובדיה הדאיה „ל"ג בעומר על פי הקבלה”, „מחניים” גליון נ"ו ל"ג בעומר חשכ"א.

על מעמדו של ל"ג בעומר במשנת החסידות ראה להלן בפרק „באהלי צדיקים”, וכאן נוסף דברי רבי גרשון העניך מראדזין, המציין כי בפרשת מצורע שבתורה (פרק ט"ו), בשלשת הפסוקים י"ג, י"ד, ט"ו, יש ביחד מ"ט תיבות, והם מרמזים כנגד הספירות כמבואר בזהר הקדוש, ותיבת „מועד” הוא תיבה ל"ג, לרמז על יומא דהילולא דרשב"י אשר הוא „מועד (ספר „מנחת עומר” בשם ספר „גנוי יוסף”).

בסעודת הילולא בל"ג בעומר הדגיש רבי שמעון שלום מאמשינוב כי תלמידי רבי עקיבא מתו בשעתם מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, ובהגיע ל"ג בעומר היא ספירת „הוד שבהוד”, וספירת הוד מרמזת למדתו של אהרן הכהן, אהב שלום ורודף שלום, באה בקרבם הארה גדולה מאיש לחבירו, ולכן פסקה המיתה.

9 רבי יעקב רישר בעל „חק יעקב” המביא כי „באשכנז אין אומרים תחינה ביום, משאין כן בערב אומרים תחינה”, מוסיף כי אלה שנוהגין שלא לומר תחינה מבערב, רשאים להסתפר זהא בהא תליא. (ראה מאמרנו „בין פסח לעצרת”), וזוהי דעת הפוסקים האחרונים בעל „באר היטב”, בעל „אליהו רבה”, היעב"ץ וכן הרב בעל „פני א"י”.

אומרים א"ל ארך אפים" ו"למנצח", אך לדעת הרב בעל ה"תניא" הרי בכל יום שאין תחנון אין אומרים "למנצח" והוא הדין בל"ג בעומר¹⁰.
בעל "לקט יושר", שהעלה על הכתב את מנהגי רבו רבי ישראל איסרלין, בעל "תרומת הדשן" מציין "מותר ללבוש בל"ג בעומר כל דבר חדש", אם כי בימי ה"ספירה" לא נהגו ללבוש מלבושים חדשים.

אף רבי אליעזר דוד מסאטמאר, בעל "קרן לדוד", מתיר ברכת "שהחיינו" על הכנסת ס"ת בל"ג בעומר, בהסתמך על דברי רבי דניאל טירני בעל "עיקרי הדט" "דלא מצינו לאסור ברכת שהחיינו בימי הספירה, ומהאי טעמא כתב דאין להחמיר שלא לקנות כלים חדשים, הכי נמי אין כאן בית מיוחד".

בהלכות תענית (סימן תקע"ז סק"א) מונה בעל "מגן אברהם" את ל"ג בעומר בין הימים שחתן מתענה בהם ביום חופתו, אולם בעל "משמרת שלום" סבור שיש להמנע מוזאת¹¹.

היתר ריקודין בל"ג בעומר

היתר ריקודין ומחולות ביום זה נידון ע"י הפוסקים האחרונים. רבי אליעזר דוד מסאטמאר, שנשאל אם נכון למסור ס"ת לביהכ"נ, בל"ג בעומר, בתופים ומחולות כנהוג, מסכם להיתר: "נראה פשוט דאין כאן בית מיוחד, ואפי' בשאר ימי ספירה אין טעם לאסור", ויסוד הכרעתו הם דבריו של בעל "מחצית השקל" "כי באירוסין מותר לעשות נמי ריקודין, ונתינת ס"ת לביהכ"נ נמי מצוה אית בה, וממילא שרי לעשות נמי ריקודין, ומכל שכן בל"ג בעומר דאפי' נשואין שרי¹².

אך מסורת השמחה היא ביסודה מסורת ארץ ישראלית כדבריו של ר' יוסף סופר לאחר שעלה לארץ ישראל: "ויש להם קבלה מקדמת דנא, שבאותו היום צריכים לשמוח ולעשות סעודות גדולות, בתופים ובמחולות, בכל מה דאפשר"¹³.

ענין מיוחד בעובדא שרבי חיים אלעזר ממונקאטש הביע פקפוק לגבי היתר עריכת ריקודין בכלי זמר בחגיגות ההילולא הנערכות בחוץ לארץ, ובספרו "מנחת אלעזר"

10 בעל "משמרת שלום", (הכולל הנהגות על פי דרכי החסידות), מביע דעתו שלא לומר מזמור "יענך", הגם שנדפס בסידורים לומר, יותר טוב שלא לומר, והוא מעיר כי בסידור הרב בעל התניא נדפס שלא לומר מזמור יענך ביום שאין אומרים בו תחנון, ואפילו אותם שאין נוהגין כן, מכל מקום בל"ג בעומר לא יאמרו.

11 לדעת בעל "משמרת שלום" הרי גם חתן ביום חופתו לא יתענה בל"ג בעומר, הגם שהאחרונים כתבו להתענות, מכל מקום מדחויגן דקפיד רשב"י שלא יבלבלו את שמחת היום, עשה דכבוד תורה עדיף.

רבי חיים אלעזר ממונקאטש אף לא נתן לאבל לעבור ביום זה לפני התיבה וראה להלן "באהלי צדיקים" הערה 26.

המסורת המובאת בשם האר"י שגדול אחד היה רגיל לומר נחם בכל יום ואמרו גם בל"ג ונענש, נזכרת ע"י בעל "מגן אברהם" בהערותיו לשו"ע, וראה להלן בפרק "הילולא דרשב"י בל"ג בעומר".

12 "קרן לדוד" שו"ת אורח חיים סימן קי"ט.

13 "עדות ביהוסף" והובא ב"מסעות ארץ ישראל" ע' 304.

הוא מזכיר את חגיגת ההילולא במירון, ומוסיף, "שגם בקהילות חו"ל עושים פה ג"כ סעודה, הצדיקים וחסידים בחו"ל, אמנם לעשות ריקודין בכלי זמר דוגמת הלולא ממש, כמו שעושים במירון, — — — ולעשות זה בחוץ לארץ, הרי זה כזרות יחשב וכיהרא, כיון שזהו אינו נהוג פה במדינתנו, ורק כשיזדמן נשואין שמחה של מצוה, שהוא ממזמוטי חתן וכלה בכלי שיר וזמר, וריקודין ביום ההוא, בודאי דבר בעתו מה טוב", והוא מספר: "ויש אומרים שבעל, "דברי חיים" השיא אחד מיוצאי חלצין בל"ג בעומר, ומסתבר כן דהנה מצוה לעשות בו שמחה, כל מי שיש לו חלק קצת בוהר הקדוש, ורוצה לדבק בקדושת חכמת האמת"¹⁴.

דעתם של הפוסקים האחרונים

אם הזכרנו את רישומיו של היום כיום הילולא ושמחה מן הדין להזכיר את המערערים כנגד קביעת היום כיום שמחה. ראש וראשון שבהם הוא בעל, "חתם סופר" ובתשובתו המפורסמת (יור"ד סימן רל"ג) בעניני ארץ ישראל הוא מזכיר את הילולא דרשב"י בל"ג בעומר, ומציין כי כבר, "כמה כרכורים כרכר בעל, "פרי חדש". (או"ח סימן תצ"ו בקונטרס מנהגי איסור) על המקומות שעושים יום טוב ביום שנעשה להם נס מהא דאמרי ס"פ דר"ה, "קמייתא בטיל, אחריני מוסיפים בתמי", ואם כי יש יסוד למנהגם, "מהאי קל וחומר משעבוד לחירות אמרינן שירה, ממות לחיים לא כל שכן, אבל לקבוע מועד שלא נעשה בו נס, ולא הזכר בש"ס ובפוסקים בשום מקום ורמו ורמיה, רק מניעת הספד ותענית מנהגא הוא, וטעמיה גופא לא ידענא".

הוא מביא דברי היעב"ץ, המסביר את ייחודו של היום על פי סוד, ואף הוא מוסיף טעם ע"פ הקבלה דאיתא במדרש שמיום שכלתה החררה שהוציאו ממצרים, הלכו ג' ימים בלא לחם ואח"כ ירד המן, א"כ היה הורדת המן ביום ל"ג בעומר, וראוי לעשות לזה זכר טוב — — — מכל מקום לעשותו יום שמחה והדלקה, ובמקום ידוע דוקא, שיהיה תל תלפיות שהכל נפנים לשם, לא ידעתי אם רשאים לעשות כן"¹⁵.

כדור הבא נמשכו הערעורים, ורבי יוסף שאול נתנזון בעל, "שואל ומשיב" מערער בתשובתו (מהדורה חמישאה סימן ל"ט) הן לגבי עצם קביעת היום והן לגבי שריפת הבגדים, הדיון הוא בעצם לגבי ברית מילה בתשעה באב שחל להיות בשבת, אך בדרך אגב הוא טוען כנגד דברי כמה מן האחרונים, "של"ג בעומר יו"ט של כל ישראל, שכלם שמחים בהילולא דרשב"י, אבל באמת גם שם תמהתי, דהרי אדרכא במות צדיק וחכם יש להתענות, ואנו מתענין על מיתת צדיקים, ואיך נעשה יו"ט במות רבינו הגדול רשב"י ז"ל, ובמות מבחר היצורים משה רבינו ע"ה, אנו עושין ז' אדר בכל שנה, ואם הזוהר קרא הלולא דרשב"י, היינו לו שבודאי שמחה לו, שהלך למנוחה, אבל אותנו עזב לאנחה".

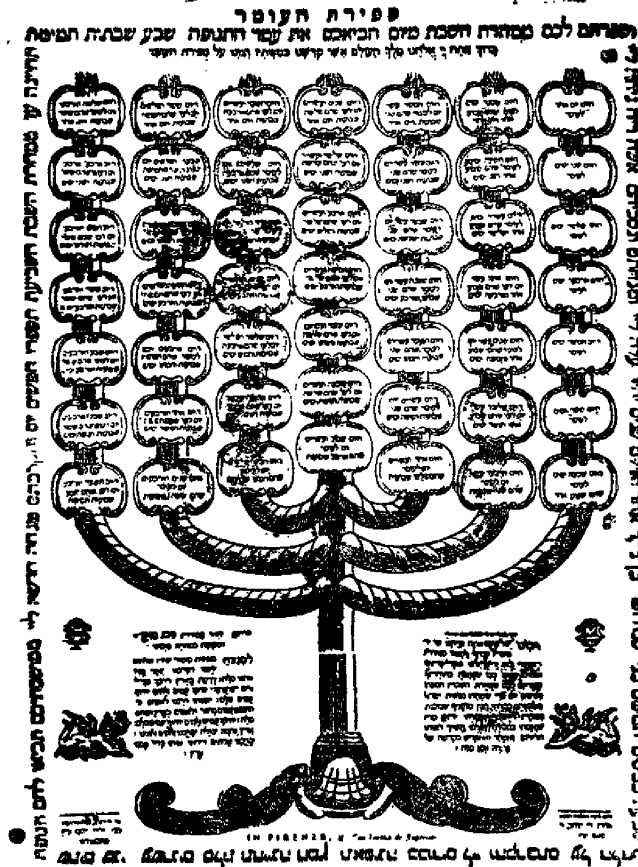
לעומת המערערים נמצאו גם מגינים, כגון רבי משה תאומים מהורדנקה המסתמך על הכתוב בקהלת, "עת ספוד ועת רקוד", ויש ששניהם באים כאחד.

14 "מנחת אלעזר" חלק ג' סימן ס"ד.

15 ראה להלן הערעורים לגבי ההדלקה בהילולא דרשב"י.

ולאחר בירור הלכותי הוא מסכם „על כן חלילה לקרוא תגר על המנהג
 ואשרי מי שזוכה לראות בשמחתם, וחזרות ה' מעוזם⁶¹.”

אך רבי אריה ליביש בולחובר מנמק את קביעות השמחה ביום זה בדבריו
 להסבר מעמדו של היום: „לזכר הנס שניצול רשב"י מחרב רעה ולא נהרג
 בידי אדם, קבעו יום מיתתו ליום שמחה, שמת מיתה בידי שמים ולא בידי אדם,
 ועשו יום זה יום משתה ושמחה, על הנס שנעשה לו, שהצילו ה' מחרב מלכות,
 והאריך ימים ושנים אחר הגזרה, עד שמת בידי שמים, — — — לכן שפיר אנו
 מודים ומהללים להשי"ת על נס של רשב"י ז"ל באותו יום שקבעו הוא ל"ג בעומר,
 ולכן בחרו ביום זה, הוא יום המיתה, שמת כדרך כל הארץ, ולא נהרג בידי אדם,
 כי הוא רבן ומאורן של ישראל¹⁷.”

אוצר החכמה

- 16 אוריין תליתאי, לבוב תר"מ, סימן נ"ב.
 17 „שם אריה", שו"ת, זילנא תרל"ג, חלק א"ת, סימן י"ד.
 רבי חיים רמפורט מציין בספרו „מים חיים" (שו"ת סוף חלק א"ת): „אמרתי לתת
 טעם לשבח על ענין ל"ג לעומר, ולדברי הרמ"א מרבין בו קצת שמחה — — — והאי
 יומא נקרא הילולא דר"ש, והוא יומא דאסתלקותא כנודע", והוא מסביר על פי דברי חז"ל
 אין צדיק וכו' עד שנולד צדיק כמותו, וזה שאמרו כמותו היינו רק לפי דורו, שאי אפשר
 שיהיו אחרונים כראשונים, אולם בימי רשב"י היה ממש צדיק כמותו, הוא ובנו רבי
 הוקבע יום זה ככה לעולם דלא להתענאה, ומרבין בו קצת שמחה, כי לזכר עולם יתה
 אלעזר שאמר עליו (סוכה מ"ה) „אם שנים הם אני ובני הם", מלמד ששניהם שוים, על
 כן גם לדורו לא היה שום עצב ביום זה והעדר, כיון שהניח בן כמותו ממש וכו', ולזאת
 צדיק, וצדקתו עומדת לעד."

הילולא דרשב"י בל"ג בעומר

שמעו קלא, עולו אתו ואתכנשו להילולא דרבי שמעון¹ מצינו בזוהר הקדוש (ח"ג רצ"ו ע"ב, סוף אידרא זוטא) ובכל שנה ושנה מתכנסים המוני בית ישראל ביום ההילולא, הוא ל"ג בעומר, לפקוד את ציונו אשר במירון ולהרבות שם בתפילה, בהסתמכם על זכותו של אותו צדיק. וגדולי המקובלים מסבירים את הכינוי הילולא לפטירתו של צדיק¹. אם בכל השנה רבו המשתטחים על ציונו של רשב"י, הרי בל"ג בעומר הגיע מספרם לאלפים, ולאחרונה גם לרבבות.

לעליה זו למירון משמעות מיוחדת בכתבי האר"י, כדברי ר' חיים ויטאל ב"שער הכוונות": "ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור"א בנו, אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם, אני ראיתי למ"זו"ל [למורי זכרונו לברכה הוא האר"י] שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג לעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא, וזה היה פעם הא' שבא ממצרים, אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אחר כך".

לאחר סיפורו על האר"י שעשה אותו, יום משתה ושמחה" לציון תספורת בנו הקטן² הוא מוסיף לספר על אחד מבני החבורה, מתלמידיו של האר"י, הוא רבי אברהם הלוי, שלא נהג כראוי, והיה נוהג לומר בכל יום בברכת, "תשכון", נחם ה' אלקינו את אבלי ציון וכו' וגם בהיותו שם אמר, "נחם" וכו', ואחר שגמר העמידה א"ל מ"זו"ל, [אמר לו מורי זכרונו לברכה], כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ת עומד על קברו, ואמר לו "אמור את האיש הזה אברהם הלוי, כי למה אומר נחם ביום שמחתנו, והנה לכן הוא יהיה בנחמה בקרוב. ולא יצא חדש ימים, עד שמת לו בן אחד וקבל עליו תנחומין. וכתבתי כל זה להורות, כי יש שרש במנהג הזה הנז', ובפרט

1 לגבי פירוש ההילולא והקשר שבין היום לרשב"י, נציין את דעותיהם השונות של פוסקי ההלכה והמקובלים, ותוך הדברים נכלל גם הסבר על ייחודו של היום. רבי משה אלשיך מספר על נפש הצדיק אחרי פטירתו: "ותלך צהלה ושמחה לחוג את חג אורות אשר עשה בחברת הגוף, כנכנסת לחופה לפניו יתברך, כי על כן קראו בספר הזוהר, על פטירת נפש צדיק, הילולא" ("חלקת מחוקק", פירושו לאיוב ל' כ"ג). ר' אברהם גלאנטי אף מרחיב את הדבור: "בשעת פטירת הצדיק מתעוררים כל מעשיו שעשה בעולם, וכל התורה שעסק בה, וכל הייחודים שייחד בתורתו ומעשיו, כולם חוזרים ומתחדשים והוא בסוד דאמר בפרשת ויחי בהלולא רבה" ("קול בוכים", פירושו לאיכה). הדברים נמצאו ע"י מ' בניהו בפירושו של ר' אברהם גאלנטי לזוהר פרשת יתרו, הנמצא בכ"י, ושם הוא מוסיף, ש"הצדיק דורש וכולם שומעים... ואפשר שזה רמזו רז"ל באומרם אגרא דהילולא מילי, שכר של אותה חופה הוא מילי דאורייתא שחדש בעוה"ז לדורשם שם" ("ירח יקר", כ"י, ירושלם מספר 493, דף רל"ו ע"ב).

כי רשב"י ע"ה הוא מחמשה תלמידיו הגדולים של ר"ע, ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג בעומר².

אף החיד"א מציין: «יום ל"ג בעומר ירבה שמחה לכבוד רשב"י זי"ע כי הוא יום הילולא דיליה ונדע שרצונו הוא שישמחו ביום זה»³.

כבר בדורות ההם נהגו חכמי המקובלים להשתטח על ציונו של הרשב"י במירון, בל"ג בעומר יום ההילולא, וענין מיוחד במסורת על ריקודו של רבי אלעזר אזכרי, בעל ספר „חרדים“, עם הרשב"י: רבי אלעזר גדול בתורה הי' אך איש לא ידע על כך. בכתרה של תורה לא השתמש אלא התפרנס מיגיע כפיו. איש לא ידע איפוא מעוצם גאונותו וקדושתו. אם כי כולם ידעו את ר' אלעזר, שמש בית המדרש, כירא שמים וחרד לדבר ה'.

בל"ג בעומר אחד עלה רבי אלעזר למירון, והיה זה בשעה שהאר"י עם החברייא שהו שם ליד ציון הרשב"י. הוא הצטרף אליהם ורקד עמהם זמן רב לכבוד הילולא דרשב"י.

מבלי משים הצטרף אליהם זקן אחד, לבוש בגדים לבנים, בעל צורה ובעל קומה, משכמו ולמעלה גבוה מכל העם. בראשונה היה רוקד לבדו בשמחה עצומה. ומשחאה את ר' אלעזר צירף אותו לריקודו בצוותא. בני חברתו של האר"י, שלא

בעל „חמדת ימים“ כותב במפורש שיום זה הוא יום פטירתו: „וגמצא כתוב בספרי הקדמונים, שיום ל"ג בעומר הוא יומא דאתפטר רשב"י ע"ה מן עלמא, ונוהגים לקבוע בליל זה לימוד ברזין דחכמתא דיליה, ובאדרא זוטא, וששים ושמחים בהילולא דיליה. אשרי אנוש יעשה זאת“. וכן בסידור בעל ה„תניא“ וב„בני יששכר“.

לאור מסורת זו כי בל"ג בעומר נתבקש רשב"י לישיבה של מעלה יש המוסיפים שההילולא נקבעה על יסוד תשובת הגאונים (מובאת ע"י רש"י במס' יבמות קכ"ב ע"א): „ובתשובת הגאונים מצאתי כל הנך רגלי דאמוראי, דהיינו יום שמת בו אדם גדול, קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה ובשנה כשהגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביבותיו ובאים על קברו, עם שאר העם, להושיב ישיבה שם“.

בהקדמתו לסדר הילולא רבה (ליוורנו תקע"ט) מציין רבי יהודה נגאר בעל „לימודי ה" את דברי הרמ"ק „הילולא לשון אור כמו הילל בן שחר, שנשכך הדין ונתמלא העולם אור“, ואת דברי הר"ם לונזאני שכתב שהוא לשון יחוד, כמו „ובתולותיו לא הוללו“, שנתיהדו העולמות, ושניהם, המלכים לדבר אחד נתכוונו, דבהוא יומא דהילולא דרשב"י ע"ה נעשה יחוד גדול בכל העולמות, והארץ האירה מכבודו, וכן בדין כי בפטירת הצדיק יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים מניצוצי הקדושה יותר מבחייהם, וכ"ש וק"י בפטירת טנרא תקיפא, הוא הקדוש רשב"י זי"ע, וקרוב לשמוע כי ע"י העסק בספר הזהר הקדוש, בשבחי רשב"י ובאדרא זוטא קדישא בימא דהילולא בכל שנה ושנה תזור וניאור הארת היום ההוא“.

2 מסורת זו מצויה בשלש נוסחאות נוספות: ב„פרי עץ חיים“, ב„נגיד ומצהה“ לרבי יעקב בן צמח, ב„ספר הכוונות ומעשי נסים“, אולם הנוסח שלפנינו מ„שער הכוונות“ הוא הנרחב ביותר. בדבר התספורת בל"ג בעומר ראה להלן מאמרנו על „חינוך הילדים בהילולא דרשב"י“.

3 „מורה באצבע“ סימן רכ"ג, והחיד"א מוסיף „מעשה ר' אברהם הלוי ומעשים אחרים אשר שמענו ונדעם מפום רבנן קדישי“.

הכירו את הזקן, הסתכלו בתימהון על שני הרוקדים, וביתוד לאחר שהבחינו בדמותו המופלאה של אותו זקן, הרוקד עם השמש ר' אלעזר. מעולם לא ראינו אותו — חשבו בלבם — וכיצד הגיע לכאן?

תוך שהם מסתכלים עליהם קפץ גם האר"י ונטל את ידו של אותו זקן ורקד עמו שעה ארוכה. משסיים האר"י את ריקודו עם הזקן המופלא, נטל את ידו של ר' אלעזר המשמש, הוא בעל ה"חרדים", ואף עמו רקד הרבה בשמחה וטוב לבב.

לאחר שיצאו משם הרהיבו בנפשם עוז תלמידי האר"י לשאול את רבם "אל נא יחר בעיני אדוננו אם נשאל אותו בענין הנוגע לכבודו. ריקודו של מעלת כבוד תורתו עם הזקן המופלא מסתבר על דעתנו. אין אנו מכירים אותו, ובודאי אדם גדול הוא, אבל מה מקום לריקוד ביחידות עם השמש ר' אלעזר, והדבר לפלא בעינינו. אמנם ירא שמים הוא, אבל ספק אם זה לכבודו של רבינו לרקוד עמו ביחידות".

בתחילת עלתה על שפתי האר"י בשמעו את דברי תלמידיו שוחרי כבודו, "אם הרשב"י רקד עמו ביחידות, לא יהא הדבר לכבוד לי הצעיר, לרקוד עמו".

אוצר החכמה
בספרו "ברכי יוסף" (סימן תצ"ג ד) מזכיר החיד"א את הדברים שהובאו לעיל מ"שער הכוונות" בשם כתבי האר"י, ומסביר "דיום ל"ג בעומר הוא יום שמחת רשב"י, וכן משמע שם ב"ספר הכוונות" שסידר מהר"ש ויטאל, וגם כתבו דפסירת רשב"י היה יום ל"ג בעומר, והוא יומא דהילולא דיליה".

את ספרו "ברכי יוסף" הדפיס בשנת תקל"ד, אך בשנת תקנ"ו הדפיס את ספרו "טוב עין" כנספח לחלק ג' של "שם הגדולים" בשם "ועד לחכמים", ושם הוא מסביר שביום זה החל הרשב"י ללמוד מפי רבו, כדבריו (בסימן ח"י): "ומה שעושיין שמחה בל"ג בעומר, אפשר דרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה, ולמדה לכ"ד אלף תלמידים, ומתו ונשאר העולם שמש, ויום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ורבי מאיר ורבי יוסי וכו', ויאור להם שתחזור התורה ולכך עושים שמחה, וגם אמרו דהילולא דרשב"י ביום ל"ג".

בספרו "מראית עין" שנדפס בשנת תקס"ד הוא חוזר לענין זה ומעיר: "ומה שכתבתי ב"ברכי יוסף" דיש מי שכתב דפסירת רשב"י ע"ה ז"ע בל"ג לעומר, כן כתב בפרי עץ חיים, אך כבר נודע דבנוסחאות כתבי האר"י ז"ל היה ערבוב וטעות סופר, והנוסחא אמיתית היא נוסחת הח' שערים, שסידר מהר"ש ויטאל ז"ל, בנו של רבינו מהרח"ו ז"ל וב"שער הכוונות האריך בסוד ימי העומר — — — ולא בא בפיו לומר שהוא פסירת רשב"י, ואפשר שהכוונה כמ"ש אני עני בטוב עין, דביום ל"ג התחיל ללמד ר' עקיבא לרשב"י וחביריו, ודו"ק היטיב".

וזה לדעתו של החיד"א היא גם דעתו של ר' עמנואל חי ריקי בעל "משנת חסידים", המסביר: "ועל ידם [של חמשה תלמידי ר' עקיבא], ועל ידי ר' שמעון בן יוחאי, שהיה אף הוא תלמידו, נתקיים העולם, לפיכך אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש, אלא מצוה לשמוח שמחת ר' שמעון בן יוחאי".

לדברי "שער הכוונות", שהובאו בראש מאמרנו, היה רשב"י מתלמידי ר' עקיבא שמתו בספירת העומר, אולם בעל שו"ת "דברי נחמיה" (חלק א"ח סימן ל"ד) שהקדיש תשובה ארוכה לנושא זה הוכיח שטעות סופרים היא (ב"פרי עץ חיים" דפוס קאריץ אינו), שהרי מבואר ביבמות (ס"ב ע"ב) שרשב"י היה מחמשה התלמידים שנשתיירו אחר כך "והעמידו תורה", והוא מאריך לדון בדבר מעמדו של היום ע"פ ההלכה והקבלה גם יחד.

עמ

כבודו של ר' אלעזר נתעלה מעתה בעיניהם, ומעמד מיוחד היה לו לאחר שהצטרף לבני החבורה.⁴

המקובלים שבאו אחריהם כללו בספריהם את חובת השמחה ביום זה, ומהם שהדגישו את מעלת הביקור על ציון רשב"י ביום זה. רבי רפאל עמנואל חי ריקי שחיבר "משנת חסידים" [קיצור כוונות התפלות לפי כתבי האר"ן], אף הטיל חובה: „וביום ל"ג בעומר אין להתאבל ביום זה כלל על התורבון, שלא ייעש, אלא מצוה לשמוח שמחת רשב"י, ואם דר באר"י ילך לשמוח על קברו, ושם ישמח שמחה גדולה“.

אף ב"סידור האר"י", שהובא לדפוס ע"י ר' שבתי מראשקוב, מתלמידי הבעש"ט נאמר: „מצוה ללכת על קברו של רשב"י ובנו ר"א, בל"ג בעומר, ואין לומר אז נחם בברכת תשכון“. וכן בסידורו של רבי יעקב קאפיל ממעזריטש.

רבי חיים בן עטר, בעל „אור החיים“, השתתף אף הוא בהילולא „וכשעלה למירון והגיע לתחתית ההר שעולים משם אל המקדש ירד מהחמור והיה עולה על ידיו ועל רגליו וכל הדרך היה גועה וצועק היכן אני השפל נכנס למקום אש להבת שלהבת קודש וכל פמליא של מעלה — וכל נשמות הצדיקים ובעת ההילולא היה שמח שמחה גדולה“.⁵

השתתפות בני אר"י היתה המוגנית כדברי ר' יוסף סופר, בשנת תקכ"ב, „שלא פעמים בשנה הולכים מכל המקומות של אר"י על קברו, באלול ובניסן, ופעם שלישית בל"ג בעומר וזאת גקראת „הילולא דרשב"י“.

רבי שמחה מז'לוז'ץ, שביקר במירון בימי השובבי"ם, ובספרו „אהבת ציון“ השאיר לנו תיאור נרחב על החצר והליכות המבקרים, מביע את צערו שלא היה שם בל"ג בעומר „והדליקה ביום פטירתו של ר"ש בל"ג בעומר, הנקרא הילולא דרשב"י, ולא זכיתי לראותו ביום חתונתו“.⁷

השמועה על המוני המבקרים במירון בל"ג בעומר הגיעה למרחקים, ובעל „חתם סופר“ מספר בתשובתו (יור"ד סימן רל"ג): „אמנם ידעתי כי שמעתי שעכשו אכשיר דרי, וממרחק יבואו וידרשו את ה' בעיה"ק, ביום ל"ג בעומר בהילולא דרשב"י ז"ל“ אם כי הוא מוסיף ספקותיו בדבר קביעת היום כ„יום שמחה והדלקה“.⁸

3 „מסעות ירושלם“ לר' משה גאלדשטיין (הוצאת הר"צ מאשקאוויטש, ירושלם תשכ"ג, ע' רי"ב) מפי רח"א ממונקאטש, בשם רבי יחזקאל שרגא משינאווא, „אשר שמע ממקור נאמן בעת ביקורו בארה"ק“.

5 קונטרס „כבוד מלכים“ להר"ש העליר, וראה „ר"ח בן עטר ועלייתו לא"י“ לבנימין קלאר.

6 „אגרות אר"י, ע' 304.

7 „מסעות אר"י“, ע' 415.

8 ראה לעיל בפרק „ל"ג בעומר ומעמדו“, וכן להלן בפרק „ההדלקה בהילולא דרשב"י“ על התנגדותו בנידון.

כן הגיב בתקיפות על הזנחת ירושלם, ובהספדו על הרוגי הרעש בצפת בשנת תקצ"ז („תורת משה“ ח"ג) הוא מציין: „וקנאת ירושלים עשתה זאת... והנה לגמרי זה מקרוב מאה שנים, שמו פניהם לצפת, כי שם קבר איש אלקי הרשב"י במירון האר"י בצפת, וכל העולים לא"י לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה, וירושלם נשכחה לגמרי, לא שם איש על לב אלא לעלות לצפת להילולא דרשב"א“. והוא מספר „אשר היה לי ויכוח בנה עם הגאון מהר"ז מרגליות היכן מצינו לעשות יום מועד

אם כי מזמן לזמן הובעו ערעורים בנידון, נתפשט מנהג ההילולא על ציונו של הרשב"י במירון כמנהג מקובל בישראל, ובעל "עטרת זקנים" (מנושאי כליו של השלחן ערוך) אף מציין בסימן תצ"ג "מנהג א"י שנוהגים לילך על קברי רשב"י ז"ל ורבי אלעזר בנו ביום ל"ג בעומר".

מאז ועד עתה מוסיפים חסידים ואנשי מעשה לעלות לציונו ביום ההילולא ללמוד מתורתו ולשמוח בשמחתו, ונציין את דבריו של ר' רפאל פנחס ב"ר שמואל די שיגורה מאיזמיר, שהוציא לאור, "תקון לליל ל"ג בעומר", ובהקדמתו הוא מתאר את סדר הלימוד במירון: "ומילתא כדנא נהגו מימי קדם רבנן קדישי לאוקמי גירסא, כל עבדי ה' העומדים על הר הגליל, להאי גיסא הקרובים אליו, באתריה דמר, גיהו רבה, מקדימין ליום הכניסה, עדרים עדרים אנשי צורה, שם יחנו סביב לאהלה, לפני משכנו, אלה מפה ואלה מפה, זה לדרומו וזה לצפונה, וישבו שם שלשת ימים, ויקראו בספר דבר הלמד מעניניו, כל שישנו במקרא, אורייתא דמר מאירת עיניי, תורה תתומה כזוהר הרקיע ושפר התיקונים".⁹

ר' חיים הלוי הורביץ בעל "חבת ירושלים", אף מתאר את הדרך למירון: "ומי ימלל יפאר ויהלל השמחה של מצוה ביום ההילולא ל"ג בעומר, כי רבה היא, וזמן קהילה לכל, שבאים אנשים ונשים וטף מערי א"י וכפריה, ויש עולי רגל, וכל הדרך מצפת למירון מלאים אהב"י, אלו הולכים ואלו חוזרים ובאים מעכו ודמשק וארם צובא ומאפסי ארץ, ביום ובלילה, ואין מכלים דבר — — — ובבוא כל ישראל ליראות בקודש, מה נורא המקום הזה. ליהודים דיתה אורה זו תורה". בין היתר הוא מספר על יהודי אחד ממדינת פרס ששהה שתי שנים בדרך, ולבט עצמו לראות בחדוות ההילולא של הרשב"י וכן הוא מתאר שאשה אחת שבאה מארץ רחוקה למירון "מיד נגשה לציון הקדוש של רבי שמעון, ואמרה לו: "אני האשה הניצבת, באתי מרחוק למקום משכנך, לבקש ממך שתהיה מליץ יושר בעד כלל אחינו בני ישראל, שיבוא קץ וסוף לגלותנו, ושכינה תקום מעפרה" ומיד הלכה לה ונסעה לדרכה, ויהי הדבר לפלא רב".¹⁰

ביום סילוק צדיק — — — לא ידעתי מה מקום להילולא ולעזוב את ירושלים, וצדיק ה' המביט לארץ ותרעד".

לדברי ה"חתם סופר" יש להוסיף את דברי רבי אריה ליבוש באלחובר, הזן בספרו "שם ארי" (או"ח סימן י"ד) על קביעת היום, והוא מעיר: "הנה הגאון הנ"ל רב גובריה ומפורסם בצדקתו וחסידותו, נוסף על גדולתו בתורה, לכן הגיד כאשר בלבבו ולא נשא פני גדולים ורבים הנוהגים כן, אחרי שלא מצא טעם למנהג זה, אבל אנכי יעתי ומצאתי טעם נכון למנהג זה, שמרבים בשמחה על קבר הצדיק רשב"י ביום ל"ג בעומר, על שנפטר על מטתו ולא נהרג בידי המלכות". וראה דבריו לעיל במאמרנו "ל"ג בעומר ומעמדו", הערה 17.

9 שאלוניקי תק"צ, וראה להלן מאמרנו על "תיקון ליל ל"ג בעומר".

10 "חבת ירושלים" לר' חיים הלוי הורביץ, דפוס ירושלים תר"ד, מאמר "רננו צדיקים". על הנהירה המוגברת מחוץ לארץ להילולא דרשב"י במירון, ישנה בידינו עדותו של הר"י בן לוי, בהערותיו לסדר "הילולא רבה" (ליורנו תקע"ט): "ושמענו שיש מקומות שהולכים ממוצאי חג הפסח ממקום למקום ומעיר לעיר, והולכים לא"י ויושבים עד חג השבועות לעשות הלולא של רשב"י, ולשמוח בשמחת רשב"י, שיש לו נחת רוח מי שישמח באותו היום, שאמר הקב"ה חדי בהאי הלולא דיליה, וכלהו צדיקייא בנינתא דעדן, אשריהם

ר' אריה לייביש בולחובר, הדן בשאלת מעמדו של היום, פותח את דבריו: „אמרתי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה, מדוע ירבו בשמחה על קבר התנא הקדוש רשב"י, ומה קול הרעש הזה, אשר יבואו מקצות ארץ, לשמוח שם ולכבדו באורים גדולים, וגם מנהג זה נתייסד מקדושים וגאונים קדמונים" ולאחר שהוא מוצא טעם לדבר „לכן ביום זה, הוא זמן קהלה לכל, על קברו בכפר מירון, קבעו כיום שמחה לזכר הגס שנעשה לרשב"י, ושם הם ששים ושמחים, ושם יתנו צדקות ה', אשר עשה נס להתנא הקדוש הזה"¹¹.

תאורי ההילולא במירון

אין כאן מקום להביא את התיאורים הנרגשים, שהועלו על הכתב על הביקורים התמוגגים ביום זה, ונסתפק בשלשה תיאורים על ההילולא במירון, שנכתבו ע"י חסידים ואנשי מעשה, ובדבריהם נשקפת השמחה על שזכו לכך, יחד עם התרדה מפני קדושת המקום.

רבי יהודה ליב מפאלטישאן, מנכבדי חסידי רוזין וחבר בית דין של עדת החסידים בירושלים, בראשית המאה השביעית לאלף הששי, מקדיש בפתח ספרו „שו"ת מהרי"ל" סקירה מקיפה על מנהגי ירושלים, ובכללם הוא מתאר את ביקורו על ציון רשב"י במירון ביום ל"ג בעומר: „והנה אחינו בני ישראל, אחיי ורעיי, אני זכיתי גם כן להיות בל"ג בעומר במירון — — — אחיי ורעיי, אין אני יכול להעלות על הכתב גודל השמחה שבשם. אשרי מי שראה זאת — — — ומי שהוא במירון מרגיש בחוש שהשמחה הוא בכח הרשב"י, שרוצה בזה שיהיה משתה ושמחה בזה היום"¹².

השמחה היתה משתלבת בדמעתם של המתפללים בבחינת „וגילו ברעדה", וכאן נשתמש בלשונו של רבי מנדיל רובין, ראש כולל גליציה בירושלים, מתוך „מסע מירון וערי הגליל", בו תיאר את מסעו מירושלים, שנמשך כשלושה שבועות להילולא דרשב"י במירון: „וקול דמעות הבוכים הומים כהמות ים וגליו לא ידמה, אף לא ישוה קול בוכים, אשר ישמע בבתי כנסיות ובתי מדרשות ביום הכפורים, קודם

ואשרי חלקם, ואינם חסים על גופם ועל ממונם", והוא מפרש בדרך הלצה את הפסוק „יהפך ים ליבשה, בנהר יעברו ברגל, שם נשמח בו" „יהפך ים" רומז לחג הפסח „בנהר יעברו", שאחר חג הפסח בנהר יעברו, שהולכים בימים ובנהרות, ממקום למקום ברגל, בשביל לשמוח בהילולא, שהיא בחינת רגל".

הנוסע בנימין השני, שביקר במקום בשנת תר"ז מספר כי ביום זה „כמה אלפים מאתב"י באים שם מארצות רחוקות — — — יסעו אהליהם סביבות המקום הנה והרבנים וקריאי העדה יקחו מקום מושבם בתוך הבנין. (מסעות אר"י, ע' 588).

11 שו"ת „שם אריה", או"ח, סי' י"ד. ההכרעה נתקבלה גם בקרב הפוסקים האחרונים, כדבריו של אחד מגדולי ליטא, בעל „ערוך השלחן" (בסימן תצ"ג סעיף ד'): „ובאר"י מרבין בתפילה ובהזדקת גרות על קברו הקדוש, ואומרים שנסתלק ביום זה וגם יצא מהמערה", ואין הוא מוסיף שום הסתייגות.

אף הרי"מ טוקצינסקי מציין ב„ספר ארץ ישראל" (ע' ס"ה): „בני אר"י בעיקר החסידים נוהגים בליל ל"ג בעומר בהילולא ובהדלקות. זרבים נוהגים להשתטח אז על קברי רשב"י ובנו שבמירון וללמוד בזהר מדברי רשב"י ובהדלקות והילולא רבא".

12 שו"ת מהרי"ל, „טל ירושלים", ירושלים תרל"ג, דף ט' ע"ב.

כל נדרי¹², נגד בכיות ושאגות המון, והדמעות אשר יזלו כמים נגרים, אז בבית המדרש של רשב"י, בצד קברו¹³.

מיוזג העדות משתקף בתיאור ההילולא מפי ר' אברהם רוזאניס, המתאר את ההילולא לפני כמאה שנה בשנת תרכ"ז: "עד אור הבוקר לא נחו ולא שקטו מרוב צהלה ושמחה, ויהי אלה הלכו לנוח ואחרים באו תחתיהם, כל היום ההוא וכל הלילה שאתריו כזה. ולא אעמיס עלי עול כבוד להודיעך בפרטות, ולהראותך המראות השמחות בכל רגע ושעה שונים למיניהם, רק בדרך כלל אומר לך שמי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו. צייר בשכלך ראותך במקום קטן כזה ג' אלפים נפשות, בן פורת יוסף, יהודים. בין אשכנזים ספרדים מערביים לא יפרידו, אבל איש באחיו ידובקו. קול יתנו ברוב עוז. אלה מפה דוגלים כאילים, ואלה ישירו. אלה ישתו ואלה יספיקו כפים. מפוזים ומכרכרים בכל עוז. אבק שריפה נחשב לאין. לא ידעתי אל מה אדמה לך, אשוה לנגדך השמחה הגדולה אשר הרגשתי אז בקירות לבבי. דמיתי שכבר בא המשיח לישראל, והנני רואה שמחת בית השואבה בתוככי ירושלים ת"ן, נפלאות המראה הזה בעיני¹⁴".

ואילו מבין הדורות האחרונים נביא את רשמי ביקורו של רבי חיים אלעזר שפירא, שביקר במירון ביום ל"ג בעומר תר"צ, כפי שהועלו על הכתב על ידי רושם מסעותיו בספרו "מסעות ירושלים": "ובכן צדיקים יראו וישמחו, וישרים יעלוזו, וחסידיים ברנה יגילו, מעין עולם הבא יתענגו בה לרווחה, זה לומד ואומר זוהר ותיקוני זוהר הקדוש, וזה אומר תהלים, זה תפלות ותחנונים וזה בטלית ותפילין מתפלל בציבור, זה בנבל וכנור וזה בזמירות ותשבחות, מהן יושבים נמוכים על הארץ ועוסקים בדברים שבקדושה הנ"ל, ומהן עומדין צפופין ונמצאים ג"כ באכסדרה הגדולה, היכל הגדול של הציון. כמה וכמה מוטיין ושוכבין וישיבים על הארץ מעייפות עבודת כל הלילה עד הבוקר, וכהנה וכתות, כתות מרקדין ומטפחין במלבושי שבת ויו"ט בשמחת בניהם הקטנים שמגלחין שערות ראשן כאן וחולקין יי"ש ומגדנות, ואומרים לחיים, ומברכין זה לזה שיגדלו את בניהם לתורה, ומי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו, וההתעוררות ורגש הנפלא הוא עד אין חקר, אשרי העם שככה לו, ובכל ערי יהודה בא"י במוסדות הקודש בכלל, ובמירון על הציון הקדוש בפרט, רואין ומבינים קצת, והחי יתן אל לבו מהו אותו היום ל"ג בעומר בסגולת מעלת שבח יקר תפארתו, להעריץ את שם התנא האלקי רשב"י, ויודו לזכר קדשו ביום שמחתו ושמחת כל העולמות"¹⁴.

בקובץ "הלולא רבא" לתפלות ל"ג בעומר כלולה תפלה מיוחדת "קום רבי שמעון" לאלה הזוכים לעלות לציון רשב"י. במהדורה אשר לפני (בגדאד תרס"ח) הוסיף המהדיר: "ואשרי הזוכים לומר כל זה על המצבה הקדושה והטהורה שלו ועכ"פ בטוחים אנו בע"ה הגם כי רחוקים אנתנו הנה קריאתנו תעלה ברצון ויגיע

12 ראה "מסע מירון וערי הגליל", לעיל עמוד כ"ה.

13 "מסעות האבי"ר לארץ הקדושה", הובא לדפוס ע"י א. מ. הברמן, "סיני", כרך ל"ד, ע' רמ"א.

14 "מסעות ירושלים", לר' משה גאלדשטיין, הוצאת הר"צ מאשקאוויטש, ירושלים תשכ"ג.

אל מקום קדושתו לעורר נשמתו הקדושה לעמוד ולהתפלל לפני הקב"ה לקבל תפלתנו" 15.

אף ב"ליקוטי תפלות" לרבי נתן מברסלב בתפילה המיוחדת ל"ג בעומר ישנה פסקה: "תן בלב הצדיק הקדוש הגורא הוה", אף אם איננו על ציונו, ולכן ישנה משמעות לתוספת, ובמירון מוסיפים, "השוכן פה" * 15.

בקראקא היו שנהגו לעלות על ציון הרמ"א שיום ההילולא שלו חל בל"ג בעומר ולהתפלל את התפלות המכוונים לרשב"י 16.

תהלוכת הס"ת מצפת למירון

עדת הספרדים בצפת שילכה בחגיגות ההילולא תהלוכה חגיגית שנערכה בערב ל"ג בעומר, ובה היו מוליכים ספר תורה תחת חופה מקושטת, מצפת למירון בשירה ובריקודים, והיה בכך משום חלוקת כבוד לתורה יחד עם תוספת הכנסות לצרכי הצבור. תהלוכה זו מתוארת ע"י אחד המבקרים באה"ק, בשנת תרכ"ז: "קול המולה שמענו, קול ששון וקול שמחה, גילה ורינה, — — — הרב עומד בפתח החצר וס"ת בזרועו אשר הביאווהו מהעיר — — — וגם ת"ח אחר אוחו בידו הדגל אשר להם, והשמש קורא בחיל ומוכר הכנסות הס"ת והדגל, בכל פסיעה ופסיעה, הקולות לא יחדלון וכל המרבה לספוק את כפיו הרי זה משובח. נפלאות היתה המראה הנו' והשמחה אשר ירגיש כל איש ישראל בעת ההיא, עד שאיש את אחיו ידחקו לראות המראה הזה, ובפרט השחוק בחרבות וברומחים, אשר היו מצחקים לפני הס"ת והדגל, בגילת ורנן, אף בכבוד".

תהלוכה הזאת עם הס"ת, משער החצר עד היכל ביהמ"ד, ארכה לערך שעה ומחצה. והוא מספר: "כל העם הנמצא שם בקול אחד היו מרננים ומריעים, מזמרים ומשוררים בשמחה גדולה. גם רבים מהם היו משחקים בחרבות לפני הס"ת וכן משליכים קני אבק שריפה לרוב מאד. בכל פסיעה ופסיעה, סובבים היו אנשים רבים מתחלפים בכל פעם את המוליך הס"ת והדגל, כמו שעושים אצלנו בליל שמחת תורה" 17.

15 ראה להלן מאמרנו על "תיקון ליל ל"ג בעומר".

15* "ליקוטי תפילות", ח"ב, מ"ז.

16 ר' אשר זיו בספרו הרמ"א (הוצאת מוסד הרב קוק, ע' 24) מביא עדותו של ר' יוסף כהן צדק בספר "קודש הילולים" ש"עד ימיו, כשלוש מאות שנה אחרי פטירתו של הרמ"א, נאספים יהודים רבים בל"ג בעומר על קברו, ורב העיר הדורש באסיפה זו מתרץ בפלפולו את כל קושיות האחרונים על ספרי הרמ"א, ומראה כי משה אמת ותורתו אמת".

רבי יוסל מדומברובה, שהיה נהג לנסוע בל"ג בעומר לציונו של המגיד מקוונניץ, סיפר בשם חותנו רבי משה אליקים בריעה מקוונניץ, בנו של המגיד, שאמר לחסידיו: "היום תלכו אל הציון של אבי הרב המגיד, ויחשב לכם הדבר כאילו הייתם במירון" והסביר: "כמו שלוקני, אבי המגיד, יש שייכות לר' יוחאי, כך אבי, המגיד, יש לו שייכות לרשב"י" (י' אלפסי, במאמרו "בחצרות צדיקים", "מחניים", גליון נ"ו, ל"ג בעומר תשכ"א).

כן נמסר על האדמו"ר מקאמארנא ושהיה עולה בל"ג בעומר על ציון אבותיו, וראה להלן במאמרנו "באהלי צדיקים".

17 "סיני", כרך ל"ד, ע' רמ"ג. וראה לעיל הערה 13.

סמליותו של היום לגבי יהודי ארצות רחוקות משתקפת במסורת על שליוח טבריה שסיבב במרוקו, ובדרך שליחותו סיפר כי בליל ההילולא „ל"ג בעומר שנת תק"ץ, בהיותו בליל ההילולא במירון, נשמע קול יללה, ולקחה הלבנה, ומזה הבינו שנתחולל איזהו מהומה בישראל", ולאחר מכן נתברר כי בתקופה זו תקפו רדיפותיו של המושל העריץ אל יזיד כנגד יהודי מרוקו.¹⁸

ונסכם בדבריו של בעל „הילולא דרשב"י" המציין כי „שמחת וחדות ופתיחת הלב, שמרגישים שם במירון ביום ל"ג בעומר, זאת אינו נרגש שאר כל ימות השנה, כי בל"ג לעומר במירון כולם מרגישים רגשת קדושת יום ההילולא ויום שמחת לבו דרשב"י זיע"א, וממש שמרגישים שהוא הוא ציץ נזר הקדש עטרת ראשינו — — — עומד שם בראש שמחתו, והוא הוא רוצה שישמחו שמה, והוא הוא משפיע שפעת שמחה רבה, שנגילה ונשמחה שם בשמחתו, ועל שמחת ל"ג לעומר במירון יכולים לאמר באמת „כל מי שלא ראה שמחה זו בעיניו לא ראה שמחה מימיו, אשרי העם שככה לו" ¹⁹.

הערעורים בספרי הפוסקים

כבר בדורו של מרן בעל „בית יוסף" יצאו עוררים על מנהגי ההילולא מטעמים שונים, אולם המקובלים יצאו בתוקף להגנת מנהג זה. על הערעור הקדום ביותר נמסר בספר „קיצור מעשיות ונסים" שרשם לו החיד"א ושנתפרסם לאחרונה מתוך גוף כתב ידו: „בימי מרן הסכימו שלא יעשו ישראל הערביים מחול בל"ג לעומר על ציון רשב"י, ונראה למרן וב"ד שהוא ח"ו ולזול שאוכלים ומרקדים, ונכתבה ולא נחתמה. בלילה חלם מרן עם הרשב"י וא"ל שתבוא מגפה גדולה בעבור זו ההסכמה, כי רצונו שישמחו בהלולא, ולמחר קרע את ההסכמה" ²⁰.

פרשה זו כנראה מתוארת בספר „תולדות האר"י" שבכתב יד, ומשם מסתבר כי היה זה עוד בימיו של האר"י שרבני צפת רצו לבטל את ההילולא או להטיל עליה הגבלות, והאר"י התייצב כנגדם ומנע בעדם, וכך מסופר שם: „שוב יום א' והם לומדים. א"ל הרב [האר"י] לחברים „תדעו שהרבנים נתקבצו במעמד היום, והם רוצים לבטל הלולא דרשב"י, כאמור שלא ילכו נשים מקושטות למירון, ואם ילכו, אפילו בבגדי חול, לא ילינו שם אלא הזקנות, ואם ככה יעשו, ח"ו, יבוא המגפה הגדולה, ויכלה רעים וטובים, השיב הרח"ו „ולמה לא יגלה להם מר את הדבר הזה להציל את ישראל" א"ל הרב „אינם מאמינים בי". אמר הרח"ו „אני אלך ואודיע להם" א"ל „לך", והלך שם והודיע להם. מהם האמינו ומהם אמרו „יבוא הרב פה ונראה דבריו", ושלחו אחריו ובא ודברו עמו, שהם רוצים לעשות כן, לפי שבימים ההם יש שמחות וגילות ורננות במאכל ומשתה, ואם עבירה יצאנו אין ראוי לעשות כן, והשיב להם הרב „אמת אתכם ומת נעשה, והרשב"י מרוצה בזה, וכמה שנים נהגים לעשות כן, וח"ו יקפיד עלינו ויבא הנגף בעם ה', אבל אני אומר לכם דבר,

18 כתב יד „זכרון לבני ישראל", שהיה בידי הרי"ם טולידאנו, ונזכר ע"י א' יערי בספרו

„שלוחי א"י", ע' 635.

19 „הילולא דרשב"י הנ"ל.

20 לקוטות מתוך כתב יד של החיד"א, „ספר החיד"א", ירושלם תשי"ט, ע' צ"ו.

אם תאמינו לי שבאלו הימים במירון לא יש ערבות, לא החוטא ימות לבדו, ואז
בשמעם דבריו, נמנו וגמרו לבטל הסכמה זו, ונתבטלה" ²¹.

אף מדברי רבי חיים ויטאל ב"שער הכוונות" (הובאו לעיל) "וכתבתי כל זה
להורות כי יש שרש במנהג זה", מסתבר שדבריו מכוונים להגן על מנהג ההילולא
כנגד המערערים.

במשך הדורות נעשו נסיונות להגביל את ההילולא כסיפורו של ר' חיים הלוי
הורביץ, בעל "חבת ירושלם", מפי רבו ר' מרדכי מקרעמניץ, שעלה לא"י בשנת
תקע"ז: "ונהירנא ששמעתי מפי מו"ר מוהר"מ ז"ל, איך ששמע שגדול הדור אחד
רצה לבטל או ביטל שמחת ל"ג בעומר, וקיבוץ אנשים ונשים, שהיה נדמה בעיניו
כהוללות ח"ו, ולשמחה מה זו עושה, ונגזר עליו גזר דין, וכמדומה לי שלא השלים
שנתו, רח"ל, על כרחך ישראל קדושים הם, וזכות הקדושים האלה מסייעתם שתקובל
תפילתם כי וודאי כוונתם רצויה לשמים" ²².

אחד מבני דורנו אף מספר על נסיון אחרון של הגבלה שנעשה בשנים האחרונות
לאחר המפולת שהיתה במירון, בליל ל"ג בעומר תרע"א* ²²: "אז נתעוררו
הרבה מחסידי צאנו, ובראשם הרב שלהם הגאון החסיד ר' יצחק ראביץ זצ"ל, ואמרו
שזה עונש מן השמים, מפני תערובות האנשים והנשים, שבל"ג בעומר במירון,
ודרשו לגזור איסור וגזרה, וכמדומה לי גם חרם, על הנשים שלא יסעו בל"ג
בעומר למירון, והרבה עמדו לנגדם שלא להרהיב לעשות זאת".

חסידי צאנו נצחו, ובאסיפת החכמים והזקנים שבעיר גזרו האיסור
הנז' על שבע שנים. הספרדים קבלו את האיסור — — — כמובן, אשר אח"כ כמעט
נשבתה השמחה הגדולה אשר היתה רגילה להיות בל"ג בעומר במירון, וגם התגלחות
הנז' היה בועיר אנפין, כיון שהאבות, היו צריכים לטפל עם התינוקות, ובפרט
אח"כ בשנת תרע"ד, שפרצה המלחמה הראשונה הארורה, ערבה כל שמחה, והוא
מוסיף לספר כי "מן השמים הוכיחו, וד"ל" ²³.

נוסף על הערעורים מצד הרבנים וראשי הצבור היו ערעורים מצד יחידים,
כדוגמת סיפורו של ר' יוסף סופר בעל "עדות ביהוסף": "וספרו לי המעשה שאירע

21 הובא מתוך כתב יד ע"י מ' בניהו במאמרו "הנהגות מקובלי צפת במירון", קובץ
"ספונות", ספר צפת א, ע' כ"ז.

22 "חבת ירושלם", מאמר "רננו צדיקים".
הר"י בן לוי שהביא לדפוס ספר "הלולא רבה" (ליזורנו תקע"ט) מציין בהקדמתו רמז
שר"ת ס'פר ה'לולא ר'בה ר"ת אותיות הס"ר, שבאותו יום נהלולא דרשב"י אין שטן
ואין פגע רע כנודע דעילי למערתא דרשב"י — — — ואמר רשב"י ע"ה הנח להם
לישראל שאין יצה"ר שולט במקומו".

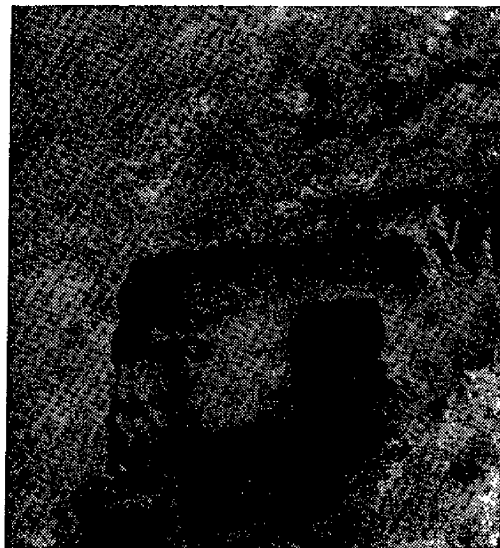
*22 המפולת אירעה אחרי ההדלקה, כאשר המונים הצטופפו על הגג. מעקת הברזל שעל גג
בית המדרש התמוטטה, יחד עם הכותל שמתחתיה, ועמה המון אדם רב שהיו נשענים
עליה. האנשים הנאבנים נפלו במערבולת על ההמון הצפוף שעמד בחצר, ועד מהרה
נהפך המקום לחרדת אלוקים. הרופאים שהובהלו מצפת לא יכלו אלא לקבוע את מותם
של תשעה ולמעלה משלושים איש נוספים נפצעו פצעים אנושיים. המאורע מתואר
ב"לוח ארץ ישראל" הוצאת לונץ, שנת תרע"ב.

זכר להגבלות אלו ישנו גם בספר "העליה השנייה", עמוד 577, ואכמ"ל.
23 "עדן ציון" לר' ישעיה הורביץ מצפת, ירושלם תשט"ו.

בכמה שנים, שבא גביר אחד מק"ק אומיר על קברו של רשב"י, בל"ג בעומר, עם בנו יחידו של הגביר הנ"ל וכיון שראה שמחה היתה לו תמיה גדולה על זו השמחה, וצעק צעקה גדולה ואמר: "רשב"י מת באותו היום, וראוי לבכות בכיה גדולה בזה היום, ואף גם זאת שאתם שמחים" וגער להם בניזיפה גדולה, ונתבטלה השמחה, ולמחרתו נפל הבן יחיד של הגביר הנ"ל למטה, ובעשה חלש ומת, ובלילה בא רשב"י אליו בחלום, ואמר לו "מאחר שאתה בטלת שמחתי, לכן אני אבטל שמחה שלך" וכיון שראו כך שניחא לו השמחה, עושים שמחה גדולה מאותו זמן בכל מאי דאפשר"²⁴.

מנהג ההילולא נתפשט לא רק במירון אלא בכל ערי ארצנו הקדושה ובכל תפוצות ישראל, אולם השמחה במירון ביום הילולא דרשב"י היא מופלאה במינה, כדבריו של בעל "בני יששכר", המסכם את דבריו בעניני ל"ג בעומר "אשר נתאמת לנו מאנשי אמת, אשר השמחה ביום הזה על ציון רשב"י היא שלא כדרך הטבע.

דכתיב "אור צדיקים ישמח"²⁵.

הכניסה למערת שמאי במירון

24 אגרות אר"י, ע' 304. בכתב יד "שער שמעון" (בית הספרים הלאומי מס' 67) נמסר על עונש דומה לאחד הגדולים שערער על שריפת הבגדים וכו', וראה להלן בפרק על "ההדלקה בהילולא דרשב"י".

אם כי לא נתקבלה דעת השוללים בכלל את מנהג ההילולא, בכל זאת יש מקום לאזהרת ר' חיים פאלאג'י: "ובמדרשים יתנו דעתם, החכם שלהם והגזברים, לבל יעשו קלות ראש ח"ו בלילה הקדושה הלזו, כי יהיה להם לפוקה ולמכשול, ובדוק ומנוסה, דלא יתקיים המדרש ההוא". הדברים מחייבים בכל מקום ובכל זמן, וראה לעיל בשולי פרק "העליה לציונו של הרשב"י במירון" דברי בעל "הילולא דרשב"י".

25 מאמרי חודש אייר, אות ו'.

ל"ג בעומר בתפוצות ישראל

יחודו של ל"ג בעומר כיום הילולא דרשב"י צוין ברוב עם על ציונו במירון, אולם בכל אתר ואתר צוין היום, כל מקום ומקום לפי מנהגו, כדבריו של רבי חיים פאלאגי: „ל"ג בעומר בכל תפוצות ישראל עושים הילולא רבה על הקדוש התנא האלקי רשב"י זיע"א" ¹.

תיאור מפורט ביותר על ל"ג בעומר באחת מקהילות ישראל במזרח, היא קהילת בומבי (הודו), הועלה על הכתב לפני כמאה וששים שנה, בשנת תק"ע, ועד כה לא הובא לדפוס, והוא הקדום הידוע לנו על חגיגות היום בתפוצות הגולה.

בסדר זה, המוקדש בעיקרו לתיקון ליל ל"ג בעומר, כלולים פרטים לציון היום בצבור וביחיד כדלהלן: „בליל י"ח לאייר מחליפים שמלותם והולכים לבית הכנסת להתפלל מנחה וערבית, ומדליקים ברות בבית הכנסת, ובמקום הלמוד לכבוד מרנא התנא האלקי הקדוש הרשב"י ע"ה ור"א בריה וחכמי המשנה זיע"א... ונכון הוא שכל אחד שידליק בידו ולבקש רחמים משוכן מרומים בזכות הרשב"י ע"ה שימלא משאלותיו”.

הגות

לאחר הנאת דברי המקובלים על ההילולא במירון, דברי החיד"א על הלימוד בליל ל"ג בעומר נאמר שם, „ואחר הלמוד יושבים לעשות משתה ושמחה בטוב לבב”.

„ואם אירע איזה אונס לאדם ואינו יכול לילך לבית הכנסת יעשה תקון זה בביתו, וקודם כל צריך לקבוע לו מקום וליחידו לקב"ה ולהזמין בפה מלא”.

שתי נוסחאות של תפילות לפני הדלקת הנרות לכבוד רשב"י מצויות כאן אחת לפשוטי העם לענינים גשמיים, והשניה לבעלי נפש לענינים רוחניים, הוא מצוין את פרטי התיקון לליל ל"ג בעומר: „ואכן להולכים בתמים הצגתי ראשונה להשביע נפש השוקקה המתקבצים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כי היא עת לחננה ללמודים אחר ערבית, זה הסדר, ולאשר בא בסוד ה' הצגתו לפניו במרוצה לומר תפילה זו קודם הקבלה”.

— — — ומחלקים צדקה על נשמת הרשב"י, ויאמר לשם יחוד הריני גותן וכו', ואחר הסדר מזמין בשיריון זבשבחין כנד' לקמן, כי הוא עת למלא פיניו שבח ותהלה על כל אשר גמלנו ברחמי ובחסדיו, ברוב חנא וחסדא”.

לאחר ה"תיקון", כולל השירים לכבודו של בר יוחאי, „ואומרים יגדל' וקדיש על ישראל', ויסדר שלחנו בליל התקדש חג, ואוכלים בשמחה וטוב לבב”.

„בשחרית אחר התפילה יש נוהגים לקרות מסכת אבות וזהו הראשית”, ובסיום

1 „מועד לכל חי” סימן ז' לחודש אייר אות ז'.

הלימוד,, ואומרים קדיש 'על ישראל' ומחלקים מנות לצדקה, ועושים,, מי שכרך" לקהל ועושים אותו יום משתה ושמחה" ².

בבית מדרש המקובלים בית א-ל בירושלם היו עורכים,, לימוד" לכבוד רשב"י, ומנהגי היום מובאים בכלל,, מנהגי בית א-ל" שהובאו לדפוס ע"י ר' אברהם חיים גאגין,, ראשון לציון" בארה"ק ^{2*}.

אחד המקורות המפורטים למנהגי ל"ג בעומר בירושלם כלול בספר,, ותתפלל חנה", ונהגים לפאר הבית הכנסת בכל מיני פאר ומעטרים כל הנרות בכל מיני ורדים, ומרבים בהדלקת נרות לכבוד התנא הקדוש זיע"א, ולכבוד רמב"ה (ר' מאיר בעל הנס) זיע"א, ולכבוד כל התנאים והאמוראים זיע"א, ולומדים האדרא, ואומרים שירות ותשבחות ופיוטים, אחרי כן עושים סעודה ושותים ושמחים ואחרי כן עולים לגג ועושים הדלקה גדולה, עד למרחוק תהיה מאירה, לפרסם הכבוד של הרשב"י זיע"א, והכל עושים מאהבה לשם שמים, ומרקדים סביב ההדלקה בשירות ותשבחות, עד קרוב לחצי הלילה, ואחרי כן הולכים לבתיהם שמחים וטובי לב".

שם מובא גם שיר שהיו משמיעים במסיבה זו לכבוד היום:

„תהגה בתורת רשב"י ותשמח שמתה שלמה, בכלי זמר ישירו, ובקול זמרה ובנעימה".

יעשו סעודה וישמחו ויכוננו לשם שמים, זכותו יגן עלינו ולשנה הבאה בירושלם" ³.

אחד מיוצאי פרס, העלה על הכתב את זכרונותיו על מנהגי ל"ג בעומר בארץ מולדתו, ומהם אנו למדים כי חגיגות היום נערכו בעסק גדול ובהשתתפות המונית וביחוד ציינו את היום כיום סיום לימוד ספר הזוהר:

כשמסיימים את הזוהר במעמד כל הקרואים מיטיבים את הלב בכל מיני פירות המוגשים לשלחן, ושרים את,, בר יוחאי" בנעימה מיוחדת ליהודי פרס.

כל מי שהיה נודר בזכות הרשב"י ונושע, היה עורך בכל שנה, ביום ל"ג בעומר, סעודת הילולא דרשב"י. לעת זקנה, כאשר לא היתה בידו יכולת למלא את חובת הנדר ולערוך סעודה כראוי, היה מבקש משלושה חכמים שיתירו לו את נדרו. בעלי,, נדר" כזה היו רבים בערי פרס, וכדי להשיג אורחים רבים לסעודה היו שהקדימו אותה ימים אחדים לפני ל"ג בעומר, התל ממחרת יום פסח שני ט"ו באייר. בעלי ה,, נדר" היו נדברים ביניהם שלא ייכנס אחד לתחום חברו, ועל כן היו האחד עוסק את סעודתו בבוקר, חברו — בצהריים, השלישי — לפנות ערב, ואילו הרביעי — בלילה, והאנשים היו טרודים מאד בהליכתם מסעודה לסעודה במשך כמה ימים, וכל העיר כולה צהלה ושמחה.

2 בגנוי הספריה הלאומית (מס' 67 8°) נכתב בשנת תק"ע בבנבי, היא בומביי, ע"י הסופר שמעון יוסף נסים, בבית הגביר סלימאן יעקב, אך בראשיתו הקדמת אברהם בכ"ר יצחק אשכנזי ס"ט, מתושבי תסמניס וכנראה שהוא המחבר. (מחואר ברשימת כתבי היד העבריים בבית הספרים הלאומי, עמוד 171, מספר 133). כתב יד נוסף של „שער שמעון" אף הוא משל סופר זה, שנכתב בשנת תק"צ, בספריה הלאומית מס' 509.

2* הובאו לדפוס בספר „דברי שלום" ירושלים תר"ג, סימן נ"ח.

3 חלק שני, ירושלים תר"ן.

פט

אף תינוקות של בית רבן היו זוכים בסעודה. ילד כי יחלה היו הוריו נודרים לערוך לו סעודת חברים, ב"חדר" בו הוא לימד, ולאחר החלמתו מגישים את הסעודה ב"חדר" או מזמינים את הילדים עם מורם בראשם בל"ג בעומר לבית הורי הילד, ושם היו מקיימים את נדרם ועורכים את סעודת ההודאה⁴

^{הגדול החכם} במנהגי מצרים אף כלול שבת: ,,ושבת אני לאנשי טונים, שיושבים פמליות פמליות ביום ובלילה, וגומרים ה, זוהר" כולו והתיקונים, ואח"כ עושים סעודות גדולות וכל הגבירים היחידים נותנים בעין יפה, לתלמידי החכמים הלומדים בביתם, מנה הראויה"⁵.

במנהגי יהודי תימן נמסר כי ,,ביום זה יש מעין בטול מלאכה. מתרחצים מתלבשים ומתכנסים משעות הבוקר לבתי הכנסת הגדולים, שם מדליקים נרות, גם לאור היום, לעילוי נשמת רבי שמעון בר יוחאי, התגיגות מובלטת בזה שכל באי בית הכנסת קוראים את ה, אידרא זוטא" בצוותא ובמקהלה בקול רם, במיתון ובנעימה המיוחדת לה. חדות הנפש והשתפכות עילאית היתה מקיפה את הקהל, וביתוד הזקנים עטורי הזקן, שהיו חוגגים את היום הזה ממש כ, חול המועד", ולאחר גמירת ה, אידרא זוטא" אומרים ,,קדיש דרבנן" ויצאים לבתיהם. יש מהקהל שהיו מתועדים תבורות תבורות לאכילה ושתייה בבתי חברים"⁶.

היו שציינו את מנהגם של בני כת ,,דור דעה" בתימן, שנקראו בקיצור בשם ,,חרדעים", שהתנגדו ללימודי הקבלה ולגביהם לא בלט ייחודו של ל"ג בעומר, אולם רוב יהודי תימן היו מציינים את מנהגי היום, ,,היו מסתפרים ביום ל"ג בעומר, וקובעים בו כמה שעות לימוד, והיו שנהגו לערוך בו מסיבות משתה קטנות"⁷.

ל"ג בעומר נחשב במארוקו כ, יום חג, ובליילה שלפניו יתאספו מנינים מנינים ללמוד כל הלילה ואוכלים ושותים ושמתים"⁸. בטטואן שבמארוקו היו נוהגים לערוך הלילה בליל ל"ג בעומר, עד חצות היו קוראים בוהר וב, אידרא זוטא" בבית הרב היו עורכים סעודה תגיגית, והרב אף קורא תפילת ,,השכבה" לבני העדה שהלכו לעולמם⁹.

4 זכרונות ר"ח כהן על מנהגי יהודי פרס (מתוך כתב ידו של בעל הזכרונות. הובאו לדפוס ב"ספר המועדים", ע' 364).

הר"י בן לוי, שהוסיף רמזים למהדורת ,,הילולא רבה" (ליחורגו תקע"ט). מציין רמז בפסוק ,,ג'ל עיני ר'אביטה נ'פלאות תורתך", ר"ת עונג, שצריך להתענג ולשמחה בכל יכלתו, והוסיף רמז מפסוק ,,זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בך", שיש בו ל"ג אותיות לציון השמחה בל"ג בעומר, והשמחה באה בכפל ,,נגילה ונשמחה", לרמז שצריך שישמח וישמח גם לב העניים האומללים, שנקראו ,,מאנין תבירין", שהם חולקא דקודשא בריין הוא, בעסק התורה ואכילה ושתייה לשם שמים בכל יכלתו, שאותו היום ההלילה ,,ישמחו השמים ותגל הארץ" כמ"ש ,,הקב"ה חדי בהאי הלולא דיליה".

ל"ג בעומר הם צירוף האותיות רג"ל עולם, והכוונה שצריך לעשות שמחה גדולה כמו בעד"י רגל, בכל שנה ושנה, עד העולם שחזר וניאור אותה הארה".

5 מנהגי נוא אמון, דיני העומר.

6 מצפונות יהודי תימן לר' יהודה לוי נחום, ע' 110, תל אביב, תשכ"ב.

7 ,,הליכות תימן" לר' יוסף קאפח, וראה דברים שהובאו ב"ספר המועדים" בשם משה צדוק.

8 ,,נר המערב" להרי"מ טולידאנו, ע' 216.

בתוגנים היו נוסעים מכל הארץ לבית הכנסת העתיק „איל גריבה“ באי ג'רבה, שם היו עומדים בתפילה כל היום, ולעת ערב היו עורכים סעודה רבתי. עניים אלה שלא היה ביכלתם לנסוע לג'רבה היו מתאספים בבתי כנסיות, וכל אחד היה מכין לו ולמשפחתו פינה מיוחדת בביתו, היא „פינת רשב"י“, ושם היו מתקנים גרות לזכרו, שזכותו תגן עלינו כל השנה¹⁰.

בטריפולי היו התמונים בזהרים בל"ג בעומר למקום ששמו יזליטין, ושם היו עורכים את הלימוד לכבוד ההילולא, מרבים בלימוד, בתפילה וכו'¹¹.

„מי שמחמת אונס וחולשא, שקשה לו לעלות למירון או הדר בחוצה לארץ — טוען בעל „הילולא דרשב"י“ — ילמד ביום הזה, ביום ל"ג בעומר, ממאמרי רשב"י, וישמח במקומו שהוא בשמחת הילולא דרשב"י, כי אתפשטותא דבוצינא קדישא, ומה גם בהאי יומא — — — הוא בכל העולם כולו“¹².

מנהגי קהילות שונות בל"ג בעומר

בדברינו על „הילולא דרשב"י“, הזכרנו את מנהגי הקהילות השונות, הקשורים בהילולא, וכאן נזכיר מנהגים מקומיים של כמה קהילות בל"ג בעומר.

בקהילת פרחבורג שבהונגריה נקבע יום ל"ג בעומר כיומה של החברא קדישא (גמילות חסד של אמת) ומנהליה נהגו לעשות סעודה בכל פאר והדר. כתלי אולם הסעודה היו מקושטים בפרוכיות של בתי כנסיות, עם תכשיטי ספרי התורה, ואף הותקנה חופה מיוחדת בראש השולחן, והגבאים היו יושבים מתחת לחופה, בראש השולחן, והרב והדיינים עוטים אותם¹³.

היו קהילות בהונגריה ובקובינה שבהן נהגו לשגר בל"ג בעומר צלחת ביצים כדורון לנכבדי הקהל, ובמקומות שבהם נקבע היום כיומה של החברא קדישא, סאמור, היו אוספים ביום זה מספר ביצים מכל בעל בית, לסעודת החברה שהיו עורכים בערב¹⁴.

ברודוס נהגו ביום זה לקבור בבית העלמין את ה„גניזה“. כל הספרים הישנים שיצאו מכלל שימוש, דפים קרועים של ספרי התפילה וכדומה, היו נאספים מבתים פרטיים, וכן הוציאו את כל קטעי ה„שמות“ מתוך ארונות הגניזות בבתי הכנסת, והיו מסדרים להם לוויה המונית¹⁵.

סדר מיוחד לקהילת פירארה

מעמד מיוחד לל"ג בעומר נקבע בקהילת פירארה „על הנסים ועל התשועות ועיל הנפלאות, אשר הגדיל לעשות ה' אלקי הצבאות“, ולזכר הנסים שנעשו

9 ע"פ ספרו של הרמן כהן על יהודי טיטואן ומרוקו.

10 י' אלפסי במאמרו ל"ג בעומר, „גרות שבת“ תש"ה.

11 ספר המסעות לנחום סלושץ, ח"ב ע' 115.

12 „הילולא דרשב"י“ לר' אשר זעליג מרגליות.

13 על פי „ספר המועדים“, ע' 366.

14 שם, ע' 359.

15 „תולדות היהודים ברודוס“, לא"י גאלנטי, פרק י"ג.

להם קבעו את היום כיום שמחה, כדברי רבי יעקב אלישע ב"ר נחמיה חי מהאדומים, המספר על המאורעות בליל ל"ג בעומר תקנ"ט: „בלילה ההוא טפלו שקר זדים, קשר בוגדים, קמו עלינו לבלותינו, לשלול שלל ולבוז את כל רכושנו, להשמיד להרוג ולאבד אותנו, ולשרוף באש את בתינו ואת כל אשר לנו", ולאחר שניצלו „נרעצו לב יחדיו, וגזרו אומר כי מידי שנה בשנה, ביום קודם ל"ג לעומר, בכל בתי כנסיות יתקבצו יחדיו עדה קדושה במשמרות נטועים, אין עדה בפחות מעשרה מתענים, ודברי תורה ותחינות באימה וביראה משמיעים, וכלילו כיומה, כל הקהל לא יתנו שינה לעיניהם, כל הלילה תמיד לא יחשו, אל דמי להם להודות ולהלל לה' עליון נורא, לילה כיום יאיר, בקול תודה וקול זמרה, ומאז קיימו וקבלו עליהם כל העדה, כולם קדושים, לשמור ולעשות משפט כחוב בשמחים וששים" ²².

לציון המאורע הביא הדפוס סדר לימוד „גל עיני" בהסכמת רבני ליבורנו, ובראשם רבי יעקב גונזיס ואיס. במחציתו הראשונה של סדר הלימוד, אין כל זכר למעמדו המיוחד של היום כהילולא דרשב"י, ורק בסיום סדר הלימוד הוא מזכיר את מנהגם של „השרידים אשר ה' קרא, העומדים על משמרת ה' מדי שנה בשנה, ומחלקים ביניהם את ספר הזוהר, שמוז מאד לעשות ולקיים האי מנהגא טבא בימא דהילולא, דהוא גברא רבא בוצינא קדישא דרשב"י זצ"ל, לא תסורו מאחרי אשר התחלתם לעשות זה כמה שנים, כי הוא חיינו, דשנים ורעננים, זכרו זאת ואל תשכחו, בזכותו ובזכות תורתו, וסודותיה הנפלאים הראנו ה' תשועות ונוראות, בימים ההם בזמן הזה" ¹⁶.

באהלי צדיקים

תחילת המסכת

בקהילות רבות בחו"ל צוין היום כהילולא דרשב"י, ויש שנהגו מנהג אר"י להרבות בנרות לכבודו, וביתוד פשט המנהג בקרב ההולכים בדרכי החסידות, שקיבלו עליהם הרבה מהנהגות הקבלה. באהלי צדיקים אף נהגו לקיים בליל ל"ג בעומר וביומו התועדויות מעניני דיומא, ורבים היו עורכים „שולחנות" כמו בשבתות, במועדים וביומי דפגרא.

גדולי האדמורים היו משמיעים דברי תורה לכבוד היום, ואמנם בספרי חסידות רבים כגון „בית אהרן", „תפארת שלמה", „מגן אבות" (קאפוסט), „מגן אברהם" להמגיד מטריסק, וביתוד בספריהם של האדמוריים לבית רוזין כלול מדור מיוחד לדברי תורה שנאמרו בסעודת ל"ג בעומר, במסגרת החגים והמועדים.

אבות החסידות הסבירו כי ל"ג בעומר הוכר כחג בגלל התגלות אור הקבלה ע"י הרשב"י ובעל „בית אהרן" אף פירש את הכתוב „מבשר"י אתה אלוך" ראשי תיבות „מ'תורת ר'בי ש'מעון ב'ר י'וחאי.

רבי יצחק אייזיק מקאמרנא מציין קוי השואה בין הרשב"י ובין הבעש"ט, מחולל תנועת החסידות, ששקד על הפצת הנהגות הקבלה בצבור „שאף על פי שהיתה נפשם לזהטת באור מופלא, לא היה להם מציאות אלא ביטול באור החכמה, לפני כל אחד מישראל בהתקשרות ואהבה שזה בשוה, ובוה מתבטלין כל הדינין, ואי אפשר שיתאחו שום קליפה, חלילה, באור שלהם והיה עבודתם בהתקשרות מלכות לחכמה ובינה ביחוד עבודה, אבל בדרך עבודה של אש שורף שהוא עיקר עבודה באמת"¹.

רבי ברוך ממעזיבו, נכדו של הבעש"ט, ראה את היום כיום שמחת תורת הקבלה, והיה נוהג לצאת בריקודין וספר הזוהר בידו². כאשר רבי אברהם מקאליסק היה טובל בבוקרו של יום היה מתלהב ביותר, ומכריז, „הריני מקבל עלי קדושת היום".

בפתח ספרו של רבי נחמן מברסלב „ליקוטי מוהר"ן" הובאו דבריו לגדולת הרשב"י „לכו חזו מפעלות ה' — — — מה שגילה רבינו הק' נחל נובע מקור חכמה, רבי נחמן מברסלב" על מעמדו של הרשב"י „אשר הבטיח שלא תשתכח התורה מישראל על ידו, כמובא בדברי חז"ל (שבת קל"ח) כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, אמרו, עתידה תורה שתשתכח מישראל, ואמר רשב"י שלא תשתכח, שנאמר „כי לא תשכח מפי זרעו", וכמבואר בזוהר גשא (דף קכ"ד ע"ב), „בהאי חיבורא דאיהו ספר

1 „נתיב מצוותיך", נתיב אמונה, שבט ג', אות כ"ד.

2 הרא"ז מרגליות בסוף ספרו „כוחו דרשב"י" הובא בקונטרס עניני הרשב"י בספר „טעמי המנהגים" הוצאת אשכול.

הזוהר יפקון ביה מן גלותא", והוא מוסיף רמז כי על כן סמך רשב"י עצמו על זה הפסוק, "כי לא תשכח מפי זרעו", כי באמת בזה הפסוק בעצמו מרומז ונסתר הסוד הזה, שע"י זרעו של יוחאי שהוא ר' שמעון בן יוחאי, על ידו לא תשתכח התורה מישראל, כי סופי תיבות של הפסוק, "כי לא תשכח מפי זרעו" הם אותיות יוחאי — — — ודע שסוד ר' שמעון בעצמו הוא מרומז בפסוק אחר, — — — כי דע כי התנא הקדוש ר' שמעון הוא בחינת "עיר וקדיש מן שמיא נחית" (דניאל ד) ראשי תיבות שמעון וכו'.

"רבי שמעון בר יוחאי נקרא, בוצינא קדישא", כי על ידו נתגלו סודות התורה — קובע רבי צבי אלימלך מדינוב — ועל כן נקרא ספרו הקדוש "זוהר", אור המבטיח מסוף העולם ועד סופו, ואור הגנוז בתורה, ובוה — הוא מוסיף — תבין מנהג ישראל תורה הוא, להדליק נרות ומאורות ביום זה לכבוד האור כי טוב, שמתחיל להתנוצץ ביום זה היקר ל"ג בעומר טוב ימים קודם מתן תורה, ולכבוד גשמת מאור התורה, בוצינא קדישא, אשר נתגלה ביום הזה, וביום הזה עלה לשמי מרומים, והוא יומא דהלולא דילית, לאורו ניסע ונלך".

רבי ישראל מרוזין פתח את דבריו בסעודת ההילולא, "עיקר תגלות היא לברר הניצוצות הקדושים שנפלו בין הקליפות, וצריכים להעלותם, וזהו, "ויקח יעקב אבן" שלקח ובירר אותן הניצוצות הקדושים, "וירימה מצבה" והעלה אותן לקדושה, "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים" היינו שגם הם ילקטו ויבררו אותו וכו', ולאחר שהוא מסביר את ההבדל בין, "ויקרא לו לבן יגר שהדחתא ויעקב קרא לו גלעד" והעיקר הוא גלעד, "שעל ידי התגלות החסדים בעולם מזה יהיה העדות, וניכרת ההתגלות האלקית בעולמו, וזהו ג"ל ע"ד כי כתיב "דע את אלקי אביך", כי העיקר היא התגלות הדעת. לאחר שלבן הודה לו ליעקב אז, "ויאכלו וישתו שם על הגל", היינו שהיתה השמחה שם מה ששניהם הודו לדבר אחד, כי ע"י התגלות החסדים תתפרסם גדולת הבורא ב"ה", והוא מסכם כי ביום ל"ג בעומר, הלולא דרשב"י "הלולא ושמחה על כל העולם, כי מומנו התחילה ההתפשטות והתגלות הדעת יותר בעולם, ובעבור זה שמחה בעולם" ³.

ל"ג בעומר צוין ע"י רבי לוי יצחק מברדיטשוב כחוליה מקשרת בין פסח לעצרת שכן מפסח ועד ל"ג בעומר נמשך עדיין אורו של פסח, ומכאן ואילך מנצנץ כבר האור של מתן תורה בשבועות, ונצטט את דבריו כלשונו ב"קדושת לוי" על הפסוק "ויאכלו שם על הגל". "עיקר הנסים והנפלאות היה בים סוף, כדי שנקבל התורה במעמד הר סיני, ונחאוה לו לעבדו ולקבל התורה, והבחינה הזאת של יציאת מצרים מאירה עד ל"ג בעומר, ומל"ג בעומר מתחיל ההארה של מעמד הר סיני, שהוא קבלת התורה, וכבר כתבנו שהארה של יציאת מצרים היה הכנה למתן תורה ע"י הנסים, וזהו, "ויקרא לו יעקב גל עד" כלומר כיון שמגיע ג"ל שהוא מרמז על ל"ג בעומר, אז מתחילין להאיר בחינת ההארה של קבלת התורה" ⁴.

3 "כנסת ישראל", לקוטי הר"י מרוזין, בני ברק תש"ח, עניני ל"ג בעומר, ע' ס"א. כאשר רבי מנחם נדום מביאן שזוה באר"י, העלה את ההדלקה על ציון הרשב"י, ובספרו "תפארת מנחם נדום" הובאו מדברי תורתו שדרש במסיבת חסידיו במירון.
4 "קדושת לוי", פרשת ויצא.
עשר שנים עסק רבי יהודה ליב אשלג בחיבור פירוש "הסולם" על הזוהר, ובחינת

לדברי רבי מאיר מדזיקוב מתחיל להתנוצץ בל"ג בעומר הארת חג השבועות שהוא בשער הנו"ן, ועל ידו נתגלו לנו סודות ופנימיות התורה, שהוא בחינת „הוד שבהוד“, על כן נסתלק נשמתו לעילא ביום ל"ג בעומר, שהוא ספירת „הוד שבהוד“, הרמוז על גלוי סודות⁵, והאף רבי ישראל מוויזניץ הכריז בשיחתו האחרונה לפני פטירתו, כי מיום ל"ג בעומר, הרמוז בתיבת ג"ל, מתחיל להתנוצץ אור החכמה בנגלה וגסתר.

את הפסוק (תהלים מ"ח יח) : „דמינו אלקים חסדיך בקרב היכלך“ היה רבי ישראל מרוזין מפרש: ממרום ירדו רק חסדים, אך למטה עלול להתהוות מסך מבדיל ביניהם, ואי אפשר לקבלם. צדיק הדור צריך להסיר את העננים המבדילים, ואז יתגלו החסדים עד שה' אינו רואה דינין כלל, וזה שאמר הכתוב „דמינו אלקים“ דומה לנו שיש כאן דינין, אבל באמת „חסדיך בקרב היכלך“ במרום הכל חסדים, רק מחמת אי אפשרות לקבלם יתהפכו לדינין.

בעקבותיו הסביר נכדו רבי ישראל מצורטקוב, כי בשעה שנפגשו יעקב ולבן קרא לבן לגל „יגר שהדוּתא“ ואילו יעקב קרא „גל עד“ והכוונה שלבן הארמי עורר דינין, לכך קרא את הגל „יגר שהדוּתא“ מלשון מגור ופחד, אבל יעקב שמדתו תפארת, מדה הכלולה מחסד וגבורה, ובכחו להפוך את הדינין לחסדים, הוא הסיר הדינין אשר עורר לבן, ואז נתגלו החסדים, וכך מוסבר הכתוב האמור להלן בפרשת ויצא „ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את הצאן“. באר מים חיים רומז לחסדים אבל החסדים מכוסים ואי אפשר לקבלם, לכן „ויגל יעקב את האבן“, הוא הסיר את המסך המבדיל, ואז „וישק את הצאן“, כבר יכלו צאן הקדשים לקבל את השפע, כדברי רש"י „כמעביר את הפקק מעל פי צלוחית“, שהפקק מעכב בפני המשקה הנתון בצלוחית, ואי אפשר לשתותה, ורק לאחר הורדת הפקק אפשר לשתות את המשקה „וכאן הוסיף על פי הדברים הרמוזים בזוהר „שרשב"י היה ניצוץ משה ויעקב, ובכך גם מדתו היתה תפארת, והיה ג"כ מהפך את הדינין לחסדים, ולכן לא נראתה קשת בימיו, כי הקשת מורה על דינין, ובימיו לא היו דינין, כי הפכם לרחמים“⁷.

אף רבי שלמה הכהן מרדומסק, בעל „תפארת שלמה“, מציין כי „רשב"י היה משורש נשמתו של משה רבינו ע"ה, רעיא מהימנא, וזכותו עומדת לנו להיות לעזר לכל הבאים לטהר אשר בשם חסיד יקרא, לזכך נשמתו ע"י לימוד הזוה"ק, ומבואר בזוהר „בזכות ספרא דא יפקון מין גלותא“, וזה הרמוז בראשי תבות בפסוק „רגלי ח'סידיו ישמור“ גימטריא זוה"ר, כי הוא שמירה מעולה בכל הענינים, לזכך נשמתם, וזכותו עודנה עומדת עמנו תמיד, בבחינת צדיק יסוד עולם“⁸.

הסיום שערך ביום הילולא דרשב"י, ל"ג בעומר תשי"ג, במירון השמיע לפני תלמידיו ושומעי לקחו את משאו הנשגב לכבוד היום.

5 אמרי נועם ח"ג על מועדים.

6 מאמרי חדש אייר, מאמר ג', אות ב' וג'.

7 „ישמח ישראל“, וינה תרצ"ג.

8 „תפארת שלמה“ על המועדים. רבי חיים אלעזר ממונקאטש, אף מצא רמז בספרו „שער יששכר“ (מאמר ימי החג ליום ג' דסוכות): „וגם תראה לפלא כי גם ל"ג בעומר

צה

השמחה על ציונו של הרשב"י גם שלא ביום ההילולא, נרמזת בסיפור נסיעת הר"ן מברסלב לאר"י שעלה למירון בתשרי תקנ"ט: „ובבואם למערת רשב"י אזי בני הנעורים עסקו בתפילה ובלמוד זוהר כאשר פקד עליהם הוא ז"ל וממנו לא ראו שום דבר רק היה שמח עד מאד, ובכל עת בא אצל האיש שהיה עמו ואמר לו אשריך וכו', ובלילה הלך מחדר לחדר והזהיר אותם לומר זוהר... והוא בעצמו לא אמר כלום, רק היה הולך ומנגן בעצמו, והיה בשמחה גדולה עד אור היום" 8*.

תלמידו רבי נתן מברסלב שעלה אף הוא לאר"י בשנת תקפ"ב, מספר בעצמו על ביקורו במירון: ונכנסו להמדרש הנורא של רשב"י ובנו ר"א ואמרנו שם תהלים ותחנונות ובקשות על קבריהם הנוראים, אבל הייתי אז חלוש מאד ולא זכיתי לשפוך לבי שם כרצוני" 8**.

משמעות מיוחדת להילולא דרשב"י בקרב חסידי ברסלב, המרבים להשתטח על קברי צדיקים, שכן גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ורבי נתן מברסלב מסמך את דברי הנוהר „צדיקא שכיחי יתיר בהאי עלמא בתר דאסתלקו וכו', ואת הקריאה בקדושה „איה מקום כבודו“, הוא מסביר כי „הצדיק — כל מה שעולה יותר לבחינת „איה“, הוא ממשיך משם הארה יותר ויותר לבחינת „מלא כל הארץ כבודו“, כי עיקר עבודת הצדיק, בחייו ובמותו, הוא לגלות אלקותו ית' תמיד, וכל מה שנסתלק ועולה למעלה למעלה יותר ויותר, לבחינת „איה“, הוא ממשיך משם יותר ויותר הארה להתגלות אלקות, שיתגלה ויאיר יותר בחי' מלא כל הארץ כבודו" וזה בחי' הילולא של רשב"י, ביום ל"ג בעומר, כי בכל שנה ושנה, מאז שנסתלק, ביום הילולא דילי' עולה למעלה יותר ויותר 9.

רבי מנחם מנדיל שניאורסון מליובאוויטש מסביר מעלת רשב"י על יסוד דברי זקנו בעל ה„תניא“ כי נשמת הרשב"י היתה מנשמות יחידי סגולה שבכל הדורות, ולכן הקפיד האר"י על התלמיד שאמר „נחם" בל"ג בעומר הילולא דרשב"י, שכן בו ביום, ביום ההילולא, באה נשמתו לכלל השלמה, ונתוסף לה „אור העולה על כולנה“, דבר שאינו ניתן אלא בגמר עבודתו של אדם בעולם הזה, כלומר בשעת המעבר לעולם שכולו טוב 10.

ענין הספירה „הוד שבהוד“, נדרש ע"י רבי מאיר מדזיקוב, כי „שני הודאות יש: הודאה אחת, להודות על תורה משה רבינו ע"ה, כי היא אמת, ואמנם יש הודאה אחר:

בגימטריא משה, שהוא פטירת רשב"י, שהיה שורש נשמת משה רבינו, על כן לעולם אותו יום בשבוע שחל בו ל"ג בעומר אז חל בו באותו יום אח"כ, בימי הסוכות, יום ד' אושפיזא דמשה רבינו“.

אף רבי מאיר מדזיקוב בעל „אמרי נועם“ מצא רמז למקום ציונו של הרשב"י במירון אשר ס"ת של מן' האדם אשר באפו' הם מרד"ן, ובאמצע הוא תיבת נשמה רמז על נשמתו דסלקא לעילא במקום ששמו מרון. גם איתא „ויפח באפיו נשמת חיים הוא רשב"י“ ע"כ שפיר רמזנו בקרא הנ"ל אשר האדם אשר נשמה באפו, רמזו על רשב"י שהוא בחינת משה שנאמר בו ויהי האדם' לנפש' חייה' ס"ת משה“.

8* „שבתי הר"ן“, סיפור נסיעתו לאר"י.

8** „ימי מוהרנ"ת" ח"ב.

9 „לקוטי הלכות“, חושן משפט, הלכות גביית חוב מהיתומים הלכה ג'. ר' נחמן מטשערין אף הסביר ע"פ דרכו את הקשר עם יום הסתלקותו של מוהר"ן מברסלב.

10 ליקוטי שיחות, ח"א, ניו יורק תשכ"ב, ע' 287.

הודאה, היינו שלא לומר אשר התורה הוא פשט התורה בלבד, רק להאמין באמונת אומן, אשר כל דברי חז"ל ורמזי וסודות התורה הם אמת גמור ורק שנתלבשו בלבוש פשטי התורה, והסודות שגילו לנו חז"ל הם פנימיות, ולזה משה רבינו שהוריד לנו תורה שבכתב, נאמר עליו, „ונתת מהודך עליו” וזכה לקרני הוד, וידוע אשר התנא רשב"י היה שורש משה רבינו, ועל ידו נתגלו לנו סודות ופנימיות התורה, שהוא בחי' הוד שבהוד, ע"כ נסתלקה נשמתו לעילא ביום ל"ג בעומר, שהוא ספירת „הוד שבהוד”, הרומזת על גילוי סודות ורמזי חז"ל בתורה שבע"פ¹¹.

את דברי חז"ל „תנו רבנן: רשב"י אומר ח"ו שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא), „כי לא תשכח מפי זרעו” אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד” (שבת קלח) מפרש רבי ישכר בעריש מוואלבראו בספרו „סדר זמנים” כי בימים ההם כשלימד משה רבינו התורה והמצוות לישראל, אזי כשהיו מקיימין את המצוה, היו רואים מיד ממש התיקון הנעשה מהמצוה, וגם בזמן בית המקדש כשהקריבו הקרבן, היו הכרובים מנענעין בכנפיהם, כידוע, אבל עכשיו בגלות הדומה לחשכות לילה, אשר מפני החושך אי אפשר להכיר לשום דבר, עד כי ממשמשינו בו, כמו כן נחשכו המאורות ונסתלקו הפנימיות מהמצוה, ולא נשאר רק המצוה בגשמיות לחוד, וזהו שאמרו „עתידה תורה שתשתכח מישראל”, כיונו בזה על הפנימיות מהמצוה שתשתכח מישראל, „ומה לי קטלה כולא מה לי קטלה פלגא”, ורשב"י התקין נר הוא הזוהר הקדוש, להאיר את עיניהם של ישראל¹².

רבי שלמה מטשורטקוב היה אומר „בימי רשב"י עברו גזירות קשות ורעות על עם ישראל, המון עם לא יכלו להבין איך הצדיקים שותקים ולא מתאמצים להעביר את רוע הגזירות, מכיון שהקב"ה גוזר והצדיק מבטל והתחילו לחשוב שאין בכלל צדיקים או שאין בכחם לבטל הגזירות, לכן בא רשב"י לחזק האמונה בצדיקים, ואמר שאפילו „אם שנים הם אני ובני הם”, ויכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין, כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים אבל לא עשה כאשר אמר, מטעם הנזכר במאמר לעיל כי לא יעשה ד' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים”.

לשנה אחרת ציין כי ל"ג בעומר בכלל ימי הספירה הם הכנה, כי העיקר של הספירה או ההכנה לקדושה ולטהרה, הוא היום התמישים, היום שבו זכו למעמד הר סיני לשמוע קול אלקים מדבר עליהם, הזמן גורם, ובימים אלו מתעוררות התכונות הקדושות שהרגיש עם ישראל בצאתו ממצרים, ולכן צריכים להתאמץ להטהר ולהתקדש לתקן המדות, לבוא לאהבת ד' ולאהבת ישראל, כדי שנוכה לבחינת „ויחן שם ישראל נגד ההר” באחדות שלמה, לקבל את התורה מחדש, ואם ח"ו לא יעלה בידינו להשיג את הבחינות הנעלות הללו, זכותו של רשב"י תגן עלינו¹³. רבי יקותיאל יהודה מקרית-צאנז מסביר את האמור בספרים הקדושים „שב"ל”ג בעומר, הילולא דרשב"י נעשה התעוררות שמחה בעולם, דהנה מידת רשב"י היתה להיות תמיד שבע רצון, ושמח על כל מה שבא עליו, ואף שלא היה אפשר לו לגור

11 „אמרי נועם” ח"ג על המועדים.

12 „סדר זמנים” הוצאת הרה"ח רא"מ ווקסילשטיין, ירושלים תשכ"ב.

13 „דברי שלמה” הוצאת הרה"ח ר' דוד משה שפיגל, ירושלים תשכ"א.

אלא במערה, גם היה מרוצה והודה להשי"ת על חסדיו המרובים, וכמו דאיתא במסכת (שבת ל"ג ע"ב) שר' פנחס בן יאיר, "חזא דיהוה ביה פילי בגופיה הוה קא בכי וכו', אמר ליה אשריך שראיתני בכך". בהרחיבו את הדבור על מדת ההסתפקות, הוא מציין כי "לזה יבוא מלך המשיח דוקא כ, עני ורוכב על חמור", להראות מפני שמסתפקים במועט ומקבלים גזירות ית"ש באהבה, עי"ז יכול לבוא משיח צדקינו בב"א. וזהו הכוונה של ספירת ל"ג בעומר הוא, "אלוקים, וְהָלַל", והגם שדברים כאלו המה כבשנו של עולם, רזין דרזין, עכ"פ בדרך הפשט לפרש שזה היה מדת רשב"י, לסמוך הכל על הנהגת הבורא ית"ש לא להתרעם ח"ו כלום על מדותיו ית"ש ולזה נתקן בספירה זו, "הוד שבהוד" שצריכים להודות להשי"ת על כל הנהגת העולם¹⁴.

ה שמחה מקיפה את הכלל

אבות החסידות לא חדלו להדגיש שכל אחד יש לו חלק בשמחה זו, ואימרה מופלאה מובאת ע"י רבי אהרן מקרלין בספרו, "בית אהרן": "כשם שה' הוא ה' לכל, כך רשב"י הוא רשב"י לכל, אפילו לפחותים".

רבי יחזקאל שרגא משינאווא מפרש בספרו, "דברי יחזקאל" את הפסוק (תהלים צ"ב י"ד), "שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו", ראשי תיבות, "שתולים ב'בית ה' שב"י, ראשי תיבות ש'מעון ב'ן י'חאי, דמבקשים אנחנו מהבורא יתברך שמו, דאורות הקדושים של רשב"י ותברין, השתולים בבית ה' בעולם העליון, בחצרות אלקינו, לאותן העומדים מרחוק מבית ה', שהם, "כחצרות אלקינו", כמו הצצר שהוא לפני הבית, כן העומדים מנגד, "יפריחו" יורחו ויופיעו בתוכנו"¹⁵.

ומשמעות מיוחדת לאותו סיפור שסיפר רבי חיים אלעזר ממונקאטש בסעודת ל"ג בעומר על חובת כל אחד, ואף אם איננו בן תורה, להשתתף בשמחת התורה: אחד מגדולי החסידות ושמו ר' משה יצא מביתו בבוקרו של שמחת תורה, בדרכו לבית הטבילה, להיטהר קודם התפלה ולהתכונן לעבודת היום שכן יום זה מסובל במצוות הוא.

בדרך הילוכו פגע בהדיוט אחד מתפרנס מיגיע כפיו (סנדלר או חייט), שנשא בידו את הטלית ומיהר לביתו. לשאלת הצדיק, מאין הוא בא ולאן פניו מועדות, השיב לו אותו הדיוט, שהוא סיים כבר את תפילתו עם הצבור בבית הכנסת, ועתה הריהו ממהר לביתו, לסעודת היום.

"מה זה מהרת להתפלל בוריונות יתרה?" פנה אליו הרבי בחיבה יתרה. "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו" — השיב האיש — כבר התפללתי, ועתה אפנה לביתי, לאכול, לשתות ולשמוח לכבוד יו"ט". על אתר הוסיף תמיהה לעבר השואל: "הרי רק עתה פונה מעלת כבודו להמקוה, מתי יעשה לביתו לשמוח בשמחת היום?"

14 "ישראל סבא", גליץ י"ג. סיון תשכ"ג ע' כ"ג.

15 "דברי יחזקאל", לפני היתה מהדורת נכדו הרה"ח ר' יחזקאל שרגא פרגל, תשכ"א.

לשמע הדברים האיר לו הרבי את פניו,, וכי למדת בשנה זו תורה הרבה, עד שאתה ממחר לשמוח כל כך בשמחת התורה?"

„לא למדתי כלום — השיב לו — אף אינני בר הכי, לא קראתי ולא שניתי.“
„אם כן, לשמחה מה זו עושה?" — פנה אליו הרבי.

„בוא ואסביר לך — החזיר לו אותו הדיוט — אם אחיו של הרבי משיא את בנו או בתו, האם אין הרבי נוטל חבל ושש בשמחתו, ואף אין הוא בעל השמחה, הרי מכיון ששאריו הוא, עצמו ובשרו, לכן עוז וחדוה גם במקומו.“

ובכן — הוסיף — כל ישראל אחים הם, ומכיון שהרבי למד וקרא ושנה ועסק בתורה, והוא שמח בשמחת התורה, וכמוהו רבים וכן שלימים, אף אני, אחיהם, מצטרף אליהם בשמחה.“

ברוב עניוותו המשיל רבי חיים אלעזר סיפור זה על עצמו: „אם כי איני יודע בסתרי תורה בתורת רשב“י, עמוק עמוק מי ימצאנה, אבל אבי הקדוש הלא זכה הרבה לסוד ה' ליראיו בנסתרות התורה. לאחר שזיכה את הרבים בחיבורו „באר לחי רואי“, על תיקוני זוהר, הוא בודאי שש ושמח בזה היום, ואף אני מצטרף לשמחתו“¹⁶.

רבי חיים אלעזר אף היה נוהג להשתטח בל"ג בעומר על ציון אבותיו, והוסיף בשם רבי יחזקאל שרגא משינאווא, כי מי שלא יוכל להיות בל"ג בעומר במירון, יהיה על כל פנים על קברו של רבי צבי הירש מזידטשוב, בעל „עטרת צבי“, ביום ההילולא שלו, י"א תמוז, וירגיש מעין טעם הנ"ל*¹⁶.

לישועה ולב חמה

גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ויום ההילולא דרשב"י מסוגל ביותר לפעול ישועות ונתמות. על האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש נמסר שפעל גדולות ביום זה, ביחוד השפיע שפע ברכה לחשוכי בנים, ורבים שנוקקו לישועה היו נושאים את עיניהם ליום זה להתברך בשפע הברכות^{16**}.

הרבי ר' העניך מאלכסנדר היה רגיל בל"ג בעומר לברכם שיתקבלו תפלתם לרצון בשמים — מספר רבי פנחס מנחם מפילץ בספרו „שפתי צדיק" ומסביר „אולי כוונתו כמו במוצאי יום הכפורים, רגילים העולם כן לברך איש לרעהו, על סמך דברי רשב"י „יכול אני לפטור כל העולם מן הדין" כן מדי שנה, יום הילולא דיליה,

16 ר' יחיאל מיכל גאלד בהערות לספר „דרכי חיים ושלום“, מפי רבי חיים אלעזר שפירא, בסעודת ההילולא בל"ג בעומר.

*16 ראה להלן הערה 24 על האדמו"ר מקאמארנא שהשתטח אף הוא ביום זה על קבר אביו. באחת מסעודות ההילולא בל"ג בעומר דיבר רבי אברהם מסוכטשוב בדבר צדיקים שזכו וגופם הועבר לארץ ישראל, הדגיש שארונו של הרבי ר' אלימלך מליזענסק, עדיין הוא בחוץ לארץ, והוסיף: „מי שידע הסוד של שמחת הילולא דרשב"י יותר מכל התנאים, הוא יודע גם הטעם למה דוקא הרבי ר' אלימלך נשאר בחוץ לארץ“ („אביר הרועים“).
**16 ראה להלן בהערה 19 דברים ככתבם.

אומר כן בשמים ע"י כן מתכפרים כל ישראל, ויוכלו להתקבל התפלות, ולכן המנהג לשמוח כדאיתא (סוף תענית) לא היו ימים טובים לישראל כיוהכ"פ וט"ו באב, ומפרש בגמרא לגבי יום הכפורים, "הוי יום סליחה ומחילה".

בהסתמך על הכלל כי מדי שנה חוזרים העניינים על עצמם, וכל דבר שנעשה לפנים ביום מסוים חוזר גם בשנים הבאות מסביר הרמ"מ מליובאוויטש כי מדי שנה בל"ג בעומר מאיר ענין רשב"י והנהגה של לעתיד לבוא, וקבלת הרשב"י לדורות הבאים מוקדשת בעיקרה, "להכרת פנימיות התורה בדרך התסידות, ביחוד בדור האחרון, שהוא בבחינת, "דרא דרשב"י", וע"י פנימיות התורה ימשכו כל המשכיות בגשמיות, בטוב הנראה והנגלה"***16.

רבי יעקב מבאהוש — הוסיאטין בעל, "אהלי יעקב" היה אומר של"ג בעומר הוא עת רצון להתפלל על גשמיות ורוחניות גם יחד, על פרנסה וכלכלה ועל הארת החכמה. "יסוד הברכה בשפע פרנסה וכלכלה, הוא לפי המדרש (מובא ע"י ה, תתם סופר") שהתחלת ירידת המן היתה בי"ח אייר, ואז נפתח צינור הפרנסה לישראל. ל"ג בעומר הוא איפוא עת רצון להתפלל על הפרנסה והכלכלה, וזהו כלל כשבאה אי פעם עת רצון הגורמת לישועה, איננה דבר עובר, כי אם נשארה קיימת גם לעתיד לבא, באותו יום ובאותו רגע. ל"ג בעומר, הוא עת רצון להתפלל על הארת רוחניות, הוא הארת החכמה המביאה לידי תשובה, וכן הוא עת רצון להמתקת הדינים.

בעמדו על הקשר עם הלולא דרשב"י ציין כי בראשונה היה רבי שמעון מרחף תמיד בעולם הרוחני, ולא היה לו די התקשרות עם העולם החומרי וצרכיו, ולכן היתה לפני עיניו רק הדרך המיועדת לבני העליה שהם מועטים — הרבה עשו כר"ש ולא עלתה בידם". דרכו היתה רק למועטים, עד שהראו לו מן השמים, שמנהיג ישראל צריך לרדת מן ההר אל העם ממעלתו הגבוהה, למטה, להתקשר עם העולם הזה, להתבונן בצרכיו. כאן הוסיף לדבר בשבחם של לומדי תורה מתוך הדחק: והנה היום י"ח אייר ל"ג בעומר, הוא עת רצון, כאמור שהמן התחיל לרדת בו, נפתח מקורות פרנסה בלי טורח, יתן ה' שבזכות הרשב"י יפתחו צינורות פרנסה לישראל ויתפרנסו בשלום ושלוה בהצלחה והרחבת הדעת, ויוכלו לקיים מצות, "לא ימוש ספר התורה מפידך".

זה השלחן אשר לפני ה'

מדברי רבי נתן מברסלב, משתמעת גם חשיבות הסעודה, שצדיקים היו עורכים מסיבת אנשי שלום ומקשיבי דברם, ביום זה: "ל"ג בעומר הוא בחינת ג"ל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, בחינת סתרי תורה — — — סוד זה מרומן בפסוק, "ויאכלו שם על הגל" — — — "ויאכלו שם" דווקא, כי ע"י האכילה של יעקב ובניו הצדיקים, על ידי זה המשיכו הארת הרצון, שהוא בחי' הארת השארת הדעת של הצדיק, שזהו בחי' הסתלקות רבן שמעון בר יוחאי בל"ג בעומר, שהשאיר דעת כזה בעולם, שעיקרו נמשך ע"י הארת הרצון בשעת האכילה דווקא" 17.

רבי שמעון שלום מאמשינוב היה מסביר את סעודת ההלולא על יסוד דברי חז"ל יציאת נשמתו של אדם כנתינתה, מה נתינתה בששים רבוא, כך יציאתה בששים

16*** "ליקוטי שיחות", ח"א ע' 290, ברוקלין תשכ"ב.

17 "ליקוטי הלכות", הלכות פדיון פטר חמור, הלכה ה', אות י"ז.

רבוא", היינו שהאדם הוא עצם תורה, ואיתא על הפסוק, "כי זה כל האדם", כי האדם הוא כלול מתרי"ג (רמ"ח אברים כנגד פקודין דעשה ושס"ה גידין כנגד הלאווין). והנה האדם השלם שמשלים כל זה הוא נעשה עצם תורה, וממילא בפטירתו הוא סוף ההשלמה נקראת, "גמרה של תורה", ועושין סעודה לגמרה של תורה, ועל אחת כמה וכמה בפטירת הרשב"י עליו פייט הפייטן, "נעשה אדם נאמר בעבורך" ¹⁸.
בעיני רבי דובער, האדמו"ר האמצעי מלאדי, היה יום זה מן, "הימים המצוינים" בין יומי דפגרא, ואם כי לא היו עורך, "שלחן" היו מגישים לפניו משקה לכבוד היום ¹⁹.

פרטים על סעודת ל"ג בעומר אצל בעל "צמח צדק" נרשמו ביומנו של הרי"צ מליובאוויטש. כפי ששמע אותם מפי אחד החסידים: "בעל "צמח צדק" היה נוהג לצאת חוץ לעיר "כנהוג מימי קדם". לאחר תפילת מנחה ביום ל"ג בעומר היו עורכים סעודה גדולה בבשר ודגים. בשעת הסעודה היו חוזרים על מאמר חסידות, מספרים ספורי חסידים, מנגנים ורוקדים, וע"פ רוב היו נעורים כל הלילה ומתפללים בהשכמה". "בשעה האחת עשרה היתה מוכנה סעודת חלב עם משקה יי"ש לרוב", ואחר הצהרים היה הרבי משמיע את דברו בחסידות" ^{18*}.

בבית בעלזא היה, "שלחן" ל"ג בעומר, השלחן הנכבד ביותר, בין השלחנות שהיו נערכים בימות החול בימי דפגרא, ואחד מחשובי החסידים אף נתכבד לשיר את פיוט, "בר יוחאי" בניגון מיוחד שלא היו משמיעים אותו אלא בהזדמנות זו ²⁰. חתנו רבי חנוך העניך מאלעסק בעל, "לב שמח" היה נוהג ביום זה לעבור לפני התיבה ²¹.

רבי אברהם מטשעכנוב היה עורך, "סעודה לקרואים" ²², ואילו על שלחנו של רבי אריה ליב מגור, בעל, "שפת אמת" היו מגישים בסעודת היום מאכלי חלב ²³.

18 "אמרות טהורות", ע' ל"ז, ירושלים תשכ"ד.

19 בלוח "היום יום" נמסר "אצל אדמו"ר האמצעי הי' ל"ג בעומר, מיו"ט המצוינים "מען פלעגט ארוסגעהן אופן פעלד. ער פלעגט זיך ניט וואשען, אבער געהמען משקה וואס מצד הבריאות האט ער עס ניט געטארט מען האט דאמאלס געזעהן א סך מופתים (דאס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער). און א גאנץ יאהר האט מען געווארט אויף ל"ג בעומר".

19* "ליקוטי דיבורים", ליקוט ל', הוצ' "אוצר החסידים" תשי"ז, עמוד 1023, ושם נכללים גם חידושי תורה, שהשמיע הבעש"ט בסעודת ל"ג בעומר, על פסוק "ואהבת את ה' אלקיך".

20 מפי החסיד ר' מנחם לפקוביץ.

21 "לב שמח החדש".

22 "ויעש אברהם" והם מנהגי ר' אברהם מטשעכנוב.

23 מפי הרה"ח ר' חיים אלעזר אלטר, שאביו רבי מנחם מנדל מפאביאניץ היה נוהג כך, וכל מנהגיו ע"פ דרכי אביו, והדברים נתאשרו ע"י הרב החסיד ר' יצחק מאיר הכהן לוינ, חתן האדמו"ר רא"מ זי"ע. ראה לעיל הערה ¹⁹.

כשהרציתי הדברים לפני רבי יחיאל יהושע, האדמו"ר מביאלע — ירושלים, העיר שייתכן של"ג בעומר היה בבחינת חג קבלת תורת הנסתר כדוגמת מאכלי חלב הנהוגים בחג השבועות לרמוז, "דבש וחלב תחת לשונך" או שהדם נעכר ונעשה חלב וכו', וראה מאמרנו "ממנהגי חג השבועות", "המודיע", ערב חג השבועות, תשכ"ב.

קא

על רבי ברוך מקאמארנא נמסר כי בל"ג בעומר היה משתטח על ציון אביו, כמו בכל יא"צ של אבותיו, וב"שלחן" שהיה עורך מפני אנשי שלומו היו שרים הפומון „בר יוחאי“ „הזכירו לפניו, השמיעו לפניו תורה ומעשים טובים של שוכני עפר“, זכור אהבתם וכו' ו„אל מסתתר“²⁴.

בעל „משמרת שלום“ מציין שאבותיו היו עורכין סעודה בל"ג בעומר לכבוד ההילולא והיו מנגנים פיוט „בר יוחאי“, וכמדומה לי — הוסיף — שאבא מארי ז"ל, אמר בתוך הסעודה השבחים שאמרו החברים על רשב"י שבזוה"ק. והוא מוסיף מדיליה „ידוע מהאר"י ז"ל שרצון רשב"י שישמחו ביום הילולא דיליה, ואין לנהוג אבילות ח"ו“, ועל כן נהג שלא לאכול ביצים ביום זה, שלא יהיה ח"ו חשש אבילות — — — שב ואל תעשה עדיף“²⁵.

רבי חיים אלעזר ממונקאטש „היה סועד בל"ג בעומר עם אנשי שלומו ביחד, ויום זה קדוש הוא לו ולבש הכובע („קאלפיק“) המיוחד ליומא דפגרא, וכן לא הניח לאבל להתפלל בו לפני התיבה, ולשולחנו הלך ברגש זריח אשר ברכו ה' ואור פניו כמו שבת והי' אומר את דברי התורה בניגון המיוחד לשבת ויו"ט ובהתעוררות נפלאה, איום וקדוש, היה מזמר „בר יוחאי נמשחת אשריך וגו'“²⁶.

24 „מנהגי קאמארנא“, בהוצאת הרה"ח ר' אברהם אבא זיס, תשכ"ה.
25 סימן ל"ח, ובהערות שם. יש להוסיף שבמנהגי מהרי"ל נמסר לא לאכול עדשים וכו' מסימני אבילות בימים שבהם אין אומרים תחנון.
26 „דרכי חיים ושלום“ לר' יחיאל מיכל גאלד.

רבי מנחם מנדל שניאורסון מליובאוויטש מציין בהערותו ל„ליקוטי שיחות“ (ע' צ"ט): „צ"ע מה שבכמה מקומות וגם בדא"ח מובא ל"ג בעומר, אף שהנוסח של רבנו הזקן בסידורו, וכן מנהגנו לומר לעומר, וכן הוא בסידור שהתפלל בו הבעש"ט והוא ע"פ האריז"ל וכן בראשונים ומשאר ב„צריך עיון“. אף רבי אברהם מטריסק בעל „מגן אברהם“ דן בדבר, ומסביר כי כדי להגיע לגימטראות המתאימות, יש לומר „ל"ג בעומר“ אם כי בספירת העומר עצמה הנוסח הוא „לעומר“.

ענין מיוחד בסיפור המובא ע"י ר' יצחק אלפסי במאמרו „בחצרות צדיקים“: „רבי צבי הירש מזידיטשוב מצא רמז „ידיד נפש אב הרחמן“ בגימטריא „רבי שמעון בר יוחאי“. בשעה שהשמיע את הגימטריא באזני המסובים נמצא שם למדן אחד, שחישב ומצא שישנו הפרש של אחד: „ידיד נפש אב הרחמן“ עולה 764, ואילו „רבי שמעון בן יוחאי“ עולה 765. עוד לפני שנתן ביטוי להרהורי, הרגיש רבי צבי הירש במחשבתו ופנה אליו „למדן שכמותך, הלא בגמרא כתוב „בן יוחאי“, בלי א', ואם כן משתוה החשבון“ („מחניים“, גליון נ"ו, ל"ג בעומר תשכ"א).

קב

פיוט בר יוחאי ומחברו

בין הפיוטים, שיצאו מבית מדרשם של חכמי הקבלה ונתקבלו בתפוצות ישראל, שמור מקום מיוחד לפיוט „בר יוחאי נמשחת אשויך“, המושר ברוב רגש לעתים מזומנות, ובמיוחד בל"ג בעומר, ביום הילולא דרשב"י.

מחברו נחתום עליו בראשי התרזות, הוא המקובל רבי שמעון בן לביא, מחבר הספר „כתם פז" על ספר הזוהר, המוכתר בתארים מופלגים „המקובל האלקי דנהירי ליה שבילי דנהרדעא, עיר וקדיש אין די באר, מעשה תקפו וגבורתו, נוראותיו ונפלאותיו, אשר עשה בספר נכתבים"¹.

נולד בספרד לפני הגירוש. בהיותו ילד קטן יצא עם משפחתו, עם הגולה אשר הגלתה מספרד, והתישב בפאס אשר באפריקה הצפונית, שם עסק בתורה ובעבודה, ובין היתר גם בחכמת הקבלה².

בשנת ש"ט, יצא מביתו בפאס והתכוון לעלות לאר"י, אך בעברו דרך טריפולי ראה „שלא היו יודעים דת ודין, ואפילו תפלה וברכות כתיקונן, ואמר בלבו כי טוב לו לקרבם לתורה וללמדם תורה וליראה את ה', וזה יותר מהליכת אר"י, וכן עשה, והצליח כמעט לגיירם והרכיץ תורה שם". הוא נשאר איפוא בטריפולי ושם מנחתו כבוד³.

1 מהסכמות רבני ליבורנו לספרו „כתם פז“, ליבורנו תקנ"ה.

2 לידי הר"ש בן לביא, שנפטר בשנת שמ"ה, לא הגיעו עדיין כתבי האר"י, שכן כתבים אלה לא נתפרסמו אלא עשרות בשנים לאחר פטירת האר"י, בשנת של"ב, אך סוד ה' ליריאיו, וחכמי הקבלה מציינים מקבילות בין דעותיו ובין מדרשי הקבלה מיסודו של האר"י. הר"ש בן לביא עצמו מעיר לגבי הרמב"ן שלא הגיע לידו ספר הזוהר, אך „אם לא היה ספר הזוהר, שבימיו היה עדיין טמיר ונעלם, הרי קבל מפה אל פה הענין עצמו“.

3 „שם הגדולים“ בערכו. מכיון שר"ש בן לביא נולד בספרד לפני הגירוש בשנת רנ"ב, ולדברי רבי אברהם אדאדי בספרו „ויקרא אברהם“, נפטר בשנת שמ"ה, חי איפוא קרוב למאה שנה.

ענין מיוחד בסיפורו של ר' מרדכי כהן בספרו „הגיד מרדכי“ (כתב יד, הספריה הלאומית ירושלים) על הסיבות לירידה הרוחנית בקרב יהודי טריפולי, בתקופה זו. בשנת ע"ר באו הספרדים שליחי המלך פרדינאנד באניות, פלשו לעיר טריפולי ויבנו בלילה אחד מגדל (ברג בולילה) ויפילו חתיתם על יושבי טריפולי. חושבי העיר מהם נמלטו לתאגורה וג'בל גריאן. בטריפולי היו אז כשמונה מאות משפחות יהודיות, מקצתם נתפזרו ולא נודעו קורותיהם. הנשארים עונו בידי האינקויזיציה וישברו עצמותיהם, ומקצתם הובלו בשביה

לדור ודור יספרו הימנו נפלאות שכן קידש שם שמים בחייו, וכן מסופר גדולת מעשי אותו צדיק אחרי פטירתו כי כל הבאים על קברו נענים שם בתפילתם ונושעים. פרשת קדושתו נתפרסמה לעיני כל הארץ לפני כחמשים שנה, כאשר האיטלקים כבשו את מדינת לוב, שהעיר טריפולי היא עיר בירתה. התושבים המקומיים שקינאו ביהודים ניסו להתנכל לצינו הקדוש, והדבר הובא גם לערכאות. השופטים הגבוהים וכן שרי המלוכה נשלחו מרומא לטריפולי, לעמוד על פתיחת הקבר ויפתחו את קבר איש האלקים, וכולם הופתעו, שכן מצאו את הקדוש רבי שמעון מעוטף בטלית, מצויץ וגופו שלם, כאילו מתוך הניחוח שמה, ונתפרסם אז בעתונים מעשה ה' כי נורא הוא⁴.

בטריפולי לא היה אז ישוב יהודי, מפותח ובעל יכולת, ועל כן נשאר ספריו של ר"ש בן לביא, וביחוד ספרו „כתם פז" טמון בכתב יד למעלה ממאתיים שנה, עד אשר נדבה רוחם של יחידי סגולה, אנשי חיל הגבירים ומשוררים מטריפולי, להביא את הספר לדפוס⁵.

בר יוחאי בסדר קבלת שבת

לעומת זאת זכה שירו „בר יוחאי נמשחת אשריך“, להתפשט בצמור, וכבר בימים ההם קבעו חכמי הקבלה מתלמידי האר"י בצפת, את מקומו בסדר קבלת שבת, לפני „מזמור שיר ליום השבת“.

בסדר „קבלת שבת“, שנקבע ע"י תלמידי האר"י כלולים חמשת מזמורי לכו נרננה (תהלים צ"ה—צ"ט), מזמור לדוד (שם כ"ט), השיר „לכה דודי" לר"ש

וגמכרו לעבדים ונפדו בידי אחיהם, וזהו הסיבה שר"ש לביא מצא את שארית הפליטה בטריפולי בדלות חומרית ורוחנית.

כן הוא מוסר כי מלבד חכמתו המופלגת בתורת הנגלה והנסתר, היה הר"ש לביא גם תוכני ורופא ונתקבל כרופאו של יהיה פאשה, מושל טריפולי, והיה מכובד מאוד בעיני שרי הממשלה.

ראה מאמרו של גבריאל קרח על רבני לוב בקובץ „יהדות לוב“, ת"א תש"ך, ע' 66. 4 הרא"ז מרגליות מביא בהקדמה לספרו „ביאור השיר בר יוחאי" (ירושלם תש"ב) מסורת שבעל פה בידי יהודי טריפולי, כי קברו היה ברשות המוסלמים, שבנו עליו כפה. עם הכיבוש האיטלקי, ניצלו היהודים את המתיחות שבין השלטונות והמוסלמים, כדי לדרוש את העברת הצינן לרשותם, והשלטונות הרשו להיהודים את העברת עצמותיו לכית העלמין היהודי ושתו נוסחאות מצויות על כך. לפי גירסא אחת הועברה גופתו לבית העלמין היהודי וקדושתו נתגלתה לעיני כל, כנ"ל, ולפי גירסא אחרת לא ראו היהודים את עצמם זכאים לנגוע בצינו ועל משכבו ינוח בשלום.

5 הספר הובא לדפוס בשנת תקנ"ה בליודנו, וכפי שצוין בהקדמת המגיה והמו"ל ר' יעקב בן נאים, ניתן השם „כתם פז" על ידי החיד"א, שהוא בגימטריא „שמעון לביא ז"ל" עם הכולל. הרא"ז מרגליות ראה הספר „כתם פז“, ועל כן ציין שם כי השיר בר יוחאי, נדפס פעם ראשונה בשנת תקנ"ה, אולם אין זה מדויק שכן כאמור נדפס כמאתיים שנה בקירוב, קודם לכן, בספר „אמרי בינה" כאמור להלן.

אלקביץ, וכנראה שלפני מזמור שיר ליום השבת (שם צב) נכלל גם השיר „בר יוחאי”⁶.

תכמי הקבלה המליצו על שיר זה וראו בו „סגולה נפלאה להארת הנשמה, כי האותיות מחכימות, והוא מיוסד ומסודר דרך המעלות, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, למעלה למעלה, עד לראש כל הכתרים”⁷. בתקופה הזאת האירה הארץ מחכמת הקבלה, וכאשר תלמידי וגורי הרמ”ק והאר”י העבירו לחז”ל את הנהגות הקבלה, וכן סדרי התיקונים מיסודו של האר”י, הועבר לאירופה סדר קבלת שבת, והשיר „בר יוחאי”, שהגיע קודם לכן מטריפולי לצפת, הועבר על ידם לחז”ל⁸.

מזמורי קבלת שבת נשתלבו בסדר התפלה של ליל שבת בקהילות ישראל אשר באירופה המזרחית, כדברי רבי יוסף יוזפא האן גוירלינגען, בעל „יוסף אומץ”, ששימש „ראש לדיינים לבני ישיבה דק”ק פרנקפורט ענ”מ” [ש”ל—שצ”ן]. המספר כי בשנים האחרונות נתקבל בקהלות מנהג קבלת שבת: „סדר קבלת שבת שנוהגין פה מחדשים מקרוב באו, הוא מנהג יפה וטוב”, וכן הנהיג בקהילות גם אמירת „לכה דודי” בשינוי קל, לעומת זאת לא קיבל את המנהג לומר „בר יוחאי”: „השיר שמוזכר בו בן יוחאי איננו אומרו לרוב עומקו בקבלה”⁹.

6 „תיקוני שבת”, קראקא שע”ב. בדברי הלואי מציין המהדיר ר’ יהודה ב”ר דוד הכהן מתושבי בודן: „אמר המדפיס מצאתי באמתחות כתבי הרב א”מ ע”ר ז”ל [אבי מורי עטרת ראשי זכרוננו לברכה], וזכותו יגן בעדינו ובעד כל ישראל, כי לו נאה להודות בהלל ושבח לפני מי שאמר נעשה אדם בעבורו, שזכה וזיכה את הרבים, ושמעתי מא”מ ע”ר ז”ל וגם מחכמים גדולים אנשי השם בארץ הקדושה, כי מי שהאיר ה’ רוחו עלי, אף בחז”ל, והוא מארי קבלה, ינגן פזמון זה, והוא סגולה נפלאה להארת הנשמה — — — וכן מצא אחר זמן זמנים שהוא בדפוס, והוא זה „בר יוחאי נמשחת אהריך וכו”’. בנוסחאות המאוחרות של התיקון הושמטו הפרטים האישיים „אמר המדפיס מצאתי וכו”’ וכן „ושמעתי מא”מ ע”ר” ונאמר סתמית „ושמעתי מחכמים גדולים אנשי השם, והנוסח המקוצר נתלווה מעתה לשיר בספרים שם הובא. יש מקום להשערה כי השיר נכלל כבר במהדורה ראשונה של סדר „תיקון שבת” (ויניציאה שנו מהדורה זו לא היתה לפני השתמשי במהדורת קראקא שע”ב) שכן בספר „היכל ה” לר’ יחיאל אשכנזי (ויניציאה שס”ה) נדפס השיר בשם „פזמון הרשב”י לקבלת שבת”.

7 מדברי ההקדמה של ר’ יהודה הכהן ל„תיקוני שבת”, (קראקא שע”ב).

8 בהשלמות לתיקוני הפילות (קרית ספר ל”ח) מציין ר’ י. יוסף כהן כי המו”ל ר’ יהודה הכהן התכוון להביא לדפוס כוונות תפילות ופירושים בדרך הקבלה, אולם חכמי קראקא התנגדו לכך, אם כי השלימו עם הכללת השיר „בר יוחאי” שנמצא בין כתבי אביו ר’ דוד הכהן בעל „מגדל דוד” על גיטין ותלמידו של הרמ”א. לדעת החיד”א היה גם תלמיד המהרש”ל. נמנה כנראה, בין אלה שהעבירו מנהגי המקובלים מאר”י לקהילות אשכנז.

9 סימן תקפ”ה, ראה גם מאמרו של י. יוסף כהן על התפשטות מנהג קבלת שבת בספר

קה

השיר לא נתקבל אמנם בסדר התפלה של קהלות אשכנז, אולם חכמי הקבלה נהגו לשיר אותו לעתים מזומנות, וכאשר ר' יששכר בער מקרעמניץ, בעל „יש שכר“ על הכרעות ההלכתיות בזוהר, הביא לדפוס בשנת שע"א את ספרו „אמרי בינה“, והוא „ביאור מספיק“ על כל מלות זרות הנמצאים בספר הזוהר, הדפיס בראשו את השיר „בר יוחאי“, והכתיר אותו „שיר שבח להרשב"י זצ"ל, הובא מארץ הקדושה“¹⁰.

הפיוט חזר ונדפס פעמים רבות במהדורות הבאות של תיקוני שבת, וכך נחשפו רכרי רבות מהלוח ישראל, ומחוד המהדורות הבאות של „תיקוני שבת“

רק לאחרונה נתקבל המנהג בתימן, וזה מקרוב באו בזה, סדורי נוסח ספרד החדשים, ושם השירה החדשה בר יוחאי, קדוש יאמר לו, עד כי נקל להם למצוא בו תילי תילים רמזים וסודות תעלומות וחכמה, ולכן זקן חכמת הקבלה יקום ויעמוד מעוטף בשחרות טליתו, ברגש קדש ובמורא איומה והתלהבות עצומה, ומזמר זה השיר בגודל שלהבתיה, וכל הקהל עונים „בר יוחאי“, אחר כל חרוז בנעימה רבה“.

מועדו של שיר זה נקבע בסדר קבלת שבת, ואמנם יש קהילות שבהן נוהגים להשמיע אותו בין קבלת שבת לתפלת ערבית, ביחוד בשבתות שבין פסח לעצרת, ויש שכללו אותו בין זמירות ליל שבת, הנאמרות בעת הסעודה, ובכל ארצות המערב [מדינות אפריקה הצפונית] שם חי ופעל הר"ש בן לביא נכלל השיר במחזורים¹³. כמובן שהשיר נכלל בסידורי התפלה המיוחדים לשבת כגון „תיקוני שבת“ (לינעויל תקנ"ט), אף בספר שערי צדק (שאלוניקי תק"ס) מעין סידור לכל השנה, הובא השיר מיד לאחר תפלת ערבית ליל שבת עוד לפני „שלום עליכם“. במנהגי האשכנזים אין נוהגים לומר „בר יוחאי“ בין זמירות ליל שבת, אך בסדר זמירות של שבת „שלשה ספרים נפתחים“, שהובא לדפוס בלבוב תרס"ה, כללו גם את הפיוט „בר יוחאי“¹⁴.

יהודי פרס שרים את בר יוחאי במקורו העברי רק בשבתות, ואילו בל"ג בעומר הם שרים את השיר הזה בתרגום פרסי אשר בידם¹⁵. ביחוד משמיעים שיר זה בעוז ותעצומות, ביום ל"ג בעומר הוא יום הילולא דרשב"י, והוא נכלל בכל התיקונים של לימוד ל"ג בעומר, לכל נוסחאותיהם ובכל המהדורות, אם בראש הספר או מיד לאחר ה„אידרות“¹⁶. מנהג ארץ ישראל מובא ע"י הריא"ז מרגליות: „ופה בארצנו הקדושה הספרדים נוהגים לשירו בכל ליל שב"ק אחר קבלת שבת, ובצפת ת"ו ובמירון נוהגים לשירו גם אצל האשכנזים בכל בתי הכנסיות בכל ליל שב"ק קודם אמירת „כגוונא“ לפני

13 ספר „מלכי רבנן“ בערכו של הר"ש בן לביא: „השיר בר יוחאי נדפס בכל מחזורי תפלה, שנוהגים לאמרו בכל המערב, בליל שבת קדש על השולחן, קודם הסעודה“.

14 וכן במהדורת „זמירות של שבת“ לנ' בן מנחם, ירושלים תש"ט.

15 זכרונות על מנהגי יהודי פרס מאת חגינא מזרחי, הובא לדפוס מכתב ידו בספר המועדים ע' 365.

16 מכאן הועבר גם לסדר „תיקון ליל שבועות והושענא רבה“. בסדר הדרת זקנים (ליורנו תרס"ז) הוא מובא לאחר אידרא זוטא: „ונהגים לשוררו בקול נעים אחר כל לימוד זוהר לעורר זכותו באתערותא מלחתא לעילא, והוא סגולה נפלאה להארת הנשמה, ובפרט בליל שבועות והושענא רבא אשר עלה במעלה“.

במהדורות מועטות הוכנסו שינויים קלים בפיוט, וכך למשל נוספה במהדורת „סדר תיקון ל"ג בעומר“ (שאלוניקי תק"צ) חרוז נוסף בסוף השיר שבו באה לביטוי כמיהת הגאולה: „בר יוחאי, זכותו יגן עלינו, ויבוא משיח צדקנו, במהרה יבוא ויגאלנו, ואמרו כל העם אמן“, והחרוז חוזר „בר יוחאי נמשחת אשריך“, וכן במהדורת שלוניקי תר"ו במהדורת איזמיר תקי"ד חתימת החרוז שונה „ונקריב קרבנות לפניך“.

ברכו, ובשאר ערי אה"ק נוהגים האשכנזים החסידים לשירו בליל שב"ק, קודם ל"ג בעומר, קודם "כגוונא" 17.

בתנועת החסידות נתפשט שיר זה במנגינתו המקובלת, ביחוד בסעודות ההילולא שהיו נערכות באהלי צדיקים בל"ג בעומר, אולם משמעות מיוחדת נודעת ביום ההילולא "שמזמרין אותו בכל תפוצות ישראל, החוגגים שמחת ההילולא דרשב"י, ומה גם במירון, אשר אין לתאר גודל השמחה והחדוה והדבקות אשר מרגישים אז, בעת שפותחים בשירה ובזמרה, לשיר בשיר הקדוש הזה, אשר ממש שנפתחו כל שערי שמים, משמחה וחדוה דקדושה, יותר מכל השירים ששוררים שם, והספרדים עוד מזמרים אותו בנגון הידוע, אשר עוד נגן בו הרה"ק מחבר השיר הקדוש הזה, ואצל האשכנזים נשתנה מעט בניגון השיר, ויש שמנגנין אותו בנגונים שונים, ואלו ואלו בשירה משוררים וברנן מרגנים, ובקול מקדישים, ובקושט השיר, מקשיטים קישוטי קידושי מעלות דרבי שמעון" 18.

רבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש, שביקר במירון בשנת תר"צ, התלהב ביותר בשנת השמעת השיר כדברי רושם מסעו: "ואחר התפלה וחליצת התפילין והטלית קירב רבינו שוב למקום הקודש, שכנגד המערה כנ"ל, לומר "בר יוחאי נמשחת אשריך וכו'", בניגון המיוחד שם לזה, עם חברותא קדישתא די בארעא דישראל העומדים מסביב, חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין, ואדמו"ר בתוך העגולה ומחול לצדיקים התעלס באהבים, ברגש הקודש ואש להבה בריקודין ודביקות נפלאה ונתלהבו כל העם בככי של שמחה, וכולם פותחים את פיהם בקדושה וטהרה, בשירה ובזמרה, "אשרינו מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלינו, שזכינו לראות ולשמוח בשמחת מצוה הלזו" 19.

החרוז "זכותו יגן עלינו" מצוי גם ב"שער שמעון", כת"י, משנת תק"ע. במהדורה שניה שנכתבה בשנת תק"צ, הושמט חרוז זה, וראה לעיל עמוד פ"ט הערה 2.

17 הקדמה לביאור השיר בר יוחאי, ירושלים תש"ב, ע' כ"ב.

18 שם. הרה"ח ר' שלמה אליעזר מרגליות מספר שאביו הריא"ז שאל את רבי יואל טיטלבוים מסאטעמר — ירושלים אם יש לשיר את השיר "בר יוחאי" בניגון הידוע במירון גם בימי בין המצרים, והלה הורה להן מטעם "דשיר הקודש הוא מיוחד בשבחיו של הרשב"י ובאתרא דמר מותר לשיר בשבחיו הקדושים" (קונטרס "עניני הלולא דרשב"י", הנספח לספר "טעמי המנהגים", הוצאת אשכול, תשי"ז).

19 "מסעות ירושלים" לר' משה גולדשטיין הוצאת הר"צ מאשקאוויטש, עמוד קס"ח, ירושלים תשכ"ג.

ממעניי הישועה

מדור לדור יסופר על הנסים והנפלאות שנעשו במירון, בזכותו של אותו צדיק הרשב"י, שהכריז בשעתו: „יכול אני לפטור את העולם כולו מן הדין“, וכדברי ר' יוסף סופר באגרתו „עדות ביתוסף“: „וסיפרו לי מעשים נפלאים מזה המקום קודש“¹.

תלמידו של הרמב"ן, שעלה לאר"י בעשרות השנים הראשונות לאלף השני, ובקונטרסו „תוצאות ארץ ישראל“ רשם פרטים על קברי התנאים והצדיקים בארץ הקודש, מתאר את ההתאספות ההמונית לתפילה, במערת שמאי והילל במירון: „שם מתקבצין כל ישראל והישמעאלים בפסח שני, וישראל מתפללים שם, ואומרים שם מזמורים, וכשהם [רואים] יוצאים מים בתוך המערה, כולם שמחים כי הוא סימן שתברך השנה, והרבה פעמים שלא נמצאו שם מים, ובעת תפלתם היו נראים המים כהרף עין“².

כמאה שנה ומעלה לאחר מכן מתאר תייר אלמוני מקנדיא את ביקורו באר"י ומדבריו מסתבר כי תפילות אלו נערכו על ציונו ובית מדרשו של הרשב"י במירון, וכך הוא מספר: „ואין שם מים חיים כלל, עד שלא יוכלו לדור שם בני אדם, מהעדר המים, אך יבואו העברים שלש רגלים, לראות קבורות הצדיקים החשובים הנזכרים, וביחוד קבורת ר' שמעון בן יוחאי, ויתחננו עם תפלות, סליחות ותחנונים לא-ל יתברך, שיתן להם מים, שיוכלו לעמוד שם ימים אחדים, ומיד יבוא מטר, והישמעאלים ימלאו הבורות שלהם וכליהם מים, אז יתנו ליהודים לאכול ולשתות כל מעדני מלך“³.

מסורת זו מתאשרת ע"י ר' יצחק לטיף מאיטליה, ששמע על כך מפיו של זקן

1 אגרות אר"י, ע' 304.

2 מסעות אר"י, ע' 90.

עד כמה שידוע לנו כאן מקור ראשון להיאספות המונים לתפילה במקום זה, וריכוזים המוניים אלה נזכרים ע"י רשמי הקורות, שאינם מבני ברית, כגון הגיאוגרף הערבי, אל דמשקי, המספר: „במירון מערה ובה ארונות, והיא יבשה כל השנה אין בה טיפת מים, ובבוא מועד השנה ונאספו אליה יהודים מארצות רחוקות וקרובות, ופלחים וכיוצא בהם, ועשו שם כל אותו היום בתוכה ומחוצה לה, והיא יבשה, והנה בטרם ידעו דבר וראו פתאום את המים יוצאים מתוך הארונות ניקווים במערה משך שעה או שעתיים, ופוסקים שוב, ואותו יום יום הג הוא ליהודים, ונשאו עמהם את המים אל ארצותיהם והרזיקות והקרובות, ביבשה ובים, וקראו להם מימרון“. וסופר אחר, בן דורו, מציין גם את התאריך, מחצית אייר.

א' יערי, המביא מקורות אלו במאמרו על „תולדות ההילולא במירון“, תשכ"ב (הדפסה מיוחדת), מעלה השערות בקשר למועד ההיאספות. אך אין כאן מקום לביורו זה.

3 מסעות א"י, ע' 113.

בן שבעים, ובאגרתו מירושלם, בשנות ר"מ—רמ"ה לערך, הוא מספר על הנפלאות שנעשו על קבורת הלל ושמאי: „בשני בצורת הלכו אנשים ונשים, והתפללו תוך המערה ושמע ה' ויענם במים, ויתמלאו תחילה אבנים אשר יש להם קיבול במערה תחילה וישתו, אחר יתקשרו שמים בעבים, ומטיף והארץ תהן את יבולה, וניסו אם נדה ביניהם לא יעתר להם”⁴

רבי משה באסולה שעלה לארץ, לאחר כארבעים שנה, בשנת רפ"א, מספר אף הוא על המים המצויים במערת הלל הזקן ותלמידיו: „ואדם משיב ידו בם, ויש בם מים מתוקים, ואני שתיתי מהם, ופליאה היא מאין באים שם המים, ועוד מאחר שהם מכוונסים, איך הם טובים לשתיה, וגדולה מזאת כי הכל מעידים ונשבעים, כי כשיכנסו לשם קהל רב ומתפללים, מיד המים מתרבים ושופכים בארץ”, אם כי הוא מוסיף: „אמנם בימי לא היה כן”.

גם אומרים כי נס אחר נעשה בו, כי באים היהודים שיירה גדולה, וכל אחד מדליק גרות תוך המערה סביב, ואם נכנס בה אשה נדה מיד תכבינה הגרות, כולם מעידים ונשבעים שהוא אמת, ואנכי לא ראיתי”⁵.

בימיו של מרן בעל „בית יוסף” היו עולים לציוני הרשב"י ובנו כל פעם כשהיתה שנת בצורת, וכך נמסר ב„מגיד מישורים” כי הגשמים ירדו בעקבות הקפות מסביב לציוני הרשב"י ובנו. פעם אחת כאשר ירדו גשמים בחג הסוכות, ומרן הצטער על כך, נתגלה לו ה„מגיד”, אור ליום כ' בתשרי, ואמר לו: „והא גשמים דאתי לא תז דוגמת שפך לו קיתון על פניו ח"ו אדרבה נתקבלו דבריכם, ור' שמעון בן יוחאי ובנו שמתו לקראתכם בקרוחתם זוהר על מערתם ובכפר הסמוך להם, אלא כיון דהקפתם לר' אלעזר בד' מינים הבאים לרצות על המים, נתעוררו המים ובאו, ואילו הייתם מקיפים פעם אחרת היו רוב גשמים באים לעולם כמו בימי חוגי המעגל — — — וכלל זה יהיה בידכם, כל זמן שהעולם יהיה צריך לגשמים ביותר תלכו ותקיפו הצדיקים הנזכרים ותענו, ועל כל צרה שלא תבוא על הציבור, תקיפו אותם שבעה פעמים ותענו”⁶.

מסורת התפילות במירון על כל צרה שלא תבא במשכה לדורות הבאים: „ובעת עצירת גשמים, רחמנא ליצלן, תולכים להתפלל, ופעם אחת כשהלכו, הייתי גם אני עמהם, והתפללנו בציבור וקראנו בספר תורה אשר שם, והיה לנו שעשועים רבים תודה לא-ל, וכן בכל עת רצון, מתפללים שם על גאולתנו, ועל פדות נפשנו בקרוב בימינו”¹⁶.

רבי ישעיה הלוי הורביץ, בעל השל"ה, שעלה לאר"י בשנת שפ"ב, מספר לבניו על תוכנית ביקורו בציון הרשב"י, ומוסיף „אקח הזוהר, כי כמה נסים יארעו שם, כי צריכים ללמוד הזוהר באימה וביראה ובדבקות גדולות, ואח"כ לשמוח הלב שמחה

4 אגרות אר"י, ע' 96.

5 מסעות א"י, ע' 140.

6 מגיד מישורים פרשת אמור, וראה לעיל במאמרו על העליה לציונו של הרשב"י.

7 „חבת ירושלם”, מאמר רבנו צדיקים, ירושלם תר"ד.

רוחנית, ולא שום אבילות ועצבות, כי באלה חפץ רשב"י והוא בדוק ומנוסה".⁷
 דורות קדומים עמד ציון הרשב"י במרכז קברות הצדיקים, שאחינו בני ישראל
 היו משתטחים שם ומרבים שם בתפלה לפני המקום, וגדולה זכותו של אותו צדיק
 שהבים היו גושעים ונפקדים לטובה לאחר תפילתם במקום הקדוש הזה.
 שמע הישועות והנפלאות לאחר השתטחות במקום, הגיע למרחוק, ומעתה החלו
 קרובים ורחוקים נזהרים לתפילה במירון, ואף שאינם בני ברית הכירו בקדושת
 המקום, כסיפורו של ר' יוסף סופר בעל "עדות ביהוסף" על הנפלאות שאירעו
 בימיו במקום קדוש זה. בימיו אירעה רעידת אדמה גדולה בצפת: "וכשיצא הרעש
 על הארץ [בתדוש חשון תקכ"ב] באו כל הישמעאלים והערלים שבאותו מקום,
 לזה הבנין של רשב"י ז"ל, והדלת היתה סגורה וצעקו כולם כאן, ופתחו פיהם:
 „רבי שמעון, רבי שמעון, מאחר שאתה אדם גדול בעולם וחשוב, וגם שמענו מפי
 אבותינו מחשיבותיך, וגם בעינינו אתה חשוב, פתח פתחך", ומיד נפתחה הדלת
 מאליה, והלכו כולם לפניו, וגם הבתים שלהם וגשיהם ניצלו, ולא היה להם
 היזק כלל, ועכשיו הוא, רבי שמעון, חשוב בעיניהם מאד ביותר".

בהמשך האגרת הוא חוזר לענין זה, שכן לאחר חדשים מספר היתה רעידת
 אדמה נוספת: „כשהיה רעש שני [וי' כסלן] ברחו כולם היהודים וערלים וישמעאלים,
 לבנין של רשב"י ז"ל כבפעם הראשונה, וכשבאו קרוב לשם ראו כולם שהבנין כולו
 הגביה והתנשא את עצמו למעלה וקפץ באויר כמו אדם מלמטה למעלה ומלמעלה
 למטה, וכיפה מלמעלה של זה הבנין, התחלקה לשני חלקים, לחצאין, והיו פתוחים
 לשנים. כיון שראו זאת נפלה חרדה גדולה עליהם, ונתחלחלו מאד ופתחו כולם
 וצעקו „רבי שמעון רבי שמעון, אם הבנין שלך כך הוא, מה יהיה סופנו עמנו?"
 וזה היה יותר מחצי שעה, ואחר כך שקטה הארץ, שקט הרעש ועמד הבנין על
 מקומו, והכיפה של מעלה שנתחלקה לשני חלקים, נתחברה יחדיו כבראשונה ולא
 היה להם היזק כלל, והאנשים שבאו לשם ראו הנס הגדול בזה הבנין, בחוץ ובפנים,
 אם יש איזה סימן או איזה חריץ בבנין, ולא נמצא כלל שום סימן או סדק בחומה,
 שהיתה כבראשונה".⁸

ר' חיים הלוי הורביץ בעל „חבת ירושלם" מספר אף הוא: „מהולל אקרא ה',
 אשר זיכני להיות במירון, בל"ג בעומר שנת תקצ"ט לפרט קטן, ואספר נס גדול,
 אשר קרה ביום ההוא אשר עיני ראו ולא זר, ויהי בעלות כל העדה הקדושה, אנשים
 נשים וטף, על גג המדרש של התנא רשב"י להתענג ולהביט בהילולא, ויפול ילד
 קטן כבן חמש שנים מגג העליה, והגג היה גבוה כמו שלושים אמה, והילד נפלו
 לארץ היה כמו מת ממש, ובהיוודע הדבר לקהל ויספקו כף, כאמרם מת הילד,
 ואביו הולך ובוכה על בנו, ויצו רופא אחד אשר היה שם כי יקיוו דם לילד, ויחי
 הילד והתחיל צועק „הי אביו", ובהישמע בכי הילד וישובו כל העם לשמחתם...
 והקדוש ברוך הוא שלח רפואה שלמה לזה הילד, עד כי למחר נעשה בריא אולם

8 „אגרות אר"י", ע' 218.

9 שם, ע' 305. אף בעל „אהבת ציון" מספר: „גם הנכרים מנדבים שמן על קבר רשב"י
 ובנו רבי אלעזר, ונשבעים זה לזה בשם שמעון שבמירון וכמה פעמים ניצלו בזכותו".

קיא

ממש, והיה שמח בתוך קהל ועדה עם אביו, או ידעו כולם, כי רק בזכות התנא אלוקי נתרפא הילד לבל תושבת שמחתו"¹⁰.

אף רבי יהודה ליב מפולטישאה, בעל „שו"ת מהרי"ל", מזכיר בתיאור ההילולא: „ונחתי שמן על רבי מאיר בעל הגס ונושעתי בזה" והוא מוסיף לספר ממשמע אזניו וממראה עיניו: „והנה בהשמחה ראיתי בעיני, שהיו שני אנשים שהיו להם משקה, והיו מבקשים מכל אחד להתכבד במשקה שלהם". לשאלתו על מה ולמה סיפרו בעצמם כי שניהם היו זקוקים לפקודה ממרום אולם בעז"ה נושעו, לאחד מהם נולד ילד ראשון ארבעה עשר שנים לאחר נשואיו, ואילו לחבירו נולד הבן הראשון עשר שנים לאחר נשואיו.

כיצד נפקדו? בשמחת ההילולא הכריז האחד בקול: „אני מנדר שמונה עשר ראטיל משקה על שמחת רשב"י בל"ג בעומר, יהי רצון מלפני אביו שבשמים, שיעזור לי ה' בזה השנה ויפקדני בבן זכר". כל העם ענו בקול ואף חברו הצטרף אליו בברכתו „אמן". בשנה ההיא נתעברו רעיותיהם וילדו להם בנים, ובשנה זו הגיע זמן התגלחת לשני הילדים והם שילמו נדרם ועלו למירון להודות לה' על שפקד אותם בזכותו של אותו צדיק, ולערוך שם את התספורת הראשונה לילדיהם¹¹.

הפליג בכך בעל „הילולא דרשב"י", התוכע „מי שדר בארץ ישראל צריך ומצוה היא ליסע על ל"ג לעומר למירון, להיות שם על ההילולא רבתי — — — ובדאי יושע שמה בכל משאלות לכו לטובה".

„הרבה מאד אגדות ומעשיות מעשי נסים יסופרו ממירון עד אין שיעור והכל אין חידוש לנו, כי במאריה דאתרא דקדישא הדין הוא בעל הגס, נקרא כמו שמצינו (במסכת מעילה י"ז ע"א) שקראוהו „מלומד בניסים" — הוא מוסיף — „והנה הגם שאין מקום כאן לסיפורי מעשיות אבל בכל זאת לא אוכל להתאפק ולעצור מלספר מעשה זה מעשה נס בפלא כי נורא הוא, אשר בעינינו ראינו, והנני עד ראיה לספר בקהל מעשה נס ופלא, מה שראיתי בעיני, בהיותי במירון על ל"ג לעומר בשנת תרפ"ג, שחל אז ביום הששי, ושכמעט רוב הקהל מאלפי ישראל, נשאר אָז במירון לשבות שם את יום השבת, וטעמנו אז טעם שמחת שבת עילאית, פלאית".

ביום שבת בבקר אחר תפלת מוסף נשמע קול רעש גדול בגלל מצותו של ילד ספרדי, שרק ביום שלפניו נערכה תגלחתו הראשונה כמנהג. בשעתו נדרה אמו לערוך במירון תגלחתו הראשונה וקיימה את נדרה. „בעיני ראיתי — הוא מספר — את הילד, מונח בחדרו על הארץ, ירוק ומת. כולם נצטערו מאד על אבדן נפש אחת מישראל, וכן השתתפו בצער אמו, ומרוב צער לא יכלו בשום אופן לעשות „קידוש" ולסעוד את סעודת השבת".

והנה פתאום קמה אמו, נטלה את הילד המת על ידיה, וירד עמו למטה בביהכ"נ שעל יד הציון הקדוש והניחה אותו על הרצפה ובקול מר פתחה בצעקה „הוי, צדיק צדיק, רבי שמעון. אני, אמתך, באתי לכאן לכבודך, לגלח בני היחידי,

10 „חבת ירושלים", מאמר „רננו צדיקים", ירושלים תר"ד.
11 בפתיחה „טל ירושלים" לשו"ת מהרי"ל, ירושלים תרל"ג.

הראשון, אשר נתן לי השי"ת בזכותך, וקיימתי בדרי אשר נדרתי, ואתמול הביאותיו חי ועשיתי לו התגלחת בשירים ובזמרה ובתוף ובכנור ומשתה ושמחה, ועתה איך אסע מכאן בבושה ובכלימה בלי הילד ובאיזו פנים אבואה הביתה". קולותיה ובכיותיה נשמעו בכל החצר ולב מי לא נמס כמים לשמוע את קול צעקתה. משסיימה את תפילתה קמה מעל הארץ והמשיכה בתפילתה, "צדיק, צדיק, דבני מניחו לפניך כמו שהוא, ואנא ממך שאל תביישני ואל תחזיר פני ריקם, ותחזירו לפני חי ובריא, כמו שהביאותיו אתמול לפניך, ויתקדש שם שמים בעולם, וידעו כי יש ה' וצדיקים שופטים בארץ".

לסגולה סגרו את דלת ביהכנ"ס ולא נשאר שם איש, מחוץ לילד השוכב על הארץ וכעבור רגעים מספר נשמע מביהכנ"ס צעקת הילד לאמו. משנפתחה הדלת, והנה הילד קם על רגליו וצועק, "אמי, תנה לי מעט מים, כי צמאתי". כל הקהל באו לראות הילד החי. אף הרופאים שנאספו שמה לבדוק את הילד הודו ואמרו שאין זה בדרך הטבע כלל, וכל העומדים שם ברכו ברכת, "מחיה המתים".

גדולי החסידות היו משגרים אגרות לארץ ישראל, ובהן בקשות להזכיר את שמות הנזקקים לישועה ליד ציון הרשב"י, ואף לגדר צדקה, ונשתמר בידינו מכתבו של רבי בן ציון הלברשטם מבאבוב, לאחד מאנשי שלומו בארץ הקודש, בו הוא כותב, "היות ששמע מפי אנשי ארצנו הקדושה, שקבלה בידם סגולה לחשוכי בנים, רח"ל, לנדב ח"י ראטל משקה, ביומא דהילולא על ציון התנא האלקי רשב"י, לכן הוא ממנה אותו, "שליח מצוה, להזכיר לטובה את הזוג ר' — — — עם זוגתו — — — שיפקוד השי"ת אותם בזכר של קיימא, במהרה, בלי שום מכשיל ונזק", ומוסיף, "וינדב עבורם ח"י ראטל משקה כנהוג, וכאשר יעזור השי"ת ויפקדם בישועה במהרה, מוכנים המה לשלם גדבת לבבם בשמחה"¹².

לא רק מקום תפילה למצפי ישע על סבלותיהם שימשה מירון, אלא גם נקודת מרכז לתפילת רבים, וראשי קהילות בחוץ לארץ, שהיו נתונות בצרה, היו פונים לארה"ק ומבקשים להתפלל למענם במירון.

לרבי חיים שאול דוויק הכהן, מגדולי המקובלים בירושלים, הגיעה אגרת מקהילה אחת בחו"ל ובה סופר כי מושל עירם מציק מאד ליהודים והם ביקשו הימנו להתפלל למענם. רבי חיים שאול נענה לבקשתם, ולשבת של "סליחות", נסע למירון בלויית עשרים מתלמידיו, ובכל יום היו עורכים, "הקפות" סביב הציון הקדוש של רבי אלעזר, כמנהג המקובלים, עם ארבעה מינים ישנים, שקיימו בהם את המצוה בשנה שעברה".

בשובו לביתו בעיר הקדש עם בני החבורה מצא רבי חיים שאול על שלחנו מברק מאותה קהילה בה הם מבשרים לו כי המושל העריץ מת לפתע, וליהודים היתה אורה ושמחה.¹³

12 הובא ע"י הרה"ח ר' שלמה אליעזר מרגליות בקונטרס "עניני הילולא דרשב"י" הנספח לספר "טעמי המנהגים". הוצאת "אשכול", ע' רס"ג.

13 "הילולא דרשב"י" לרא"ז מרגליות, דף ח' ע"ב.

גדולי החסידות מצאו לכך הסבר, כדבריו של רבי נתן מברסלב על ערך היום: „וזה בחינת ל"ג בעומר בחינת הילולא דרשב"י, בחינת „גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייתם, כי הצדיק הגדול המתייגע כל ימיו ביגיעות עצומות מאד בשביל תקנות ישראל, להשיבם כולם לאביהם שבשמים, אבל ה"בעל דבר" מתגרה מאד מאד בנפשות ישראל, בפרט בסוף הגלות הארוך המר הזה, ומחטיא אותם בכל פעם יותר, אבל הצדיק הזה אינו מניח את מקומו ועולה בכל פעם למדרגה גבוהה ועצומה יותר ויותר, ומשיג וממשיך חסדים גדולים ורחמים רבים יותר ויותר" והוא ממשיך בתפילה שיקויים „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, היינו כמו כיציאת מצרים שהיתה הגאולה ע"י משה רבינו, ע"י שגלה לנו אז השגות אלקות בדרכים נפלאים — — — כמו כן עתה בגלות האחרון הזה, שקשה וכבד יותר, אבל ברחמינו יגאלנו ע"י כל הסתרי תורה שגילו הרשב"י וחביריו, שהם כלים וצמצומים להשגת אלקות, שע"י עיקר רפואת הגנש וגאולתה בגשמיות ורוחניות, ועל כן עושינו בל"ג בעומר שמחה גדולה, דהיינו ביום הסתלקות התנא רשב"י, על שזכינו שהשאיר לנו השארה כזאת, שתשאר לדורי דורות, שעל ידי זה נזכה להשיגו יתברך באמת" ¹⁴.

רבי אברהם יעקב מסדיגורא בעל „אביר יעקב", רואה את מקור הישועות בשמחה: „בל"ג בעומר שורה שמחה, כי בימי הספירה שורה בחי' אלקים — דין ובל"ג בעומר הוא המתקת הדינים, ע"י התגלות הזוהר הקדוש, וכשנמחקים הדינים אז הוא שמחה גדולה", והוא מסמך דברי זקנו רבי ישראל מרוזין שישראל יכולים לקבל כל אחד השפעות טובות ע"י גודל השמחה, אבל השמחה האמיתית הוא התורה הק', וע"י שבני ישראל מתדבקים בלמוד התורה הק', אין להרע שום שליטה, ונעשה בטל ומבוטל, וזה „גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (תהלים קי"ט), „ג"ל" ל"ג בעומר „עיני", „עין ד' אל יראיו למיחלים לחסדו" (שם) בל"ג בעומר מן המתקת הדינים נשפעים חסדים, „ואביטה נפלאות" ורואים נפלאות מישועת כלל ישראל, איך מתורתך, ע"י שמתדבקים בהתורה הקדושה ומחנכים הדור הצעיר, על ברכי התורה והמסורה באים לביטול הרע ומשפיעים השפעות טובות" ¹⁵.

בעל „עדן ציון" טוען „בימי נעורי היה דבר מפורסם, שרואים נסים ונפלאות במירון, אבל לדאבונינו בזמן האחרון, בעוה"ר, נהפך הדבר" ¹⁶, אולם כמה מבני דורנו מדגישים את סגולת המקום בדורנו ולעינינו. ר' שלמה זלמן עהרנרייך משמלוי ציין באחת מאגרותיו לירושלם „כי מ'לך ר'זפא נ'אמן ורחמן" ראשי תיבות מרון", כלומר בזכות הצדיק הטמון במירון שולח השי"ת רפואה לחולי עמו ישראל ¹⁷, והרא"ז מרגליות מוסיף: „ואם כתוב „קול רנה וישועה באהלי צדיקים", חרבים נושעים שם בכל ימות השנה, אבל ביום ל"ג בעומר יום המתקת הדינים הוא, וצדיק ונושע הוא" ¹⁸.

14 ליקוטי הלכות והובא בספר „קדש הילולים" להרה"ח ר' שמואל צציק, ירושלם תשכ"ה.

15 אביר יעקב בהוצאת הרה"ח ר' יצחק מאיר פליטנשטיין, ירושלם תשכ"ה.

16 ראה לעיל בפרק הילולא דרשב"י.

17 הובא ע"י הרה"ח רש"א מרגליות בקונטרס „חיי הרשב"י", ירושלם תשכ"ד.

18 בהקדמתו „הילולא דרשב"י" לספר „ביאור השיר בר יוחאי", ירושלם תש"ב.

ההדלקה בהילולא דרשב"י

„אור מופלא רום מעלה“ — מגדיר רבי שמעון בן לביא את הרשב"י בפיוטו „בר יוחאי“, וחכמי הקבלה משתמשים בהגדרת אורו של מעלה, לסיפור שבחיו. עמוד האש קשור עם מערת רשב"י במירון, כדברי רשב"י בעצמו (באידירא זוטא דף רצ"ה): „אסהדנא עלי, דכל יומא אודהרנא בהו דלא לאטעאה בהו, בר יומא חד דעטירנא עטרי דמלכא במערתא דמרוניא [הייתי מעטר עטרה יחוד וקישור העליון במערה הסמוך לכפר מירוניא], וחמינא בוצינא דאשא מתלהטא אפותיא דמירוניא [דמערתא] ואודעזענא“.

מאז הופיע עמוד האש לפני רשב"י ובני החבורה, עדיין מאיר והולך הוא את דרכם של ההולכים בדרכי הקבלה, וסמל לכך יש במשואות ההדלקה על ציון הרשב"י במירון¹.

המקור הראשון למנהג ההדלקה על ציונו של הרשב"י, הגיע לידינו לאו דווקא בל"ג בעומר, ומתוך הדברים נראה שהדלקה זו היתה נהוגה כל ימות השנה, בשעה

1 הרא"ז מרגליות בעל „הילולא דרשב"י“ (ירושלם תש"ב) מסמך לכך את דברי המדרש (מובא בס' „ערכי הכינויים“ ערך אור) „יהי אוריזה משה, ויהי אור זה רשב"י“, ומסביר שכוונו על רשב"י על יסוד דברי הוזה"ק (ח"ג רל"ד) דאמר רעיא מהימנא לרבי שמעון בר יוחאי „בריך אנת בוצינא קדישא, בוצינא דדליק קמי מלכא, ומטרוניתא נר ה' איהו נשמה דילך“, וכן בדף רס"ה „רבי אבא הוה אתי למחמי לרשב"י. פגע ביה רבי יצחק, אמר ליה מאן אתי מאריה דנהורא, גבר דאתדבק בנורא דאכלה כל יומא, הא נהורא עמיה שרי“.

מנהג ה„הדלקה“ על קברי צדיקים בארץ הקדש נזכר מאתיים וחמשים שנה לפני כן, במכתבו של רבי עובדיא מברטנורא, שעלה לירושלים בשנת רמ"ט, והוא מספר על ההדלקה שהיתה נהוגה ביום כ"ח באייר, על קברו של שמואל הנביא בכפר רמה הסמוכה לירושלים: „קברו של אדוננו שמואל הרמתי הוא עוד היום ביד היהודים, ובאים להשתטח שם בכל שנה ושנה בכ"ח באייר ביום מיתתו, מכל הסביבות ומדליקין עליו אבוקות גדולות מלבד מה שמדליקין עליו נר תמיד, ורמז מצאו (בשמואל-א ג, ג) „וגר אלקים טרם יכבה ושמואל שכב בהיכל ה'“.

אף תלמידו, שהגיע לירושלים בשנת רנ"ו, מספר באיגרתו על הדלקת הנרות בקבר שמואל הנביא „והקהל מירושלים שולחים שמה בכל שבת קודש מנורה להעלות נר תמיד“. אם כאן נזכר נר תמיד בלבד, הרי לאחר יובל שנים נמסר על „הדלקה גדולה“, כדברי ר' יצחק לטיף, מעולי צפון אפריקה, באיגרתו לאביו משנת ש"א: „ונלך למצבת שמואל הנביא ע"ה ונדלק עליו בכל לילה, קרוב לשני קונטרין של שמן, וכמו שני קנטרין של שעוה“.

א' יערי הקדיש מחקר שלם „תולדות ההילולא במירון“, כדי להוכיח שמנהג ההדלקה הועבר מירושלים למירון, לאחר שקבר שמואל הנביא הוצא מידי היהודים, אך אין כאן מקום לבירור מסועף זה ועוד חזון למועד.

קטו

שהגיעו משתטחים להתפלל על ציונו, כסיפורו של אחד מבני פמלייתו של רבי חיים בן עטר בעל „אור החיים” הקדוש, שעלה למירונו: „ובראש המצבה [של רשב”י] גומה גדולה, לפי ששם מדליקין בכל לילה על זה האופן: לוקחים בגדי פשתן לבנים וטובים, כל אחד לפי ערכו, ועושים אותם חתיכות חתיכות, וטובלים אותם בשמן זית, וממלאים הגומה זית, ודולקים אותה, ונראה אורה עד צפת”²... ופעם אחת שלחה גבירה מקונסטנטינא בגד אחד ארוג עם כסף שוה מאה פיישאש, הדליקה אותו לכבוד הרשב”י עליו השלום, וכל אחד לפי כחו, והרב הדליק כמה בגדים”. רושם הדברים מציין שנערכו הדלקות גם על ציוני רבי אלעזר „הדלקתי גם עליו, וגם על קבר רבי יצחק [נפתח בפתח החצר], וכשהיינו דולקים עליהם שלושתם היתה נראית החצר כמדורת אש”³.

אחד התיאורים המלבבים ביותר של ההילולא מובא ע”י ר’ שמחה מזאלוויץ, שעלה לאר”י בשנת תקכ”ד, יחד עם רבי נחמן מהורדנקה ורבי מנחם מנדל מפרעמישלאן, בתיאור מסעו „אהבת ציון”: „ואצל הכיפין מבחוץ, למעלה, ואצל כיפת ר”ש עמוד של חומה, ועליו כמין ספל גדול ששופכין לתוכו שמן, ומטילין לתוכו בגדים וכתונות, מבלאות של צמר גפן או פשתן, ומדליק בהם ומאיר האור על כמה פרסאות, כי מירונו יושב בהר, וכן יש עמוד של חומה אצל כיפת ר”א בנו למעלה מבחוץ על הגג ועליו דולקים ג”כ שמן, והדליקה ביום פטירתו בל”ג בעומר הנקרא הילולא דר”ש”.

ביקורו בארץ נערך בחדש שבט, ומדבריו משתקף צערו על שלא זכה להשתתף בהילולא, בל”ג בעומר: „ולא זכיתי לראות ביום התונתו — — — ושערתו שמן הנוטף מן הספלים שלמעלה עד לארץ, והיה רוחב יותר מד’ אצבעות — — — והייתי בימי שובבי”ם, ומל”ג בעומר עד שובבי”ם, הרי יותר מג’ רבעי שנה, ועדיין רישומו ניכר ולא נבלע בקרקע”⁴.

רבי משה ירושלמי, שביקר בארץ בשנת תקכ”ט, מספר אף הוא „וציון בנוי על קברו, והציון עובר את הכיפה למעלה, כמו מגדל. על המגדל קערת אבן שיש, ולתוכה שופכים שמן זית, וקורעים חתיכה מן החלוק לפתיל להדליק את השמן, שזורים פתיל עבה, שהשלהבת תאיר היטיב, ולא תכבה ברוח” קערות שמן היו קבועות גם על ציוני ר’ אלעזר בנו ור’ יצחק נפתח „וכשמגיעים לשם מדליקים את שלש הקערות הללו... ובכל שנה, בר”ח סיון, כל ארץ ישראל ממש, באה למירונו, ועושים שם עד אסרו חג של שבועות, ולומדים שם את כל הזוהר הקדוש עד גמירא, ומשתעשעים שם מאד, והקערות על שלשת המגדלים דולקות בימים ההם, יומם ולילה — — — הימים ההם נקראים „הילולא דר’ שמעון בר יוחאי”⁴.

2 „ארץ החיים”, לר’ הלפרן, וינה תרצ”ג. ראה להלן בדברי רבי שמואל העליר, רבה של צפת, שמכתב זה לא היה לנגד עיניו, והוא מספר מפי השמועה על בעל „אור החיים” הקדוש, שהשתתף בהילולא זו.

2* אגרת זו נכללה בספרו של בנימין קלאר „רבי חיים בן עטר ועלייתו לאר”י”, ושם מודגש וזה מעלה גדולה להרשב”י, אולם היו שהביאו את האגרת והשמיטו מלים אלה

3 „מסעות אר”י”, ע’ 304.

4 שם, ע’ 445.

ערעורים בספרות ההלכה

בכמה מן התיאורים שהגיעו לידינו על ההדלקה ישנה הדגשה על לבושים יקרים לתוך ההדלקה: „והוא יום החג הוא היום, אשר בו הלך ר' שמעון בן יוחאי לעולמו. להגדיל שמתת החג ידליקו גרות רבות, וביחוד מדליקים כלי נהרה גדול בחדר הראשון, בבנין הנזכר, המכיל בתוכו מאה מדות שמן זית זך — — — כמה מעשירי העם ינדבו את מלבושיהם, השזורים בחוטי זהב וכסף, לעשות מהם הפתילות להדליק הגרות”⁵.

ועל כך יצא בערעור אחד מגדולי הספרדים, הוא רבי יוסף רפאל חזן בעל „חקרי לב“, ששימש כראשון לציון באר”י, (מהדורא תנינא, חלק יו”ד סימן י”א) והוא טוען כנגד המנהג „שישמעתי שבעיה”ק צפת ת”ו, שמדליקים דברים יקרים — — — בהילולא דרשב”י ז”ל שכורכין אותם בשמן ומדליקים, ואיני מוצא בה צד היתר, דנראה דאיכא איסור בל תשחית דרבנן, ואיני מאמין שהראשונים נהגו כן, אם לא שנשתרבב המנהג מחדש, דאפילו בשמחת בית השואבה לא היו מדליקין, כי אם מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם, ואי משום דשורפין על המלכים אין זה כי אם במלכים ובשעת מיתה וכו’, ואם שידעתי גדולת רשב”י ז”ל בשמים ממעל ועל הארץ, ומי אני לדבר בדבר הנוגע קצת לכבודו ז”ל, אך ידעתי כי לא לפניו חנף יבא, ולבי אומר לי דאין רצונו בכך”⁶.

ערעור עקרוני, שהושמע ע”י רבי משה סופר בעל „חתם סופר“, כלול בדיונו בדבר קביעת ל”ג בעומר כיום שמחה: „אמנם ידעתי כי שמעתי שעכשיו אכשיר דרי, וממרחק יבואו ידרושו את ה’ בעיה”ק צפת ביום ל”ג בעומר, בהילולא דרשב”י ז”ל, ואם כי כל כוונתם לשם שמים, שכרם רב בלי ספק, ע”ד ודילוגו [ודילוקו גרות] עלי אהבה כמ”ש תוספות ריש פרק אין מעמידין, אבל מטעם זה בעצמו הייתי אני מן הפרושים כבן דורתאי, שלא אצטרך להיות יושב שם ומשגה מנהגם בפניהם, ושלא ארצה להתחבר עמהם בזה וכו’” והוא מוסיף „מכל מקום לעשות יום שמחה והדלקה ובמקום ידוע, שיהא תל תלפיות שהכל נפנים לשם, לא ידעתי אם רשאים לעשות כן”⁷.

5 מתוך מסעי ר’ בנימין השני. הובא שם, ע’ 589.

6 בכתב יד „שער שמעון” תקון הילולא דרשב”י כמנהג ק”ק במבי, שנכתב בשנת תק”ע, מובא ספור בשם ר’ דוד ש”ץ מפי שלוחי חכמי אר”י „מענין הלולא רשב”י שעושים במירוניא, ובימים ההם היה רב אחד מגדולי הדור עמהם במרוניא, וראה אנשים ונשים באים לעשות זיארה אל קבר רשב”י, והביאו עמהם בגדים חשובים של שש ומשי ומטפחות בדמים יקרים, ושורפים אותם אצל קבר רשב”י בשמחה רבה”.

איתו רב הסתייג ממנהג זה „שמנע אותם מלשרוף בגדים הנ”ל, וצוה שימכרו בגדים הנ”ל, ויתנו דמם לעניים”. „ותיכף באותו לילה בא לו רשב”י זיע”א בחלום, ואמר לו „כשם שמנעת אותם מלעשות שמחתי, לכן לא ישלים שנתו, רחמנא ליצלן”. אותה שעה נודעו הרב וקם משנתו, ומרוב פחדו קרא לאנשי זיארה ואמר בבקשה מהם שיעשו כמנהגם, והוא ג”כ השתדל עמהם וביום ב’ הנ”ל הרב הנ”ל עשה סיגופים ותעשיות ורוב תפלה ותחנונים. חזר פעם ב’ ובא לו רשב”י בחלום, ואמר לו אל תצער עצמך, כבר כך נגזר עליך ולא עבר זמן ג’ חדשים נסתלק הרב בחולי מעים רחמנא לישיונן”. כתב יד „שער שמעון” המתואר לעיל במאמרנו „בתפוצות ישראל” עמוד פ”ט הערה 2.

7 ראה דבריו לעיל במאמרנו „ל”ג בעומר ומעמדו”, עמוד ע”ה, ובעמוד פ’ הערה 8.

קיז

בקצה קדישא האדון האלקי הזה", ולגבי ענין זה ניתן להיאמר, "וכל שעתא כשעת חימום דמי".

"ודאי כל מה שעושים לכבודו שכרו הרבה מאוד, וחוששני מעונש מי שמערער על זה — טוען רבי שמואל — ומעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי פה מרבני קשישאי רבני הספרדים, אשר אבותם ראו וספרו להם כי הרב הקדוש ר' חיים בן עטר זיע"א היה פעם אחת בהלולא פה עיה"ק צפת ת"ו וכשעלה למירון — — — ובעת הלולא היה שמח שמחה גדולה, ושרף כמה בגדים יקרים לכבוד הרשב"י זיע"א, וגם הזקנים, מהספרדים פה, ידעו ושמעו זה"⁸.

רבי אברהם אשכנזי, אז, "ראשון לציון" בירושלם, שהסכים לספרו של ר"ש הלר, הוסיף להסביר את קביעת השמחה ביום זה: "אף שבכולם ראוי להתאבל, אבל לגבי רשב"י ראוי לעשות הלולא ביום הסתלקותו מן העולם, שכן הוא בעצמו נתרצה בזה, והארת אותו הלילה היא גבוהה למעלה, והרי זה דומה למה שאמרו, "מר בריה דרבנא עביד הלולא לבנו", ראה שהחכמים שמחים הרבה הביא כוס יקרה של ארבע מאות זוז ושביר לפנייהם ונתעצבו ואם כי יש מקום להסתייג ממנהג שריפת הבגדים, הנח להם לישראל".

הסכמה לדעתו של הר"ש העליר מצויה במכתבו של ר' משה תאומים מהורדנקה בעל שו"ת "אוריין תליתאי" הכותב אליו, "ומעכ"ת יצא לישע לקיים מנהגן של ישראל, שאין בזה שום פקפוק איסור, ואדרבה מצוה איכא, וכל דבריו אהובים וברורים, וקראתי עליהם שפתיים ישק משיב דברים נכוחים".

בכל אופן, מנהג ההדלקה ביום ההלולא נתפשט בצבור, וגם אלה שדעתם לא היתה נוחה מכך השלימו, כדבריו של בעל "שואל ומשיב", "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע", ובעל "חבת ירושלם" מתאר את ההדלקה: "ויהי בערב, אור ליום ל"ג בעומר, בהתאסף חכמי סגולה לביהמ"ד, ולומדים ברעש גדול האדרות מוזהר הקדוש, ואתרי זה עושים ההדלקה למעלה על הציונים בתוך הספלים — — — וכיצד משיאין משואות? מביאים מבלאות בגדים של צמר גפן או פשתים, וטובלים בשמן, ומטילין לתוך הספל, ומצית את האור וההבערה ללהב יצאה, ומרחוק נראה על כמה פרסאות, כי מירון יושבת בהר".

זכות מיוחדת היתה להדלקה על ציון הרשב"י, ורבי ישראל מרוזין פנה לרבני צפת, שנמנו על אנשי שלומו, וביקש מהם לרכוש בכסף מלא את זכות ההדלקה על ציון רשב"י, ומדי שנה היה שולח מטפחת משי להדלקה זו. זכות זו קמה לנחלה לבית רוזין-בויאן. אם האדמו"ר מבויאן שיהה באר"י הוא מדליק בעצמו את ההדלקה, ואם איננו בארץ הוא משגר, לפני ל"ג בעומר, כתב הרשאה מיוחדת לרבה של צפת להעלות את ההדלקה כשליחו האישי. רבי אברהם יעקב מסדיגורא אף היה אומר כי "רבבות נשמות ישראל, מקבלות את תיקונם בהדלקה לכבוד רשב"י"⁹.

זכות ההדלקה נמכרה במחיר וההכנסות הוקדשו להוצאות המקום, וכך מספר

8 "כבוד מלכים" ע' ח' ע"ב ירושלים תרע"ד. והדברים מתאשרים באגרת תלמידו ראה
9 אף הרמ"מ ראב"ן מצייין ב"מסע מירון" (לעיל עמוד כ"ו): ומקובל הוא בידי יושבי ארצנו הקדושה כי נשמת התנא האלקי רשב"י תתנוסס על הדלקתו".

ר' רחמים יצחק פראג (היר"ח) כי ההכנסות היו מוקדשות לכיסוי „הוצאות רבות להגויים, אלי הארץ ומשרתיהם ההולכים שמה בלילה הזה, ולפרנסת דלת העם, הרבים מדמשק ואר"ץ סוריא הולכי רגל, אשר האנשים האלה מחזרי בעיירות, למכאוב לבב אנשי הארץ הקדושה, אשר ילחצום לתת להם לחם ומזון וצדה לדרך“.

בשנת ביקורו (תרל"ו) כמעט שלא היו אורחים מחוץ לארץ, וההכנסה היתה מועטת ביותר¹⁰.

תאורי ההדלקה במירון

מתאורי ההדלקה, שנוכרו בספרי המסעות. במאה השנים האחרונות, נזכיר אחדים בלבד, וענין מיוחד בתאורו של ר' יוסף ב"ר שבתי מקאליש, שעל הארצה בשנת תקצ"ה: „בליל ל"ג בעומר חובה להדליק כאן ובכל הבתים הרבה נרות לכבודו של התנא רשב"י זי"ע, וכן מדליקים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכן על גבי גותיהם מדליקים הרבה נרות שאורם נראה עד למרחוק“ והוא מוסיף לספר על מכירת זכות ההדלקה: „בראש כל עמוד חצוב שקע המכיל 20 מדות שמן, ולאחר שיצקו בו שמן זית, מתחיל השמש להכריז על מכירת מצות הדלקה הראשונה לכבוד התנא רשב"י, והמרבה במחיר זוכה במצוה“. בהדלקה זו זכה איש עשיר מעכו במחיר 500 זהובים, ועתה פשט העשיר את המטפחת העדינה היקרה שצנף לראשו והדליק בה את השמן, וכל הנדחק קרוב ללהבה וזורק בה שמלה או מטפחת, נחשב הדבר למצוה רבה, ובמיוחד רב ערך של ההדלקה בעיני הנשים, וכל אחת רואה חובה לעצמה ולזרוק לתוך הלהבה שמלה, מטפחת או סינר, הספרדים שרים זמירות ותשבחות לבורא עולם ית' בכל מיני כלי זמר, ורוקדים. האש נראית עד למרחוק, בקיצור אין ביכולתי לתאר גדלה של שמחת מצוה זו בליל זה. מי שלא ראה אותה לא ראה שמחה מימיו, וכל אחד מנדר לכבוד גשמת התנא רשב"י זיע"א. כך הוא מתאר שלש הדלקות נוספות לכבודו של התנא ר' אלעזר ברשב"י ר"י נפחא ור' יוחנן הסנדלר, הנמשכות עד אור הבקר, „ההלולא נמשכת שלושה ימים רצופים לפי הסדר הנ"ל. בליל השני קנה את המצות ההדלקה רבי אברהם דוב הרב מאבריטש ובעל „בת עין“, ולמחרתו — רבי גרשון מרגליות“. בין המדליקים היו איפוא רבני העיר צפת¹¹.

תאור נרגש על ההדלקה מצוי בידינו בספר „טל ירושלים“ לרבי יהודא ליבוש מפאלטישאן מחשובי חסידי רוזין וחבר בד"צ חסידים בירושלים המספר: „אחי ורעי, אין אני יכול להעלות על הכתב גודל השמחה שבשם, אשרי מי שראה זאת. בערב הוא הדלקה של הספרדים, השמחה גדולה עד רום רקיע, בנבל ובכנור, ובתופים ובמחולות ובשירות ותשבחות בפה, ברקידה בשמחה רבה בלי הפסק רגע, אנשים בפני עצמם ונשים בפני עצמן, ובליל ל"ד עושים ההדלקה כנ"ל האשכנזים שלנו, והשמחה לילה ויום כנ"ל. והנה מי שלא ראה זאת לא ראה שמחה מימיו“¹².

גם ביתר ערי הקדש היו עורכים משואות לכבוד היום, וכן גמסר במנהגי ישיבת המקובלים בית אל: „ומרבים בהדלקת נרות לכבוד התנא הקדוש“, ולאחר הסעודה

10 „מסעות אר"י“ ע' 635.

11 „תולדות יהודי קאליש“ לרי"ד בית הלוי, ע' 323.

עולים לגג, ועושים הדלקה גדולה עד למרחוק תהיה מאירה,, לפרסם הכבוד של הרשב"י¹³.

מנהג ההדלקה פשט בקרב קהילות המזרח גם בחו"ל, ביחוד בקרב ההולכים בדרכי החסידות, ובבתי המדרש היו מדליקים נרות מרובים לכבוד היום. בעל „משמרת שלום“ מספר בשם אביו שהורה „לכל אחד להביא נר להדליק קודם תפילת ערבית, לכבוד הרשב"י, וטוב לומר כשמדליק „הריני מדליק נרות לכבוד התנא רשב"י, אור צדיקים ישמח, נר רשעים ידער“, ויהי נועם וגו'. והוא מוסיף שאביו היה נוהג להדליק נרות כמנין טו"ב¹⁴.

בכתב היד „שער שמעון“ אף הובאו שתי תפילות לפני ההדלקה לכבוד הרשב"י:

„הא לכם זרע קדש סדר הבקשה לומר קודם ההדלקה: „הריני מתנדב שמן למאור לעילוי נשמת רשב"י ע"ה, כדי שהקב"ה בזכות רשב"י יצילנו, לי ולאשתי ולבני, מכל חולי ומכאוב, ונהיה בריאים דשנים ורעננים, ויצילנו מכל צרה וצוקה, ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא לעולם, ונהיה שקטים ושאננים, ויהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שע"י הדלקה זו תזכו לבני, חיי אריכי ולמוזני רוויחי, ותתן לנו חיים ארוכים...“

„ולבעל נפש סדרתי תפילה אחרת“, ושם התפילה היא בענינים רוחניים „אזכה לעלות ולראות את האור הגנוז, אשר צפון לצדיקים ולהיות בקובץ העדרים עם תקדש וליהנות מזיו אור שכינתך“^{14*}.

ר' יוסף עדני מספר כי בעדן „נהגו להדליק נרות בבית הכנסת כמו ביום טוב^{14**}, ואילו בתוניס מדליקים מנורה מיוחדת, מנורת ר' שמעון בר יוחאי. בבית מדליקים נברשת ענקית בעלת עשרות נרות מעוטרת פרחים צבעוניים, אחרי הצהריים מביא כל אחד את מנורתו לבית הכנסת, ללמוד לאורה לזכר הצדיק. בתום הלימוד נערכת סעודה גדולה לבני הנוער בעיקר¹⁵.

בקהלות פולין ורוסיה היו הנערים מסבבין על פני העיר ואוספים נרות לכבוד ההילולא שנערכה בבית המדרש, וכן היו מקומות שהדליקו משואות תחת כפת השמים לכבוד היום.

ונסיים את הפרק בדברי רבי צבי אלימלך מדינוב, המביא בספרו „בני יששכר“ טעמים מספר למנהג הדלקת האורות, ביחוד הוא מתבסס על התגלות אור הזוהר הקדוש ע"י הרשב"י ומסביר: „מנהג בני ישראל להרבות באור היום ההוא, על פי הזוהר (רצ"א ע"ב)... שהיה היום מתארך באורו, ולא היה רשות לאור היום להתחשך, היינו להתפנה מן העולם, עד שנתן לו רבי שמעון רשות“.

12 בהקדמת „טל ירושלים“, לספרו שו"ת מהרי"ל, ירושלים תרל"ג.

13 ראה לעיל במאמרנו „בתפוצות ישראל“ ע' פ"ט הערות 2-3.

14 „משמרת שלום“ סימן ל"ח ובהערות שם.

14* ראה לעיל „בתפוצות ישראל“ עמוד פ"ט, הערה 2.

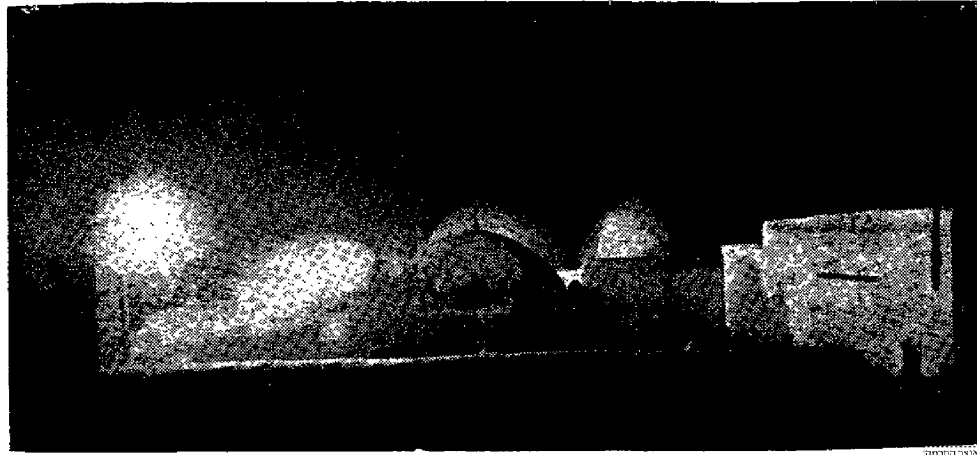
14** „נחלת יוסף“, מנהגי עדן, חלק ב' דף ד, ע"ב.

15 ראה לעיל במאמרנו „בתפוצות ישראל“, עמוד צ"א הערה 10.

קכא

והוא מוסיף להסביר: „וזה יורה כי כל האורות בטלין ומשמשים אל האור כי טוב, והיינו רזין סתימין דאורייתא, אשר גנוז בה אור הגנוז לצדיקים, והצדיקים המבינים ברזין דאורייתא הנה מאירים באור הגנוז בה — — — והבן. הנה לבעבור זה מרבין אור ביום הזה“.

„ובזה תבין מנהג ישראל תורה, להדליק נרות ומאורות ביום זה, לכבוד האור כי טוב, שמתחיל להתנוצץ ביום זה היקר, ל"ג בעומר, טו"ב ימים קודם מתן תורה, ולכבוד נשמת מאור התורה בוצינא קדישא אשר נתגלה ביום הזה, וביום הזה עלה לשמי מרומים, והיא יומא דהילולא דיליה, לאורו נסע ונלך, לכבוד ספרו הקדוש זוהר, המאיר ומבהיק מסוף העולם ועד סופו, — — — והוא מאיר לנו בגלותינו, עד כי יבא משיח צדקינו דאתמר ביה, ויאמר אלוקים יהי אור, — — — זה אורו של מלך המשיח יבא במהרה בימינו ויגלה לנו האור הגנוז¹⁶ .

16 „בני יששכר“ מאמר חדש אייר, מאמר ג' אותיות ב, ה. ז. ראה לעיל במאמרנו באהלי צדיקים וכאן נוסיף דברי נכדו האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה מקרית צאנז המסביר מנהג ההדלקה להראות דכל מה דעביד דתמנא לטב עביד, ומדרך העולם כשאחד

מעשה אינו נמצא לו ושרת לו רוד יקר, מיד נוהל לשצרות. ותיזן אנם שנים בצדו.

בעוד שלפי האמת חייב אדם לברך וכו' שאם נשרף למשל לאחד איזה ב מיד לתודות להשם הטוב אשר נשאר לו עוד בגד אחר ולזה שורפים בהולקה ורוקדים ושמתים להראות דבמדת רשב"י זי"ע צריכים להיאחז, ומרוצים בהנהגתו ית"ש" (ישראל סבא" גליון י"ג, אייר תשכ"ג).

נד יקר, צריך
את הבגדים
להיות שמחים

קכב

ל"ג בעומר כיומא דפגרא

במנהגי אשכנז מראשית האלף הששי אנו מוצאים כבר את ציון היום כ„יומא דפגרא“ לא רק לגבי סדרי התפלה, אמירת תחנון וכו', אלא גם בהוי הצבור.

נכבדי העדה שמלאו להם באמצע השנה ששים שנה, ויצאו מכלל „כרת“ היו נהגים לערוך משתה בל"ג בעומר, וכפי שנמסר ב„לקט יושר“ היו עורכים בו „משתה ושעשועים ומשלוח מנות“¹.

ביחוד היה ל"ג בעומר יומא דפגרא בבתי האולפנא, וכך נמסר על מהר"י איסרלין בעל „תרומת הדשן“, „שהשתתף עם מהר"א קלוזנר בסעודתו עם הבחורים“^{1*}. מהר"ל, אבי מנהגי אשכנז, מפרט בהלכות דרך ארץ בסעודה, את ל"ג בעומר כאחד ממועדי השנה לעריכת חגיגות ה„סיום“ למסכתות שהיה לומד עם תלמידיו. „כשהיו הבחורים אוכלים אצלו ל„סיום“ שעשה בכל שנה, בחול המועד סוכות, לשתי מסכתות שלמדו בקיץ, וכן בחול המועד פסח, לשתי מסכתות שלמדו בחורף, או בל"ג בעומר, היה הרב בוצע והגיע לאחד המסובין על השלחן השני לחק ג"כ לחבריו, והוא חלק לחבריו שאצלו“².

ב„ספר המנהגים לקהילת וויירמיוזא“, שנרשם ע"י ר' יוזפא שלוש, נמנה ל"ג בעומר בין „יומי דמפגרי בהו רבנן. באותם ימים בטל בית המדרש של התלמידים, ואין הנערים באים לבית הרבם ללמוד“. יתר על כן, „המלמד מחויב לתת לתלמידים ביציאתם מבית הכנסת בשחרית, יין שרף ולקח טוב מכיסו, לא מכיס התלמידים, כי כן המנהג“³.

אף בתקנות התלמוד תורה בהמבורג משנת תי"ב נכלל בראשונה ל"ג בעומר בין הימים שהתלמידים פטורים לגמרי מלימודיהם; בתקנה מאוחרת יותר נקבע שרק אחרי הצהריים יהיו חפשיים, ואילו לפני הצהריים יתקימו הלימודים כסדרם⁴.

באחד מספרי המנהגים הקדומים נמסר לנו דרך אגב כי מלבד יומי דפגרא כמו א' של שבועות, אחרון של פסח, פורים וחנוכה, שהמהר"ל היה מזמין לסעודה, תלמידים ובעלי בתים להשתעשע בחידושי תורה, בחידות וחרוזים ובהלצות מחוכמות, היה עורך יום אחד במיוחד לבחורים לענג נפשם, הוא יום ל"ג בעומר, שבו היו משתעשעים בשיחות נאות ובטיולים חוץ לעיר, וכן במשחקים של ריצת רגלים⁵.

1 ע"פ „יהודי אשכנז בימי הביניים“, עמ' 19. „לקט יושר“ דף ע' ע"ב.

1* „לקט יושר“, הוצאת מקיצי נרדמים.

2 „מנהגי מהר"ל“, סדר ברכות.

3 „מקורות לתולדות החנוך לישראל“ לר"ש אסף, ח"א, ע' קי"ח.

4 שם, חלק ב', ע' צ"ד—צ"ו.

5 ע"פ גידמן „התורה והחיים בימי הביניים“, והובא בספר המועדים ע' 357.

מנהגי הקשת

בקהילות ישראל אשר בחו"ל נהגו תלמידים של בית רבן לצאת ביום זה ליערות שבסביבותיהם, ושם היו יורים בקשתות, ואחד מגדולי החסידות אף מגדיר אותו „מנהג ישראל אשר התלמידים, בני בי רב, יורו בקשת ביום הזה“.

אף רבי מאיר לייביש מלבי"ם מזכיר את המנהג ב„חידה לל"ג בעומר“:

„בעבור הלקח את שמעון,

אשר בו אני מתקדשת,

יסובבו הנערים בקשת“⁶.

0000000000

אין בידינו ידיעות ברורות על מקורו של מנהג זה, והסברים שונים הועלו לשרשו וטעמו. חכמי הקבלה מצאו רמז בספר הנוהר למנהג הקשת ביום ההילולא דרשב"י (ח"ג רט"ו א): „בשעתא דאית צדיק בעלמא איהו — — — מגין על עלמא, לא הוי צדיק — היא קשת לאתחזאה, דהא עלמא קיימא לאובדא אלא בגין קשת דא“.

ביום פטירתו של רשב"י אנו מעלים איפוא את הקשת לרמו שאנו זקוקים לרחמי שמים.

רבי צבי אלימלך מדינוב בעל „בני יששכר“, המציין את הקשת כ„מנהג ישראל“ משלבו עם הילולא דרשב"י שהיה אומר „יכול אני לפטור את כל העולם לכף זכות“.

רבו רבי מנחם מנדל מרימנוב היה אומר כי „בימי הרשב"י לא נראתה הקשת, והנה ביום עלותו למרום עושים הסימן הזה“, והוא מסמך לכך „והוא כענין ללמד בני יהודה קשת“ ובכך הוא מסביר את דברי רשב"י לבנו רבי אלעזר „ברי, לא תצפי לרגלי דמשיחא, עד דתחזי קשת בגוונין נהורין“, וקשת זו היא סימן התגלות אורו של מלך המשיח — — — והסימן מסור בידינו לכשתראה הקשת בצבעים מאירים, על כן ביום זה לסימן הטוב הלזה „ויורו המורים בקשת“. לאחר שהוא מסביר בארוכה ענין הדלקת נרות בל"ג בעומר כסמל התחלת התנוצצות האור כי טוב, ומסמך לכך ענין חנוכה שמצוותו בנר הוא מסכם „מכאן שחנוכה מזלו קשת, על כן בל"ג בעומר „ויורו המורים בקשת“⁷.

ענין הקשת הוסבר גם ע"י רבי מאיר מדזיקוב בעל „אמרי נועם“, נתפשט המנהג לירות בקשת ביום ל"ג בעומר הרומז על הוד שבהוד, שהוא מודים דרבנן להאמין במילי דרבנן סודות התורה, ולקטלא להאי חוויא שנגע בירך יעקב ע"י חצים שבקשת, ויש לרמו קשת ר"ת קצוצותיו תלתלים ש'חורות, כמו שדרשו חז"ל על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות“⁸.

רבי אברהם מטריסק תובע איפוא „וצריך האדם להלביש את עצמו בכלי קרב שיורוק חצים ובליסטראות לעומת יצרו ולהתגבר עליו, שיהא דבוק בתשובה תמיד, וזה מרומז בל"ג בעומר כי ל"ג הוא אותיות ג"ל, שהוא החצי מתיבת גלגל, וגלגל הוא מקיף בעיגול, וחצי גלגל הוא בציר קשת, ומלפנים היה המלחמה בקשת, וזה מרמו שהתשובה צריכה להיות במלחמה גדולה נגד היצה"ר, ועיקר הכלי זיין בקרב לעומת היצה"ר, הוא עסק התורה הקדושה“⁹.

6 ראה להלן בסוף המאמר החידה במילואה.

7 „בני יששכר“, מאמרי חדש אייר, מאמר ג' אות ד' ה'. 8 „אמרי נועם“ ח"ג על מועדים.

9 „מגן אברהם“ רמזי פורים, הוצאת הרה"ת ר' מרדכי טברסקי, ירושלם תשכ"ה.

קכד

רבי נתן מברסלב אף מציין בליקוטי הלכות (חו"מ, הלכות גזיקין, הלכה ג) „כי רשב"י הוא קשת הברית, כמבואר בדברי חז"ל, שבשביל זה לא נראתה הקשת בימיו, כי הוא בעצמו היה בחינת קשת, שבשביל זה נוהגין לדרוך הקשת בל"ג בעומר"¹⁰.

רבי נתן חוזר לדון בדבר בספרו ליקוטי הלכות (,יורה דעה", הלכות בהמה וח"י טהורה, הלכה ד), „וזה בחינת דריכת הקשת בל"ג בעומר דיבורי לשון הרע, שמשמעו מחלוקת, ולהיפוך דיבורים קדושים, דיבורי אמונה של הצדיק, שהם פעל", ולהיפוך דיבורים קדושים, דיבורי אמונה של הצדיק, שהם בחינת תפלה בחינת תפלה בחינת, „ויהי ידיו אמונה" הם בחינת קשת וחצים, „בחרבי ובקשתתי"¹¹. אחד הצדיקים לבית ביאלע-לענטשנא מביא בספרו, „וידבר משה" טעם נוסף „מה שנהגו הילדים לשחק בקשת ביום זה, כי פטירת הצדיקים הוא בעבור עון הדור, ואילו זכותם של התשב"ר עומדת לדור, וקשת הוא רמז להגנה, וכן מצא רמז כי „הקשת" (805) בגימטריא, „רבן שמעון בן יוחאי" (805).

רבי יעקב מבאהוש-הוסיאטין היה מציין כי ל"ג בעומר הוא יום שמחה כללי, וגם את הילדים משמחים ביום הזה ועושים להם קשתות, והטעם לעשות זכר לרשב"י שלא נראתה הקשת בימיו, „מנהג ישראל תורה הוא". ומוסיף להסביר, שהקשת מסמל את התהליך הרוחני למעלה, שהיא נבחרה להיות לאות לו. הנה הענן מבדיל בין השמש לארץ ומעכב את קוי האור מלבא למטה, כך העוונות המבדילים בין יושב מרום ברוך הוא ובין דרי מטה, „ומפריד אלוף לא יראה מאורות", כי הוא מעכב את שפע החסדים, כך היה המצב בדור המבול, ברחמי נשבע הקב"ה, כביכול „לא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי", ואם הדור אינו זכאי ועוונותיו מבדילים וכו' מוריד הקב"ה ברחמי כי רבו את שפע החסדים בעקיפין, דרך המחיצה המבדילה, כקשת המתהווה ע"י קוי השמש — — — אבל בדורו של רשב"י לא נראתה הקשת, לא היה צורך להוריד את שפע החסדים בעקיפין, „כי בדורו היו כולם זכאים, החסידים ודחילי חטאה, וקבלו את שפע החסדים במישרים"¹².

לפי מסורת חב"דית חידש האדמו"ר האמצעי בשנת תקע"ד את „המנהג הקדום", לחוג את חג ל"ג בעומר על פני השדה מחוץ לעיר, בעריכת סעודה קלה, שתיית משקה ואכילת ביצים מבושלים, בניגונים ובריקודים*¹³.

היו מבתי החסידות לבית צאנו שהאדמו"רים בעצמם תוך ישיבתם בראש, ב„שלחנות" לכבודו של ל"ג בעומר, היו יורים בקשת כמנהג ישראל. אין ספק כי כוונות געלות היו להם בכך, וסמך לכך היא אותה מסורת שחסידים ואנשי מעשה היו מספרים אותה מפה לאוזן: מעשה ברבי יהודה צבי מסטרטין, תלמידו המובהק של רבי אורי ה„שרף" מסטרליסק, שיצא עם תלמידיו בל"ג בעומר ליצר בקשת וחיצים, דרך קשתו לארבע רוחות השמים, וכיוון חץ אחד לוינה הבירה, גקלע החץ לארמון המלך, ופלח ליבו של צורר היהודים, יורש העצר האוסטרי, ואותו יום נתבטלה גזירה קשה שאיימה לפגוע בישראל¹³.

10 ראה בארוכה „קודש הילולים" לר' שמואל ב"ר אברהם חיים [צציק], ירושלם תשכ"ה.

11 שם ע' ל"ז. 12 „אהלי יעקב", תל אביב תשכ"ב.

*12 „ליקוטי דיבורים", ליקוט ל' חו"צ „אוצר החסידים" עמוד תקכ"ד.

חידה ל"ג בעומר

מאת רבי מאיר לייביש מלבי"ם זצ"ל

בן לא ילדתי, לא גנבתי ולא גזלתי,
זכר לא המלטתי, לא טבחתי ולא מכרתי,
וימי טהרה ישבתי כאשה, ושלמתי ארבעה ותמשה.

מלפני כל אדע לספור,
ומאחרי פני דל אכפר,
גל נעול הייתי ביניהם,
כשושנה בין הישימון.

בעבור הלקח את שמעון,
אשר בו אני מתקדשת,
יסובבו הנערים בקשת.

האדמו"ר האמצעי רבי דובער מלאדי, היה נוהג לצאת ביום זה לשדה וליערות¹⁴, ונכדיו ממשיכי השרשרת הרי"צ והרמ"מ שניאורסון, קבעו את ל"ג בעומר כיום כנוס התלמידים, ברשת החנוך החב"דית ברחבי ארה"ב. ביום זה היו עוברים לפניהם בסך אלפי התלמידים, והם היו משמיעים לפניהם את דבריהם על ערך היום. באחת משיחותיו בל"ג בעומר (תשי"ז) הדגיש הרמ"מ מליובאוויטש את מסירותו של רבי עקיבא ללימוד התורה, ופנה בדברי עידוד לתלמידים הצעירים, שכל הפותח ומגלה רצון ללמוד תורה פותחין לו שערי בינה. כן הדגיש את חובת האהבה ההדדית בין לומדי תורה. מקרב תלמידי רבי עקיבא היו שנספו בין פסח לעצרת, ואילו התלמידים שגהגו כבוד זה בזה עלו במעלות התורה, גדלו והצליחו, וזורתם מאירה לישראל מאז ועד עתה¹⁵.

בעל „משמרת שלום“ מספר על אביו שהיה מנצל את יציאתו זו לברך „ברכת האילנות“: „וכמה פעמים הייתי מהלך עם אבותי הקדושים לברך ברכה על האילנות ביום ל"ג בעומר ולא היו מדקדקים לברך דוקא בימי ניסן, רק היו מדקדקים שילבלבו כראוי“¹⁶.

13 הרב מ' הכהן במאמרו על מנהגי היום, „נרות שבת“, ל"ג בעומר תש"ה.

14 „לוח היום יום“, לוקט וסודר ע"י הרמ"מ שניאורסון מליובאוויטש, הוצאה שלילית, וראה לעיל הערה 19. במאמר „באהלי צדיקים“, דברים ככתבן, וכן במאמר זה, לעיל, הערה 12.

15 „ליקוטי שיחות“, ח"א ע' 355, ברקלין תשכ"ב.

16 סימן ל"ה בהערה א.

קכו

חנוך הילדים „חלאקה” בהילולא דרשב”י

בני ישראל קדושים הם ואת בניהם הם מחנכים ללכת בעקבות אבות, ואחת המצוות הראשונות שהאב מחנך בהם את בנו הוא בקיום האזהרה „לא תקיפו פאת ראשכם” (ויקרא כז יט) ולהתקין להם פאות אשר בהם יתפאר¹.

דרגות שונות בחינוך הילדים למצוות. משיתחיל קטן לדבר, אביו מלמדו צוה לנו משה², בשנתו הרביעית מלמדים אותו א' ב', בן חמש שנים — למקרא וכו'. במדרש תנחומא (פרשת קדושים י”ד) דרשו על הפסוק „ונטעתם כל עץ מאכל” בעניני חינוך, „שלוש שנים יהיה לכם ערלים”, שאין יכול לא להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש, שאביו מקדישו לתורה, הילולים לה³.

בספרי יראים נמסר שיש להלביש את הילד טלית קטן, כשיודע לדבר, ולפחות שיהא בן ג' שנים, וסימן „כי האדם עץ השדה”, כמו העץ הוא ג' שנים ערלה וכו' וכן להרגיל באותיות התורה, דמכל זה יזכה בקטנותו לנשמה רמה², ומועד זה במלאות לו שלש שנים, הוא המועד המקובל להתקנת פאות הראש.

בספרי הראשונים לא מצאנו מועד לחינוך הילדים במצוה זו, אך משנות דור דור נהגו כי במלאות לילד שלש שנים הורידו את שערות ראשו והשאירו לו את הפאות. היו ביניהם שהיו מוליכים את הילד המתחנך במצוות אל הרב, והלה היה מוריד לו קוצת שער ראשונה ומוסיף את ברכתו להוריו שיזכו לגדלו לתורה לחופה זליראת שמים.

הריי”צ מליובאוויטש מעיר לגבי מנהג התספורת, לשלש השנים: „ובדבר גזיזת השערות (אפשערענעם) הוא דבר גדול במנהג ישראל, ועיקרו הוא בהחינוך בתשאר פאות הראש, ומיום הגזיזה והגחת הפאות של הראש, נהגו להדר להרגיל את התינוק בענין נשיאת טלית-קטן וברכות השחר וברכת המזון וק”ש שעל המטה^{2*}, אך מנהג אר”י לערוך שמחה בתספורת הראשונה של הילד, כדברי רבי אפרים זלמן מרגליות ב„שערי תשובה”: „והענין של השמחה הוא מנהג אר”י

1 נחלקו הראשונים בטעמו של איסור זה. הרמב”ם מסביר את טעם האיסור ביסוד „ובחוקותיהם לא תלכו”, מפני שהעכו”ם עושים כך” (ספר המצוות, לא תעשה מג). הטור המביא את דבריו (בטור יורה דעה סימן קפ”א) מוסיף „וזה אינו מפורש, ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו, אף לא נדע טעמם”.

במסכת נוזר (נ”ז ע”ב) נחלקו רב הונא ורב אדא בר אהבה בגדול המקיף את הקטן אם הוא חייב. להלכה פסקינו „גדול המקיף את הקטן חייב” (סימן קפ”א סעיף ה) אך הקטן עצמו אינו בר חיובא אולם, כאמור, נהגו ישראל קדושים לקדש את בניהם מילדותם, ולהרגיל אותם במצוה זו.

2 הובא ב„שערי תשובה” לרבי אפרים זלמן מרגליות, על שו”ע או”ח סימן י”ז ס”ק ד’.

2* מתוך מכתב חתנו הרמ”מ להרה”ח ר’ שמואל שניאורסון.

ג"כ שעושיין שמחה בתגלחת הראשונה של קטן שמחנכין אותו במצוות להיות לו פיאות הראש" ³.

מועד התגלחת

בעל „איילה שלוחה" מביא מסורת מאבותיו שמועדו כשימלאו לילד שלש שנים, ורמז מצאו בפסוק „שלש שנים יהיה לכם ערלים — — — ובשנה הרביעית יהיה לכם קודש". בסידור עם פירוש מהרי"ד מלאדי ישנו הסבר ע"פ קבלה שלא לגלח התינוק עד מלאות לו שלש שנים. בעל „ערוגת הבושם" נשאל ע"י בנו ר' יקותיאל יהודה לגבי המנהג המקובל בקרב חסידים ואנשי מעשה להמתין בתגלחת שערות הראש של בניהם עד מלאות להם ג' שנים. ילדו עמרם צבי, היה חלש וכבדו עליו שערות ראשו, ועל כן פנה בשאלה אם יש לקיים בו מנהג הנ"ל לפני כן אולם אביו סירב להתיר את הקדמת התגלחת, „דע, אהובי, בני, שכל מנהגן של ישראל תורה", והוא מביא סמך ממדרש תנחומא הנ"ל, „הרי עד שלש שנים אין נכון לחנכו לתורה — — — וה"ה נמי לענין חינוך לקיום המצוות, ועל כן בני, הוי זהיר לקיים מנהגן של חסידים ואנשי מעשה".

בקהילות ישראל נהגו איפוא להתקין „פיאות" לילד ביום מלאות לו שלש שנים, או בערב שבת שלפניו.

מאורע זה, צויין בשמחה בכל תפוצות ישראל, אך משנה שמחה לחגיגה זו בארץ ישראל. עוד לפני כמה מאות שנה נהגו תושבי ירושלים עיר הקודש להוליך את ילדיהם למקום ציונו של שמואל הנביא, בכפר רמה הסמוך לירושלים, ושם היו מחנכים את ילדיהם במצוה זו ורמז מצאו ששמואל הובא ע"י אמו לבית ה' בטרם גמלה אותו.

בספרות ההלכה ישנו רמז לכך, ובשעה שקבר שמואל הנביא הוצא מידו היהודים נשאל הרדב"ז, „במי שנדר לגלח בנו במקום שמואל הנביא ומצא שכבר נלקח המקום ביד העכו"ם בעוונות, ואין ישראל יכול להיכנס שם, מה תקנה יש לו, וגם הקהל והחכמים החמירו שלא יעלה לשם שום יהודי" והרדב"ז השיב, „כבר נהגו בכל הגלילות, זה נדר גמור, והטעם לפי שהיו רגילין להביא נדרים ונדבות, ונותנים משקל השיער לצורך המקום, להדליק עליו שעות ושמן ולשאר צרכיו, גם

3 רבי אברהם הלוי בעל „גנת ורדים", פוסק (בקונטרס „גן המלך" קושטא תע"ז סימן ס"ב) שאם כי אין מגלחין במועד „מותר להשהות שמחת התגלחת שעושיין לקטן עד המועד, כדי להרגיל את השמחה במועד, ומצוה נמי איכא בכך ומגלחין ע"י ספר ישראל". בעל „שולחן גבוה" מוסיף „וכן ראיתי בעיה"ק ירושלים שגילחו בן ה' שנים בחול המועד של סוכות בתוך בית הכנסת בשמחות וגיל ע"י ספר ישראל".

הר"ד שפרבר בעל „אפרקסתא דעניא" מביע דעתו שזוהי גם כונת המחבר (שם ס"ו), ובדבריו שקטן מותר לגלח במועד אפילו נולד קודם הרגל, „רומנו בזה על המנהג לגלח הקטן במלאות לו ג' שנים". ענין מיוחד בחוות דעתו להקפיד שהאב יהא באותו חינוך. „דהיכא דיש לו אב אלא דליתיה גביה, האם חייבת לחנכו במקום האב, מ"מ י"ל דאמז"ל שאביו מקדשו לתורה, משמע חדאי נכון יותר שיהיה אביו דוקא בחינוך זה, וכמה גדולים דברי חכמים לקיימם, דברים ככתבן, ועוד דמצוה בו יותר מבשלוחו" (שם).

קכח

יש בנדבות חלק לעניים ולצורכי ציבור, ומכל זה העלו שהוא נדר גמור ואין ראוי להקל בו" ⁴.

אף בספר דיני ומנהגי אר"י נמסר: „בנהגים לגזוז ביום זה [ל"ג בעומר] את שערות הילדים בני שלוש להנכם בפאת הראש, ורבים מביאים את הילדים למירון לגזיזת השערות" ^{4*}.

מנהג ה"חלאקה" במירון

בימיו של האר"י ז"ל כבר היה מנהג זה מקובל כ"מנהג ידוע" גם במירון, ורבי חיים ויטאל מספר ב"שער הכוונות" על רבו האר"י: „והר"ר יונתן סאגיש העיד לי שבשנה הא' קודם שהלכתי אני אצלו, ללמוד עם מו"ל, שהוליך את בנו הקטן שם, עם כל אנשי ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה יום משתה ושמחה — — גם העיד הר"ר אבחהם הלוי כי בשנה הנז' הלך גם הוא שם — — וכתבתי כל זה להורות, כי יש שורש במנהג הזה הנז'” ⁵.

בכתב יד עתיק, שהגיע לידינו מזמנם של תלמידי האר"י, מצויה „תפילה באה כשמגלחים הנערים”, המובאת בספרנו לזכות את הרבים, ויהי רצון שתקובל תפילתם ברצון ^{5*}.

בהנהגות רבי יעקב צמח מבית מדרשו של האר"י נמסר: „טוב להוליך למירון על ציון רשב"י בל"ג לעומר, הוא ואשתו ובניו ולגלח שם בניו כי יש שורש בזיירא זו” ⁶. כן נמסר ב"משנת חסידים" (מסכת אייר): „וביום ל"ג בעומר אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש, אלא מצוה לשמוח שמחת רשב"י, ואם דר בארץ ישראל ילך לשמוח על קברו, ושם ישמח שמחה גדולה, וכ"ש אם הוא פעם ראשונה כשמגלח ראש בנו ומניח הפאות שהיא מצוה”.

מאז ועד עתה נהגו חסידים ואנשי מעשה בארה"ק לעלות למירון בל"ג בעומר, ולהתקין שם את פאות ילדיהם. אם ב"לוח דיני ומנהגי אר"י" נמסר: „ונוהגין בו לספר את הבנים הקטנים להנכם בפאת הראש”, הרי ב"ספר ארץ ישראל" הוא

4 תשובות הרדב"ז ח"ב סימן תר"ח. אף התיריים הנכריים שביקרו בארץ ידעו על מנהג זה, ותייר בשם ג'ון אנדרסון, שביקר בארץ בשנת שס"א מספר על ביקורו ברמה במקום קבר שמואל הנביא: „על גג הבית הנזכר היה המקום שבו גזזו בני ישראל את שערותיהם, ובאותו זמן גדרו גדרים ונתנו סכומים גדולים למקום הקדוש”. מדבריו „כיום יש יהודים הנודרים גדרים ועורכים טקסים כשהם מביאים את ילדיהם לגזוז את שערותיהם לשם הקדשה”, ניתן להבין כי הידיעה נמסרה לו על העבר, ובימיו כבר הוצא המקום מידי היהודים (מסעי נוצרים לאר"י למ' איש"שלוס, עמ' 314 והערה שם, וראה מאמרנו „המצפה אשר ברמה”, „המודיע” ערב שבועות תשכ"ה).

4* „ספר ארץ ישראל” להר"מ טוקצינסקי (סימן י"ח, ג). והוא מוסיף: „נשים חרדיות נוהגות לגזוז את השער הראשון שנגזז למצוה, על סמך הקרא ביחזקאל ה' ג' ורש"י שם”

5 „שער הכוונות” וראה לעיל בפרק על הילולא דרשב"י בל"ג בעומר. בהתאם לנוסח „ספר הכוונות ומעשה נסים” „הלך שם לגלח בנו בשמחה ובשירים במאכל ובמשתה והחברים עמו”.

5* מתוך כתב יד, בגנוזי הספריה הלאומית בירושלים, מס' 539 8°, דף 101 עמוד ב, והתפילה מופיעה לעיל, עמוד ס', עם תצלום המקור.

6 „לחם מן השמים” כתב יד מונטיפיורי 340, דף 15, ע"ב. הובא ע"י מ' בניהו במאמרו „הנהגות מקובלי צפת במירון”, „ספונות”, ספר צפת א', עמוד כ"ה.

קכט

מוסיף: „ורבים מביאים את הילדים למירון, לגזיות השערות“*. על אחת כמה וכמה אלה שנושעו וזכו לבן לאחר תפילתם על ציונו של הרשב"י, היו חוזרים ועולים למירון לקיים את נדרם, ולערוך שם את התספורת הראשונה לילדם.

בעל „תבת ירושלים“ מתאר את ה„חלאקה“: „ויהי בבקר אחר התפילה, עושים תגלחת לבנים קטנים בפעם הראשונה — — — ונוהגים שמולכים מקודם את התינוק המתגלח, לציון רבי יוחנן הסנדלר, בתוף ומחול, וחוזרים לחצר רשב"י ומגלחים שם סמוך לפתח ביהמ"ד, ומברכים, מי שברך, ויש מביאים בניהם מארצות רחוקות, שנודרים להניח מצות הפיאה במקום הקדש, וממתינים על שעת הכושר לילך, אפילו שיהיה הילד בן כמה שנים, והרי שמחת מצוה גוררת מצוה, וכל היום שמחה וששון ליהודים“.

פרטים נרחבים יותר מובאים ע"י רבי יהודה ליב מפלטישאן חבר בד"צ חסידיים ומחשובי חסידי רוזין בירושלים, המספר בהקדמת ספרו „שו"ת מהרי"ל“: „ואגב זה אדבר מענין קטנים, תגלחת שלהם שקורין „חלאקין“, ופעם ק, בימי הקיץ — הספרדים הולכים על קבר שמעון הצדיק, ובימי החורף לוקחין לקטן לביהכ"נ או לבה"מ ועושים התגלחת בשמחה ומשתה, מה שאחינו בני ישראל בחוץ לארץ אין יודעים מזה כלום, ואנשים פשוטים עמי הארץ אם באים לכאן שואלים מה העבודה הזאת לכם, כאילו אין בזה שורש“. לאחר שהוא מביא דברי „שער הכוונות“ הוא תמה: „אדרבה קשה, למה אין נוהגין כן בחוץ לארץ, הלא גן המלך הנ"ל כותב, „מנהג של א"י ג"כ“, משמע שבחוץ לארץ נוהגין כן אחינו בני ישראל“. ברוב התרגשות הוא מתאר את המאורע: „והנה כשהייתי במירון היו אומרים שהיו בערך שבעים קטנים, מהספרדים והאשכנזים, אשר הביאו אותם ממקומות הסמוכים למירון, וכל איש חוטף הקטן שלו בתוך השמחה על כתפיו, והקטן יושב כך ואביו רוקד עמו, וכל המשפחה באים עמו על שמחה זו למירון, ומי שהוא מהמשפחה חוטף הקטן על כתפיו ורוקד עמו איש מאיש בתוך הרקידה, וזה הדבר נתעב לא שעה אחת ולא שתיים, רק לפי גודל השמחה, וכולם יחד, ספרדים ואשכנזים, רוקדים ברקידה עם הקטנים על כתפיהם, ומזמרים בשירות ותשבחות, ובע"י כלי זמר הנ"ל מנגנים בכלי שיר, ומה שהקטנים יושבים כך על הכתף, זה אינו מדרך הטבע, רק מי שיש לו הארה, מרגיש ממש שזה כח הצדיק רשב"י שרוצה בהשמחה ונהנה מה שמגדילים השמחה ביותר מטבע האנושי, והנה הילדים יושבים במרכב על הכתף, ואוחזין בו בידיהם שלא יפלו מגודל הרקידה, ובעיני ראיתי כמה קטנים מגודל השמחה שלהם לקחו הידים והכו כף אל כף, והיו יושבים כך, והיו מרקדים עמם, וזה אי אפשר להיות ע"פ הטבע, והקטנים הנ"ל, אביו ואמו של הקטן, עושין לקטן שלהם כתונת חדשה ומלבושים חדשים, אפילו מגעלים חדשים, מחוט ועד שרוך הבעל, הכל חדש, חגורה חדשה, יארמילקע עם שפאניר, ועושים לו מלבוש עליון לייביל עם שפאניר על הקאלנר ועל הארביל, ועל הארביל מאחוריו נתפר משפאניר אותיות „לכבוד רבי שמעון בן יוחאי“. אחר הרקידה והשמחה הולכים כל העולם שבשם, בשמחה ובכלי זמר כנ"ל, לר"י הסנדלר“⁸.

7 ב"לוח דיני ומנהגי אר"י, שם: „ונוהגין בו קצת שמחה“, אם כי השמחה היא לאו דווקא בגלל התספורת, אלא בגלל יום ההילולא, וראה לעיל בפרק על „ל"ג בעומר זמעמדו“.

8 „טל ירושלים“ הקדמה לשו"ת מהרי"ל, ירושלים תרל"ג.

כבר אז היו שניסו להניא את לבב שומרי האמונים מקיום מצוה זו ואחד המבקרים במירון, „כאשר ראה איש אשכנזי אחד, אשר הביא אתו את בנו יחידו מירושלם בן ארבע הי"ו, לגלח את שערות ראשו תלתלים שחורות כעורב, ניסה להניא אותו כדבריו: „ולא יכולתי לעצור ברוחי עד אם דברתי אליו להניאו מזה, כי הסתי על הילד הרך הזה, אכן הוא השיבני כי גם לו לבב כמוני, ואולם הוא בא לשלם את נדרו אשר נדר, אם יתן לו ד' בן זכר יביאנו למירון אל ההלולא לגלחו, ו„לא תאחר" כתיב, והאשכנזי הזה עשה בשמחה את המצוה הזאת, לקול התרועות והשמחות בעת הגלוח" ⁹.

ת.ספורת הילדים

רבי מנחם מנדיל רובין, שעלה למירון בשנת תרמ"ח, מתאר אף הוא את התגיגה הנלהבת: „בני ציון היקרים המסולאים בפז, בני שלש שנה. בטח אדמה כי מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה בימיו. הילדים המה מארצנו הקדושה בירושלם, צפת, טבריא, מלובשים בלבושי שש וארגמן, כובע ישועות מוזהב על ראשם, מתותלים בשרשרות זהב, אצעדה וצמיד, איש איש מאשר לו, ואם אין לו, וישאל משכנו ומגר ביתו, להדר ולפאר את הבן יקיר, ילד שעשוע, והמה יושבים על קדקד אבותיהם, מאירים כשמש בגבורתו בנועם פניהם, שביבי חן יציצו מגבות עיניהם, כמגדלי שן צואריהם, אף כארגמן דלת ראשיהם סדורים בתלתלים על קצותיהם, מלאים זיו ומפיקים נוגה מכל עבריהם, ואבוקות דולקות בידיהם. וגם האבות בגדי הוד בשבת ויום טוב מלבושיהם, מפוזים ומכרכרים כן בכל מיני שירה וזמרה, מכבדים מכירים ויודעים בתגלחת שער ראשיהם, מנסכים יין עסיס גם רקח מרקחת, לכל האנשים וחוזרים למגניבותיהם, ככה יאריכו בשירה וזמרה, בשירי בר יוחאי, לכבוד התנא בר יוחאי" ¹⁰.

כארבעים שנה לאחר מכן, בשנת תר"צ, מתאר רושם קורות מסעו של רבי חיים אלעזר שפירא את החגיגה: „ואביהם של הילדים הולכין במלבושי שבת והשטריימיל על ראשיהם, ועושיין ריקודין גפלאים ומשבחין ומפאריין ומעריצין ומקדישין וממליכין את שם הא' המלך ית"ש בשלהבת קודש, אשרי הזוכה ורואה בשמחתם — — — ומאוד היה נחמד למראה עינינו תמונת קודש הלזה, המתנשא לכל לראש משמחת לב ומאירת עינים, וכדאי להוליד בנים, אשר יראת ה' תופף על פניהם ולשמוח עמהם בשמחה של מצוה ואהבה כזו, כי הם חיינו ואורך ימינו" ¹¹.

בעל „הילולא דרשב"י" מוסיף: „וחולקין יין ויי"ש ומזונות, ואומרים לחיים זה אל זה, ומברכין זה לזה שיזכו בזכות התנא הרשב"י לגדל את בניהם לתורה ולחופה ולמעש"ט, וההמון קוראים את הילדים הקטנים האלו חתנים דרשב"י" ¹².

9 „מסעות האביר לארץ ישראל, חזר ונדפס ע"י א' מ' הברמן ב„סיני" כרך ל"ד ע' רמ"ב.

10 ראה לעיל ב„מסע מירון" עמוד כ"ז, וכן במאמר „ממעניי הישועה" עמוד ק"ב.

11 לר' יחיאל מיכל גאלד, הוצאת הר"צ מאשקאוויטש, ירושלם תשכ"ג, ע' קס"א.

12 „הילולא דרשב"י" ירושלם תש"ב, י"ד ע"ב.

קלא

הקדמת התספורת או איחורה

במאמצייהם לקיים את מנהג התספורת בל"ג בעומר היו בין ההורים שנוקקו לשאלת חכם בנידון. לבנו של הריא"ו מהגליות, בעל „הילולא דרשב"י", חסרו בל"ג בעומר שלשה ירחים לשלש שנים ועל כן פנה לרבו בעל „מנחת אלעזר" ושאל לדעתו. בתשובתו מציין הלה את הדברים שהובאו בכתבי האר"י בדבר המנהג „ושם לא נזכר מועד שלש שנים", ואם כי הוא מוסיף „שמעתי מקדוש אחד מדבר זי"ע בשמו אשר קרע את הציצית מד' כנפות שהלבישו לילד, פחות מג' שנים, ואשר כי המה בבחינת ערלים בלי מצוות, אולם לדעתו אינו בדקדוק כל כך, אם יחסרון עוד ג' ירחים מהג' שנים או פחות מג' כלבוד דמי, והוא מסתמך על המנהג „וראיתי בצפת" ובמירון שעושים שם התגלחות און, ובודאי הנערים לא נולדו בדיוק בל"ג לעומר, שישלמו להם או הג' שנים, או בשבוע הסמוכה, רק הוא בערך, ואם להמתין על שנה השנית, היינו סמוך לשנה הרביעית עד תומה, והו לא שמעתי, על כן ילך בזה כפי המנהג בארה"ק וכנו", ומדבריו משתמע שיש לערוך את התספורת בל"ג בעומר גם אם עדיין לא מלאו לו שלש שנים¹³.

לילדו של אחד מחסידי תב"ד מלאו שלש שנים לפני הפסח, אולם ברצונו לערוך את התספורת בל"ג בעומר, פנה לרבו הרמ"מ שניאורסון האדמו"ר מליובאוויטש והלה הורה בתשובתו לאבי הילד לערוך התספורת ביום ההולדת, במלאת לו שלש שנים, ולא לדחותה לל"ג בעומר, כדבריו: „אם אין מנהג קבוע ומקובל אצל אנ"ש לדחות לל"ג בעומר, אין נראה לי לדחות התספורת והחינוך — — — לזמן ארוך כל כך, ובפרט שגם רגל באמצע, וי"א אשר תספורת זו שייכת לראשית הגז, שזהו ממתנות כהונה, ולכל היותר יכול לעשות תספורת גם בל"ג בעומר, היינו שאז יקרא סיום התספורת"¹⁴.

התספורת בבית הכנסת

התקנת הפיאות שנהגו לערוך לילד בהגיעו למצוות חינוך, בל"ג בעומר, או במועדים אחרים, בבית הכנסת, גידוגה ע"י הפוסקים האחרונים. רבי חיים פאלאני

13 שם.

14 המכתב הגיע לידי הרה"ח ר' שמואל שניאורסון.

בעל „חיבת ירושלים" מספר על אלה המביאים בניהם מארצות רחוקות, למירון, שנודרים להגיח מצוות הפיא, במקום הקודש, וממתינים על ילד בן כמה שנים, אולם, כאמור, אין לעשות כן.

אף בעל „אפרקסתא העניא" סבור דלא נכון לעכב, דכבר אמז"ל חביבה מצוה בשעתה (פסחים ס"ח), כיון שאסמכינן למנהג זה אקרא דג' שנים ערלים יהיו, ודאי אין להקדים וגם אין לעכבו בתורת ערל בבחינה זו אפילו יומא חדא, ומי בא בסוד ה' לדעת כמה טיבותא לתינוק בקיום בו מצות חינוך ביומא דמישלם זימניה. אולם לגבי ל"ג בעומר הוא נוטה להקל בהסתמך על דברי „גן המלך" הנ"ל שמותר לאחר עד המועד, והוא הדין שמעכבין עד ל"ג בעומר כדי לגלותו על ציון רשב"י. הוא מוסיף שגם כאן ישנה שמחה כמו „במדדש תנחומא הג"ל הלולים שמהלל להקביה, ומוסיף גם רמז, ע"כ דל"ג בעומר הוא זמן סילוק או המתקת הדינים, והשערות הם מסטרא דדינא, ולכן גוזזין השערות בו ביום ורחמים גוברים".

קלב

פוסק לאיסור משום כיבוד בית הכנסת ובספרו „לב חיים“ (סימן קמ"ב) הוא מבסס את דעתו בנידון, אף ר' אבא קריגר, בספרו „תונא דחיי“ (סימן ג"ה) אוסר, „תגלחת שאפשר להיעשות במקום אחר ואין בהם מצוה, ולית בהון לצורך מילי דבי כנישתא ודבי מדרשא“.

בעל „שדי חמד“, המביא דעת ר"ח פאלאגי נוטה לדעה זו, בציינו את הגמרא (בזיר מ"ה ע"א), „או אינו אלא פתח אוהל מועד, אמרת אם כן דרך בזיון, וכיון דתגלחת במקדש הוא דרך בזיון, נראה שהוא הדין במקדש מעט, אסור לנהוג בו מנהג בזיון, ואף גם משום גילוי הראש בביהכ"נ, דנחלקו הפוסקים, ודעת מרן להלכה לאסור“.¹⁵ לאחר בירור הוא מוצא יסוד להיתר „כיון שתגלחת זו היא תגלחת מצוה, שמניחין פאה לקטן בתגלחת הראשונה, ומשום חיבוב מצוה מרבים בשמחה בתופים ובמחולות, — — — ומחמת שכ"כ רבה שמחת חיבוב מצוה זו, וידוע כי בימים הראשונים אחר תורבן ביהמ"ק לא אמר אדם צר לי המקום בירושלים, ולא היה נמצא בתים מרווחים, להכיל בתוכם קהל ועדה, וכדי לעשות בפומבי וברוב עם, שגם זה בכלל ריבוי שמחה התירו דוקא תגלחת מצוה זו“¹⁶.

אף ר' אליהו סלמן מני מחברון הביע פקפוק בנידון כדבריו בספרו „זכרונות אליהו“: „וראיתי אנשים מגלחים הקטן בביהכ"נ, ולפי קוצר דעתי איסור קא עבדי, ובפרט שעיקר השמחה הוא בעבור שמחנכים אותו במצות פיאה, והיאך יקילו בכבוד ביהכ"נ, מקדש מעט, ובודאי אין סימן טוב לקטן שמצוה הראשונה תהיה ח"ו בעבירה, וראוי להזהיר על זה שיגלחו אותו בביתם ולמצוה תחשב להם“.

מנהג התספורת בקהילות ישראל

קהילות ישראל, קרובות ורחוקות, נהגו לערוך את התספורת בטכס חגיגי. בתימן נהגו להסמיך את תספורת הילדים לשמחה משפחתית, כדבריו של הר"י קאפח בספרו „הליכות תימן“: „מנהג החאלקה היה מקובל בתימן בהודמנות שמחה של מצוה, כגון בחתונת אחד מבני המשפחה. כל מי מקרובי החתן ושכניו, שיש לו בן כבן שלוש שנים, מכניסו לאולם, מושיבים אותו באמצע האולם על גבי שניים או שלשה כרים, להיות לו גרם מעלות. סביביו מתאספים כל הנערים הנמצאים שם. הספר ניגש אליו ומגלחו בפעם הראשונה בחייו, מניח לו את ה„פאות“ ומסלסלן לקיים מצות „לא תקיפו פאת ראשכם“, ומעתה הולך הילד עם סימנים מסולסלים ככל יהודי, התזמורת פוצחת בשיר והמשוררים שרים השיר דלהלן:

„אהוב יברך הילד הזה לברכה, ברוך יברך הילד הזה לברכה, גבור יברך הילד הזה לברכה, יהיה כמשה שזכה ושעלה למלוכה וכך לפי סדר א"ב, דגול וכו'.

אחרי השיר אומרים „הלל“. בעת התגלחת והשיר מכניסים הורי הילד לאולם כלי גדול קלוע מגומא ונצרים, מלא צמוקים וסוכריות, ומחלקים לכל אחד ואחד מן הילדים הנמצאים שם מלא חפנים, ואף הגדולים לוקחים מעט למתק את הפה. השמחה הולכת וגדלה בבית החתן, וביחוד כשיש כמה ילדים המתגלחים בפעם

¹⁵ אין זה מן הנמנע כי מטעמים אלה נהגו בירושלים לערוך בחצר מערת שמעון הצדיק, ואף במירון, נערכה התספורת בחצר הציון.

הראשונה, שהרבה בתי אבות מביאים מיני מתיקה ופרפראות¹⁶.
 מנהג זה היה מקובל גם בקרב יהודי הודו: „בהגיע הילד לגיל ארבע או חמש
 שנים ועשו יום משתה ושמחה, והנער ילקח לבית הכנסת בתהלוכת פאר ושמחה
 יגלתו את כל ראשו במספרים וישקלו את כל שערו בכסף או בזהב, איש לפי ערכו
 ויתנו את כסף מחירו להקדש ביהכ"נ או יחלקום לעניים”¹⁷.
 היהודים שהיו יושבים בנווה המדבר חבאן, היא חצרמות אשר בירכתי תימן,
 היו מקיימים את ה„חלאקה” למחרתו ביום ל"ד בעומר שהיו קוראים לו „ל"ד
 לכראדא” (= לשער)¹⁸, ונסכם בציון דברי בעל „סגולות ישראל”: „ואומרים שהוא
 סגולה שיהיה בן חכם בתורה ויראת שמים, ויאריך ימים בטוב”¹⁹.

1234567

- 16 „הליכות תימן” ע' 133. אף בספר „מצפונות יהודי תימן” בפרק על מנהגי נשואין (עמ' 157)
 נמסר בקצרה „שאם מזדמן במעמד זה תספורת ראשונה לילד מגיל שלש שנים, הרי הם
 מספרים אותו בשעה זו להרבות בשמחה.”
 17 „אבן ספיר” לר' יעקב ספיר, חי"ב ע' מ"ז, מנצא תרל"ד.
 18 כנראה על יסוד דברי מרן. וראה לעיל במאמר „ל"ג בעומר ומעמדו.”
 19 ראה מאמרנו „חינוך הילדים בהילולא דרשב"י”, „המודיע”, ל"ג בעומר תשכ"ד.

קלד

תיקון ליל ל"ג בעומר

תוספת

עיקרה של ההילולא בל"ג בעומר היא השמחה על גילוי אורה של חכמת הקבלה ע"י הרשב"י. אין זה איפוא אלא טבעי, שיום זה מוקדש ללימוד התורה, וביחוד ספר הזוהר וסודות התורה שנתגלו ע"י הרשב"י בעל ההילולא. החיד"א מציין, ומה שעושין שמחה בל"ג, אפשר דרבי עקיבא היה כלל גדול בתורה, ולמדה לכ"ד [אלף זוגות] תלמידים, ומתו ונשאר העולם שמם, ויום ל"ג התחיל לשנות לרשב"י ולרבי מאיר ולרבי יוסי וכו', ויאיר להם שתחזור התורה, לכך עושין שמחה"¹.

יחד עם הדגשת חובת השמחה כדבריו: „יום ל"ג בעומר ירבה שמחה לכבוד רשב"י זי"ע, כי הוא יומא דהילולא דיליה ונדע שרצונו הוא שישמחו ביום זה", הוא מוסיף: „ויש מי שנהג לעשות לימוד בליל ל"ג בעומר בי עשרה, ללמוד שבחי רשב"י המפורים בזוהר ואידרא זוטא, והוא מנהג יפה"².

אם החיד"א מציין „יש מי שנהג", הרי עשרות בשנים לפניו מציין בעל „חמדת ימים" את הלימוד בליל זה, כמנהג מקובל: „ונוהגים לקבוע בליל זה לימוד ברזין דחכמתא דיליה, ובאידרא זוטא, וששים ושמחים בהילולא דיליה, אשרי אנוש יעשה זאת"³, וסמך לדבר הוא מנהגם של המקובלים, חכמי ישיבת בית אל בירושלם, שתורת האר"י היתה שגורה על פיהם, ועל פיה ייסדו את מנהגיהם, והם היו עורכים „לימוד" בבהמ"ד בל"ג לעומר לכבוד רשב"י⁴.

לא ארכו הימים, ומנהג עריכת התיקון נתפשט בקהילות המזרח שכן קבלה בידי חכמי הנסתר: „מי שניעור כל הלילה בלימוד התורה ניצול מכות, ובפרט בליל הקדוש הזה, הלולא רבא דרשב"י, לילה כיום יאיר הארת רשב"י — — — ואשריהם ישראל שמחזירים בליל התקדש הלולא רבא דרשב"י בבתי כנסיות ובתי מדרשות"⁵, „נהגו אנשי מעשה בכל שנה ושנה לקרוא אדרת נשא ביום ל"ג בעומר, ועשה אותו יום משתה ושמחה" — מציין רבי יהודה נגאר בעל „לימודי ה'", והוא מוסיף „ואנשי חסד נאספים, בעלי אסופות, ללמוד ספר הזוהר כולו, לילה כיום, חלק בחלק, הנה מה טוב ומה נעים, ומנהג יפה הוא"⁶.

אוצר החכמה

- 1 בספרו „טוב עין" סימן י, אות י"ח, וראה לעיל במאמר ל"ג בעומר ומעמדו הערה 2.
- 2 „מורה באצבע" סימן רכג.
- 3 „חמדת ימים", חלק ג, ימי העומר, פרק ב.
- 4 ראה מאמרו של מ' בניהו „הנהגות מקובלי צפת במירון", „ספונות" ספר צפת ב' ע' ל"ד והערה 98.
- 5 בפתח ספר „הילולא רבה", ליוורנו תקע"ט.
- 6 בהקדמתו לספר הנ"ל.

קלה

רבי חיים פאלאגי מציין לשבח את המנהג שנהגו ללמוד שבחי רשב"י בצבור. „אשרי שאחז בספר שבחי רשב"י או בספר הלולא רבא, להגות לילו ויומו, וצדיק יבחון התלהבות גדול בנפשו בקריאתו, ומה טוב אם יוסיף לקרות במאמרים, אשר אסף וקיבץ בספר קרבן סולת", והוא מספר על אחד מבני קהילתו איזמיר: „וזכור לטוב הגביר מסגני לוייה, דעשה הקדש והתקין לדורות ללמוד הזוהר הקדוש שלם בביתו ביום הזה, בכנופיא, כל הת"ח שבעיר"⁷.

נוסיף כי בהקדמה לאחת מההדורות של „הילולא רבה" צוין שהספר נועד ללימוד „הן בלילה והן ביום, כל אחד לפי מנהגו, אך ודאי יותר חשיבות הלימוד שיהי' בלילה, ובפרט אם יהיה בכנופיא, וישישו בשמחה של מצוה עד עלות השחר"⁸.

התיקון הראשון שהובא לדפוס בספר מיוחד הוא „תיקון ליל ל"ג בעומר" וכאמור בשער כלולים בו „מאמרים לקוטים מספר זוהר הקדוש, משבחי התנא האלקי הרשב"י וע"א, לקרות בזה הלילה, כמ"ש הרב תמדת ימים"⁹.

ר' יצחק ב"ר אברהם די שיגורה, המביא לדפוס, מציין בהקדמתו: „צדיקים יושבים לקרוא את הקריאה בספר הזוהר, אוד עיני גם הם קמים ביני צדיקיא, ויהי הלילה, וקרו לה הילולא דרשב"י, על כן אסף ח"י פריקים בשבח הרשב"י והביאם לדפוס באיזמיר בשנת תקי"ד.

תיקון זה פותח בפיוט „בר יוחאי", אולם עיקרו מאמרי זוהר משבחי הרשב"י, (באמת מצוין בראשי הדפים „שבחי רשב"י", וכך הוּבא גם על ידי רבים מן הבאים אחריו). „אידרא זוטא קדישא", שם מסופר על פטירת הרשב"י ובסופו השיר אל מסתתר לר' אברהם מימון, וכן „שורש כל הענפים, ראש לכל האילן", והוא „בקשה שנוהגין לומר אחר למוך הקבלה".

כאשר ר' חיים שלמה ב"ר חוד פירנאדו דיאש הביא לדפוס את הנהגות האר"י בספרו „ארחות צדיקים", הוסיף במסגרת עניני ל"ג בעומר, סדר התיקון כדבריו: „יען נמצא כתוב בספרן של ראשונים שביים ל"ג בעומר נפטר רשב"י ע"ה, ע"כ נהגו חסידים ואנשי מעשה להיות נעורים ונגולה שינתם מעיניהם, והיו מספרים כל אותו הלילה, בשבח יקר וגדולה של האדון רשב"י, ובמאמרים המובאים בזוה"ק, אחת הנה ואחת הנה, ע"כ אמרתי לרשום זאת בכאן, איש על דגלו, כדי לזכור את ישראל ולחבר את האוהל להיות אחד"¹⁰.

סדר התיקון בכתב היד „שער שמעון" משנת תק"ע, הוא: „בר יוחאי" בראש, ואחר כך „אל מסתתר", „אבות העולם", „בנה נא צבי תפארת ירושלם היקרה",

7 „מועד לכל חי" סימן ז אות ז—ח, והוא מוסיף שהחובה מוטלת על תלמידי חכמים לקרות באיזה מאמרים מהספרים בזה היום, ומפנה לדברי בנו בספרו „והוכיח אברהם".

8 לפני היתה הוצאת ליורגו תרל"ז.

9 ראה לעיל במאמר על הילולא דרשב"י בל"ג בעומר, הערה 3.

10 שאלוניקי תק"ל דף ל' ע"ב. בשלהי ה„תיקון" נוספו הפיוטים הבאים: „בר יוחאי" לר"ש בן לביא, פיוט ארמי לר' דוד יעקב פארדו „יה מסי כאבין, רחמנא" וכן שתי בקשות על הגאולה לר' ישראל נאגארה. התיקון חזר ונדפס בספר „ליקוטי ש"ס" שלוניקי, תק"נ.

„ארץ הקדושה יקרה חמודה“, יגלה כבוד מלכותך על עם דל, עני וחלך“ וכן שיר מזמור לטבריה „אוהיל יום זה אשתאה, תמיד עיני צופיה“ לר' חזק ב"ר אהרן, והחרוזו החוזר, „ואעברה נא ואראה, אדמת קודש טבריה“^{10*}.

התיקון הנפוץ ביותר, שזכה למהחזרות רבות, הוא ספר „הילולא רבא“, שהובא לדפוס ע"י הר"י בן לוי. חכמי שאלוניקי מציינים בהסכמתם כי „כן נהגו בערי המזרח, ובפרט בתוך מערתו הנוראה“. סדר זה „הילולא רבא“^{10**} שימש כדוגמא למהחזרות הבאות שנדפסו בשינויים מספר, בליורנו, בגדה, תוניס ואיזמיר ויתר ארצות המזרח, עם שינויים בסדר השירים והפזמונים, כולל כמה ממאמרי של רשב"י במשנה, זוהר, גמרא, מאמרי חז"ל בשבח רשב"י קטעים מספר הזוהר ומתיקוני הזוהר, וביחוד „אידרא רבא וזוטא“, הכוללים את סדר הסתלקותו של רשב"י. אחר הלימוד נקבעה תפלה מיוחדת: „קום צדיק הקדוש, אור החי, רבי שמעון בר יוחאי, וחלה נא פני א-ל, יחננו ויאמצנו ויברכנו וכו'“.

תפלה זו מתאימה ביותר למשתתפים על ציון קברו במירון: „ואשרי האנשים הזוכים לומר כל זה, על המצבה הקדושה והטהורה שלו“, אולם גם הנמצאים במרחקים יכולים לומר תפלה זו, בתוספת הפסקה הבאה: „הגם כי רחוקים אנחנו, הגה קריאתנו תעלה לרצון, ויגיע אל מקום קדושתו, לעורר נשמתו הקדושה, לעמוד ולהתפלל לפני הקב"ה למלאת משאלותנו, ולקבל ברחמים וברצון את תפלתנו, ויהיה נחשב לנו כאילו השתטחנו על קברו“.

סדר מיוחד של לימוד בליל ל"ג בעומר הותקן בקהילת פירארה (איטליה) לציון נס שאירע לקהילה זו בו ביום בשנת תקנ"ט, ועל כן נקבע כיום זכרון ותפלה לציון הנס, ואף נקבע סדר לימוד שהובא לדפוס¹¹.

בפתח ספר „הילולא רבא“ (מהדורת ליורנו תר"ך), שסודר ע"י רח"י מימון מטריפולי, צוין שיש שינויים „בין הלולא שנדפס בשאלוניקי [היא מהדורת ר"י די שיגורה], ההילולא שנדפסה בליורנו [מהדורת הר"י בן לוי — תקע"ט], וההילולא שנדפסה שם עם ספר „ישועות יעקב“ [היא הוצאת הר"י אנהורי-תר"ו], וכדי להיות הספר הנה שלם, בע"ה שמנו בו כל מה שנוסף בין שלשתן“.

^{10*} כתב יד הספריה הלאומית, וראה לעיל במאמרנו „בתפוצות ישראל“ עמוד פ"ט, הערה 2.
^{10**} בפתח הספר, שהובא לדפוס בליורנו תקע"ט, מצוין ר' יהודה בן לוי את דרך חיבורו שאסף „מאמרים שנדפסו בקונטרס קטן במתא איזמיר, היא מהדורת תקי"ד, ועוד זאת מאמרים אחרים נרמזו בספר „ליקוטי הש"ס“ והוא מזכיר לשבח את השנים שניטלו חלק בסידורו, ר' שלמה טוביאנא והר"י יעקב אל-חאיך „אשר עשו לנו את הנפש הזאת, ללקט אורות ולסדר ולהעתיק כל מאמרי הזוהר והתיקונים, וזוהר חדש, מלתא בעלמא“, ואילו רבי יצחק בן רבי הוסיף שם רמזי ל"ג בעומר „המחדש בטובו קול הרמז הרומז בפרפראות לחכמה“.

מדבריו מסתבר אפוא שאלה המיחסים את חיבור הספר לר' שלמה וענונו טועים, ואמנם בהסכמתם מזכירים אותו רבני ליורנו כמביא לבית הדפוס „אחד חכם מתושבי המערב — — — הקריב את קרבנו בהונו ואונו להדפיסו מחדש, בתוספת מרובה“.

11 ראה לעיל במאמר „בתפוצות ישראל“ ע' צ"א—צ"ב.

קלז

המהחזרה הראשונה של „הילולא רבא“ נדפסה בארצות אירופה המזרחית בשנת תרכ"ג, בלעמבערג. בשם „הילולא רבא דצדיקיא“, והמדפיס שילב בו את ימות ההילולא של גדולי הזוהרות ובכללם גדולי האחרונים, וכן כמה מגדולי הפוסקים הראשונים כגון „הרב הגאון אדמו"ר ר' יצחק אלפסי“, הוא הרי"ף. שילוב מנהגי הספרדים והחסידים בסדר ל"ג בעומר נעשה ע"י „הרה"ח ר' חיים חייקל שפירא בהרה"ק מרחמיסטרביקא“, שהדפיס בירושלים בשנת תרנ"א את הספר „הילולא רבא“ יחד עם „יעלזו חסידים“, והוא כולל גם „הנהגות הצדיקים איתני ארץ, אשר הנהגתם מפי השמועה, מאת עיר וקדיש מן שמיא נחית — — — מוהר"ר ישראל בעש"ט ולה"ה, ונוסף על מזמורי תהלים „רננו צדיקים“, וכן „הקפוח“, שנהגו בקהילות אירופה המזרחית על קברי צדיקים, היסוף סדר לימוד ל"ג בעומר, מחוץ ספר „הילולא רבא“, בתוספת התפילה „קום צדיק הקדוש, אור החי“. לאחר „קדיש דרבנן“ כלולים השירים לכבוד הרשב"י, והוא הוסיף גם השיר „אעברה נא ואראה, אדמת קודש טבריה“* 11.

שנים מועטות לאחר מכן, בשנת תרס"ט, הובא לדפוס סדר חדש של תיקון ל"ג בעומר הנקרא „הילולא רבא החדש, אשר בו ילמדו בני ישראל ביום ל"ג בעומר“, כפי שסדר ע"י רבי שלום מקאידינאוו בעל „משמרת שלום“ בהתאם למנהגי אבותי¹².

החידוש שבווצאה זו הוא תוספת פסוקי תורה נביאים וכתובים, שיש בהם רמזים מענין רשב"י ול"ג בעומר, וכאן ישנה בעיה הלכותית של היתר אמירת פרקי מקרא בלילה.

ב„שער המצוות“ לרבי חיים ויטאל (ואתחנן) נמסר „דאין ראוי לקרוא מקרא בלילה לפי שהמקרא הוא בעשייה והלילה עצמה הוא בחזקת עשייה. והכל הוא דינין ואין ראוי לעורר הדינים“. אחרוני הפוסקים והמקובלים עוסקים בבירור פרשה זו, אך איננו נכנסים לבירור זה ונסתפק בציון הדעות לגבי אמירת מזמורי תהלים בלילה, כמקובל על ציונו של הרשב"י, וכאן נטר להקל. בעל „נחלה לישראל“ מביא אמנם בשם „זכור לאברהם“, על „מקובלים שנמנעו מלומר תהלים בחול, כל שלא העיר השחר“, אולם הוא „החזיק במנהג העולם שאין מוקדקין בזה כלל, דשאני תהלים שדוד המלך בעצמו סדרו בחצות

11 בסוף הספר הוסיף „קיצור דינים מהפרשת תרומות ומעשרות“, וענין מיוחד בדבריו לגבי ברכה „המנהג שלא לברך על הפרשת תרומות ומעשרות, מכל מקום משום חיוב מצוות הארץ, בפרט לאנשים כמונו הבאים מחו"ל אל הקדש, ומסכנים את עצמם, ראוי לחבב מצוה זו ביותר, ויאמר תחילה הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות — — — ואחר שיגמור המצוה, יאמר יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה צימינו ונזכה לקיים מצוה זו כתיקונה“.

כמעט וזהה בתוכנו סדר „גודל תלפיות“ (ירושלם תרס"ג) לר' יהושע ביין, ממיסדי מושב הזקנים במירון, והוא כולל מזמורים, תפלות על קברי צדיקים וכו'. 12 הספר, הובא לדפוס בירושלים, וכדי להשביח מקחם, השמיטו מקום הדפוס, ובמקומו צוין פרט השנה „הבו גודל וכבוד לבר יוחאי במירון“, בגימטריא תרס"ט.

קלח

הלילה, כמאמר חז"ל ריש ברכות דעד חצות היה עוסק בתורה, ומכאן ואילך בשירות ותשבחות, אף מצאו סמך לזה במדרש: „ושכב במקום הזה, אמר רבי יהושע בן לוי כאן שכב, הא כל עשרים שנה שהיה בבית לבן לא שכב, ומתו אמר ותהילים, וכן מרדכי וסיעתו — — — וע"י תהלים של לילה נענו בלילה" *12.

החיד"א מביא בספרו „חיים שאל" (ח"ב כ"ה) את דעת האר"י ומוסיף: „ושמעתי מהמקובל ח"ק כמוהר"ר שלום שרעבי זלה"ה [הוא הריש"ש], שהיה מפקפק על מה שנהגו לקרוא בבתי כנסיות, סמוך ליום, תהילים" אך מדגיש כי למרות זאת, „ונתפשט מנהג זה בכל ארץ ישראל, שיש חבורות לזה היה אומר שאולי אין תהילים בכלל אזהרת הרב". כנראה שהחיד"א לא רצה להכריע בדבר „ואין ולא ירפיא בדיקה". ספרו זה נדפס בשנת תקנ"ב, אולם בשנת תקנ"ח, כאשר הדפיס את ספרו „יוסף אומץ" (סימן נ"ד) היתה כבר בידו הכרעה ברורה, והוא מציין את מנהג ירושלים וחברון: „מנהג קדוש כי בכל לילה באשמורת, קורין בבתי כנסיות ה' ספרי תהלים בכל לילה" בהדגישו „רשמעתי ממקובל מופלא בדורנו ז"ל דאמר כי אין לימוד התהלים בכלל אזהרת רבינו האר"י ז"ל. ויכול לקרות תהלים באשמורת", החיד"א אף מצא סמך לזה בבראשית רבה פרשת ס"ח „דיעקב אבינו היה קורא תהלים בלילה, נמעיקרא חזד המלך ע"ה רוב תהלותיו יסדן ואמרן לראש אשמורת". אף רבי ישראל יעקב אלגאזי, בעל „אמת ליעקב" מציין: „דמ"מ נתפשט המנהג בכל המקומות לקרות תהלים אחר חצות הלילה ואפילו בקהילתנו ק"ק חסידים, דאנו נוהגים בכל מילי דמר רבנו האר"י ז"ל, אנחנו לומדים בכל הלילות תהלים לרפואת החולים וכו'".

מבין הפוסקים נזכיר את דברי רבי אברהם חזד מבוטשאטש בספרו „אשל אברהם", שאין שום קפידיא על אמירת מזמורי תהלים בלילה, לכלי עלמא, כיון שקבע השי"ת שאמירת תהלים יהא חשוב כנגעים ואהלות, אם כן הרי זה כלימוד משניות, שזמנו בתחילת הלילה" *13.

שירים ופזמונים לכבוד רשב"י

בכלל הלימוד ביום ההילולא, נוספו גם שירים ופיוטים לכבוד היום, וניתן לציין כי עיקרם של שירי ופזמוני בר יוחאי הותקנו והתבארו לדפוס במסגרת זו. בסדר הראשון של „תיקון ליל ל"ג לעומר", שהובא לדפוס ע"י ר' יצחק די שיגורה, נכלל השיר „בר יוחאי", בהדגשת דברי המקובלים על חשיבותו, ואילו התיקון, שנדפס בספר „ארחות צדיקים" לר' חיים שלמה בר חזד פרנאנדיס דיאש, (שאלוניקי תק"ל) פותח „בתחילה ישירו בשמחה בקול רנה ותודה הפיוט של בן יוחאי ואח"כ ילמדו זוהר" *14.

ביחוד נכללו שירי „בר יוחאי" בספר „הילולא רבה", ששימש דוגמא לספרי

*12 חידושי אגדות מהרש"א, מגילה, ט"ז ע"ב.

13 ראה גם פתיחה לספר „קומי רוני", להרי"א מרגליות, ירושלים תרפ"ה, סימן ט"ז—י"ג.

14 ראה לעיל במאמר על פיוט בר יוחאי ומחברו, הערה 6.

התיקונים¹⁵. הפיוט „בר יחאי“ בא בראש ובראשונה וכמעט בכל התיקונים בהתחלת הספר, עוד לפני „פתיחת אליהו“ וכן בקשת „אל מסתתר בשפירי חביון“, המקובלת לאחר לימוד הוזהר, ועליהם נוספו השירים והפיוטים הבאים: „כתר עלין בראש נכתרת“, לרבי אברהם אזולאי בעל „חסד לאברהם“, בגדי אור עטית לר' ישרעה נטף, „בוצינא קדישא“ לר' פנאגי שוואט, „איום נכבד יום זה ונורא“ לר' אליהו סדבון¹⁶.

במהדורה שונה במקצת של „הילולא רבה“, שהובאה לדפוס בשנת תר"ז ע"י ר' יעקב אנהורי בליוורנו, הוסיף המהדיר את הפיוטים הבאים: „ידיד נפש אב הרתמן“, „ידידי רועי מקימי ממרמס לצון“ לרבי ישראל נגארה, „מרום עלי כל שבח“, סימן פראגי חזק.

במהדורת „הילולא רבה“ (ליוורנו תר"ך) נכלל בסוף שיר לכבוד הרשב"י „אשיר ואודה לאל חיי“ לר' יהודה שבתי רפאל ענתבי, שליחא דרחמנא חזק, והוא מיוסד ע"פ מאמרי חז"ל¹⁷.

בהוצאת ליוורנו [תרל"ז] נכללו הפיוטים דלהלן:

„שלמה משנתך“ לרבי שלמה

„איש אלקים קדוש הוא“ ע"פ א"ב

„אדיר ה' מציון, יבנה גליל העליון“

„יהוה טף טהגר הרעיון“, בזכות רבי שמעון

„אל חי אדירנו חנונו, בר יחאי רבינו, ימליך טוב עלינו“,

„יום שמחה, יום שמחה, לבר יחאי“

„ישראל בני מלכים, אדיר רחם על הטף“

וכן פיוטים לכבוד משה רבינו ורבי עקיבא רבו של רשב"י.

רבי יוסף חיים מבבל, שהביא אף הוא לדפוס הילולא רבה, על יסוד מהדורת ליוורנו תר"ך, הוסיף בשולי הספר קטעים מספרי הקבלה על ערך היום, וכן מספרו של אביו „מדרש אליהו“, בהדגשת התפשטותה המתמדת של תורת הקבלה „עד דאסתייעא מילתא ונדפסו כל שמונה שערים שסידר מהר"ש ריטאל, כי כל מה שהעולם נתקן יותר, יש עת רצון ללימוד הסוד יותר“, כן הוסיף את הפיוטים „ידיד נפש אב הרחמן“, „יושב ברום שמי זבול“¹⁸.

במהדורות הבאות הוסיפו המהדירים מכתביו האחרים, כגון מספרי „בניהו בן יהודע“ בשבח רשב"י, וכן בקשת רחמים בזכות רשב"י מספרו „לשון חכמים“¹⁹.

15 ראה לעיל במאמר זה, הערה 10.

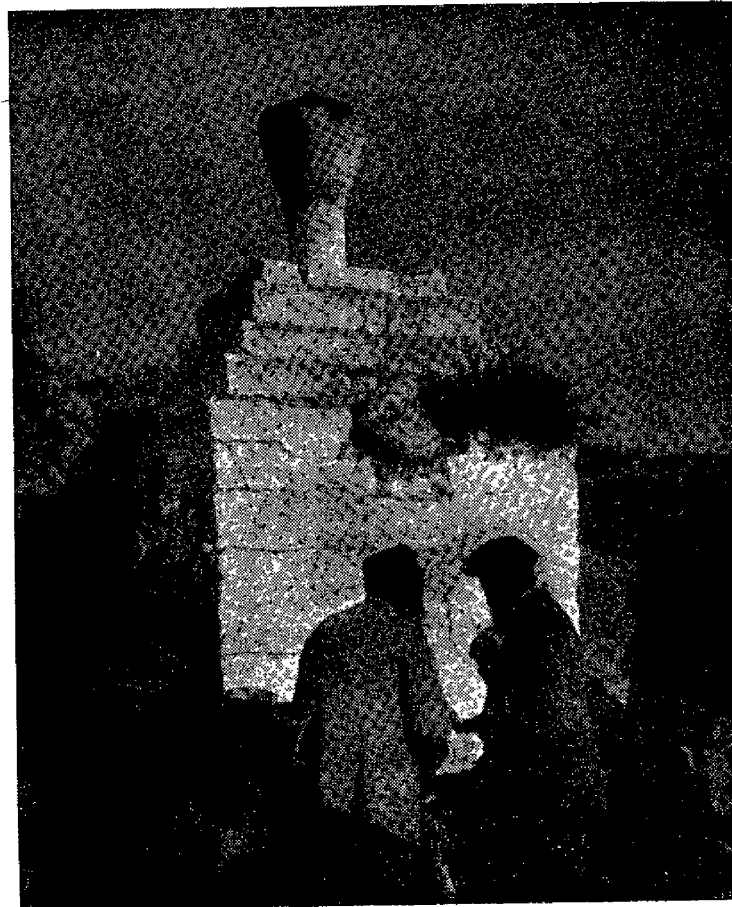
16 שיר זה הובא לדפוס במהדורות לעמבערג של סידור „בית יעקב“ להר"י עמדין בסוגריים מרובעים, לרמו שהשיר נוסף ע"י המהדירים ולא ע"י המחבר.

17 שימש כשליח צפת בארצות ערב, בשנת תק"ץ לערך. פרטים אלה מציין בנו ר' אברהם יעקב ענתבי בסוף ס' „באור החיים“ לר' חיים כפוסי (ירושלים תרפ"ט), ומעיד שאביו חיבר את השיר בהיותו שד"ר בערי ערביסטון, והוא אז בן כ"א שנים.

18 לפני היתה מהדורת בגדד תרס"ה. 19 לפני היתה מהדורת ירושלם תשט"ז.

קמ

יש להזכיר גם את השיר „איש אלקים קדוש הוא“ בחרוז החוזר „ואמרתם כה לחי רבי שמעון בר יוחאי“, שנוסף במהדורות מאוחרות של שירי בר יוחאי, ועוד לפני כיובל שנים. היה נפוץ ביותר בפרס. חסידי ברסלב שהפיצו במהדורות מספר „תפלה לל"ג בעומר“ ע"פ לקוטי תפילות, אם בחוברת מיוחדת „תפלה ותחנה לל"ג בעומר“ או על גבי דף בודד, ואם בתוספת ל„תקון הכללי“, הוסיפו גם מפיטי בר יוחאי²⁰. ר' אליעזר שחור מירושלם הביא לדפוס בחוברת מיוחדת „שירי בר יוחאי“ וכן „בקשות מהאידירא זוטא קדישא“, לאומרם על קבר רשב"י בל"ג בעומר²¹. ונסיים באותו חרוז שנוסף לשיר „בר יוחאי“ במהדורות שונות שבדפוס, וכן בכתבי יד: „זכותו יגן עלינו, ויבוא משיח צדקנו, במהרה יבוא ויגאלנו, ואמרו כל העם אמין“²².

20 לפני היתה מהדורת ירושלם תרפ"ז, אולם יש להגיה בכטחה שהיו מהדורות קודמות.

21 לפני היתה מהדורת תרצ"ג.

22 ראה לעיל במאמרו על פיוט בר יוחאי ומחברו ע' ק"ז הערה 16.

קמא

שער כתב יד "שער שמעון", תיקון ליל ל"ג
בעומר, ועד כה לא הובא לדפוס

ספר

שער שמעון

והוא תקון ה'לולא' והע'ב' ז'ע'א' ו'א'נ'ה'נ' ק'כ'ק'
ב'נ'ב' י'ע'א' ל'א'ז'ו'ת' א'ת' ה'ר'ב'י'ס' ו'ל'א' י'מ'נ'ע' א'ו'ב' •

ל'ה' ו'ל'פ'י'ס' ב'ת'מ'י'ס'

נ'נ'ר'ב' ע'ל'י' ה'א'ט'ר' נ'ה'ר'

שמעון יוסף נסיהו

ב'ב'י'ה' ע'ב'י'ד' נ'מ'ק'ה'ר'

סלימאן יעקב יצו

פ'ה' ב'נ'ב' י'ע'א'

ע'ת'ז'ה' ה'ש'ע'ר' ל'ה' צ'ו'ק'ט' י'ב'א' ו'ב'ן' ל'פ'ק'

חכמי הספרדים לומדים ליד ציון הרשבי

אוצר החכמה
1234567

התחלוקה הגדולה יוצאת
מדרכה מצפת למירון

שומרי אמונים שופכים את
לבם לפני ציון רבי אלעזר

השמחה בחצר ציון הרשבי' זע"א